

ISSN 2415-7333 (Online)

ISSN 2311-0821 (Print)

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2025>

ВІСНИК
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ЛІНГВІСТИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія Філологія

2025

Том 28, № 1

Київ
Видавничий центр КНЛУ

ISSN 2415-7333 (Online)

ISSN 2311-0821 (Print)

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2025>

MESSENGER
OF KYIV NATIONAL
LINGUISTIC UNIVERSITY

Series Philology

2025

Volume 28, No. 1

Kyiv
KNLU Publishing Center

(наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1643)

Баган Мирослава Петрівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5436-2934>

Барань Єлизавета Балажівна (Erzsebet Barany) – доктор філософії (PhD), доцент, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Берегове, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8395-5475>

Валігура Ольга Романівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0428-5421>

Гнезділова Ярослава Володимирівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9248-3238>

Грітсінсє Аурелія – доктор гуманітарних наук, старший науковий співробітник, Інститут литовської мови, Вільнюс, Литовська Республіка; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8510-9037>

Дяків Христина Юрійвна – доктор філологічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2196-738X>

Ізотова Наталя Павлівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2098-4687>

Кійко Юрій Євгенович – доктор філологічних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2251-2811>

Корольова Алла Валер'янівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5541-5914>

Номаті Мотокі – PhD (філологія), професор, Слов'яно-Євразійський дослідницький центр, Університет Хокайдо, Саппоро, Японія; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5476-4941>

Пакальнішкенсє Даля – доктор габілітований, професор, Клайпедський університет, Клайпеда, Литовська Республіка; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6941-6504>

Панасенко Наталія Іванівна – доктор філологічних наук, професор, Університет імені Святих Кирила і Мефодія в Трнаві, Словацька Республіка; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4377-9088>

Пенья-Сервель М. Сандра – PhD (лінгвістика), старший викладач, Університет Ла-Ріоха, Логроньо, Королівство Іспанія; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4507-958X>

Пініч Ірина Петрівна – кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9203-1204>

Рундл Крістофер – PhD (філологія), професор, Болонський університет, Італійська Республіка; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7790-3468>

Стефанова Наталія Олександрівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8699-9219>

Табаковска Ельжбета – PhD (лінгвістика), професор, Ягеллонський університет, Краків, Республіка Польща; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3676-792X>

Філоненко Наталія Георгіївна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9674-1641>

Ціпко Сергій – доктор філософії, професор, Канадський інститут українських студій, Альбертський університет, Едмонтон, Канада; ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6137-9392>

Шутова Марія Олександрівна – доктор філологічних наук, професор, Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7210-0260>

Адреса редколегії:

*Київський національний лінгвістичний університет,
вул. Велика Васильківська, 73, Київ-150, Україна, 03150*

E-mail: knlu-pzs@ukr.net

Tel.: +38 (068) 554-23-79

<http://philmessenger.knlu.edu.ua/>

UDC 811.1'1

ISSN 2415-7333 (Online)

ISSN 2311-0821 (Print)

State Registration Certificate No. 8830, KB series of 03.06.2004

Officially registered journal "Messenger of KNLU. Series Philology" is added to the Category B in the List of scientific professional publications of Ukraine, which are authorized to publish the results of doctoral and candidate's theses in Philology, specialty 035 according to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No 1643, 28 December, 2019

The Journal is indexed in: Index Copernicus <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=43291&lang=pl>; Scientific periodicals of Ukraine (URAN) <http://journals.uran.ua/user>; National Library of Ukraine named after V. I. Vernadskyi <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>; Google Scholar <https://scholar.google.com.ua/>; CrossRef <http://data.crossref.org/depositorreport?pubid=J334518>, Dimensions https://app.dimensions.ai/discover/publication?and_facet_source_title=jour.1366855. DOAJ: https://doaj.org/toc/2415-7333?source=%7B%22query%22%3A%7B%22bool%22%3A%7B%22must%22%3A%5B%7B%22terms%22%3A%7B%22index.issn.exact%22%3A%5B%222311-0821%22%2C%222415-7333%22%5D%7D%7D%5D%7D%7D%2C%22size%22%3A100%22%22sort%22%3A%5B%7B%22created_date%22%3A%7B%22order%22%3A%22desc%22%7D%7D%5D%2C%22_source%22%3A%7B%7D%2C%22track_total_hits%22%3Atrue%7D

*Volume 27 No 1 is recommended for publishing
by Academic Council of Kyiv National Linguistic University, 30 June, 2025*

Messenger of KNLU. Series Philology : selected works in Philology / Editor-in-Chief Roman V. Vasko. Kyiv : KNLU Publishing Center, 2025. Volume 28. No 1. 246 p.

"Messenger of Kyiv National Linguistic University. Series Philology" publishes submissions (scientific papers, research articles, reviews, etc.) that promote new ideas in the fields of linguistics, literary studies and translation studies.

The aim of the journal is to integrate new research contributions from both Ukrainian and international scholars in areas such as: theory and methodology of linguistics, literary studies, translation studies; cognitive semiotics, interdisciplinary discourse studies, ethnolinguistics, linguistic cultural studies, psycholinguistics, philosophy of language, sociolinguistics, pragmalinguistics, corpus linguistics, etc.

Editorial Board Members

Editor-in-Chief

Roman V. Vasko, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6499-2972>

Vice Editor-in-Chief

Serhiy I. Potapenko, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8623-3240>

Executive Editors

Halyna B. Minchak, PhD (Philology), Associate Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1673-475X>

Halyna I. Stashko, PhD (Philology), Associate Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3325-5774>

Technical Editor

Olena Hryhorenko, Specialist (category I) in computer word processing of the editorial and publishing department of KNLU

Editorial Board

Myroslava P. Bahan, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5436-2934>

Erzsébet Bárány, PhD (Philology), Associate Professor, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Berehove, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8395-5475>

Olha R. Valihura, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0428-5421>

Yaroslava V. Gnyezdilova, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9248-3238>

Aurelija Gritėnienė, Doctor of Humanities (Philology), Senior Researcher, Institute of the Lithuanian Language, Vilnius, Lithuania; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8510-9037>

Khrystyna Yu. Dyakiv, DrSc (Philology), Professor, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2196-738X>

Natalya P. Izotova, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2098-4687>

Yuriy E. Kiyko, DrSc (Philology), Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2251-2811>

Alla V. Korolyova, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5541-5914>

Motoki Nomachi, PhD (Philology), Professor, Hokkaido University, Sapporo, Japan; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5476-4941>

Dalia Pakalniškienė, Dr. habil. (Philology), Professor, Klaipėda University, Klaipėda, Lithuania; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6941-6504>

Nataliya I. Panasenko, DrSc (Philology), Professor, University of Ss. Cyril and Methodius, Trnava, Slovakia; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4377-9088>

Sandra M. Peña-Cervel, PhD (Linguistics), Senior Lecturer, Universidad de La Rioja, Logroño, Kingdom of Spain; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4507-958X>

Iryna P. Pinich, PhD (Philology), Associate Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9203-1204>

Christopher Rundle, PhD (Philology), Professor, University of Bologna, Bologna, Italy; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7790-3468>

Nataliya O. Stefanova, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8699-9219>

Elżbieta Tabakowska, PhD (Linguistics), Professor Emeritus, Jagiellonian University of Krakow, Krakow, Republic of Poland; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3676-792X>

Nataliya G. Fylenenko, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9674-1641>

Serge Cipko, PhD (Philology), Professor, Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta, Edmonton, Canada; ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6137-9392>

Mariia O. Shutova, DrSc (Philology), Professor, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7210-0260>

Editorial board address

Kyiv National Linguistic University

Velyka Vasylkivska Str., 73, 03150, MSP Kyiv-150 Ukraine

E-mail: knlu-pzs@ukr.net. Tel.: +38 (068) 554-23-79.

<http://philmessenger.knlu.edu.ua/>

ЗМІСТ

<i>Авдєєв Я. І.</i>	Фразеологізми на тлі суміжних понять і джерела їхньої лінгвокультурологічної мотивації	9
<i>Батура С. В.</i>	Колективний роман-печворк: специфіка новітнього жанру	25
<i>Березенко В. М., Шутова М. О., Мусієнко Ю. А.</i>	Аргументація компліментарних висловлень у сучасних англійськомовному й українськомовному маніпулятивних дискурсах	44
<i>Bobchynets L. I.</i>	Monolingual and plurilingual wordplay in ergonyms as part of the linguistic landscapes of Tübingen and Chernihiv	55
<i>Vasylchuk L. F., Dorduka Ye. A.</i>	Terminologische Evolution des Geschäftstourismus: eine strukturell-semantische Analyse englischer und deutscher Fachbegriffe	64
<i>Karatieieva H. M., Krombet O. V.</i>	Le français parlé contemporain à travers la francophonie: étude contrastive	81
<i>Кулик Н. Д.</i>	Репрезентація геронтогенезу в німецьких пареміях: денотативний аспект семантики	95
<i>Lechner I. G., Husztí I. I.</i>	Cognitive linguistic correlates between language and moral education: insights from German	109
<i>Lysychenko O. B., Melko Kh. B.</i>	Structural models of term formation in Ukrainian IT discourse: transformations and trends	122
<i>Любимова С. А.</i>	Стереотипізація ділової жінки в американському медіадискурсі	131
<i>Морякіна І. А., Львова Н. Л.</i>	Фемінні й маскулінні властивості передвиборчих промов кандидатів і кандидаток у президенти США 2024 року: лінгвопрагматичний аналіз.	143
<i>Пащинська Л. М., Школа Г. М.</i>	Неофраземи періоду російсько-української війни (на матеріалі медіа)	157
<i>Sabalaiev D. M.</i>	Stages in the development of terminology studies in national and foreign linguistics	167
<i>Sylovanyuk Yu. V.</i>	Stratification of economic terms by the criterion of abstractness in English-Ukrainian translation dictionaries	184
<i>Сорокін С. В.</i>	Аналітизм у лексичній і граматичній системах турецької мови. .	195
<i>Черкас О. О.</i>	Аспектуальна парадигма дієслів сучасного українського молодіжного сленгу	211
<i>Chkhetiani T. D.</i>	The church service as an institutional speech event	227

РЕЦЕНЗІЇ

<i>Potapenko S. I.</i>	Many facets of charisma. Review of the book: Petlyuchenko, N. The Linguistics of Charisma. Berlin: Frank & Timme, 2024. Sprachwissenschaft, vol. 67. 216 p. Book: ISBN 978-3-7329-1092-2 E-Book: ISBN 978-3-7329-8827-3	236
------------------------	---	-----

ІНФОРМАЦІЯ

<i>Вимоги до рукописів</i>	240
--------------------------------------	-----

CONTENTS

<i>Avdieiev Ya. I.</i>	Phraseologisms in the context of related concepts and the sources of their linguocultural motivation	9
<i>Batura S. V.</i>	Collective patchwork novel: specifics of the new genre.	25
<i>Berezenko V. M., Shutova M. O., Musiienko Yu. A.</i>	Argumentation of complimentary utterances in modern English and Ukrainian manipulative discourses	44
<i>Bobchynets L. I.</i>	Monolingual and plurilingual wordplay in ergonyms as part of the linguistic landscapes of Tübingen and Chernihiv.	55
<i>Vasylchuk L. F., Dorduka Ye. A.</i>	Terminological evolution of business tourism: a structural and semantic analysis of English and German terms	64
<i>Karatieieva H. M., Krombet O. V.</i>	Contemporary spoken French across the francophonie: a contrastive study.	81
<i>Kulyk N. D.</i>	Representation of gerontogenesis in German proverbs: a denotative aspect of semantics	95
<i>Lechner I. G., Husztí I. I.</i>	Cognitive linguistic correlates between language and moral education: insights from German	109
<i>Lysychenko O. B., Melko Kh. B.</i>	Structural models of term formation in Ukrainian IT discourse: transformations and trends	122
<i>Lyubymova S. A.</i>	Stereotyping a businesswoman in American media discourse	131
<i>Moriakina I. A., Lvova N. L.</i>	Feminine and masculine features in campaign speeches of 2024 US presidential candidates: pragmatic analysis	143
<i>Pashynska L. M., Shkola H. M.</i>	Neophrasems of the Russian-Ukrainian war period (based on media material).	157
<i>Sabalaiev D. M.</i>	Stages in the development of terminology studies in national and foreign linguistics.	167
<i>Sylovanyuk Yu. V.</i>	Stratification of economic terms by the criterion of abstractness in English-Ukrainian translation dictionaries	184
<i>Sorokin S. V.</i>	Analytics in lexical and grammatical systems of Turkish.	195
<i>Cherkas O. O.</i>	Verbal aspectual paradigms in the lexicon of contemporary Ukrainian youth slang	211
<i>Chkhetiani T. D.</i>	The church service as an institutional speech event	227

REVIEWS

<i>Potapenko S. I.</i>	Many facets of charisma. Review of the book: Petlyuchenko, N. The Linguistics of Charisma. Berlin: Frank & Timme, 2024. Sprachwissenschaft, vol. 67. 216 p. Book: ISBN 978-3-7329-1092-2 E-Book: ISBN 978-3-7329-8827-3.	236
------------------------	--	-----

INFORMATION

<i>Guidelines for authors</i>	240
---	-----

Я. І. Авдєєв

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: yaroslav.avdieiev@knlu.edu.uaORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-1430-1452>

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ТЛІ СУМІЖНИХ ПОНЯТЬ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХНЬОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ МОТИВАЦІЇ

Abstract

The article presents a theoretical overview of the phraseology concept from an interdisciplinary perspective (linguoculturology, ethnolinguistics, cognitive linguistics and cognitive onomasiology) to its definition providing arguments for its status as a key unit of the linguistic worldview, which accumulates collective memory, cultural symbolism, mental models and established associations of a language community. Phraseological units are examined on the edge of related concepts such as difrasismo and kenning revealing their semantic and structural parameters, similarities and differences, sources of figurative motivation and functional load. It is substantiated that phraseology is distinguished by a wider functional scope, greater idiomacity and flexibility in contrast to genre and customarily limited kennings and difrasismos. The cognitive mechanism of bahuvrihi and synecdoche is shown to underlie the creation of imagery in all three types of units, both providing indirect nomination through generalization, symbolism or transfer of features. The concept of phraseological semiosis is involved, within which the phraseological meaning formation is considered as the result of cognitive categorization of a feature relevant to a culture's value system. In parallel, the model of phraseosemiosis is applied, which treats the phraseme as a secondary nomination sign, reflecting apperception and collective cultural memory. To explain the phraseological "third meaning" formation, which is not a direct consequence of the components meaning, the conceptual integration theory is used, where the meaning appears as the result of the interaction of several mental spaces that form a new cognitive structure. Considerable attention is paid to the study of the sources of phraseological linguocultural motivation, such as ethnocultural, mythological, floristic, somatic, zoomorphic, color-based, precedent-related domains, etc. It is shown that these sources not only explain the meaning origin of the phraseologism but also represent the cultural concepts of the people. It is proven that phraseologisms serve as markers of the national mentality that function within the code system of each linguoculture. Prospects for further research may include the involvement of comparative and corpus-based approaches to reconstruct the motivational structure of phraseologisms across different languages.

Keywords: phraseological unit, difrasismo, kenning, cognitive-onomasiological approach, linguocultural motivation, linguistic worldview, motivational sources, national mentality.

Анотація

У статті здійснено теоретичний огляд поняття фразеологізму з позицій міждисциплінарного підходу (лінгвокультурології, етнолінгвістики, когнітивної лінгвістики та когнітивної ономасіології) до його дефініціювання; аргументовано їхній статус як ключових одиниць мовної картини світу, що акумулюють колективну пам'ять, культурну символіку, ментальні моделі й усталені асоціації мовної спільноти. Розглянуто фразеологізми на тлі суміжних понять на зразок дифразису та кенінгу; виявлено їхні семантичні й структурні параметри, схожості й відмінності, джерела образної мотивації та функціональне навантаження. Обґрунтовано, що фразеологізми вирізняються ширшою функціональною сферою, більшою ідіоматичністю та гнучкістю, на відміну від жанрово та узально обмежених кенінгів і дифразисів. Розкрито роль когнітивних механізмів творення бахуврих і синекдох як конструктів для формування образності всіх трьох типів одиниць. Доведено, що обидва механізми забезпечують непряму номінацію через узагальнення, символіку або перенесення ознак. Залучено концепцію фразеологічного семіозису, у межах якої формування значення фразеологізму розглядається як результат когнітивної категоризації ознаки, релевантної ціннісній картині світу. Паралельно застосовано модель фразеосеміозису, що трактує фразему як знак вторинної номінації, що відображає апперцепцію й колективну культурну пам'ять. З метою пояснення формування "третього значення" фразеологізму, яке не є прямим наслідком

значення компонентів, використано теорію концептуального інтегрування, де значення постає як результат взаємодії кількох ментальних просторів, що формують нову когнітивну структуру. Значну увагу приділено вивченню джерел лінгвокультурологічної мотивації фразеологізмів: етнокультурних, міфологічних, флористичних, соматичних, зооморфних, колірних, прецедентних тощо. Показано, що ці джерела не лише пояснюють походження значення фразеологізму, а й репрезентують культурні концепти народу. Доведено, що фразеологізми є маркерами національної ментальності, що функціонують у системі кодів кожної лінгвокультури. Окреслено перспективи подальшого дослідження заявленої проблематики із залученням зіставного й корпусного підходів для реконструкції мотиваційної структури фразеологізмів у різних мовах.

Ключові слова: фразеологізм, дифразис, кенінг, когнітивно-ономасіологічний підхід, лінгвокультурологічна мотивація, мовна картина світу, джерела мотивації, національна ментальність.

Вступ. Фразеологія як окрема лінгвістична дисципліна сформувалася в середині ХХ століття й досі зберігає статус однієї з найбільш складних і суперечливих галузей мовознавства. Її об'єктом є частково або повністю стійкі словосполучення – фразеологічні одиниці, фраземи або фразеологізми, які мають певну форму, значення і функціональні характеристики, що відрізняють їх від вільних сполук. Проте термінологічне окреслення фразеологізмів залишається дискусійним із середини ХІХ століття (Дроботенко, 2017), і невизначеність предмета, що вивчається в межах фразеології, і донині викликає багато дискусій щодо статусу самої дисципліни в лінгвістиці (Шевченко, 2022). Хоча комплексне обговорення різних аспектів дослідження фразеологізмів та їхньої класифікації представлено в різних монографіях (Dziurewicz, 2015; Komenda-Earle, 2015; Sulikowska, 2017), два з головних питань, які досі залишаються суперечливими, – які комбінації слів можуть називатися фразеологічними одиницями та якою є їхня типологія (Siserman, 2014). Фразеологізми мають гетерогенну природу, що поєднує культурний, лексичний, семантичний і стилістичний складники. Вони функціонують як лінгвістичні одиниці зі стійкою структурою з ідіоматичним або вторинно-номінативним значенням, яке не завжди виводиться з компонентів. У зв'язку з цим сучасна фразеологія дедалі активніше взаємодіє з іншими лінгвістичними дисциплінами – етнолінгвістикою, когнітивною лінгвістикою та лінгвокультурологією (Wierzbicka, 1997; Piirainen, 2008; Sharifian, 2017). У межах такого міждисциплінарного підходу фразеологізми розглядаються як одиниці, що відображають архетипи, етнічні константи, концепти, культурні сценарії, ментальні моделі та прецедентні феномени і є носіями лінгвокультурних кодів, через які вербалізуються уявлення про світ мовної спільноти (Wierzbicka, 1997; Piirainen, 2008; Sharifian, 2017).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У центрі уваги лінгвокультурологічного підходу перебуває мотивація фразеологічного значення, тобто пояснення, чому саме така формальна структура закріплюється за певним значенням. Останнім часом посилився науковий інтерес до вивчення джерел цієї мотивації: міфологічних, релігійних, тілесних, фольклорних, соціокультурних. Автори, зокрема А. Памієс (Pamies, 2011), Н. Савчук (2015), І. Заваринська (2019) та Ф. Шаріфіян (Sharifian, 2017), наголошують, що типологія фразеологічної мотивації дає змогу простежити культурно обумовлені способи мислення носіїв мови.

У такому контексті особливу зацікавленість викликає зіставлення фразеологізмів із суміжними явищами, що також належать до сфери образного мовлення, але мають інше функціональне навантаження та структурну природу – дифразисами та кенінгами. Дифразис у мезоамериканських мовах (зокрема науатль) – це поєднання двох символічних іменників, що разом позначають абстрактне поняття (наприклад, “квітка і пісня” = “поезія” або “духовна практика”). Кенінг як перифрастичний

поетичний зворот, характерний для давньоскандинавської та англосаксонської традиції, створює образи на основі метафоричного заміщення (“whale-road”, англ. “китова дорога” = “more”) (Романова, 2021; Gilson, 2018). Обидва явища мають структурну й семантичну спорідненість із фразеологізмами, зокрема через участь когнітивних механізмів бахуврихі, метафори та синекдохи. На цьому тлі постає потреба в поглибленому аналізі спільних і відмінних рис між трьома поняттями, з акцентом на їхню лінгвокультурологічну мотивацію. Таке дослідження дозволить краще зрозуміти механізми створення образності та роль культурних кодів у формуванні фразеологічного значення (Granger & Meunier, 2008).

Метою статті є аналіз фразеологізмів на тлі суміжних понять, як дифразиси та кенінги, а також джерел їхньої лінгвокультурологічної мотивації. **Завдання** дослідження полягають:

- 1) у виявленні й типологізації джерел фразеологічної мотивації;
- 2) у систематизації ознак, що відрізняють фразеологізми від суміжних понять – дифразису й кенінгу;
- 3) в окресленні перспектив подальшого дослідження проблематики із залученням зіставного й корпусного підходів.

Виклад основного матеріалу. Б. Альтенберг стверджував, що фразеологія охоплює більш керовану правилами сторону мови, називаючи її предмет “заздалегідь шаблонізованими” виразами (Altenberg, 2023). Але, як показує практика, напрями фразеології поділяють на вузько- та широкосмислові (Burger, 2015; Komenda-Earle, 2015), де залежно від теоретичної течії, об’єкт дисципліни вивчає не лише словосполучення, а ще майже тотожні терміни – “ідіома”, “максима”, “образний вираз”, “перифраз”, “приказка”, “прислів’я” та “фігура мовлення” тощо (Piela, 2015; Mejri, 2017). На прикладі термінів “ідіома” та “фразема”, які іноді трактуються як синоніми до фразеологізму, у працях М. Сейлера (Sailer, 2013) та Г. Бюргера (Burger, 2015) підтримується ідея того, що деталі дефініцій деяких термінів відрізняються залежно від лінгвістичної традиції та підходу до їхньої класифікації. Г. Бюргер (Burger, 2015) зазначає, що “терміни “фіксовані словосполучення” та “фразеологічні словосполучення” часто використовуються як синоніми до фразем. Протилежним терміном буде “вільне словосполучення”, тоді як М. Сейлер (Sailer, 2013) вказує, що сталі вирази (зі значним ступенем зв’язності елементів), загальне значення яких можна вивести зі значень окремих складників, мають назву колокацій.

Якщо ідіома є фіксованою одиницею з переносним значенням, не зумовленим її компонентами, то фразеологізм включає як саму ідіому, так і розмовні та більш вільні одиниці, де компоненти можуть варіюватися, а значення впливає з їхніх складників (Lubowiecka, 2017). В англійськомовних текстах термін “ідіома” взагалі часто використовується як загальний термін для синтаксично складних, фіксованих виразів із різними ступенем лексикалізації та різним характером семантичного зв’язку між компонентами та значенням усієї комбінації (Sailer, 2013). Ф. Чермак (Čermák, 2017) припускає, що використання терміна “ідіома” є виправданим під час семантичного аналізу; для аналізу формальних ознак більш коректним є термін “фразема”. Обидва концепти можна розуміти як унікальне та фіксоване поєднання двох або більше компонентів, принаймні один з яких не функціонує так само в інших мовних поєднаннях, а з’являється в заданій функції лише в одному виразі або в декількох. Ці дослідження вказують на те, що в сучасній фразеології наявна класифікаційна й термінологічна неоднорідність, яка значною мірою залежить від аналітичного фокусу, лінгвокультурного контексту та наукової традиції. Така варіативність підходів вимагає свідомого вибору термінологічного інструментарію

відповідно до дослідницьких цілей. Також різноманітність наявних даних вказує на те, що в широкому розумінні фразеологізм є категорією, вищою за ідіому й інші майже тотожні значення.

Фразеологізми як специфічний вид стійких мовних одиниць – надзвичайно важливий елемент мовної системи. Вони не просто виконують функцію емоційного забарвлення або художнього засобу. Ці одиниці є конденсатом колективної пам'яті носіїв мови, їхнього мовного досвіду, національних культурних символів і стереотипних уявлень. Фразеологічні одиниці відображають типовий спосіб, яким окремі мовні спільноти концептуалізують досвід, колективну пам'ять і реальність, що робить їх важливими елементами мовної картини світу (Lakoff, 1980).

В огляді монографії “Phraseology. An Interdisciplinary Perspective” (Granger & Meunier, 2008) С. Грейнджер та Ф. Менье підкреслюють, що фразеологія вже давно не є допоміжною частиною лексикології, а постає як повноцінна система знань на перетині інших дисциплін. Динамічний стан фразеології посилюється загалом через знаходження на міждисциплінарному тлі, де наявні зв'язки з такими напрямками, як: антропоморфна, когнітивна та культурна лінгвістики, етнолінгвістика, лінгвокультурологія тощо (Piirainen, 2008; Sharifian, 2011; Monteiro-Plantin, 2017). Це створює нові виклики та можливості для аналізу мовних явищ; саме тому за останні роки зросла кількість міждисциплінарних досліджень мотивації фразеологізмів. Посилена увага до проблем фразеології в лінгвістиці зумовлена, серед іншого, зміною фокусу дослідників із формально-структурних на функційно-когнітивні та культурні параметри. Як зазначає М. Омазіч (Omazić, 2005), сучасні студії фразеології зосереджуються не лише на описі структури й семантики одиниць, а й на поясненні мотивації їхнього виникнення та функціонування в мовленні. Вона підкреслює, що мотивація фразеологізмів повинна враховувати як когнітивні моделі (блендинг, метафора), так і культурні знання, що актуалізуються в процесі інтерпретації. Її висновки підтверджують потребу в міждисциплінарному аналізі фразеологічних одиниць, який об'єднує когнітивно-семантичний підхід із лінгвокультурологічним.

Праці таких дослідників, як: А. Памієс (Pamies, 2011), Е. Пірайрен (Piirainen, 2014), І. Заваринської (2019), С. Бур'євої (Buriyeva, 2022) – засновані на когнітивному та культурологічному підходах, що започатковані в класичних працях Дж. Лакоффа, М. Джонсона (Lakoff & Johnson, 1980), А. Вежбицької (1997) та ін. Ф. Шаріфіян (Sharifian, 2007; 2011) досліджував концептуалізацію культурного знання через мову, пропонуючи використовувати когнітивно-культурну модель для аналізу мовної картини світу. Результати досліджень згаданих науковців указують на важливість вивчення культурних концепцій, які кодуються мовою, включаючи категорії, культурні схеми й метафори.

У межах сучасного когнітивного підходу до аналізу фразеологізмів також важливо врахувати не лише класичну теорію концептуальної метафори, яка була запропонована Дж. Лакоффом та М. Джонсоном, а ще й розширену теорію концептуального інтегрування, запропоновану Ж. Фоконье та М. Тернером (Fauconnier & Turner, 2008). Їхня теорія пояснює, яким чином людський розум створює нові значення, поєднуючи кілька концептуальних просторів у спільний когнітивний. Такий інтеграційний “бленд” має нову семантичну структуру, що не редукована до складників. На відміну від одномірного перенесення (джерело → мета) у концептуальній метафорі, інтеграція в цій моделі відбувається між кількома просторами одночасно; ключовими параметрами є відношення подібності, причинності, частини / цілого, часовості та ролі, які актуалізуються в процесі мовлення. Окрему увагу також можна надати підходу до фразеологічної мотивації,

що формується в межах фразеологічного семіозису. Як зазначає І. Орел (2024), поява фразеологізму є багатоступеневим процесом, який включає виокремлення ознаки, що займає ключову роль для образу, категоризацію ознаки відповідно до ціннісної картини світу мовою спільноти, і вербалізацію через мовний знак, у якому активується ієрархія сем. Як динамічна когнітивно-культурна та ієрархічна структура ознак, внутрішня форма перетворюється на основу мотивації, вказуючи на культурно релевантні уявлення про властивості чи риси характеру.

У контексті фразеології ця модель виявляється особливо продуктивною для пояснення виникнення “третього” значення, яке не є простою сумою значень компонентів, а формується в результаті ментального поєднання образу, дії, емоції та культурного контексту. Як зазначає А. Суліковська (Sulikowska, 2016), саме теорія блендингу дозволяє пояснити появу нетривіальних, але культурно та когнітивно виправданих значень фразеологізмів, зокрема в тих випадках, коли семантична мотивація є лише частково прозорою або проявляється через культурно марковану символіку. Таким чином, концептуальна інтеграція виконує функцію когнітивного механізму, що лежить в основі лінгвокультурологічної мотивації фразеологізмів. Підхід фразеологічного семіозису доповнює концептуальну інтеграцію, дозволяючи заглибитись до етнокультурного й ціннісного рівнів, де відбувається первинний вибір ознаки як мотиваційної бази.

Аналіз фразеологічної мотивації в межах когнітивного підходу дедалі частіше поєднує кілька моделей інтерпретації значення, зокрема концептуальну метафору, метонімію, ментальні образи та культурну символіку. А. Суліковська у своїй праці “Phraseological Motivation in Aspect of the CTM-Theory and the Figurative Language Theory” (Sulikowska, 2016) поєднує дві ключові парадигми – теорію концептуальної метафори Дж. Лакоффа й теорію образного лексикону Е. Пірайнен – для пояснення мотивації ідіом у німецькій мові. Результат праці авторки, яка використовує корпусний аналіз, указує на те, що навіть схожі за значенням одиниці суттєво різняться за активованими ментальними образами, прагматичними ефектами й семантичними ролями. Її висновок про компліментарність метафори та ментального образу як мотиваторів фразеологізму дозволяє розглядати такі одиниці не як механічні структури, а як результати когнітивного й культурного моделювання. Це особливо важливо для класифікації джерел мотивації фразеологізмів і виявлення їхнього лінгвокультурного потенціалу. В контексті фразеологічної мотивації дослідниця запропонувала диференціацію між такими поняттями, як “motiviert” та “motivierbar”. Перше позначає семантичну прозорість і структурну виправданість значення фразеологізму, яке можна реконструювати на основі метафоричних або метонімічних моделей. Друге позначає когнітивну доступність значення за умови наявності в мовця відповідного культурного або фоново енциклопедичного знання. Така диференціація дозволяє урахувати випадки, коли значення фразеологізму не є формально мотивованим, але може бути “прочитаним” через культурні сценарії, архетипи або прецедентні уявлення (Sulikowska, 2016).

Треба зазначити важливість лінгвокультурології, яка вивчає вербалізовані аспекти культури саме через мовні одиниці, зокрема і фразеологізми. Системний аналіз в її контексті декларує перехід від загальної фразеологічної мотивації до лінгвокультурологічної, задля того щоб виявити механізми, які пояснюють походження, семантику та структуру стійких мовних виразів, розвинути системне узагальнення лінгвокультурологічних джерел, універсальних і культурно специфічних мотиваційних моделей, закономірності етнічних концептів і культурних кодів. Крізь призму зіставного аспекту аналіз лінгвокультурологічної мотивації допоможе

виявити, яким чином специфічне для певної культури бачення світу кодифікується через мову. Окрему увагу також можна надати підходу до фразеологічної мотивації, що є сформульованим у межах фразеологічного семіозису.

Дослідження фразеологізмів як елементів мовної картини світу потребує чіткої визначеності об'єкта аналізу та його порівняння із суміжними поняттями. Основою для цього дослідження слугують міждисциплінарні досягнення лінгвокультурології (Sharifian, 2011), когнітивної ономазіології (Селіванова, 2010), а також принципи типологічного порівняння образних мовних одиниць. Таким чином створюється підґрунтя для порівняння з іншими образними одиницями, наприклад, дифразисами та кенінгами. Аналіз подібних і відмінних характеристик між цими категоріями дозволяє виявити загальні культурно-мовні механізми, які сприяють створенню символічного змісту в різних мовах, глибше усвідомити особливості фразеологізмів і розширити уявлення про функціонування мовної картини світу.

Фразеологізм визначається як стійке словосполучення, значення якого також формується через культурні асоціації, метафоризацію та символіку. Дифразиси й кенінги також мають образний характер, але їхня роль і структурні особливості є іншими. Для чіткого аналітичного розрізнення цих термінів використовують такі критерії: граматичний статус, динаміка значення, культурна обумовленість, походження, структура, тип значення та функціональне навантаження. Також буде використовуватися трикомпонентна методологічна модель:

1) лінгвокультурологічний підхід – для виявлення культурних концептів, що залучені у формуванні семантичного ядра одиниць;

2) когнітивно-ономазіологічний підхід (Селіванова, 2010) – для реконструкції мотиваційних моделей, що дають пояснення зв'язку між значенням, мовною формою та образом;

3) порівняльно-контрастивний аналіз – для зіставлення фразеологізмів із дифразисами й кенінгами за їхніми семантично-структурними ознаками.

Наведена комбінація методів дає можливість не просто виявити формальні подібності й відмінності між одиницями, але й зрозуміти їх як носіїв культурного коду.

Дифразис – це літературний ресурс, типовий для мезоамериканської літератури та мови науатль. Його роль полягає у вираженні ідеї за допомогою двох слів, які доповнюють одне одного за значенням / суміжністю ідеї. Наприклад, щоб означити “мову поета”, використовували фразу “itlatol ihiyo” (“його слово, його подих”) (Castillo, 2021). Як згадує І. Кастійо (там само), сам термін був заснований одним із перших дослідників мови науатль, Анхелем Марією Гарібасем, коли він вигадав це слово для позначення зіставлення двох або навіть трьох слів, які створюють значення, що не є сумою своїх складників, а породжує нове, третє, значення. По суті, дифразисом може стати будь-яка словесна конструкція з двох іменників, а також цей дифразис може бути інтегрований у морфологічну структуру. Дослідження французької антропологині Д. Деув (Dehouve, 2014), присвячене аналізу ритуального дифразису “in xochitl, in uetl” (“флора і тютюн”) доводить, що дифразис не варто тлумачити виключно як лінгвістичну структуру, на основі дуалізму, а радше як компонент ширшої метонімічної серії, де кожен елемент (флора, тютюн, одяг, їжа, тощо) символізує певний аспект соціального статусу, ритуальної дії або воєнної доблесті. Дослідниця пропонує підхід, у якому значення дифразису зчитується через відновлення його повного семантичного ряду (“визначення через перелік”), що є прямою паралеллю до способу, яким фразеологізми вербалізують складні культурно зумовлені ситуації в компактній формі.

Крім того, дослідниця вказує, що в таких конструкціях поєднуються когнітивні механізми метонімії (перелік, частина → ціле) і метафори (подібність до дії), що створює багаторівневу образність, аналогічну фразеологічній. Зокрема, “флора і тютюн” позначає через метафору військові атрибути (трубка = спис, квітка = щит), через метонімію – належність до військової касты (нове військове звання), а в ритуалі виконує роль матеріального символу слави. Таким чином, це дослідження є вагомим підтвердженням того, що дифразиси, як і фразеологізми, ґрунтуються на лінгвокультурологічній мотивації, що включає семантичну економію, когнітивні схеми та символічну функцію.

Кенінг вважається основним стилістичним засобом поетичної мови. Він має гетерогенну й етнічно забарвлену природу, де поєднує в собі два й більше поняття (Романова, 2021).

У контексті аналізу кенінгу як типу образної мовної одиниці особливо цінним є спостереження Дж. Гілсон (Gilson, 2018), яка розглядає кенінг не лише як поетичний засіб номінації, а як форму метафоричного мислення, що дозволяє “обійти пряме називання”, вдаючись до образу, опосередкування та асоціативного перенесення. Кенінг, за її визначенням, є “граматичним звиванням” (англ. grammatical meander), тобто рухом не до лінійного називання, а до створення риторичної паузи, затримки перед поняттям – своєрідного іменування через мовчання, символ або загадку. Таким чином, кенінг постає як засіб семантичного зсуву, що прагне не стільки позначити предмет, скільки вказати на поле значень, активізоване у свідомості реципієнта. У тексті Дж. Гілсон подано низку класичних прикладів скандинавських і кельтських кенінгів: “whale road”, англ. “китова дорога” = “море”; “bone house”, англ. “дім кісток” = “тіло”; “battle oak”, англ. “дуб битви” = “воїн”; “mead of Odin”, англ. “мед Одіна” = “поезія”. Вони демонструють двокомпонентну структуру, характерну також для фразеологізмів. Однак, на відміну від фразеологізмів, які вкорінені в узусі і в комунікативній практиці, кенінги функціонують у поетичному (ритуально-семіотичному) контексті й апелюють до вторинної номінації через образ. Особливо показовим є представлений у статті елемент ogham-традиції – Bríatharogam (букв. “словесний огам”), у якому кожна літера інтерпретується як двослівний кенінг, часто пов’язаний із природними та символічними реаліями: горіх (англ. hazel) – найсолідніше дерево, терен (англ. blackthorn) – шукач хмар, вільха (англ. alder) – захист серця (Gilson, 2018). Таким чином, можна спостерігати поєднання міфології, символічного мислення та семантичного узагальнення, що прямо співвідноситься з типами лінгвокультурологічної мотивації фразеологізмів.

У межах цього дослідження важливо підкреслити, що кенінг і фразеологізм, попри жанрові й функціональні відмінності, виконують спільну когнітивну функцію: компресують складну концептуальну структуру в стисле образне поєднання, яке набуває значення лише в контексті спільної культури. Таким чином, обидві одиниці є маркерами колективної пам’яті, архетипної символіки та закріплених асоціативних моделей і можуть бути розглянуті як паралельні типи одиниць із лінгвокультурною мотивацією. Порівнюючи дифразис та кенінг, можна дійти до відносного висновку, що це тотожні терміни; обидва щонайменше мають літературне походження та вузький ареол використання. Проте між ними та фразеологізмами є більше відмінностей, чий класифікації можна вказати у вигляді порівняльної таблиці.

Таблиця 1

Розгляд критеріїв суміжних понять

Критерій / поняття	Фразеологізм	Дифразис	Кенінг
Походження	Багато мов, буденна мова народу, фольклор	Мезоамериканські мови (науатль)	Скандинавська, давньоанглійська мови
Структура	Стійке словосполучення	Пара іменників	Метафора (заміна іменника)
Значення	Ідіоматичне, культурне, метафоричне	Ритуальне, символічне	Поетично-метафоричне
Динаміка значення	Може змінюватися	Стабільне в межах культури	Варіативне, змінне щодо контексту
Граматичний тип	Словосполучення або речення	Іменник + іменник	Генітивна конструкція або складне слово
Функція	Література, фольклор, щоденне спілкування	Міфологічні ритуали	Епічна поезія
Культурна основа	Ментальні моделі, стереотипи, традиції	Міфологеми мезоамериканців (ацтеків)	Геройка, природна символіка

Оскільки фразеологізми є частиною живого дискурсу й тісно переплетені з національною ментальністю, можна побачити, що вони мають більш широкий діапазон вживання та глибшу символічну мотивацію. З іншого боку, дифразиси та кенінги, які пов'язані з певними літературними жанрами або культовими традиціями, мають естетичне призначення й обмежену географічну специфіку.

Завдяки структурі фразеологізму можна зауважити наявність семантичного механізму бахуврихі, тобто складної номінації, у якій нове значення не прямо впливає зі складників, а позначає референта, відображаючи саме характеристики, яку мають компоненти (Ruppel, 2017).

Для прикладу, як *мак процвів* – має під собою не конкретно мак як рослину, а людину, яка має красу та силу, тобто властивість переходить на інший об'єкт. У цьому випадку відбувається перехід від означуваного до нового означника за допомогою рис, що є звичайним для бахуврихі. Такі фразеологізми спрямовують увагу від частини до єдиного концепту, який виникає в голові мовця, відображаючи модель концептуального інтегрування, де формується нова когнітивна одиниця, що вказує на носія прихованої характеристики (Fauconnier & Turner, 2008). Для кенінгів це власне є механізмом їхнього творення, оскільки поетична номінація використовує бахуврихі-подібний механізм. Наприклад, “beadoleoma”, яке перекладається як “світло битви”, описує меч; меч – реалія, яка не є конструкцією, не пов'язана зі складниками, а є абстрагованою сутністю. У випадку дифразисів, наприклад, “in hochitl in suicatl”, що перекладається як “поезія”, а дослівно означає “квітка і пісня”, можна спостерігати культурно зумовлений бахуврихі, оскільки два іменники, які не пов'язані один з одним, створюють новий сенс, об'єднавшись для позначення третьої концептуальної сутності.

Окрім бахуврихі, також можна виявити синекдоху, яка позначає частину замість цілого цілого або ціле замість частини. Ця когнітивно-мовленнєва модель активно використовується в кожному з трьох типів одиниць, виконуючи окремі функції. Наприклад, у фразеологізмі *дати дуба* є вказівка на дію “давати”; при цьому

“дати”+“дуб” не дають метафору, а створюють бленд, який не впливає безпосередньо із жодного з елементів, але формує стійке значення в новому семантичному просторі. У кенінгу “загибель/прокляття дерев”, що означає вогонь, відбувається узагальнення через ефект або фрагмент дії. Вищезгаданий дифразис “in xochitl in cuicatl” символізує поезію, хоча дослівно складається з іменників, які не називають безпосередньо ідею; при цьому сама ідея поєднується з двома сильними культурними символами. Такий механізм також закріплює концептуальну інтеграцію, тому що окремі елементи репрезентують цілу ситуацію завдяки активізації частинного простору і його проєкції на повний сценарій дії (Fausconnier & Turner, 2008). Доповнюючи концептуальну інтеграцію, можна згадати *фразеосеміозис*, запропонований С. Васьком (2023). Хоча цей термін має зовнішню термінологічну подібність із раніше згаданим *фразеологічним семіозисом*, це різні аналітичні моделі. Фразеосеміозис поглиблює розуміння фразеологізму як знака вторинної номінації, де реалізація відбувається завдяки внутрішній формі. Наприклад, англійська фразема *baker's dozen* означає тринадцятий буханець хліба. В Англії за недостатню вагу накладався великий штраф, тому пекарі додавали “внутрішню хлібину” – до дванадцяти додавались одна чи навіть дві хлібини додатково, аби уникнути будь-якого ризику штрафу (Brewer, 2018). Таким чином, цей “вигідний буханець” (англ. “vantage loaf”) постає знаком страху перед покаранням за недотримання стандартів, а також віддалено може виконувати роль своєрідного кенінгу.

Бахуврихі та синекдоха як універсальні когнітивні моделі мають реалізацію через механізм образного номінування в усіх трьох суміжних поняттях. Бахуврихі формує структуру, що дозволяє виражати складне через сукупність атрибутів. Синекдоха, у свою чергу, є смисловою проєкцією, що передає значення з частини на ціле або навпаки. Ці моделі функціонують як глибинні культурні алгоритми, які закладаються в мовну пам'ять та образність носіїв мови. В усіх трьох типах одиниць можна підкреслити базис на культурно зумовлену символіку, проте їхні джерела мотивації суттєво відрізняються за походженням і функціональним призначенням.

Мотивація фразеологізмів виражається в культурних кодах (етнічні стереотипи, міфологія, побутові реалії, прецедентні образи). Дифразиси ґрунтуються на дуальній символіці, де джерелом виступає ритуальний і сакральний космос. Кенінги формуються на основі міфопоетичних метафор, пов'язаних із природою та героїкою; мотивація відображена в естетичному кодуванні світу в поезії. Вербалізація образу, що ґрунтується на метафоричному або символічному перенесенні, є основною характеристикою всіх згаданих одиниць. Однак джерела самих образів мають відмінності: дифразиси використовують міфологію, кенінги – поезію, а фразеологізми – національну мову та побут. Також наявна різниця в репрезентативному масштабі, де локальні моделі в дифразисах та кенінгах зіставляються широковживаним та універсальним конструкціям фразеологізмів.

Лінгвокультурологічна мотивація фразеологізмів, як підкреслює Е. Пірайрен (Piirainen, 2017), реалізується через культурно зумовлені образи й концепти. Саме тому багато дослідників вивчали різні типи мотивації, такі як: етнокультурну (Савчук, 2015), зооморфну (В'єнцко, 2013), колірну (Мацюк & Фенко, 2015), міфологічну (Заваринська, 2019), прецедентну (Гапченко, 2021), професійно-ремісничу (Науменко, 2019), соматичну (Мартинів, 2019) та флористичну (Лазер-Паньків, 2018). Мотивація фразеологізмів не обмежується лише лінгвістичною семантикою, бо вона є когнітивною операцією, що вербалізує асоціації та концепти етнічної свідомості (Селіванова, 2010). Наприклад, фразеологізм “затягнути пасок” не лише означає економити, а й містить у собі культурну концептуалізацію аскези й

самоконтролю, поширену в західноєвропейських культурах. Культурна інформація, закладена у фразеологізмах, є проявом “*linguaculture*” М. Агара (Agar, 1995) – концепту, що інтегрує мову й культуру. Відтак фразеологізми репрезентують стійкі національні ментальні моделі, а їхній лінгвокультурологічний аналіз дозволяє реконструювати мовну картину світу.

Таким чином, фразеологізми мають найбільш комплексну структуру мотивації, яка інтегрує когнітивні, символічні й культурні компоненти. Вони функціонують на перетині культурних і мовних кодів, конденсуючи в собі образи, символи та стереотипи. Це дозволяє розглядати їх як найбільш гнучку форму вербалізації мовної картини світу, порівняно із більш фіксованими і жанрово обмеженими дифразисами та кенінгами. На відміну від дифразисів (міфологічних фігур у мовах Мезоамерики) та кенінгів (характерних для поетичних дискурсів германських мов), фразеологізми функціонують у ширшому спектрі дискурсів та вирізняються ідіоматичністю, що часто втрачає прозору семантику. Їхня основна функція – символічне відтворення ментальних моделей культури.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, здійснений аналіз дозволяє дійти висновку, що фразеологізми посідають центральне місце серед мовних одиниць образного типу. Вони є складними й багатоплановими, поєднують у собі культурну маркованість, ідіоматичність, символічне навантаження та стійкість. Фразеологічні одиниці виконують ключову роль у формуванні та відтворенні мовної картини світу. Їхня природа виявляється на перетині дискурсу, когніції, культури й семантики, що зумовлює необхідність міждисциплінарного підходу до їхнього вивчення.

Порівняно із суміжними явищами – дифразисами та кенінгами – фразеологізми демонструють значно ширшу функціональну сферу, високий ступінь варіативності та глибшу мотиваційну насагу, пов'язану з колективною мовною свідомістю. Порівняльний аналіз засвідчує, що хоча всі три типи одиниць ґрунтуються на метафоричному, метонімічному або символічному перенесенні, вони суттєво різняться за своїм походженням, структурою, функціональним призначенням і типом культурного коду, відіграючи свою роль в певних умовах та різних сферах людської діяльності. Дифразиси є ритуально-сакральними формулами, обмеженими ареально і функціонально. Кенінги – естетичні метафоричні конструкції, типові для стародавньої поезії. Фразеологізми натомість інтегрують елементи побуту, фольклору, релігії, міфології та національних уявлень, набуваючи статусу носіїв лінгвокультурологічної інформації. Це робить їх більш гнучкими й універсальними одиницями.

Аналіз джерел загальної та лінгвокультурологічної мотивацій фразеологізмів дозволяє класифікувати їх за типами, які ґрунтуються на культурно зумовленому сприйнятті дійсності, що реалізується завдяки архетипам, концептам, образам і символам, що притаманні конкретному етносу. Водночас типи мотивації виявляють як універсальні характеристики (наприклад, їжа, природа, тілесність), так і специфічні для окремої культури домінанти (колірна семантика, прецедентні події, релігійні тексти). Таким чином, фразеологізми можна розглядати як лінгвокультурологічні маркери, що акумулюють колективні знання, досвід і символічне мислення мовної спільноти. Їхній аналіз у контексті суміжних понять не лише уточнює межі фразеології як дисципліни, а й збагачує розуміння механізмів культурної мотивації в мові.

У подальшому перспективними вбачаються такі напрями, як: застосування методів когнітивної семіотики для опису образно-семантичної структури фразеологічних одиниць, корпусна обробка фразеологізмів із маркуванням типів мотивації, поглиблення аналізу когнітивних моделей, що лежать в основі фразеологічної

мотивації, поглиблення дослідження семантичної еволюції фразеологізмів у синхронії та діяхронії, розширення зіставного аналізу фразеологізмів у різних мовах для виявлення універсальних і локальних моделей мотивації, створення електронних корпусів фразеологізмів із культурно-етнографічними позначками.

Комплексний підхід до аналізу фразеологізмів як носіїв лінгвокультурологічного змісту відкриває нові горизонти для міждисциплінарних досліджень і сприяє кращому розумінню зв'язку між мовою, мисленням і культурою.

Конфлікт інтересів

Автор не мають потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Васько, С. Р. (2023). Фраземи як знаки вторинної номінації і результат фразеосеміозису. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 25, 2, 18–31.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2022.274923>
- В'єнцко, В. І. (2013). Мотивація смислів фразеологічних одиниць з компонентами “коза” і “цап” (на матеріалі французької та української мов). *Наукові записки. Серія “Філологічна”*, 38, 48–52.
https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/50641/1/NZ_Vyp_38.pdf
- Гапченко, О. А. (2019). Прецедентні імена в індивідуальному лексиконі білінгва. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VII(59), 195, 15–18.
<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-195VII59-03>
- Дроботенко, В. Ю. (2017). Фразеологічні утворення в різноструктурних мовах (на матеріалі української, англійської та іспанської мов). *Studia Philologica (Філологічні студії): зб. наук. пр.*, 8, 36–41.
<https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/198/190>
- Заваринська, І. Ф. (2019). *Лінгвокультурна мотивація фразеологізмів з онімним компонентом в англійській, польській та українській мовах*. [Автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Рівненський інститут слов'язнознавства Київського славистичного університету]. ENPUIR.
<http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10106>
- Лазер-Паньків, О. В. (2018). Особливості давньогрецьких фразеологізмів із компонентом-дендронімом. *Studia linguistica: зб. наук. пр.*, 13, 152–172.
<https://doi.org/10.17721/StudLing2018.13.152-172>
- Мартинів, О. М. (2019). Змішана мотивація фразеологічних одиниць німецької мови з компонентом на позначення звучання (когнітивно-ономасіологічний аспект). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 30 (69), 2, 1, 104–108.
<https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.2-1/19>
- Мацюк, З. С. & Фенко, М. Я. (2015). Символічно-сакральна мотивація семантики числа у фразеології Західного Полісся. *Science and Education a New Dimension. Philology*, III(15), 68, 71–74.
https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10203/3/matsyuk_fenko.pdf
- Науменко, І. А. (2019). *Назви людей за родом діяльності в українській фразеології та пареміології*. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя.

- Орел, І. І. (2024). Вибір ознак образу внутрішньої форми в процесі фразеологічного семіозису. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 27, 2, 114–126.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.324166>
- Романова, Н. В. (2021). Функції скальдиного кеннінгу у “МЛАДШЕЙ ЭДДЕ”. *Збірник наукових праць “Нова філологія”*, 84, 222–228.
<https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-84-31>
- Савчук, Н. М. (2015). Міфічні та історичні реалії як засіб мотивації фразеологізмів української мови. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля, серія “ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ”*, 1 (9), 154–159.
<https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2015/1/23.pdf>
- Селіванова, О. О. (2010). *Когнітивна ономазіологія*. Монографія. Фітосоціоцентр.
- Шевченко, Т. В. (2022). Фразеологізм як елемент емоційної пам’яті в мовній картині світу українців. *Закарпатські філологічні студії*. 26, 2, 71–75.
<https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.2.12>
- Agar, M. (1995). *Language Shock: Understanding the culture of conversation*. William Morrow.
- Altenberg, B. (2023). On the Phraseology of Spoken English: The Evidence of Recurrent Word-Combinations. *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford University Press. 101–123.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780198294252.003.0005>
- Brewer, E. C. (2018). *Brewer’s Dictionary of Phrase and Fable*. (Ed. Susie Dent). Mobius.
- Burger, H. (2015). *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Auflage. Erich Schmidt Verlag. Berlin. P.12.
- Buriyeva, S. (2022). *Basic Concepts of Linguoculturology*. International Journal of Culture and Modernity, 13.
- Čermák, F. (2017). *Frazém a idiom*. Nový encyklopedický slovník češtiny. 525–528.
- Castillo, I. (2021). *Difrasismo*. Lifeder.
<https://www.lifeder.com/difrasismo/>
- Dehouve, D. (2014). *Flores y Tabaco: un difrasismo ritual*. Revista Inclusiones. Revista de humanidades y ciencias sociales. 1, 2, 08–26.
- Dziurewicz, E. (2015). *Korpusbasierte Analyse der Phraseologismen im Deutschen am Beispiel des phraseologischen Optimums für DaF*. PHILOGIA Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse. 206, 15–27.
- Fauconnier, G. & Turner, M. (2008). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind’s Hidden Complexities*. Basic Books. 464.
- Gilson, J. (2018). *The Kenning*. (In McGrath A. & Meehan, E., Eds.) *Dance Matters in Ireland: Contemporary Dance Performance and Practice*. 191–200.
- Granger, S. & Meunier, F. (eds). (2008). *Phraseology. An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins. XXVIII, 422.
- Hull, K. (2003). *Verbal Art and Performance in Ch’orti’ and Maya Hieroglyphic Writing*. [Doctoral dissertation, University of Texas].
<http://hdl.handle.net/2152/658>
- Komenda-Earle, B. (2015). *Sprachhistorische Entwicklungsprozesse der Idiomatik. An Beispielen von realhistorisch motivierten verbalen Idiomen des Deutschen*. Phraseologie und Parömiologie. Schneider Verlag Hohengehren. 24–29.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
- Lubowiecka, P. (2017). *Idiom a frazeologizm. Poradnia językowa*. Słownik języka polskiego PWN.
<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/idiom-a-frazeologizm;17811.html>

- Mejri, S. (2017). *Les expressions idiomatiques*. Le monde, Volume 1.
- Monteiro-Plantin, R.S. (2017). ReVEL na Escola: Fraseologia e Paremiologia: para que ensinar, se todo o mundo sabe? *ReVEL*, 15, 29, 1–16.
<http://www.revel.inf.br/files/7e02a7f4cb22a2e4935d77ae89882e69.pdf>
- Munteanu Siserman, M. (2014). *Onomastic markers in romanian fixed structures. Sociolinguistic and cultural perspectives*. Communication, context, interdisciplinarity. Studies and Articles, III, 67–77. Petru Maior University Press.
- Omazić, M. (2005). *Introduction: Why, What and How in phraseology*. Jezikoslovlje. Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek.
- Pamies, A. (2011). *À propos de la motivation phraseologique*. *Linguo-Cultural Competence and Phraseological Motivation*. Schneider Verlag Hohengehren. 25–39.
- Piela, A. (2015). *Anthroponyms as components of phraseological units*. *Język a Kultura*, 25, 73–88.
- Piirainen, E. (2008). Figurative phraseology and culture. *Phraseology: An interdisciplinary perspective*. (ed. S. Granger & F. Meunier), 207–230.
<https://doi.org/10.1075/z.139>
- Piirainen, E. (2011). *Idiom motivation from cultural perspectives: metaphors, symbols, intertextuality*. *Linguo-Cultural Competence and Phraseological Motivation*. Schneider Verlag Hohengehren. 65–74.
- Piirainen, E. (2014). *Widespread Idioms in Europe and Beyond: The Lesser-Used European Languages and the “Lexicon of Common Figurative Units”*. *Phraseology in Multilingual Society*. Cambridge Scholars Publishing. 156.
- Ruppel, A. M. (2017). *The Cambridge Introduction to Sanskrit*. Cambridge University Press.
- Sailer, M. (2013). *Idiom and Phraseology*. *Oxford Bibliographies*.
<https://doi.org/10.1093/obo/9780199772810-0137>
- Sharifian, F. & Palmer, G.B. (eds.) (2007). *Applied cultural linguistics: Implications for second language learning and intercultural communication*. John Benjamins Publishing.
- Sharifian, F. (2011). *Cultural Conceptualisations and Language: Theoretical Framework and Applications*. John Benjamins Publishing.
- Sulikowska, A. (2016). Phraseological motivation in aspect of the CTM-theory and the Figurative Language Theory. *Colloquia Germanica Stetinensia*, 25, 169–188.
<https://doi.org/10.18276/cgs.2016.25-09>
- Sulikowska, A. (2019). *Kognitive Aspekte der Phraseologie. Konstituierung der Bedeutung von Phraseologismen aus der Perspektive der Kognitiven Linguistik*. Peter Lang. Series: Danziger Beiträge zur Germanistik, 57. 576.
- Teoc, F. (2013). *La metafora kenning quale unità del discorso ripetuto*. Limba Romana.
- Wierzbicka, A. (1997). *Understanding Cultures Through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, Japanese*. Oxford University Press, USA.

REFERENCES

- Vasko, S. R. (2023). Frazemy iak znaky vtorynnoi nominatsii I rezultat frazeosemiozysu. *Visnyk KNLU. Seriiia Filolohiia*, 25, 2, 18–31. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2022.274923>
- Vientsko, V. I. (2013). Motyvatsiia smyliv frazeolohichnykh odyynyts z komponentamy “koza” i “tsap” (na materialy frantsuzkoi ta ukrainskoi mov). *Naukovi zapysky. Seriiia “Filolohichna”*, 38, 48–52.
https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/50641/1/NZ_Vyp_38.pdf

- Hapchenko, O. A. (2019). Pretsedentni imena v indyvidualnomu leksykoni bilinhva. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VII(59), 195, 15–18.
<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-195VII59-03>
- Drobotenko, V. Yu. (2017). Frazeolohichni utvorennia v riznostrukturnykh movakh (na materialy ukraiinskoï, anhliiskoi ta ispanskoï mov). *Studia Philologica (Філологічні студії): зб. наук. пр.*, 8, 36–41.
<https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/198/190>
- Zavarynska, I. F. (2019). *Linhvokulturna motyvatsiia frazeolohizmiv z onimnym komponentom v anhliiskii, polskii ta ukraiinskii movakh*. [Avtoref. Dysertatsiï na zdobuttia naukovoï stupenia kandydata filolohichnykh nauk, Rivnenskyi instytut slovianoznavstva Kyivskoho slavistychnoho universytetu]. ENPUIR.
<http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10106>
- Lazer-Pankiv, O. V. (2018). Osoblyvosti davnohretskykh frazeolohizmiv iz komponentom-dendronimom. *Studia linguistica: zb. nauk. pr.*, 13, 152–172.
<https://doi.org/10.17721/StudLing2018.13.152-172>
- Martyniv, O. M. (2019). Zmishana motyvatsiia frazeolohichnykh odynts nimetskoï movy z komponentom na poznachennia zvuchannia (kohnityvno-onomasiolohichni aspekt). *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. 30(69), 2, 1, 104–108.
<https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.2-1/19>
- Matsiuk, Z. S. & Fenko, M. Ia. (2015). Symvolichno-sakralna motyvatsiia semantyky chysla u frazeolohii Zakhidnoho Polissia. *Science and Education a New Dimension. Philology*, III(15), 68, 71–74.
https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10203/3/matsyuk_fenko.pdf
- Naumenko, I. A. (2019). *Nazvy liudei za rodod diialnosti v ukraiinskii frazeolohii ta paremiolohii*. Nizhynskyi derzhavnyi universytet imeni Mykoly Hoholia.
- Orel, I. I. (2024). Vybir oznak obrazu vnutrishnioï formy v protsesi frazeolohichnoho semiozysu. *Visnyk KNLU. Seriia Filolohiia*, 27, 2, 114–126.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.324166>
- Romanova, N.V. (2021). Funktsii skaldychnoho kenninhu u “MLADSHEI EDDE”. *Zbirnyk naukovykh prats “Nova filolohiia”*, 84, 222–228.
<https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-84-31>
- Savchuk, N.M. (2015). Mifichni ta istorychni realii yak zasib motyvatsii frazeolohizmiv ukraiinskoï movy. *Visnyk Dnipropetrovskoho Universytetu imeni Alfreda Nobelia, seriia “FILOLOHICHNI NAUKY”*, 1 (9), 154–159.
<https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2015/1/23.pdf>
- Selivanova, O.O. (2010). *Kohnityvna onomasiolohiia*. Monohrafiia. Kyiv: Fitosotsiotsentr.
- Shevchenko, T.V. (2022). Frazeolohizm yak element emotsiinoï pamiaty v movnii kartyni svitu ukraintsiv. *Zakarpatski filolohichni studii*. 26, 2, 71–75.
<https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.2.12>
- Agar, M. (1995). *Language Shock: Understanding the culture of conversation*. New York: William Morrow. ISBN 9780688149499.
- Altenberg, B. (2023). On the Phraseology of Spoken English: The Evidence of Recurrent Word-Combinations. *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford University Press, 101–123.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780198294252.003.0005>
- Brewer, E. C. (2018). *Brewer's Dictionary of Phrase and Fable*. (Ed. Susie Dent). Mobius.
- Burger, H. (2015). *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Auflage, Erich Schmidt Verlag. Berlin. P.12.

- Buriyeva, S. (2022). Basic Concepts of Linguoculturology. *International Journal of Culture and Modernity*, 13.
- Čermák, F. (2017). *Frazém a idiom*. Nový encyklopedický slovník češtiny. 525–528.
- Castillo, I. (2021). *Difrasismo*. Lifeder. <https://www.lifeder.com/difrasismo/>
- Dehouve, D. (2014). Flores y Tabaco: un difrasismo ritual. *Revista Inclusiones. Revista de humanidades y ciencias sociales*. 1, 2, 8–26.
- Dziurewicz, E. (2015). *Korpusbasierte Analyse der Phraseologismen im Deutschen am Beispiel des phraseologischen Optimums für DaF*. PHILOGIA. 206, 15–27.
- Fauconnier, G. & Turner, M. (2008). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. Basic Books. P. 464.
- Gilson, J. (2018). *The Kenning*. (In McGrath A. & Meehan, E., Eds.) *Dance Matters in Ireland: Contemporary Dance Performance and Practice*. London: Palgrave Macmillan, 191–200.
- Granger, S. & Meunier, F. (eds). (2008). *Phraseology. An Interdisciplinary Perspective*. John Benjamins. XXVIII, 422.
- Hull, K. (2003). *Verbal Art and Performance in Ch'orti' and Maya Hieroglyphic Writing*. [Doctoral dissertation, University of Texas].
<http://hdl.handle.net/2152/658>
- Komenda-Earle, B. (2015). *Sprachhistorische Entwicklungsprozesse der Idiomatik. An Beispielen von realhistorisch motivierten verbalen Idiomen des Deutschen*. Phraseologie und Parömiologie. Schneider Verlag Hohengehren, 24–29.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
- Lubowiecka, P. (2017). *Idiom a frazeologizm. Poradnia jezykowa*. Słownik języka polskiego PWN.
<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/idiom-a-frazeologizm;17811.html>
- Mejri, S. (2017). *Les expressions idiomatiques*. Le monde, Volume 1.
- Monteiro-Plantin, R.S. (2017). ReVEL na Escola: Fraseologia e Paremiologia: para que ensinar, se todo o mundo sabe? *ReVEL*, 15, 29, 1–16.
<http://www.revel.inf.br/files/7e02a7f4cb22a2e4935d77ae89882e69.pdf>
- Munteanu Siserman, M. (2014). *Onomastic markers in romanian fixed structures. Sociolinguistic and cultural perspectives*. Communication, context, interdisciplinarity. Studies and Articles, III, 67–77. Petru Maior University Press.
- Omazić, M. (2005). *Introduction: Why, What and How in phraseology*. Jezikoslovlje. Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek.
- Pamies, A. (2011). *À propos de la motivation phraseologique*. *Linguo-Cultural Competence and Phraseological Motivation*. Schneider Verlag Hohengehren. 25–39.
- Piela, A. (2015). Anthroponyms as components of phraseological units. *Język a Kultura*. 25, 73–88.
- Piirainen, E. (2008). Figurative phraseology and culture. *Phraseology: An interdisciplinary perspective*. (ed. S. Granger & F. Meunier), 207–230. <https://doi.org/10.1075/z.139>
- Piirainen, E. (2011). *Idiom motivation from cultural perspectives: metaphors, symbols, intertextuality*. *Linguo-Cultural Competence and Phraseological Motivation*. Schneider Verlag Hohengehren. 65–74.
- Piirainen, E. (2014). *Widespread Idioms in Europe and Beyond: The Lesser-Used European Languages and the "Lexicon of Common Figurative Units"*. *Phraseology in Multilingual Society*. Cambridge Scholars Publishing. 156.
- Ruppel, A.M. (2017). *The Cambridge Introduction to Sanskrit*. Cambridge University Press.

- Sailer, M. (2013). *Idiom and Phraseology*. *Oxford Bigliographies*.
<https://doi.org/10.1093/obo/9780199772810-0137>
- Sharifian, F. & Palmer, G.B. (eds.) (2007). *Applied cultural linguistics: Implications for second language learning and intercultural communication*. John Benjamins Publishing.
- Sharifian, F. (2011). *Cultural Conceptualisations and Language: Theoretical Framework and Applications*. John Benjamins Publishing.
- Sulikowska, A. (2016). Phraseological motivation in aspect of the CTM-theory and the Figurative Language Theory. *Colloquia Germanica Stetinensia*, 25, 169–188.
<https://doi.org/10.18276/cgs.2016.25-09>
- Sulikowska, A. (2019). *Kognitive Aspekte der Phraseologie. Konstituierung der Bedeutung von Phraseologismen aus der Perspektive der Kognitiven Linguistik*. Peter Lang. Series: Danziger Beiträge zur Germanistik. 57, 576.
- Teoc, F. (2013). *La metafora kenning quale unità del discorso ripetuto*. Limba Romana.
- Wierzbicka A. (1997). *Understanding Cultures Through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, Japanese*. Oxford University Press, USA.

Дата надходження до редакції 13.04.2025

Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про автора

Авдєєв Ярослав Ігорович, аспірант першого року навчання кафедри германської філології Київського національного лінгвістичного університету e-mail: yaroslav.avdieiev@knlu.edu.ua		Коло наукових інтересів: етимологія, мовна локалізація, перекладознавство, фразеологія
--	--	---

КОЛЕКТИВНИЙ РОМАН-ПЕЧВОРК: СПЕЦИФІКА НОВІТНЬОГО ЖАНРУ

Abstract

The article seeks to substantiate the theory of the newest literary genre – collective patchwork novel, viewed as a subgenre of collective literary patchwork. This research is based on literary experiments involving the creation of large-scale collective works by a significant number of authors from diverse geographical regions. The results of these experiments were presented as several patchwork novels, the concepts of which are analysed in this article. It turns out that collective literary patchwork as the newest genre of literary art is evolving into subgenres, one of which is collective patchwork novel.

An endeavour is made to provide a definition of the genre of collective patchwork novel in both a broad and narrow sense. So, in the broad sense, a collective patchwork novel is understood as a large-scale epic work that integrates a set of works of various genres in form and content created by a group of authors based on the prologue and common concept to the work. In the narrow sense, a collective patchwork novel is defined as a large epic work that combines a set of works of different genres in form and content, created by a group of authors. The work under discussion is based on a common theme or idea that interacts with one or more key characters within the agreed premise and location(s) of events, as set out in the work's concept and prologue. The defining features of the new genre under discussion are identified as collaborative authorship based on a common concept and prologue, multi-plot structure, multi-genre nature, multilingualism among others. The article proposes a general schematic design of the new genre and demonstrates its implementation generalising the particular concepts embodied in the practice of making a series of collective patchwork novels.

Keywords: literary genre, collective literary patchwork, collective patchwork novel, collective patchwork novel attributes, collective patchwork novel concepts.

Анотація

Статтю присвячено спробі обґрунтувати теорію новітнього літературного жанру – колективний роман-печворк, який виступає піджанром колективного літературного печворку. Дослідження ґрунтуються на літературних експериментах, що полягають у написанні низки великих за обсягом колективних творів значною кількістю авторів, які представляють широку географію. Результатом зазначених експериментів стала поява кількох романів-печворк, концепції до яких проаналізовано в цій статті. З'ясовано, що колективний літературний печворк як новітній жанр літературного мистецтва трансформується в піджанри, одним з яких є колективний роман-печворк.

Зроблено спробу дати авторські визначення колективному роману-печворку в широкому та вузькому значеннях. Так, у широкому значенні колективний роман-печворк – це великий за обсягом епічний твір, що поєднує сукупність різножанрових за формою та змістом доробків, створених групою авторів на основі прологу й концепції до твору. У вузькому значенні колективний роман-печворк – це великий за обсягом епічний твір, що поєднує сукупність різножанрових за формою та змістом доробків, створених групою авторів на основі спільної теми, ідеї за умови взаємодії з ключовим персонажем (персонажами) у межах обумовленого місця (місць) подій, прописаних у концепції та втілених у пролозі до твору. Виокремлено низку ознак новітнього жанру, визначальними з-поміж яких є: спільна робота авторів на основі концепції та прологу; багатосюжетність; різножанровість; різномовність тощо. Розроблено загальну схематичну конструкцію новітнього жанру та конкретизовано варіанти його реалізації шляхом узагальнення втілених на практиці конкретних концепцій до низки колективних романів-печворк. Перспективним є вивчення колективного літературного печворка як новітнього жанру, зокрема його піджанрів – п'єса-печворк і колективний сценарій-печворк.

Ключові слова: літературний жанр, колективний літературний печворк, колективний роман-печворк, ознаки колективного роману-печворк, концепції колективного роману-печворк.

Вступ. Генеза жанру роман триває і є безперервним процесом від часів античності до сьогодення. Цей жанр охоплює традиційні й новаторські елементи, внесені конкретною епохою, а поява нових різновидів роману є відповіддю на виклики часу. Попри різноманітні скептичні настрої щодо майбутньої долі роману та навіть його відмирання, висловлені ще на початку минулого століття, цей жанр продовжує жити, хоча й зазнає значних модифікацій. Водночас він залишається найменш обтяженим формальностями та відкритим до змін жанром. Іманентно притаманні роману риси, зокрема, “великий обсяг текстового простору, наявність розгалуженого сюжету, зіткнення людини із середовищем як головний конфлікт у творі”, а також “мобільність, здатність “романізувати” інші жанри, пластичність, неканонічний характер, потяг до експериментаторства”, роблять саме цей жанр найбільш гнучким до викликів часу, відповіддю на які стає поява нових різновидів роману (Тарасенко, Шадріна, 2013, сс. 17–18).

Ці процеси, окрім зазначеного, спричинені також значним інтересом авторів до створення власних творів саме в цьому жанрі. Як зазначає Ж.-М. Шафер, “збільшення кількості художніх творів (обумовлене і технологічними, і суспільними чинниками) останніми десятиліттями призвело до досить вагомого збільшення кількості потенційних жанрових моделей” (Schaeffer, 1986, р. 202). Яскравим доказом появи нових творів, що суттєво відрізняються від звичної романної форми, стали колективні роботи багатьох авторів, які представляють широкую географію та спроможні працювати над одним твором завдяки розвитку інтернет-технологій. Подібна співпраця дозволяє створювати романи, написання яких раніше було практично неможливим або потребувало чимало часу. У сучасних умовах написання колективних творів стає новітнім літературним віянням та зумовлює появу унікальних робіт, що потребують ретельного вивчення щодо жанрової модифікації.

Одним із прикладів такого твору є колективний роман-печворк “Босорка” (Босорка, 2024), який був створений 228 авторами з усієї України та налічує 2833 сторінки. Водночас унікальністю цього літературного доробку є не лише кількісні показники. Зазначена робота стала різножанровим, багатосюжетним твором, який створювався на основі єдиного літературного ядра – прологу, концепції та художнього світу ключового персонажа. Поява колективного роману-печворк “Босорка” дала поштовх написанню ще низки подібних робіт, що стали літературними експериментами, а їхні результати свідчать про подальшу еволюцію жанру роман.

Отже, роман як літературний жанр виявляє гнучкість, демонструє позбавлення будь-яких обмежень і сприяє розвитку власних модифікацій, вивчення яких є надзвичайно актуальним та потребує значної уваги з боку науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом роман як літературний жанр протягом свого існування зазнає постійних змін, що спричиняє потребу перманентного всебічного вивчення зазначеного жанру. К. Тарасенко, Т. Шадріна пов’язують це передусім з його “неканонічним характером та спроможністю жваво реагувати на об’єктивну реальність, яка постійно змінюється” (Тарасенко, Шадріна, 2013, с. 16). Ця властивість роману стає особливо актуальною в постмодерну епоху розвитку літератури, “ознакою якої є навмисне використання елементів різних жанрів, [...] оскільки дотримання єдиного жанрового канону обмежує текстуальні можливості” (там само). Виходячи з цього, на думку Н. Глінки, “постмодерністський автор об’єднує та змішує жанри для подальшого вираження різних аспектів і цілей письма” (Глінка, 2024, с. 67), результатом чого стає поява творів, що відображають не тільки “дух” своєї епохи, а й різняться за формою, змістом і технікою написання. До того ж, як зазначає Т. Бовсунівська, жанр роман, “як категорія еволюційна здатен

демонструвати становлення через трансформації та модифікації; його потенціал до розвитку відповідає загальним когнітивним спонукам людського мислення та креативу” (Бовсунівська, 2015, с. 26).

Особлива гнучкість романної жанрової форми привела до появи її численних різновидів та міжжанрових форм, що перебувають у колі інтересів таких науковців, як Н. Лапушкіна, Н. Лисенко. Дослідники вбачають, що прикладом цих процесів стала, зокрема, поява таких оригінальних різновидів зазначеного жанру, як: гіперроман, роман-метафора, філософський роман жіночої ідентичності, роман-екфразис, роман-тетраedr (Лапушкіна, Лисенко, 2020, с. 132). На нашу думку, прикладами модифікацій жанру виступають також біографічний і філософський романи. Дослідженням біографічного роману, зокрема, займається І. Савенко. На її думку, можна виокремити такі його різновиди: роман-дослідження, роман у біографічних епізодах, белетризований роман, автобіографічний роман в оповіданнях, роман-реконструкція, роман-монтаж, роман-пошук, роман-ретроспекція, роман-мозаїка, роман-репортаж, роман-щоденник, роман-колаж тощо. За такої умови, відповідно до стильових особливостей певного твору, усі зазначені різновиди біографічного роману дослідниця відносить до декількох тематичних груп (Савенко, 2006, с. 7).

Розгалужені модифікації романної жанрової форми підтверджують і наявність значної кількості варіацій філософського роману. Так, українська дослідниця В. Герасимчук зазначає, що до основних різновидів останнього можна зарахувати інтелектуальний і власне філософський, роман культури, роман антикультури. Окрім цього, відповідно до критерію “тип філософії” науковиця виокремлює діалогічний (філософський, інтелектуальний, роман культури), трансцендентний (екзистенціалістський), синкретичний (параболічний) тощо (Герасимчук, 2008).

Постійний розвиток роману як жанру спричиняє його різні трактування і започаткування великої кількості підходів до типологізації. Загалом систематизації романних форм присвячені роботи багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників. Зокрема, на думку Т. Кушнірової при вивченні типології роману, а саме “типологічному зіставленні, доречним є виокремлення типу твору, представленого жанрово-стильовими особливостями, що зумовлюють різновид романної структури [...]”. Визначальною є позиція оповідача, який “веде” сюжетну оповідь та впливає на жанрову модифікацію роману” (Кушнірова, 2011, с. 57). Отже, попри наявність формальних ознак, ключову роль у трактуванні роману як жанру дослідниця відводить сутнісним характеристикам твору, що виявляються у значному впливі на жанрову модифікацію автора художнього тексту. Ключовим при цьому постає “оповідач, що наділяється індивідуальними рисами, стає особистістю з певним характером чи біографією, може сповідувати ідеї, не характерні для авторського світогляду” (там само, с. 56).

Зі свого боку, українська дослідниця Н. Бернадська вважає, що “роман – це універсальний жанр, який здатний відтворювати найширше коло життєвих явищ, порушувати кардинальні проблеми духовного, морально-етичного, екзистенційного, соціального, суспільного, метафізичного планів, створювати цілісні картини життя, сповнені складних перепитів і суперечностей, глибоко й всебічно досліджувати людські характери в їх становленні й розвитку, в найрізноманітніших зв'язках зі світом” (Бернадська, 2005, с. 3). Така його особливість створює підвалини для використання ліричних вставок, портретів, пейзажів, різноманітних описів, втілення плуралізму поглядів на події та зображення художніх світів. Тому можна погодитися з М. Дудніковим у тому, що “роман – це жанр, який передусім відображає

багатогранне, складне життя, що неможливо утримати в межах певних норм, а тому він унікає нормативних меж літературних жанрів і вже тривалий час розвивається як абсолютно вільна форма” (2012, с. 170).

Незважаючи на динамічний розвиток роману як жанру та появу різних підходів до типологізації, незмінними залишаються такі його ключові риси: великий обсяг текстового простору, наявність розгалуженого сюжету, значна кількість персонажів і тривалість часу подій тощо. Як простежують О. Андріяшик, Н. Стовпник, “саме жанр роману має надзвичайні можливості передачі людських характерів, змалювання певних суспільних історичних подій, постатей, епох” (2022, с. 1). На думку Н. Лапушкіної та Н. Лисенко новітній розвиток роману демонструє нівелювання усталених канонів жанру та розмитість “кордонів між високою та масовою літературою загалом” (2020, с. 132).

Враховуючи викладене, роман можна вважати універсальним жанром, що покликаний всебічно відтворювати дійсність та з-поміж інших жанрів найбільш спроможний до розширення власних кордонів і видозмін. Сучасні дослідники М. Кірячок, А. Мельник наголошують, що “роман мислиться як відкритий для модифікацій літературний простір, що дає змогу, з одного боку, втілити найсміливіші авторські задуми щодо експерименту в площині форми та змісту тексту, а з іншого – не втрачає остаточного зв’язку з канонами жанру, а розширює його межі шляхом подолання усталених традицій жанрових законів” (2020, с. 103). У зазначеному розумінні слід погодитися з Т. Матвеевою, що “у більшості визначень роману акцентовано увагу на його панорамності, багатопроBLEMності, “густонаселеності”, розгалуженості сюжеттики, ускладненості композиції” (2016, с. 10). Водночас дослідниця слушно вважає ці ознаки формальними, такими, що не завжди працюють під час розгляду конкретного твору, а також є історично змінюваними. На їхнє формування, зокрема, впливають позалітературні чинники, соціальні, ідеологічні тощо (Матвеева, 2016, с. 11).

Мета статті полягає в обґрунтуванні специфіки новітнього жанру – колективний роман-печворк. Задля реалізації мети постає потреба в розв’язанні таких **завдань**: 1) обґрунтувати, що колективний роман-печворк є піджанром колективного літературного печворку; 2) проаналізувати концепції до колективних романів-печворк; 3) дати авторські визначення поняттю колективний роман-печворк у широкому та вузькому значеннях; 4) виокремити низку визначальних ознак новітнього жанру колективний роман-печворк; 5) розробити загальну схематичну конструкцію новітнього жанру та конкретизувати варіанти його реалізації шляхом узагальнення втілених на практиці концепцій кількох колективних романів-печворк.

Методи та методологія проведеного дослідження. Для теоретичного дослідження колективного роману-печворк як новітнього жанру застосовується низка загальнофілософських і спеціальних наукових методів, зокрема: метод аналізу і синтезу (з метою виявлення окремих ознак колективного роману-печворк та окреслення його схематичної конструкції); описовий метод (для опису низки літературних експериментів шляхом окреслення концепцій до творів і розкриття сутності новітнього жанру – колективний роман-печворк); метод узагальнення (з метою створення схем концепцій реалізації художніх задумів різних колективних романів-печворк, які були створені в межах низки літературних експериментів, практично втілених автором статті); порівняльно-історичний метод (для зіставлення численних різновидів роману як жанру, виявлення основних передумов для появи його модифікацій); структуралістський метод (з метою встановлення зв’язків між різними частинами колективного роману-печворк, вивчення його як складної

системи взаємопов'язаних елементів і виокремлення піджанрів колективного літературного печворку як новітнього жанру літератури); метод індукції (для формулювання вузького та широкого визначень новітньому жанру – колективний роман-печворк).

Виклад основного матеріалу дослідження. Літературний жанр роман продовжує свій розвиток, і вплив епохи додає свої корективи. Зокрема, глобалізація й розвиток інтернет-технологій не залишаються осторонь, формуючи умови, за яких не тільки роман зазнає модифікацій, а й виникають окремі літературні жанри. Так, як було встановлено автором цієї статті в попередніх дослідженнях, “поява різноманітних спільнот, об'єднаних завдяки соціальним мережам, дає можливість кооперації великої кількості авторів з метою одночасного написання єдиного доробку, в якому проявляється стильове і жанрове розмаїття. Подібний колективний аспект у створенні твору дав поштовх появі новітнього жанру – колективний літературний печворк, сутність якого полягає в залученні до написання твору групи різножанрових авторів з різним стилем, творчим методом, авторською естетикою та навіть мовою” (Батура, 2024, с. 9). Також, на думку автора, “під колективним літературним печворком слід розуміти тип літературного твору, що поєднує в собі сукупність різножанрових доробків, створених групою авторів на основі спільної теми та ідеї, втілених у пролозі з прив'язкою до ключового персонажа (персонажів), його художнього світу та спільного місця подій” (Батура, 2024, с. 9). Спираючись на зазначене, можна дати метафоричне визначення новітнього жанру: колективний літературний печворк – це мистецтво “ткання спільного літературного полотна”.

Варто зазначити, що колективний літературний печворк як новітній жанр літератури може містити ознаки роману, наприклад: великий обсяг твору, розмаїття персонажів, складність сюжету, його різноплановість, багатогранність подій, що не обмежені в часі й просторі тощо. Водночас основною відмінністю колективного літературного печворку від роману є його колективний складник, що реалізується групою авторів, які працюють у різних жанрах як за формою (оповідання, новела, есе, п'єса, вірш, поема тощо), так і за змістом (фантастика, фентезі, детектив, гумор, сатира, трилер тощо). Різножанрові твори пишуться в межах обумовленої теми та ідеї, втілених у пролозі з прив'язкою до ключового персонажа (персонажів), його художнього світу та місця подій, що детально прописуються в концепції до твору. Зрештою літературні доробки авторів об'єднуються в єдиний колективний твір-печворк.

Ураховуючи багатогранність роману, зокрема, його великий обсяг, багатосюжетність, насиченість подіями та героями, багатосторонність зв'язків із зовнішнім світом, можливість поєднання різних стильових пластів (Бернадська, 2004, с. 270) та зважаючи на специфіку колективного літературного печворку, а саме його колективний складник і здатність поєднувати різножанрові доробки авторів в єдиний твір, на думку автора статті, останній може трансформуватися у піджанри – насамперед у колективний роман-печворк, що поєднує ознаки обох зазначених жанрів.

Опираючись на зроблений висновок, припускаємо, що така трансформація може бути ширшою та реалізується у формі колективної п'єси-печворк і колективного кіносценарію-печворк (див. рис. 1). Водночас, на відміну від колективного роману-печворк, де відсутні обмеження для написання різножанрових історій як за формою, так і за змістом колективна п'єса-печворк та колективний кіносценарій-печворк зберігають непорушну вимогу щодо форми подання тексту. Останні два піджанри потребують додаткового наукового обґрунтування й апробації.

Рис. 1. Трансформація колективного літературного печворку в піджанри

На відміну від колективної п'єси-печворк та колективного кіносценарію-печворк, колективний роман-печворк набув практичного втілення в межах літературного експерименту, реалізованого 228 авторами з різних регіонів України. Його результатом стало написання електронної книжки “Босорка”, що налічує 2833 сторінки. Вона отримала схвальні рецензії та визнання 7 червня 2024 року Національним реєстром рекордів України в категорії “Мистецтво” у двох номінаціях: “Найбільша кількість авторів електронної книги” та “Найбільша кількість сторінок електронної книги” (Літературна газета, 2024).

Сутність цього літературного експерименту полягала в написанні колективного твору навколо однієї теми та ідеї втілених у запропонованому автором цієї статті пролозі з прив'язкою до ключової персонажки (карпатської відьми-босорки Євдокії), її художнього світу та спільного місця подій – села Старі Мухомори. Згідно із запропонованою концепцією, що була втілена в пролозі “Босорка. Нерозділене кохання” (Батура, 2024а), колектив авторів створював свої художні світи (короткі історії) та персонажів у власних жанрах (як за формою, так і за змістом), взаємодіючи з художнім світом ключової персонажки та із самою босоркою Євдокією (Босорка, 2024). Схематично концепція реалізації художнього задуму колективного роману-печворк “Босорка” може мати такий вигляд (див. рис. 2):

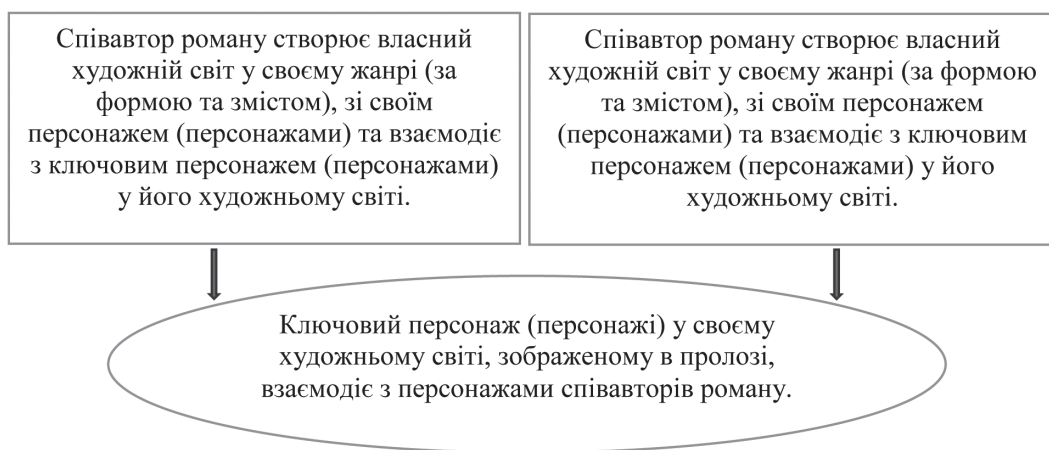

Рис. 2. Схематична концепція реалізації художнього задуму колективного роману-печворку “Босорка”

Автором цієї статті була визначена тема майбутнього твору – “розповідь про відвідування звичайними людьми відомої на всю країну карпатської відьми-босорки задля розв’язання своїх наболілих проблем. Ідеєю колективного роману-печворку стало, по-перше, додаткове розкриття багатогранного міфологічного персонажа – босорки, її надприродних сил, позитивних і негативних рис, ставлення до людських проблем та способів їх розв’язання. По-друге, популяризація загальноукраїнської та загальнослов’янської міфології, зміцнення віри в позитивні якості карпатської відьми, яка здатна прийти на допомогу в безвихідній ситуації” (Батура, 2024а, с. 493). Варто зазначити, що 21 травня 2025 року Національний реєстр рекордів України оголосив твір “Босорка” першим колективним романом-печворком (Літературна газета, 2025).

У широкому значенні під колективним романом-печворком, на думку автора статті, слід розуміти великий за обсягом епічний твір, що поєднує сукупність різножанрових за формою та змістом доробків, створених групою авторів на основі прологу та концепції до твору. У вузькому значенні – це великий за обсягом епічний твір, що поєднує сукупність різножанрових за формою та змістом доробків, створених групою авторів на основі спільної теми, ідеї за умови взаємодії з ключовим персонажем (персонажами) у межах обумовленого місця (місць) подій, прописаних у концепції та втілених у пролозі до твору.

Як зазначає Т. Бикова, яка виступила рецензентом колективного роману-печворку “Босорка” – “це “традиційний” постмодерний роман, що нагадує такі жанрові різновиди, як роман-колаж і роман-мозаїка, зокрема тим, що за допомогою художніх елементів, історій, картинок, мозаїки, клаптиків тощо, створюється загальна картина світу однієї героїні – босорки Євдокії” (Бикова, 2024). Зрештою, Т. Бикова підсумовує, що “...аналізований твір не є ані романом-колажем, ані романом-мозаїкою, а являє собою новітній літературний жанр” (Бикова, 2024), визначальною особливістю якого є його колективний складник. Водночас “історії учасників колективного літературного печворку суттєво відрізняються одна від одної за жанром, стилем та сюжетом, однак усі вони поєднані ключовим персонажем, використанням художніх деталей з прологу й спільним місцем подій. Автори всебічно розкривають карпатську босорку, ніби щоразу висвітлюючи її різнопланову відьомську постать та неоднозначний характер” (Батура, 2024а, с. 12).

Успішна реалізація літературного експерименту “Босорка” дала поштовх для подальшого написання низки творів у жанрі колективний роман-печворк. З цією метою автором статті було розроблено низку концепцій і написано прологи до майбутніх колективних доробків, а саме: “Коронація слова” (Батура, 2024f), “The Mysterious Ten” (Батура, 2024g), “Врятувати Білобога” (Батура, 2024k) та “When Time is short” (Батура, 2024h).

Так, відповідно до концепції до колективного роману-печворку “Коронація слова”, що втілена у пролозі “Фінал” (Батура, 2024f), ключовим персонажем була обрана молода дівчина на ім’я Коронація. “Темою твору постала боротьба авторів за місце в літературному світі, які попри різноманітні життєві обставини, вкладають душу у власну творчість і прагнуть підтримки, а також роль журі у визначенні долі рукописів творчих особистостей” (Батура, 2024f). Ідеєю колективного роману-печворку стало “загострення уваги на проблемі підтримки письменників та належної оцінки їх талантів” (Батура, 2024f). Загалом “це історія про невідомі імена талановитих людей, котрих з різних причин не помічають. Історія про тих, хто мріє про літературне майбутнє і вкладає душу в працю. Це також роман про багатолітність людського фактора, який впливає на вибір призових творів” (Батура, 2024f).

На відміну від колективного роману-печворку “Босорка”, де письменники приводять своїх персонажів до карпатської відьми в село Старі Мухомори, у “Коронації слова” ключовий персонаж – молода дівчина Коронація сама з’являється в художніх світах створених авторами (у будь-якому жанрі за формою і змістом) та взаємодіє з їхніми персонажами. Водночас як і в колективному романі-печворку “Босорка”, завданням авторів постає широке використання художніх деталей, чітко прописаних у концепції. Схематично концепція реалізації художнього задуму колективного роману-печворку “Коронація слова” може мати такий вигляд (див. рис. 3):

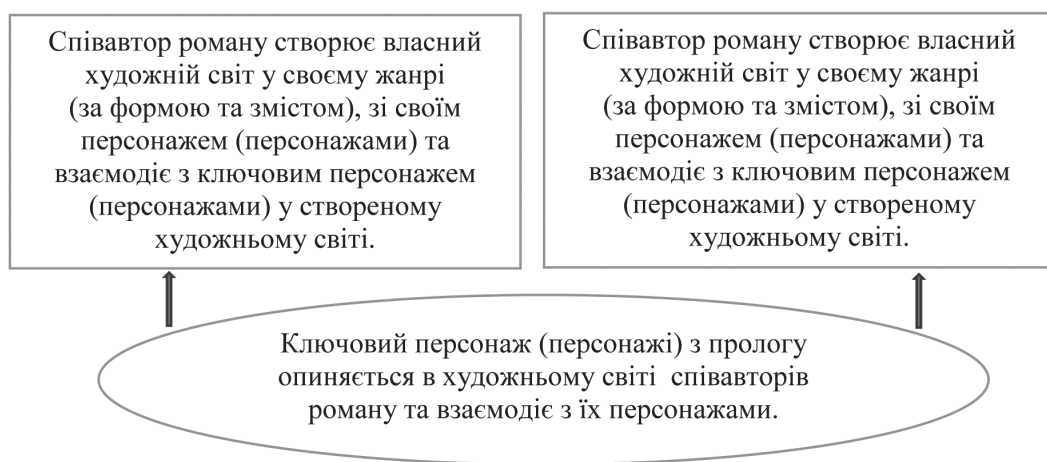

Рис. 3. Схематична концепція реалізації художнього задуму колективного роману-печворку “Коронація слова”

За задумом колективного роману-печворку “Врятувати Білобога”, що відображений у пролозі до нього, ключовий персонаж твору – Білобог (у слов’янській міфології втілює добро й світло), являється персонажам письменників у їхні художні світи та просить допомогти врятувати світовий порядок. Порятунком відбувається шляхом розповіді автора Білобогові власної історії в будь-якому жанрі (як за формою, так і за змістом) про мрії, фантазії, досвід, сон тощо (Батура, 2024е). “У процесі оповіді автор, час від часу, взаємодіє з Білобогом, наприклад, зображує його схвальну реакцію на почуте, а також показує дратування Чорнобога, який не знаходить собі місця від голосу оповідача та не може одягнути чорно-білу корону всевладдя” (Батура, 2024е). У такий спосіб автори своїми голосами заважають Чорнобогові стати володарем світу і виграють час для Сокіл-Рода (за легендою батька Чорнобога і Білобога), котрий в епілозі до твору прилітає та розставляє все на свої місця. Так, темою твору є “одвічне протистояння Білобога і Чорнобога (за слов’янською міфологією), намагання Білобога звільнитися із в’язниці та відновити світовий порядок. Ідея твору полягає в уславленні боротьби зі злом, готовності прийти на допомогу один одному та можливості гуртом здолати несправедливість” (Батура, 2024е). Схематично концепція реалізації художнього задуму колективного роману-печворку “Врятувати Білобога” може мати такий вигляд (див. рис. 4):

Рис. 4. Схематична концепція реалізації художнього задуму колективного роману-печворку “Врятувати Білобога”

Варто зазначити, що перша апробація згаданої вище концепції колективного роману-печворку “Врятувати Білобога” здійснюється авторами до 18 років. Твір є частиною масштабного літературного експерименту, що претендує на встановлення рекорду України та Гіннеса в категорії “Мистецтво”.

Відповідно до концепції до колективного роману-печворку “When Time is Short”, за задумом автора статті, має стати літературна колаборація авторів з усього світу. Одним із головних завдань написання твору є апробація гіпотези автора статті, що колективний літературний печворк може бути реалізований не лише як різножанровий і багатосюжетний колективний роман-печворк, а й різномовний доробок (Батура, 2024h). Реалізація подібного задуму має потенціал продемонструвати здатність об’єднувати авторські голоси з усього світу довкола тієї самої проблеми, висвітленої в пролозі до колективного роману-печворку.

Відповідно до сказаного темою колективного роману-печворку “When Time is Short” є “особливість поведінки та вчинків людей з різних куточків планети, які опиняються в ситуації наближення смерті” (яскравий приклад такої особливості прослідковується в пролозі до зазначеного твору “Олігарх”) (Батура, 2024h). Ідеєю твору виступає уславлення любові до життя, цінності кожної її миті, виявлення людської сутності в умовах обмеженості часу. Завдання твору – показати, як знання про наближення смерті здатне змінити людину. Ключовим персонажем колективного роману-печворку “When Time is Short” постає багатолика смерть, яка приходить до художніх персонажів авторів у різноманітних ситуаціях на заході людського життя і може бути всюди одночасно. Місцем подій є будь-який художній світ, створений авторами у власному жанрі (за формою та змістом) з різних куточків планети.

Варто зазначити, що смерть – один із найзагадковіших персонажів, який різні народи розуміють по-своєму. Хтось уявляє її страшною, потворною, жорстокою, немилосердною, яка не шкодує нікого. Дехто – загадковою, містичною, таємничою, лячною. Деякі – справедливою та співчутливою. Це надзвичайно багатогранний персонаж, що може мати безліч імен і втілень (таке бачення обумовлене концепцією до колективного роману-печворку “When Time is Short”) (Батура, 2024h). Схематично концепція реалізації художнього задуму колективного роману-печворку “When Time is Short” може мати такий вигляд (див. рис. 5):

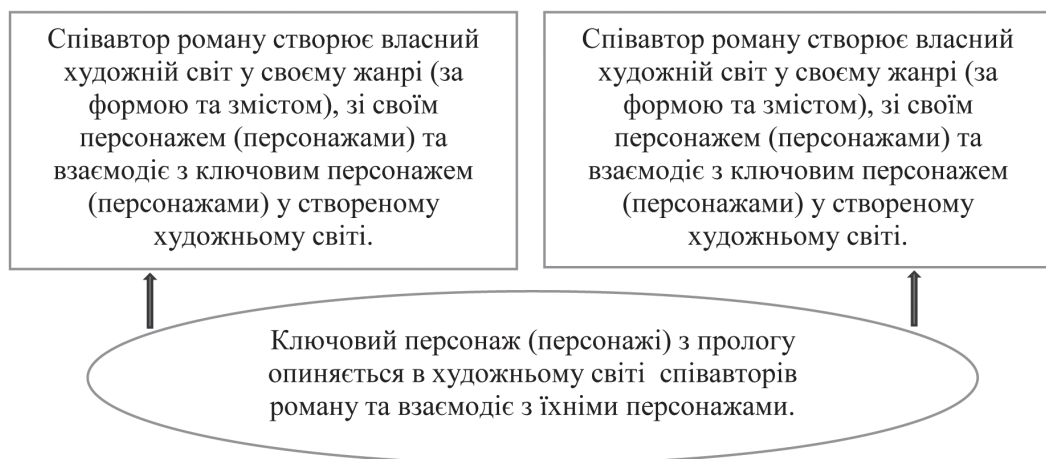

Рис. 5. Схематична концепція реалізації художнього задуму колективного роману-печворку “When Time is short”

Як бачимо, запропоновані концепції до колективних романів-печворк “Коронація слова”, “Врятувати Білобога” та “When Time is Short” мають схожий підхід до реалізації літературного задуму, оскільки всі ґрунтуються на пролозі, де створений ключовий персонаж, який сам являється до художніх світів авторів і, взаємодіючи з ними, сприяє реалізації ідеї та завдань творів.

На відміну від розглянутих вище концепцій до колективних творів, колективний роман-печворк “The Mysterious Ten” має дещо відмінний підхід щодо реалізації художнього задуму, який відображений у пролозі до твору “Квася і Миколик” (Батура, 2024b) та деталізується в концепції до зазначеного колективного доробку.

Як відомо, Україна багата на цікаві, таємничі місцини, які здавна приваблюють туристів. Для написання колективного роману-печворку “The Mysterious Ten” було обрано десять загадкових локацій, про які, за задумом твору, розповідають герої авторів. Зав’язка роману відбувається в лицарській залі Підгорецького замку, що розташований на Львівщині. Перебуваючи проїздом у знаменитій місцині, власники купленого туристичного туру “The Mysterious Ten” стають свідками незвичної події. Голодний як вовк, ключовий персонаж із прологу – Микола Буханець (Миколик) – потрапляє до лицарської зали замку й кидається на їжу. Вгамовуючи голод, він чує цікаві історії про сповнені таємниць місця України. Зрештою ненаситний герой і туристи в залі стикаються з привидами замку – колись замордованою красунею Марією. Фінал такої зустрічі стає очевидним – усі розбігаються хто куди (Батура, 2024g).

У пролозі “Квася і Миколик” до колективного роману-печворку “The Mysterious Ten”, як зазначено вище, обрано десять туристичних локацій та визначено ключових

персонажів у кожній з них. Зокрема, у пролозі окреслено такі місця подій і ключових персонажів: Підгорецький замок (ключові персонажі – Микола Буханець, Квасолина Піндюрка, привид Марії – колишня дружина Вацлава Жевуського), озеро Хропотова (ключові персонажі – болотяники та риби зростом з людину), Тараканівський форт (ключові персонажі – надлюди, які живуть у катакомбах форту), галявина Гроловище (ключові персонажі – прибульці), Лиса гора в Києві (ключові персонажі – відьми), Бугайський трикутник (ключові персонажі – подружжя дід Левко і баба Устина), Вінницька психіатрична лікарня (ключові персонажі – примари страшних лікарів і закатованих пацієнтів), Тернопільський будинок з примарами (ключові персонажі – примари), кладовище з вампірами в Івано-Франківську (ключові персонажі – вампіри та дух Костантина Спужяки), Луцький замок (ключовий персонаж – привид Оксани). Завданням співавторів колективного роману-печворку було обрати одну з окреслених вище локацій, створити там власний художній світ зі своїми персонажами, які безпосередньо взаємодіють із ключовими персонажами обраної локації. Окрім цього, кожна з історій співавторів мала починатися з подій, що відбувалися в лицарській залі Підгорецького замку, де зібралися всі туристи та перебував ключовий персонаж з прологу – голодний Микола Буханець. До того ж кожен письменник мав бачити своїх героїв у лицарській залі очима ключового персонажа Миколика, який чув різножанрові розповіді героїв авторів (Батура, 2024b). Приклад такого творчого підходу зображений у пролозі, де ключовий персонаж стає свідком розповідей героїв авторів. Схематично концепція реалізації художнього задуму колективного роману-печворку “The Mysterious Ten” може мати такий вигляд (див. рис. 6):

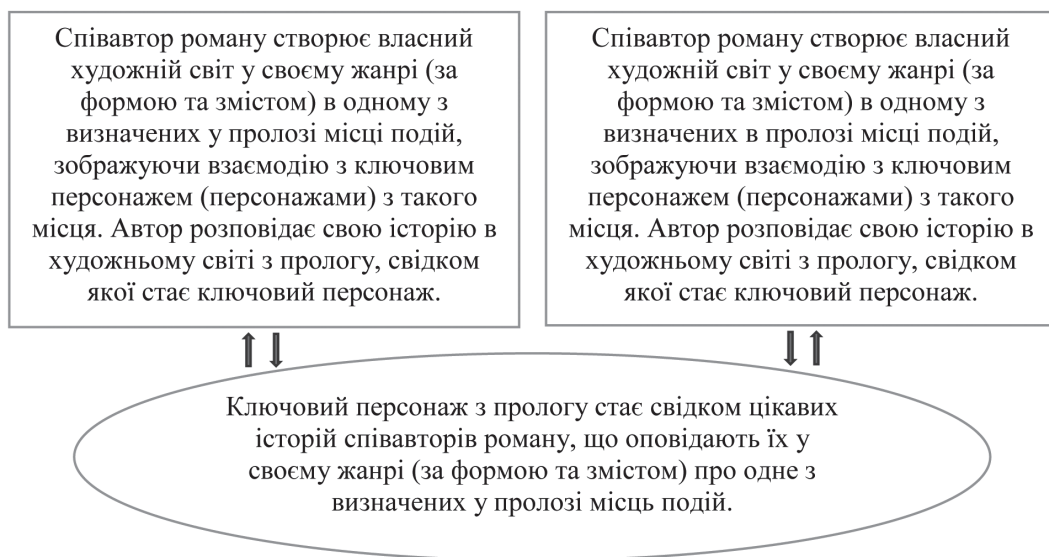

Рис. 6. Схематична концепція реалізації художнього задуму колективного роману-печворку “The Mysterious Ten”

Загалом завданням колективного роману-печворку “The Mysterious Ten” було загострити увагу читачів на десятих незвичних і подекуди містичних локаціях України шляхом написання, у межах концепції, цікавих різножанрових історій про них, “надати їм фарб і “підмалювати” старі; створити нові легенди, чутки та

привернути увагу до містичної України” (Батура, 2024g). Темою колективного твору став “опис пригод різноманітних героїв, які купують туристичний тур “The Mysterious Ten”, а ідеєю виступило розкриття потенціалу культурних пам’яток та популяризація внутрішнього туризму” (Батура, 2024g).

На сьогодні успішну апробацію пройшли концепції колективних романів-печворк “Босорка” (твір, що став літературним рекордом України у трьох номінаціях), “Коронація слова” (на момент написання статті поданий на Всеукраїнський конкурс “Коронація слова”), “The Mysterious Ten” (на момент написання статті поданий на Всеукраїнський конкурс “Премія Ірпеня”), “Врятувати Білобога” (на момент написання статті ще перебуває в роботі, по завершенню якої претендуватиме на встановлення рекорду України та Гіннеса) та “When Time is short” (на момент написання статті перебуває у процесі написання авторами з усього світу, а після його завершення претендуватиме на встановлення рекорду України та Гіннеса).

Варто зазначити, що для всіх запропонованих вище колективних творів характерним є втілення таких критеріїв. По-перше, кількість співавторів колективного роману-печворку необмежена. По-друге, автори пишуть власні історії у своєму жанрі (за формою: оповідання, новела, есе, п’єса, вірш, поема тощо; за змістом: фантастика, фентезі, детектив, гумор, сатира, трилер тощо) та стилі. По-третє, у межах одного колективного роману-печворку твори можуть бути написані різними мовами. По-четверте, для успішного написання колективної роботи обов’язковим є розроблення та чітке дотримання концепції до твору, ознайомлення з прологом до нього. По-п’яте, за потреби до колективного роману-печворку пишеться епілог.

Отже, враховуючи викладене, загальна конструкція новітнього жанру – колективний роман-печворк (з урахуванням специфіки всіх зазначених вище концепцій), на думку автора статті, може мати такий вигляд (див. рис. 7).

Слід зазначити, що в основу запропонованої вище загальної конструкції новітнього жанру – колективний роман-печворк – було покладено розроблену раніше схематичну конструкцію колективного літературного печворку (Батура, 2024c, с. 9–10), впроваджену автором цієї статті.

Узагальнюючи викладене, з-поміж ознак колективного роману-печворку, на думку автора статті, слід виокремити такі:

- 1) створюється колективом авторів на основі єдиної концепції та прологу до твору;
- 2) має великий обсяг;
- 3) містить багато сюжетних ліній, розмаїття персонажів, забезпечує максимальне висвітлення їхніх життєвих історій;
- 4) забезпечує всебічне розгортання подій у просторі та часі;
- 5) об’єднує різножанрові доробки багатьох співавторів (як за формою, так і за змістом);
- 6) усі доробки об’єднані навколо літературного ядра – прологу;
- 7) пролог втілює тему та ідею твору, окреслює головного персонажа (персонажів), зображує його художній світ, спільне місце (місця) подій, містить художні деталі;
- 8) об’єднує різні стилі та погляди багатьох авторів в єдиний колективний літературний доробок;
- 9) охоплює значний проблемно-тематичний діапазон, містить широку систему зображально-виражальних засобів;
- 10) може писатися різними мовами.

Формується група авторів (зокрема з різних країн світу) для написання колективного роману-печворку. Визначаються тема й ідея твору. Обирається ключовий (ключові) персонаж та узгоджуються його основні характеристики. За потреби складається перелік другорядних героїв майбутнього твору, які фігуруватимуть в історіях інших авторів, визначаються їхні основні характеристики та художні деталі. Узгоджується місце (місця) подій. За результатами обговорення складається концепція до колективного роману-печворку.

Відповідно до визначеної концепції, один із авторів пише пролог (зачин), у межах якого відображає тему, задум (ідею) твору і надає передумови майбутнім різножанровим літературним доробкам співавторів колективного роману-печворку. У разі залучення авторів із різних країн світу пролог і концепція до нього перекладаються відповідними мовами. Групою авторів вивчаються художній світ, зображений у пролозі та концепція до твору.

Складається перелік тем для окремих різножанрових історій співавторів роману-печворку.

Окремо один від одного автори пишуть власні доробки у своєму жанрі, стилі, зі своїм сюжетом, його елементами, героями. Твори авторів неодмінно пов'язані з ключовим (ключовими) персонажем з прологу, його художнім світом і відповідають концепції. Співавтори колективного роману-печворку також можуть створювати, доповнювати, розширювати художні світи самих ключових персонажів.

Завершені історії авторів об'єднуються в цілісний колективний роман-печворк в узгодженому порядку (зокрема, може враховуватися логічність, хронологія подій або черговість написання тощо). Інтегрованість окремих доробків у цілісний твір залежить від урахування художніх деталей, прописаних у пролозі та концепції. У разі створення різномовного колективного роману-печворку останній може потребувати перекладу мовами конкретних країн.

За необхідності один автор може писати прикінцеву частину (епілог), пов'язану з ключовим персонажем (персонажами) або прологом.

Рис. 7. Схематична конструкція новітнього жанру – колективний роман-печворк (з урахуванням специфіки усіх викладених вище концепцій)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, з огляду на здійснене дослідження, колективний роман-печворк можна визначити як піджанр новітнього літературного жанру – колективний літературний печворк. Його поява є результатом розвитку інтернет-технологій і різноманітних способів соціальної комунікації, що

сприяють здійсненню масштабних літературних експериментів, шляхом залучення до них великої кількості авторів з усієї планети. Це вкотре підтверджує гнучкість жанру роману та його здатність еволюціонувати й набувати нових ознак, пристосовуватися до викликів епохи.

Новітній жанр колективний роман-печворк демонструє простоту власної конструкції та легке сприйняття письменниками розмаїття його концепцій. Подібна простота втілення жанру на практиці підтверджується підвищеною увагою як досвідчених авторів, так і початківців до можливості створення спільних літературних доробків, тенденція до появи яких стає все очевиднішою. Успішним свідченням тому є написання колективного роману-печворку “Босорка”, що став рекордом України в категорії “Мистецтво” та низки інших спільних робіт, які вже втілені в життя (“The Mysterious Ten”, “Коронація слова”) або перебувають у процесі створення (“Врятувати Білобога”, “When Time is Short”).

Здійснене дослідження дозволяє дати визначення новітньому жанру колективний роман-печворк як у широкому, так і у вузькому значеннях. У широкому розумінні колективний роман-печворк – це великий за обсягом епічний твір, що поєднує сукупність різножанрових за формою та змістом доробків, створених групою авторів на основі прологу й концепції до твору. У вузькому значенні колективний роман-печворк – це великий за обсягом епічний твір, що поєднує сукупність різножанрових за формою та змістом доробків, створених групою авторів на основі спільної теми, ідеї за умови взаємодії з ключовим персонажем (персонажами) у межах обумовленого місця (місць) подій, прописаних у концепції та втілених у пролозі до твору.

У проведеному дослідженні було виокремлено низку ознак новітнього жанру, визначальними з-поміж яких є: спільна робота авторів на основі єдиної концепції та прологу до твору; великий обсяг; багатосюжетність і розмаїття персонажів; здатність забезпечувати всебічність розгортання подій у просторі та часі; спроможність об’єднувати різножанрові доробки багатьох співавторів (як за формою, так і за змістом); обов’язкова наявність прологу як єдиного літературного ядра, що забезпечує цілісність колективного роману-печворку (пролог втілює тему та ідею твору, окреслює головного персонажа (персонажів), зображує його художній світ, спільне місце подій, містить художні деталі); здатність об’єднувати різні стилі й погляди багатьох авторів в єдиний колективний літературний доробок; спроможність охоплювати значний проблемно-тематичний діапазон і містити широку систему зображувально-виражальних засобів; різномовність тощо. Розроблено загальну схематичну конструкцію новітнього жанру та конкретизовано варіанти його реалізації шляхом узагальнення втілених на практиці конкретних концепцій до низки колективних романів-печворк.

Щораз більше зацікавлення новітнім жанром, простота його художнього втілення, здатність об’єднувати багатьох авторів довкола єдиної проблематики, її багатогранне розкриття, можливість авторів заявити про себе “в діапазоні великого літературного променя” (який створюють колективні романи-печворки) зумовлюють актуальність подальшого вивчення новітнього жанру. Припускаємо, у майбутньому буде розроблена значна кількість концепцій колективних романів-печворк, які будуть втілені у життя в межах масштабних літературних експериментів, дослідження яких потребуватиме уваги з боку науковців. Зі свого боку, колективний літературний печворк як новітній жанр також потребує вивчення, адже має перспективи трансформації в інші піджанри, зокрема колективну п’єсу-печворк та колективний сценарій-печворк.

Конфлікт інтересів.

У цьому дослідженні немає конфлікту інтересів.

Використання штучного інтелекту.

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Андріяшик, О., & Стовпник, Н. (2022). Передісторія виникнення жанру роману. *Молодий вчений*, 4.1 (104.1), 1–4.
<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-104.1-1>
- Батура, С. (2024a). Босорка: нерозділене кохання. Пролог до колективного роману-печворк “Босорка”.
<https://www.batura.com.ua/product/imperial/>
- Батура, С. (2024b). Квася і Миколик. Пролог до колективного роману-печворк “The Mysterious Ten”.
<https://www.batura.com.ua/product/kvasya-i-mykolyk/>
- Батура, С. (2024c). Колективний літературний печворк як новітній жанр літературного мистецтва. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія*, 2(12), 5–16.
<https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.1>
- Батура, С. (2024d). Колективний літературний печворк як новітній жанр сучасної літератури: теорія і практика. *Proceedings of X International Scientific and Practical Conference*. Tokyo, Japan. 487–496.
<https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/06/TOPICAL-ASPECTS-OF-MODERN-SCIENTIFIC-RESEARCH-13-15.06.24.pdf>
- Батура, С. (2024e). Концепція до колективного роману-печворк “Врятувати Білобога”.
<https://www.batura.com.ua/2024/08/25/konczepczyia-do-romanu-pechvorkuvryatuvaty-biloboga/>
- Батура, С. (2024f). Концепція до колективного роману-печворк “Коронація слова”.
<https://www.batura.com.ua/2024/08/23/konczepczyia-do-romanu-pechvorkukoronacziya/>
- Батура, С. (2024g). Концепція до колективного роману-печворк “The Mysterious Ten”.
<https://www.batura.com.ua/2024/08/23/konczepczyia-do-romanu-pechvorkuthe-mysterious-ten/>
- Батура, С. (2024h). Концепція до колективного роману-печворк “When Time is short”.
<https://www.batura.com.ua/2024/08/02/konczepczyia-romanu-koly-chasu-obmal/>
- Батура, С. (2024j). Олігарх. Пролог до колективного роману-печворк “When Time is short”.
<https://www.batura.com.ua/product/oligarh/>
- Батура, С. (2024k). Світ на межі згасання. Пролог до колективного роману-печворк “Врятувати Білобога”.
<https://www.batura.com.ua/product/svit-na-mezhi-zgasannya/>
- Батура, С. (2024l). Фінал. Пролог до колективного роману-печворк “Коронація слова”.
<https://www.batura.com.ua/product/final-prolog-do-romanu-pechvorku-koronacziya-slova/>
- Бернадська, Н. І. (2005). Теорія роману як жанру в українському літературознавстві [Докторська дисертація]. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ.
- Бернадська, Н. І. (2004). Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція: монографія. ВЦ “Академвидав”.

- Бикова, Т. (2024). “Босорка” як вдалий літературний експеримент. Рецензія. Аркуш. Сучасна україномовна літературна платформа.
<https://arkush.net/blogs/6974>
- Бовсунівська, Т. В. (2015). Жанрові модифікації сучасного роману: монографія. ВЦ “Діса плюс”.
<https://surli.li/kledyf>
- Босорка. (2024). Колективний роман-печворк. Аркуш. Сучасна україномовна платформа.
<https://arkush.net/book/20958>
- Герасимчук, В. А. (2008). Специфіка тексту філософського роману ХХ століття [Автореферат дис... д-ра філос. наук: спец. 09.00.08]. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка.
- Глінка, Н. В. (2024). Лінгвокультурологічний контекст концепту злочин у художньому наративі (на матеріалі роману О’Коннора “Зоря морів”). *Вісник київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, Том 27 № 2, 65–74.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.323964>
- Дудніков, М. О. (2012). Основні літературознавчі концепції жанру “роман” у контексті генези. *Філологічні студії*, 8, 169–188.
[file:///C:/Users/%D0%95%D0%B3%D0%BE%D1%80/Downloads/169-188%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/%D0%95%D0%B3%D0%BE%D1%80/Downloads/169-188%20(2).pdf)
- Кірячок, М., Мельник, А. (2020). Український постмодерністський роман: специфіка жанру. *Закарпатські філологічні студії*, 13(3), 103–106.
<https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-3.18>
- Кушнірова, Т. (2011). Проблемні питання типології роману в літературознавстві. *Наукові виклади. Серія Літературознавство*, 1, 53–57.
<https://surli.li/cefzvq>
- Лапушкіна, Н. П., Лисенко Н. (2020). Жанрові модифікації сучасного роману (на прикладі роману-тетраедра О. Слоньковської). *Вісник Запорізького національного університету. Серія Філологічні науки*, 1(2), 130–135.
[file:///C:/Users/%D0%95%D0%B3%D0%BE%D1%80/Downloads/Vznu_fi_2020_1\(2\)_19.pdf](file:///C:/Users/%D0%95%D0%B3%D0%BE%D1%80/Downloads/Vznu_fi_2020_1(2)_19.pdf)
- Матвєєва, Т. С. (2016). Український роман другої половини ХІХ століття: модель світу, жанрові трансформації: монографія. ВЦ “ХНУ імені В. Н. Каразіна”.
- Савенко, І. Л. (2006). Жанрово-стильові особливості біографічного роману-пошуку [Автореферат дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.06]. Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка.
<http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/1499>
- Тарасенко, К. В., Шадріна, Т. В. (2013). Модифікації романного жанру в літературі постмодернізму. *Держава та регіони. Серія Гуманітарні науки*, 1(32), 16-25.
<https://surli.cc/eguiyo>
- Українська літературна газета (2024). Встановлено два всеукраїнські літературні рекорди.
<https://litgazeta.com.ua/news/vstanovleni-dva-vseukrainski-literaturni-rekordy/>
- Українська літературна газета (2025). В Україні зафіксовано літературний рекорд: “Перший колективний роман-печворк “Босорка””.
<https://litgazeta.com.ua/news/v-ukraini-zafiksovano-literaturnyj-rekord-pershyj-kolektyvnyj-roman-pechvork-bosorka/>
- Schaeffer, J.-M. (1986). *Du texte au genre. Notes sur la problématique générique*. Ed. du Seuil. Théorie de genres, Paris, 179–205.

REFERENCE

- Andriyashyk, O., & Stovpnyk, N. (2022). Predistoriya vynyknennya zhanru romanu. *Molodyy vchenyy*, 4.1(104.1), 1-4.
<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-104.1-1>
- Batura, S. (2024a). Bosorka: nerozdilene kokhannya. Proloh do kolektyvnogo romanu-pechvork "Bosorka".
<https://www.batura.com.ua/product/imperial/>
- Batura, S. (2024b). Kvasya i Mykolyk. Proloh do kolektyvnogo romanu-pechvork "The Mysterious Ten".
<https://www.batura.com.ua/product/kvasya-i-mykolyk/>
- Batura, S. (2024c). Kolektyvnyy literaturnyy pechvork yak novitniy zhanr literaturnoho mystetstva. *Naukovi pratsi Mizhrehional'noyi Akademiyi upravlinnya personalom. Filolohiya*, 2(12), 5–16.
<https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.1>
- Batura, S. (2024d). Kolektyvnyy literaturnyy pechvork yak novitniy zhanr suchasnoyi literatury: teoriya i praktyka. Proceedings of X International Scientific and Practical Conference. Tokyo, Japan. 487–496.
<https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/06/TOPICAL-ASPECTS-OF-MODERN-SCIENTIFIC-RESEARCH-13-15.06.24.pdf>
- Batura, S. (2024e). Kontseptsiya do kolektyvnogo romanu-pechvork "Vryatuvaty Biloboha".
<https://www.batura.com.ua/2024/08/25/konczepczyia-do-romanu-pechvorkuvryatuvaty-biloboga/>
- Batura, S. (2024f). Kontseptsiya do kolektyvnogo romanu-pechvork "Koronatsiya slova".
<https://www.batura.com.ua/2024/08/23/konczepczyia-do-romanu-pechvorkukoronacziya/>
- Batura, S. (2024g). Kontseptsiya do kolektyvnogo romanu-pechvork "The Mysterious Ten". <https://www.batura.com.ua/2024/08/23/konczepczyia-do-romanu-pechvorkuthe-mysterious-ten/>
- Batura, S. (2024h). Kontseptsiya do kolektyvnogo romanu-pechvork "When Time is short".
<https://www.batura.com.ua/2024/08/02/konczepczyia-romanu-koly-chasu-obmal/>
- Batura, S. (2024j). Oliharkh. Proloh do kolektyvnogo romanu-pechvork "When Time is short".
<https://www.batura.com.ua/product/oligarh/>
- Batura, S. (2024k). Svit na mezhi zhasannya. Proloh do kolektyvnogo romanu-pechvork "Vryatuvaty Biloboha".
<https://www.batura.com.ua/product/svit-na-mezhi-zgasannya/>
- Batura, S. (2024l). Final. Proloh do kolektyvnogo romanu-pechvork "Koronatsiya slova".
<https://www.batura.com.ua/product/final-prolog-do-romanu-pechvorku-koronacziya-slova/>
- Bernads'ka, N. I. (2005). Teoriya romanu yak zhanru v ukrayins'komu literaturoznavstvi [Doktors'ka dysertatsiya]. Kyiv: Kyivskyi natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka, Kyiv.
- Bernads'ka, N. I. (2004). Ukrayins'kyi roman: teoretychni problemy i zhanrova evolyutsiya: monohrafiya. VTS "Akademydav".
- Bykova, T. (2024). "Bosorka" yak vdalyy literaturnyy eksperyment. Retsenziya. Arkush. Suchasna ukrayinomovna literaturna platforma.
<https://arkush.net/blogs/6974>

- Bovsunivs'ka, T. V. (2015). Zhanrovi modyfikatsiyi suchasnoho romanu: monohrafiya. VTS "Disa plus".
<https://surl.li/kledyf>
- Bosorka. (2024). Kolektyvnyy roman-pechvork. Arkush. Suchasna ukrayinomovna platforma.
<https://arkush.net/book/20958>
- Herasymchuk, V. A. (2008). Spetsyfika tekstu filosofskoho romanu XX stolittya [Avtoreferat dys... d-ra filos. nauk: spets. 09.00.08]. Kyyivs'kyy natsional'nyy un-t im. Tarasa Shevchenka.
- Hlinka, N. V. (2024). Linhvokul'turolohichnyy kontekst kontseptu zlochynu u khudozhn'omu naratyvi (na materialy romanu O'Konnora "Zorya moriv"). Visnyk Kyyivs'koho natsional'noho linhvystychnoho universytetu. Seriya Filolohiya, Tom 27 № 2, 65–74.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.323964>
- Dudnikov, M. O. (2012). Osnovni literaturoznachni kontseptsii zhanru "roman" u konteksti henezhy. *Filolohichni studiyi*, 8, 169–188.
[file:///C:/Users/%D0%95%D0%B3%D0%BE%D1%80/Downloads/169-188%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/%D0%95%D0%B3%D0%BE%D1%80/Downloads/169-188%20(2).pdf)
- Kiryachok, M., Mel'nyk, A. Ukrayins'kyy postmodernist's'kyy roman: spetsyfika zhanru. *Zakarpats'ki filolohichni studiyi*, 13 (3), 103–106.
<https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-3.18>
- Kushnirova, T. (2011). Problemni pytannya typolohiyi romanu v literaturoznavstvi. *Naukovi vyklady. Seriya Literaturoznavstvo*, 1, 53–57.
<https://surl.li/cefzvg>
- Lapushkina, N. P., Lysenko N. (2020). Zhanrovi modyfikatsiyi suchasnoho romanu (na prykladi romanu-tetraedra O. Slon'kovskoyi). *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu. Seriya Filolohichni nauky*, 1(2), 130–135.
[file:///C:/Users/%D0%95%D0%B3%D0%BE%D1%80/Downloads/Vznu_fi_2020_1\(2\)_19.pdf](file:///C:/Users/%D0%95%D0%B3%D0%BE%D1%80/Downloads/Vznu_fi_2020_1(2)_19.pdf)
- Matvyeyeva, T. S. (2016). Ukrayins'kyy roman druhoi polovyny XIX stolittya: model' svitu, zhanrovi transformatsiyi: monohrafiya. VTS "KHNU imeni V. N. Karazina".
- Savenko, I. L. (2006). Zhanrovo-styl'ovi osoblyvosti biohrafichnoho romanu-poshuku [Avtoreferat dys. ... kand. filol. nauk: spets. 10.01.06]. Ternopil's'kyy natsional'nyy pedahohichnyy universytet imeni V. Hnatyuka.
<http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/1499>
- Tarasenko, K. V., Shadrina, T. V. (2013). Modyfikatsiyi romannoho zhanru v literaturi postmodernizmu. *Derzhava ta rehiony. Seriya Humanitarni nauky*, 1(32), 16–25.
<https://surl.li/cc/eguiyo>
- Ukrayins'ka literaturna hazeta (2024). Vstanovleno dva vseukrayins'ki literaturni rekordy.
<https://litgazeta.com.ua/news/vstanovleni-dva-vseukrainski-literaturni-rekordy/>
- Ukrayins'ka literaturna hazeta (2025). V Ukrayini zafiksovano literaturnyy rekord: "Pershyy kolektyvnyy roman-pechvork "Bosorka". <https://litgazeta.com.ua/news/v-ukraini-zafiksovano-literaturnyj-rekord-pershyj-kolektyvnyj-roman-pechvork-bosorka/>
- Schaeffer, J.-M. (1986). Du texte au genre. Notes sur la problématique générique. Ed. du Seuil. Théorie de genres, Paris, 179–205.

Дата надходження до редакції 05.05.2025

Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про автора

Батура Сергій Васильович,

кандидат юридичних наук,
письменник-сатирик, доцент
кафедри теорії держави і права
та конституційного права
Навчально-наукового інституту
права імені князя Володимира
Великого Міжрегіональної
Академії управління персоналом
e-mail: s.batura.writer@gmail.com

Коло наукових інтересів:

теорія літературних
жанрів, література

УДК 811.11 (англ.) (075.8)

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2025.335581>

В. М. Березенко

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: victoriia.berezenko@knlu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2330-4774>

М. О. Шутова

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: mariia.shutova@knlu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7210-0260>

Ю. А. Мусієнко

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: yuliia.musiienko@knlu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7636-9937>

АРГУМЕНТАЦІЯ КОМПЛІМЕНТАРНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ У СУЧАСНИХ АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ Й УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ МАНІПУЛЯТИВНИХ ДИСКУРСАХ

Abstract

The article investigates the phenomenon of argumentative-manipulative influence on human consciousness as a way of verifying a message, which until recently was studied mainly in the field of psychology and political science. The research interest in the phenomenon of manipulation is predetermined by the fact that manipulative influence on a person can be carried out in various spheres of their activity. The study of manipulation with argumentative constructs with an emphasis on verbal means can be based on various types of statements.

The article analyses the arguments in complements in modern English and Ukrainian manipulative discourses. Special accent is laid upon the semantic and structural properties of compliments in manipulation. This research focuses specifically on the study of arguments of complementary utterances using the strategy of positive evaluation in modern English and Ukrainian manipulative discourses. Effective arguments, which usually occupy a postposition to the argumentated part and accompany complementary statements in manipulative discourse, include those offering generalized or exaggerated positive assessments of the interlocutor; comparing the addressee the third person/s; or praising the hearer's professional skills, abilities, beauty, moral qualities and other personal traits.

Applying a manipulative strategy with the appeal to the emotional component of the hearer, the speaker provides arguments to complimentary statements by means of assessments in order to change the communicator's intentions. The analysis of the illustrative material shows that the key in emotional argumentation in modern English and Ukrainian manipulative discourses lies not only in its content but also in its form, specifically, in how the addressor constructs the argumentative part of the complimentary statement in order to exert manipulative influence.

Key words: discourse, manipulation, argumentation, complement, assessment.

Анотація

У статті вивчено явище аргументативно-маніпулятивного впливу на свідомість людини як способу доказу істинності повідомлення, яке донедавна вивчалось переважно у сфері психології та політології. Дослідницький інтерес до феномена маніпуляції зумовлений тим, що маніпулятивний вплив на людину здійснюється в різних сферах її діяльності. Аналіз маніпуляції з аргументативними конструктами з акцентом на вербальних засобах можна здійснити на базі різних типів висловлень.

У статті проаналізовано саме аргументи в компліментарних висловленнях у сучасних англійському та українському маніпулятивних дискурсах. Особливий акцент ставиться на описі семантичних і структурних властивостей компліментів у маніпуляції. Це дослідження зосереджене на вивченні аргументів лише компліментарних висловлень з використанням стратегії позитивної оцінки в маніпулятивному дискурсі в українській та англійській мовах. Ефективними аргументами, що здебільшого займають постпозицію щодо аргументованої частини і супроводжують компліментарні висловлення в маніпулятивному дискурсі, визначено ті, в яких: 1) дається узагальнена або перебільшена позитивна оцінка співрозмовникові; 2) адресат порівнюється з третіми особами; 3) предметом похвали постають професійна майстерність співрозмовника, його вміння, навички, здібності, врода, моральні й інші особистісні якості.

Застосовуючи маніпулятивну стратегію з апеляцією до емоційного складника слухача, мовець удається до аргументування компліментарних висловлень за рахунок оцінок з метою змінити наміри свого комуніканта. Здійснений аналіз фактичного матеріалу показав, що головним в емоційній аргументації в сучасних англійському й українському маніпулятивних дискурсах виступає не лише його зміст, а й форма, тобто як саме адресант вибудовує аргументативну частину компліментарного висловлення з метою здійснення маніпулятивного впливу.

Ключові слова: дискурс, маніпуляція, аргументація, комплімент, оцінка.

Вступ. Наукова парадигма сьогодення охоплює широке коло мовознавчих питань. У царині сучасної лінгвістики вивчаються лінгвокогнітивні (Musiienko, 2017; Shutova, Gnezdilova, Minchak, 2024), прагматичні (Berezenko, 2019; Chemenko, 2019, 2024; Zhu, 2019), культурологічні (Kaspe, Omori, 2010), соціальні (Schleef, 2017), психолінгвістичні (Shutova, Mudrynych 2020), міжкультурні (Boyne, 2011) й контекстуальні (Klein, Manning, 2005) властивості комунікації, знання яких формує прагматичну компетентність мовців – основну для вільного оволодіння іноземною мовою (Berezenko, Cherkhava, Musiienko 2022). Особливий інтерес у лінгвістів викликає явище аргументативно-маніпулятивного впливу на свідомість людини як способу доказу істинності повідомлення, що донедавна вивчалось переважно у сфері психології та політології. Вивчення маніпуляції цікаве тим, що її можна спостерігати в різних сферах людської діяльності.

Аргументація з метою маніпулятивного впливу являє собою окрему сферу дослідження, що і визначає **актуальність** цієї статті, що впливає з теоретичних і практичних завдань сучасної лінгвістики. **Об'єктом** цього дослідження виступає маніпулятивний дискурс та його реалізація в мові в позитивному контексті у вигляді компліментів. **Предметом** вивчення є семантичні та структурні риси аргументів у компліментарних висловленнях у маніпулятивному дискурсі в англійській та українській мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характерною рисою маніпуляції як способу доказу істинності повідомлення є позиціонування мовцем комуніканта-суб'єкта, за допомогою якого мовець може реалізувати всі свої приховані замисли.

Здебільшого **маніпуляцію** пов'язують з прихованим керуванням комуніканта. До прикладу, Л. Сорокіна (2014) характеризує маніпуляцію як вид психологічного впливу, майстерність якого полягає в зміні намірів комуніканта (сс. 157–158). Аналогічну думку висловлює О. Фішер (Fisher, 2022): маніпуляція – це процес, у межах якого мовець здійснює приховану переорієнтацію думок комуніканта, при чому останній може навіть не усвідомлювати факту зміни курсу своїх думок (рр. 170–171).

У психологічному контексті маніпуляція зосереджена на людських якостях, які слугують безпосередніми об'єктами оцінки задля зміщення фокусу уваги співрозмовника в розбудові комунікації в потрібному для мовця руслі. Серед таких об'єктів може бути все, що стосується людини (Fisher, 2022, р. 177). Фактично маніпуляція здійснюється в будь-якій вербальній комунікації, де мовець зацікавлений в отриманні від слухача певної бажаної реакції чи дії (Сорокіна, 2014, с. 22).

Вивчення мовленнєвого впливу пов'язане з використанням комунікантами не лише вербальних, а й **невербальних засобів** (Shutova, Mudrynych, 2021), як-от

жести, міміка, інтонація тощо, які часом є навіть ефективнішими в процесі комунікації. Аналізуючи процес маніпулятивного спілкування в когнітивному руслі, О. Фішер (Fisher, 2022) підкреслює його здатність впливати на свідомість та міняти світосприйняття комунікантів (р. 177). У сучасних лінгвістичних дослідженнях мова виступає не лише засобом передачі інформації, а й впливу на співрозмовника. Саме тому питання мовного впливу є актуальним для розгляду не тільки в царині лінгвістики, а й у площині інших наук, дотичних до вивчення людини.

Для ефективного маніпулятивного впливу використовують різні аргументативні стратегії й тактики. Це дослідження зосереджене лише на вивченні аргументів компліментарних висловлень із використанням стратегії позитивної оцінки в маніпулятивному дискурсі в українській та англійській мовах.

Мета статті – вивчити явище аргументативного впливу на комуніканта в процесі маніпулятивного спілкування. Досягнення мети передбачає розв’язання низки завдань:

- дати визначення маніпуляції, компліментарних висловлень, маніпулятивної стратегії позитиву;
- описати значення аргументації як когнітивно-комунікативного процесу;
- проаналізувати семантичні й структурні характеристики мовних засобів вираження аргументів у компліментарних висловленнях у сучасних англійському й українському маніпулятивних дискурсах.

Методи та методологія проведення дослідження. Методологічною основою дослідження є комунікативно-дискурсивна парадигма сучасної лінгвістики, що передбачає застосування низки методів: методу дискурсивного аналізу для визначення комунікативних властивостей маніпулятивного спілкування; методу прагмалінгвістичного аналізу для дослідження впливу мовних засобів на адресата, а також контекстуально-інтерпретаційного та дескриптивного методів.

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. Процес маніпулювання особистістю безпосередньо пов’язаний з аргументацією, мета якої – змінити думку і спочатку зайняті позиції співрозмовників. При цьому є кілька варіантів впливу: 1) повна зміна позиції співрозмовника, 2) часткова зміна інтересів співрозмовника, 3) незначні поступки в позиції співрозмовника, 4) повна зміна власної позиції під впливом аргументів співрозмовника, 5) часткова зміна власної позиції і згода на компромісне рішення.

Аргументація являє собою складну взаємодію психічних і мовленнєвих процесів, метою яких постає переконання (маніпулювання) адресата в істинності твердження мовця. Маніпулювання здійснюється не лише за допомогою позитивного та приємного для об’єкта маніпуляції аргументативним способом. Наявні способи впливу на людську психіку, що мають негативний характер і спрямовані на підкорення людської волі та скерування дій людини в потрібний для маніпулятора бік. Такі види маніпуляції, як: тиск, шантаж, маніпуляція почуттями до інших людей та почуттями провини – мають негативний характер впливу.

Основу аргументативного висловлення становить переконання адресата в тому, що дія, до якої його спонукають, є власне бажаною для нього самого (Бігарі, 2000, с. 33). У випадку, коли мовець не цілком впевненим, що адресат пристане на заданий ним тон розмови, він використовує аргументи істинності. Відбувається соціальна взаємодія, у межах якої мовці апелюють до розуму та почуттів один одного з метою здійснення впливу (Fisher, 2022, р. 177). Відтак, аргументація може бути спрямована на емоційну або на раціональну сфери свідомості адресата (Бігарі, 2000, сс. 33–34). Основними прикладами раціональних аргументів є наведення певних фактів із життя, посилення на встановлені закони. Емоційними аргументами слугують звернення до

традицій, авторитету, викликання жалю тощо. За рахунок раціональних та емоційних аргументів мовець може впливати на психологічні стани адресата, які, у свою чергу, спонукають до певних дій (Там само, с. 35–39).

Успішній аргументації передусє етап ретельного планування, який складається з таких кроків: 1) перевірити достовірність і точність фактів, цифрових та інших матеріалів, які передбачається використовувати у складі аргументів; 2) встановити несуперечність і логічність висновків, зауважень; 3) оцінити аргументацію на цікавість, при необхідності підкріпити живими прикладами; 4) спрогнозувати зміст можливих контраргументів співрозмовника, дати їм оцінку, знайти переконливі спростування.

Ефективній аргументації сприятимуть основні правила риторики. По-перше, докази потрібно сформулювати ясно і чітко, не допускаючи двозначності. По-друге, у ході доказу теза повинна залишатися незмінною. Якщо ці правила проігнорувати, маніпулятивного впливу здійснити не вдасться.

Ступінь успішності маніпуляції значною мірою залежить від самого маніпулятора (Бігарі, 2000, с. 33). Вміння тримати аудиторію, позамовні характеристики мовця (постава, міміка, жести тощо) визначає результативність мовленнєвої взаємодії в переконанні свого комуніканта в істинності певного знання.

У межах аргументивного дискурсу релевантними є такі риси мовної маніпуляції:

- здійснюється шляхом впливу на психологічну та когнітивну сфери комуніканта;
- є прихованою;
- реалізується за допомогою мовних і позамовних засобів.

Аргументативні мовні засоби в маніпулятивному дискурсі є водночас і психологічними засобами. За допомогою мовних аргументів мовець намагається змінити переконання слухача, тим самим маніпулюючи останнім. Задля переконання комуніканта мовець використовує різні маніпулятивні тактики, до прикладу тактику запускання слуху, тактику введення в оману тощо (Бігарі, 2000, сс. 33–39).

Наявні мовознавчі дослідження, предметом яких є комунікативні стратегії та тактики, а також їхня реалізація в процесі мовленнєвої взаємодії не завжди повністю висвітлюють саме комунікативно-маніпулятивні стратегії і їхні тактики, у зіставному аспекті особливо. Питання мовної репрезентації стратегії та тактик маніпуляції залишаються актуальними донині.

Однією з найпоширеніших стратегій маніпуляції є стратегія позитиву, покликана викликати в комуніканта приємні почуття і тим самим швидше спричинити в нього відповідні реакції та дії. Стратегія позитиву актуалізується в мовленні за рахунок тактики підвищення значущості співрозмовника, яку мовець найчастіше реалізує шляхом повідомлення слухачеві позитивно забарвленої інформації або у вигляді компліментів. Здебільшого спрямоване на гармонізацію стосунків між комунікантами компліментарне висловлення можна визначити як основне в маніпулятивній стратегії позитиву.

Комплімент є таким різновидом мовленнєвого акту, який скерований на формування та підтримку позитивної емоційної реакції співрозмовника. При цьому слід відзначити значну суб'єктивну варіативність як побудови самого компліменту мовцем, так і його сприйняття слухачем (Микитюк, 2017, с. 16). Роль аргументів у компліментарних висловленнях виконують різного роду *оцінки*. Аргументація у вигляді оцінки може мати різні мотиви з боку мовця: уникнути конфлікту, заручитися підтримкою слухача, догодити, виграти час тощо.

В результаті здійсненого аналізу зафіксовані аргументами, що супроводжують компліментарні висловлення, у яких:

1) дається генералізована або неочікувано схвальна оцінка адресату, наприклад: *“Добре мати таку куму, як ви. І порадить, і слово гарне скаже, й тобі вже на душі*

легше” (Міняйло, 2011, с. 201); *“My best inspiration comes from the beneficent life of a sweet and noble woman.”* (Alcott L. “Rose in Bloom”); *“He has an excellent education, and has much talent; he will make a fine man”* (Alcott “Little Women”, p. 107);

2) адресат порівнюється з іншими особами: *“Сину мій! Ти дужчий від нього Ти ліпший. Бо добріший. Бо не убивцею ходиш по землі!”* (Хорунжий, 1984, с. 156); *“Дорога Софіє Андріївно! Ви мені як мама!”* Ні, *краще за маму!* Мама мене лає, а ви намагаєтеся зрозуміти мою душу, не засуджуєте мене” (Романчук, 2009, с. 97); *“He was very good-looking, rather small. I have never seen an Englishman who looked like him”* (Lawrence “The Rainbow”); *“He was a clever man, as quick as a lion. He was never still”* (Lawrence “The Rainbow”).

Компліменти, в яких адресат порівнюється з іншими, аргументуються частіше, ніж компліментарні висловлення, що передають генералізовану або схвальну оцінку;

3) адресату надається завищена оцінка. В тактиці підвищення значимості співрозмовника маніпулятивної стратегії позитиву здебільшого аргументується оцінка, виражена прикметниками типу *найліпший / best*, *святий / saint* тощо, іменниками на кшталт *янгол / angel*, наприклад: *“Ти ж є святий, пане отамане, бо приніс нам віру і надію, – відказав старий сивий селянин, підстрижений під гладуна”* (Івасюк, 1980, с. 139); *“Lawrie, you’re an angel!”* (Alcott “Little Women”, p. 277).

При завищенні оцінок частотною є аргументація за рахунок повідомлення деталей, наприклад: *“Що ти? Що ти говориш, люба, серденько моє, та ти ж найкраща господиня в місті! Та таких тортів і пиріжків ніхто, навіть шеф-кухар у ресторані не вміє пекти, та таке м’ясо, як ти готуєш!”* (Романчук, 2009, с. 127); *“He’s so charming and we all like him so much”* (Alcott “Little Women”, p. 107); *“Never mind, you’ve got the tarlatan for the big party, and you always look like an angel in white”* (Alcott “Little Women”, p. 126);

4) у фокусі уваги постає професіоналізм адресата, його фізичні параметри або особистісні якості, наприклад: а) *“Ти беручий хлопець. Я ж бачу: і не вмієш до ладу, і важко тобі, а не відступаєш. Молодчага!”* (Романчук, 2009, с. 63); б) *“Ви можете займатися науковою роботою в іншій ділянці, наприклад, у психології). Ви маєте здібності до мов – от уже за три місяці навчилися вільно говорити по-російськи – і такі люди в нас на вагу золота!”* (Романчук, 2009, с. 38). Англійські варіанти похвали: *“He’s so handsome ... Nice picture ... Only real professionals may be so good at making photos”* (Lodge, 1991, p. 132); *“How good Meg is!”* (Alcott “Little Women”, p. 21); *“You look fine that way, Cad”* (Dreiser “Sister Carrie”, p. 78); *“How frightfully clever of you”* (Lawrence “The Rainbow”); *“You are sharp-witted!”* (Lawrence “The Rainbow”).

Поряд із семантичними ознаками компліментарних висловлень з аргументами (як у наведених вище прикладах) слід відзначити їх особливу структуру. Комплімент зазвичай займає передпозицію щодо аргументу, наприклад: *“Ні, батьку, ми тебе за святого вважаємо. Остерегав єси нас од Босфора, – на твоє й вийшло. Обіцяв одвернути погоню, – не було й погоні. А Псалтир знаєш увесь напам’ять іще з-під дякового дубця”* (Хорунжий, 1984, с. 137).

У структурному плані аргумент компліментарного висловлення в маніпуляції може мати вигляд:

1) **складнопідрядного сполучникового речення.** Найчастотнішим конектором відповідно до природи обґрунтування є сполучник підрядності, зокрема причини, наприклад: *“Хлопчику, я бачу, ти розумний і хороший хлопчик, бо ти рано вийшов і у тебе ще є час погуляти. Може, ти пробіжишся на причал і даси кому-небудь, хто сідатиме на пароплав, цю паличку?”* (Іваненко, 2006, с. 29); *“She has learned to think of other people more and of herself less, and has decided to try and mold her character as*

carefully as she molds her little clay figures. I'm glad of this, for though I should be very proud of a graceful statue made by her. I shall be infinitely prouder of a lovable daughter with a talent for making life beautiful to herself and others" (Alcott "Little Women", p. 329). Часом конкретизація факту в аргументі вводиться відносним займенником (лише в англійській мові): *"I value the womanly skill which keeps home happy more than white hands or fashionable accomplishments"* (Alcott "Little Women", p. 328);

2) **складнопідрядного безсполучникового речення:** *"Ви, бароне, справжній офіцер для особливих доручень: вмієте відгадувати навіть смаки свого шефа!"* (Дольд-Михайлик, 2008, с. 341); *"Her beauty, her wit, her accomplishments, she may sell to you: her love is the treasure without money and without price"* (Dreiser "Sister Carrie", p. 149);

3) **простих речень з причиново-наслідковими відношеннями**, наприклад: *"Та й робоча ж ваша дочка! Що за золота в вас дитина. Там так пильнує коло роботи, що й не розгинається. (Ото, моє серце, гарну невісточку матиму, коли дасть господь милосердний довести діло до ладу, – заговорила Кайдашиха, неначе в розмові мед розлила по хаті)"* (Нечуй-Левицький, 2017, с. 115); *"I value the womanly skill which keeps home happy more than white hands or fashionable accomplishments. Good, industrious little hand"* (Alcott "Little Women", p. 328).

Компліментарне висловлення є особливо ефективним, коли воно базується на фактах, відомих обом комунікантам. В аргументативній частині для підвищення валідності аргументу можуть вживатися повтори, наприклад: *"Бойова діяльність партизанів весь час перебуває в центрі уваги. Про це свідчать десять літаків, які приземлилися вчора на вашому аеродромі, перші десятки тонн вантажів, що їх ви уже встигли одержати"* (Автомонов, 1987, с. 148); *"That's lovely. Perfect. My wife has made a difficult medium"* (Cary, 1999, p. 234).

Аргументами компліментарних висловлень можуть бути уточнення, поєднані сполучниками (приклади а, б, в) або прийменниками (приклад г), наприклад: а) *"Ах, нарешті ви таки вирішили заговорити? Розумно, мушу похвалити, дійсно розумно, тим паче, що про якісь насильні методи й натяку немає"* (Вільде, 2009, с. 199); б) *"Вчительки такі привабливі й ніжні, такі розумні й енергійні всьому селу. Крім того, Ярина позавчора так чудово прочитала оповіданнячко діткам, що тепер про це знають всі батьки"* (Мінько, 2007, с. 267); в) *"She has learned to think of other people more and of herself less, and has decided to try and mold her character as carefully as she molds her little clay figures. I'm glad of this, for though I should be very proud of a graceful statue made by her"* (Alcott "Little Women", p. 329); г) *"I shall be infinitely prouder of a lovable daughter with a talent for making life beautiful to herself and others"* (Alcott "Little Women", p. 329).

Аргументування й деталізації особливо потребують непрямі компліментарні висловлення, пор.:

1) *"Скажіть же нам, Свириде Йвановичу, що-небудь розумне. Ви ж там ведете кумпанію з ученими людьми на тих розумних кутках нашого Києва"* (Нечуй-Левицький, 2017, с. 157), де *"Я прошу Вас сказати щось розумне"* = *"Ви розумний (бо комунікуєте зі знаттю)"*;

2) ГНАТ: *"То знайдеш Івана?"*

ВАРКА: *"Атож. Сохнуть не буду!"*

ГНАТ: *"На біса і в гóрод їздить, і до панича найматься [...] Така молодиця тільки сліпого не приворожить. Ти б тут пошукала"* (Карпенко-Карий, 2018, с. 152), що фактично означає: *"Ти всюди знайдеш коханого"*.

У результаті зіставного аналізу фактичного матеріалу було встановлено, що семантичні й структурні риси аргументів в компліментарних висловленнях в сучасних

англійському й українському маніпулятивному дискурсах практично ізоморфічні, однак частотність вживання різних типів компліменту неоднакова в українському та англійському спілкуванні. В українській комунікації переважають компліменти зовнішньому вигляду людини, тоді як в англійській мовній культурі перше місце займають компліменти внутрішнім, моральним якостям людини. Окрім того, емоційні компліменти в українському спілкуванні популярніші, ніж раціональні, на відміну від англійського.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, в загальних рисах маніпуляція являє собою вид психологічного й мовного впливу, майстерне виконання якого веде до прихованого порушення в слухача намірів, які не збігаються з його актуальними бажаннями. Застосовуючи маніпулятивну стратегію позитиву, мовець удасться до аргументування компліментарних висловлень за рахунок оцінок (експліцитних чи імпліцитних), щоб досягти своєї мети, змінивши наміри слухача, апелюючи при цьому до емоційного складника мовної особистості.

Здійснений аналіз фактичного матеріалу показав, що головним в емоційній аргументації в сучасних англійському й українському маніпулятивних дискурсах виступає не лише його зміст, а й форма, тобто, як саме адресант вибудовує аргументативну частину компліментарного висловлення з метою здійснення маніпулятивного впливу. Переважно експресивність як домінанту аргументативного дискурсу з емоційною аргументацією в маніпулятивній стратегії позитиву в обох мовах передають лексико-стилістичні й синтаксичні засоби. Ефективні аргументи зазвичай займають постпозицію щодо аргументованої частини, супроводжуючи компліментарні висловлення в маніпулятивному дискурсі і використовуються для передачі генералізованої чи завищеної оцінки, для порівняння з іншими особами, для похвали професіоналізму чи особистісним якостям комуніканта. У результаті проведеного дослідження визначено, що більшу валідність у художньому дискурсі в досліджуваних мовах мають емоційні аргументи. Однак, коли вони обґрунтовуються фактами, їхня ефективність значно підвищується.

Комунікативний інструментарій аргументації в маніпулятивному дискурсі є доволі різноманітний, тому подальші перспективи дослідження вбачаємо в аналізі інших засобів вираження маніпулятивного впливу та їхньої реалізації за допомогою різних комунікативних стратегій.

Конфлікт інтересів

Автори не мають потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Бігарі, А. А. (2000). Емотивна аргументація у дискурсі сімейного спілкування. *Мовні і концептуальні картини світу*. КНУ ім. Т. Шевченка. Фак-т іноземної філології, 30–39.
- Микитюк, Ю.В. (2017). *Комплімент як мовленнєвий акт (на матеріалі німецькомовних драматичних творів XVIII–XX ст.)* [Автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка].
https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/02/aref_mykytyuk.pdf

- Сорокіна, Л. (2014). Мовленнєва маніпуляція та інші види мовленнєвого впливу: термінологічне розмежування понять. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 8(2), 157–159.
- Черненко, О. (2024). Інтра- та інтерперсональні конфлікти в англійськомовному художньому дискурсі: комунікативний аспект. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*, 27(2), 154–164.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.324167>
- Chernenko, O.V. (2019). Pragmatic peculiarities of the final phase of conflict interaction in fiction discourse. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*, IV (2), 2–48.
https://lartis.sk/wp-content/uploads/2019/11/Chernenko_Issue-2_2019.pdf
- Berezenko, V. (2019). Developing the pragmatic competence of foreign learners: guidelines to using constatives in modern English discourse. *Advanced Education*, 13(81–88).
<https://doi.org/10.20535/2410-8286.156658>
- Berezenko, V., Cherkhava, O., Musiienko Y. (2022). Communicative language teaching approach in promoting the linguistic competence of EFL learners. *Advanced Education*, 20, 88–96.
<https://doi.org/10.20535/2410-8286.224016>
- Boyne, M. (2011). One language, two grammars? Differences between British and American English. *Language and Literature: International Journal of Stylistics*, 20(3), 259–265.
<https://doi.org/10.1177/09639470110200030602>
- Fisher, A. (2022). Then again, what is manipulation? A broader view of a much-maligned concept *Philosophical explorations. An International journal for the philosophy of mind and action*, 25(2), (170–188).
<https://doi.org/10.1080/13869795.2022.2042586>
- Kasper, G. & Otori, M. (2010). Language and culture. In Hornberger N. H. and McKay S. L. (Eds.), *Sociolinguistics and language education. New perspectives on language and education* (pp. 455–492). Bristol. Buffalo. Toronto: Multilingual matters.
<https://doi.org/10.21832/9781847692849-019>
- Klein, D., & Manning, C. (2005). Natural language grammar induction with a generative constituent-context model. *Pattern Recognition*, 38, 1407–1409.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.patcog.2004.03.023>
- Musiienko Yu. (2017). Linguo-cognitive and pragmatic features of the prosodic organization of English parables. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The Journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Warsaw: De Gruyter Open*, 2017, II(1), 210–261.
<http://dx.doi.org/10.1515/lart-2017-0006>
- Schleef, E. (2017). Social meanings across listener groups: when do social factors matter? *Journal of English Linguistics*, 45(1), 28–59.
<https://doi.org/10.1177/0075424216686149>
- Shutova, M., Gnezdilova, Y., Minchak, H. (2024). Idiomatic space of anthroposemic substantival bahuvrihi with a zoonym component and its semantic modelling in modern English. *English Studies at NBU*, 10(2), 387–401.
<https://doi.org/10.33919/esnbu.24.2.10>
- Shutova, M., Mudrynych, S. (2020). The Concept of “New Life” as a Powerful Psycholinguistic Element in the Inaugural Addresses of the U.S. Presidents. *Amazonia Investiga*, 9(33): 8–16.
<https://doi.org/10.34069/AI/2020.33.09.1>
- Zhu, R. (2019). English compliments by Chinese and German female EFL speakers. *International Journal of English Linguistics*, 9(6), 64–76.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Автомонов, П. Ф. (1987). *Фронт не позначено*. Політвидав України.
- Вільде, І. (2009). *Повнолітні діти*. Зелений пес.
- Дольд-Михайлик, Ю. (2008). *У чорних лицарів*. Фоліо.
- Іваненко, О. (2006). *Лісові казки*. Веселка.
- Івасюк, М. (1980). *Балада про вершника на білому коні*. Карпати.
- Карпенко-Карий, І. (2018). *Сто тисяч*. Віват.
- Міняйло, В. (2011). *Вічний Іван. Шпаргалка Езона*. Пульсари.
- Мінько, М. (2007). *Виселок у пилу*. Січ.
- Нечуй-Левицький, І. (2017). *Кайдашева сім'я*. Навчальна книга. Богдан.
- Романчук, Л. (2009). *У мереживі мережі*. Навчальна книга. Богдан.
- Хорунжий, Ю.М. (1984). *Ярмарок в Дрогобичі*. Молодь.
- Alcott, L. M. *Rose in Bloom*.
<https://www.fulltextarchive.com/page/Rose-in-Bloom/>
- Alcott, L. M. *Little women*.
<https://www.gutenberg.org/files/514/514-h/514-h.htm>
- Cary, J. (1999). *The horse's mouth*. Washington: Amazon.
- Dreiser, T. *Sister Carrie*.
<https://www.gutenberg.org/files/233/233-h/233-h.htm>
- Lawrence, D.H. *The rainbow*.
<https://books-library.net/files/books-library.online-12300101Kj1I2.pdf>
- Lodge, D. (1991). *Paradise news*. Penguin books.

REFERENCES

- Bigari, A. A. (2000). Emotivna argumentaciya u diskursi simejnogo spilkuвання. *Movni i konceptual'ni kartini svitu*. KNU im. T. Shevchenka. Fak-t inozemnoї filologii, 30-39.
- Mikityuk, YU.V. (2017). *Kompliment yak movlennєvij akt* (na materiali nimec'komovnih dramatičnih tvoriv XVIII–XX st.) [Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04, L'viv. nats. un-t im. Ivana Franka].
https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/02/aref_mykytyuk.pdf
- Sorokina, L. (2014). Movlenneva manipulyaciya ta inshi vidi movlennєvogo vplivu: terminologichne rozmezhuвання ponyat'. *Naukovij visnik Mizhnarodnogo humanitarnogo universitetu. Seriya: Filologiya*. 8(2), 157–159.
- Chernenko, O.V. (2019). Pragmatic peculiarities of the final phase of conflict interaction in fiction discourse. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*, IV(2), 2–48.
https://lartis.sk/wp-content/uploads/2019/11/Chernenko_Issue-2_2019.pdf
- Chernenko, O. (2024). Intra- ta interpersonal'ni konfliktyvy v anhlijs'komovnomu khudozhn'omu dyskursi: komunikatyvnyj aspekt. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho linhvistychnoho universytetu. Seriya: Filologiya*, 27(2), 154–164.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.324167>
- Berezenko, V. (2019). Developing the pragmatic competence of foreign learners: guidelines to using constatives in modern English discourse. *Advanced Education*, 13, 81–88.
<https://doi.org/10.20535/2410-8286.156658>
- Berezenko, V., Cherkhava, O., Musiienko Y. (2022). Communicative language teaching approach in promoting the linguistic competence of EFL learners. *Advanced Education*, 20, 88–96.
<https://doi.org/10.20535/2410-8286.224016>

- Boyne, M. (2011). One language, two grammars? Differences between British and American English. *Language and Literature: Intrenational Journal of Stylistics*, 20(3), 259–265.
<https://doi.org/10.1177/09639470110200030602>
- Fisher, A. (2022). Then again, what is manipulation? A broader view of a much-maligned concept *Philosophical explorations. An International journal for the philosophy of mind and action*, 25(2), (170–188).
<https://doi.org/10.1080/13869795.2022.2042586>
- Kasper, G. & Omori, M. (2010). Language and culture. In Hornberger N. H. and McKay S. L. (Eds.), *Sociolinguistics and language education. New perspectives on language and education* (pp. 455–492). Bristol.Buffalo.Toronto: Multilingual matters.
<https://doi.org/10.21832/9781847692849-019>
- Klein, D., & Manning, C. (2005). Natural language grammar induction with a generative constituent-context model. *Pattern Recognition*, 38, 1407–1409.
<https://doi.org/10.21832/9781847692849-019>
- Musiienko Yu. (2017). Linguo-cognitive and pragmatic features of the prosodic organization of English parables. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The Journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Warsaw: De Gruyter Open*, 2017, II(1), 210–261.
<http://dx.doi.org/10.1515/lart-2017-0006> [Web of Science]
- Schleef, E. (2017). Social meanings across listener groups: when do social factors matter? *Journal of English Linguistics*, 45(1), 28–59.
<https://doi.org/10.1177/0075424216686149> [Scopus]
- Shutova, M., Gnezdilova, Y., Minchak, H. (2024). Idiomatic space of anthroposemic substantival bahuvrihi with a zoonym component and its semantic modelling in modern English. *English Studies at NBU*, 10(2), 387–401.
<https://doi.org/10.33919/esnbu.24.2.10>
- Shutova, M., Mudrynych, S. (2020). The Concept of “New Life” as a Powerful Psycholinguistic Element in the Inaugural Addresses of the U.S. Presidents. *Amazonia Investiga*, 9(33), 8–16.
<https://doi.org/10.34069/AI/2020.33.09.1>
- Zhu, R. (2019). English compliments by Chinese and German female EFL speakers. *International Journal of English Linguistics*, 9(6), 64–76.
<http://dx.doi.org/10.5539/ijel.v9n6p64>

DZHERELA ILYUSTRATYVNOHO MATERIALU

- Avtomonov, P. F. (1987). *Front ne poznacheno*. Politvidav Ukraïni.
- Vil'de, I. (2009). *Povnolitni diti*. Zelenij pes.
- Dol'd-Mihajlik, Yu. (2008). *U chornih licariv*. Folio.
- Ivanenko, O. (2006). *Lisovi kazki*. Veselka.
- Ivasyuk, M. (1980). *Balada pro vershnika na bilomu koni*. Karpati.
- Karpenko-Karij, I. (2018). *Sto tisyach*. Vivat.
- Minyajlo, V. (2011). *Vichnij Ivan. Shpargalka Ezopa*. Pul'sari.
- Min'ko, M. (2007). *Viselok u pilu*. Sich.
- Nechuj-Levic'kij, I. (2017). *Kajdasheva simya*. Navchal'na kniga. Bogdan.
- Romanchuk, L. (2009). *U merezhivi merezhi*. Navchal'na kniga. Bogdan.
- Horunzhij, YU.M. (1984). *Yarmarok v Drogobichi*. Molod'.
- Alcott, L. M. *Rose in Bloom*.
<https://www.fulltextarchive.com/page/Rose-in-Bloom/>

Alcott, L. M. *Little women*.

<https://www.gutenberg.org/files/514/514-h/514-h.htm>

Cary, J. (1999). *The horse's mouth*. Washington: Amazon.

Dreiser, T. *Sister Carrie*.

<https://www.gutenberg.org/files/233/233-h/233-h.htm>

Lawrence, D.H. *The rainbow*.

<https://books-library.net/files/books-library.online-12300101Kj1I2.pdf>

Lodge, D. (1991). *Paradise news*. Penguin books.

Дата надходження до редакції 23.03.2025

Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про авторів

Березенко Вікторія Миколаївна кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології факультету германської філології і перекладу Київського національного лінгвістичного університету e-mail: victoriia.berezenko@knlu.edu.ua		Коло наукових інтересів: прагмалінгвістика, комунікативна лінгвістика, дискурс-аналіз, верифікація, аргументація
Шутова Марія Олександрівна доктор філологічних наук, завідувач кафедри германської філології факультету германської філології і перекладу Київського національного лінгвістичного університету e-mail: mariia.shutova@knlu.edu.ua		Коло наукових інтересів: порівняльно- історичне і типологічне мовознавство, етнолінгвістика, психолінгвістика
Мусієнко Юлія Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології факультету германської філології і перекладу Київського національного лінгвістичного університету e-mail: yuliia.musiienko@knlu.edu.ua		Коло наукових інтересів: прагмалінгвістика, комунікативна лінгвістика, дискурс-аналіз

L. I. Bobchynets

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

e-mail: blinfo@ukr.netORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8326-1948>

MONOLINGUAL AND PLURILINGUAL WORDPLAY IN ERGONYMS AS PART OF THE LINGUISTIC LANDSCAPES OF TÜBINGEN AND CHERNIHIV

Abstract

The paper focuses on monolingual and plurilingual wordplay in the ergonymy of the cities of Tübingen (Germany) and Chernihiv (Ukraine). The aim of the study is to describe and analyze lexico-semantic, structural and functional characteristics of wordplay in the ergonymy of the linguistic landscapes of the mentioned cities. The methods of research include personal observation, lexico-semantic, graphic, structural and functional analyses of wordplay in ergonyms in the linguistic landscapes of Tübingen and Chernihiv. The research reveals that the main lexico-semantic features of the studied wordplay are homonymy, paronymy, metaphor and creation of non-existent words. The graphic means of wordplay include capitalization of the whole ergonym or of its part to attract the visitor's attention, changing of colour and font, putting in bold, paragram, use of paragraphemic signs. The presence of English is remarkable in the ergonymy of both cities. The linguistic landscape of Tübingen is multilingual, including English, Italian, German, French and Greek. The distinctive feature of graphic wordplay in the linguistic landscape of Chernihiv is the usage of Latin and Cyrillic letters in ergonyms. We revealed a few examples of lexicalization in the ergonymy in Chernihiv. According to the structure the analysed ergonyms are mainly nouns, two-component or three-component nominative phrases. Blended bilingual ergonyms reflect the creativity of the nominator. Monolingual wordplay represents localization, meanwhile plurilingual wordplay reveals glocalization and globalization. Ergonyms perform such main functions in linguistic landscape as expressive nomination, original identification, aesthetic and ludic functions. Humour is also a characteristic feature of wordplay, in particular, the monolingual one. Further studies may explore the role of humour in linguistic landscapes or the comparative characteristics of wordplay in the ergonymy of other cities to reveal common tendencies in the creation of attractive ergonyms.

Keywords: wordplay, ergonym, commercial name, bilingual blend, linguistic landscape.

Анотація

Статтю присвячено одномовній і багатомовній грі слів в ергонімії міст Тюбінгена (Федеративна Республіка Німеччина) і Чернігова (Україна). Метою дослідження є описати й проаналізувати лексико-семантичні, структурні та функціональні особливості словогри в ергонімах у лінгвістичному пейзажі зазначених вище міст. Методи дослідження містять власне спостереження, лексико-семантичний, графічний, структурний і функціональний аналіз гри слів у ергонімах міст Тюбінгена і Чернігова. За результатами дослідження ергонімів у лінгвістичних пейзажах Тюбінгена і Чернігова виявлено, що основними лексико-семантичними засобами досліджуваної гри слів є омонімія, паронімія, метафора і створення неологізмів. Графічні засоби словогри включають капіталізацію цілого ергоніма або його частини для привернення уваги відвідувачів, зміну кольору, шрифту, параграм і використання параграфемних знаків. Значною в ергонімії обох міст є наявність англійської мови. Лінгвістичний пейзаж Тюбінгена багатомовний (англійська, німецька, французька, іспанська й грецька мови). Відмінною рисою графічної словогри в лінгвістичному пейзажі Чернігова є використання латиниці й кирилиці. Виявлено декілька прикладів лексикалізації в ергонімії Чернігова. За структурою проаналізовані ергоніми – іменники, дво- й трикомпонентні номінативні фрази. Двомовні ергоніми-бленди виявляють креативність номінатора. Багатомовна словогра відображає глокалізацію та глобалізацію, тоді як одномовна словогра – локалізацію. Основні функції ергонімів у лінгвістичному пейзажі такі: експресивна номінація, оригінальна ідентифікація, естетична й ігрова функції. Характерна риса одномовної гри слів

у лінгвістичному пейзажі – гумор. Подальші дослідження можуть бути присвячені гумору в лінгвістичному пейзажі або зіставному вивченню слогови в ергонімії інших міст з метою виявлення спільних тенденцій у створенні атрактивних ергонімів.

Ключові слова: гра слів, ергонім, комерційна назва, двомовний бленд, лінгвістичний пейзаж.

Introduction. Wordplay in Linguistic Landscape (hereinafter referred to as LL) is an attractive advertising and expressive means. Ergonyms and commercial names with wordplay is the proof of the nominator's creativity and the way of lexical innovation which may later serve as word formation patterns for common words. By wordplay we understand any semantic, grammatical, graphic or phonic manipulation with words and word forms which performs expressive, emotive and pragmatic functions. Wordplay may be complex and include several means of such manipulation: graphic and semantic, phonic and semantic, or even graphic, semantic and syntactical at the same time. The ability to make wordplay and to decipher it includes emotionally marked mental processes. Wordplay in proper names is lexical creativity which serves as attraction to the perceivers. Proper names perform other functions in comparison to common names. A proper name may coincide with a common name, though the first one is created more to indicate or identify than to nominate. To be precise in terminology, commercial names represent proper names of private companies, therefore, they are included in ergonyms, which, additionally to commercial names, comprise public or state nominations, such as the names of universities, institutes, schools, public transport organizations, etc.

Public spaces of big cities, historical centres and commercial areas are full of wordplay to attract the potential clients influencing their emotions and creating a special invisible interaction between the nominator and the perceiver of the wordplay. Our hypothesis is that the presence of English in LL is significant, especially in the formation of bilingual ergonyms, thus contributing to wordplay. The presence of English makes a proper name more internationally recognized. A mixture of European languages in ergonymy proves language contact and contributes to interlingual lexical innovation.

Literature review. Our research focuses on wordplay in ergonyms (a term introduced by Bauer in 1985), belonging to a subcategory of proper names, also referred to as commercial names, with a special emphasis on the presence of monolingual and plurilingual wordplay in ergonymy as part of the linguistic landscapes of Tübingen and Chernihiv. Plurilingual wordplay in linguistic landscape proves lexical innovation in ergonymy. As Winter-Froemel (2017) puts it, playfulness motivates linguistic innovation (p. 33). Comparative investigation of ergonymy as part of linguistic landscapes constitutes the object of contemporary sociolinguistic studies with the special focus on language contact. Gorter (2006) studied multilingualism in LL of Spain and the Netherlands. The mixture of languages, in particular English, in bilingual ergonyms, makes evident the popularity of English in creating commercial names in many European cities. According to Gorter (ibid.), "the process of globalisation is visible through the presence of English in linguistic landscape. Next to globalisation there is also a process of regionalisation or localisation going on. Together these processes have been called 'glocalisation'" (p. 82). The term 'glocalisation' is a blend which could be used to characterize the phenomenon of bilingual blend words as the evidence of language contact or language interaction.

One of the most striking features of modern linguistic landscapes is the presence of monolingual and plurilingual wordplay as creative means in the formation of ergonyms, therefore LL performs a ludic function. Wordplay in a broad sense is defined by Lecolle (2018) as a deliberate and conscious ludic or poetic practice which is related to words as the manifestation of linguistic feeling – non-explicit conception and perception of the

language (p. 217). This definition reveals the linguistic and aesthetic nature of wordplay. Additionally, we would like to note poly-contextual and poly-functional character of wordplay, including the mixture of its pragmatic and aesthetic value.

Wordplay is studied as a culturally-based, dynamic phenomenon (Winter-Froemel & Zirker, 2015; Winter-Froemel, 2017), creative tool (Full & Lecolle, 2018). However, research on bilingual wordplay remains limited, with relatively few studies in literature (Knospe, Onysko & Goth, 2016; Gladstein, 2006), and in linguistic landscape (Bobchynets, 2024; Lamarre, 2014).

Our previous comparative studies have examined ergonymic spaces of other cities, including Lyon and Kyiv (Bobchynets, 2024), Madrid, Cádiz, Málaga, Kyiv, Odesa, and Chernihiv (Bobchynets, 2021). This study continues our investigation of wordplay in ergonymy as part of linguistic landscapes of European cities.

The object of our study comprises ergonyms with wordplay in the linguistic landscapes of the cities of Tübingen (Germany) and Chernihiv (Ukraine). **The aim of our research** is to describe and analyse lexico-semantic, structural and functional features of monolingual and plurilingual wordplay in ergonyms as part of the linguistic landscapes of Tübingen and Chernihiv. The choice of the cities is conditioned by both personal and academic factors: Chernihiv is our native town and Tübingen was the place of our research stay. Notably, the two cities have not been the object of comparative studies in the proposed focus, which highlights the novelty of the present investigation. **The research material** includes 126 ergonyms with wordplay collected through personal observation of linguistic landscapes of Tübingen and Chernihiv, data retrieved from websites and advertising booklets. Particular emphasis is placed on direct observation in public spaces, which is considered essential for the accurate and contextually grounded analysis of the linguistic landscapes. **The research methods** applied in the analysis include observation, lexico-semantic, structural and functional analyses of the wordplay in the studied ergonyms. There were some limitations in data collection, such as the seasonal character of wordplay, as it will be seen later in the example *GANS GANZ LECKER*, which belonged to the Christmas menu in Tübingen. Other limitations in our research data representation belong to the graphic features of ergonyms which include some specific signs or letters impossible to reproduce in text (*Lucky coffee*) in Chernihiv, where the letter *u* is interrupted and looks as a smile.

Results and discussion. Tübingen and Chernihiv are small historical cities representing beautiful tourist destinations. Our hypothesis is that the most creative ergonyms tend to be concentrated in the historical part of the cities, which are most visited by local and foreign tourists. The linguistic landscapes of the two cities reveal features of multilingualism and internationalization in creation of ergonyms. Thus, at the western entrance of Tübingen we observe the presence of English and French in such commercial names as *Total Energies* (a gas station), *Bonjour* (a food shop) and *Wash* (a car wash). Similarly, multiple commercial names in English are as well observed in Chernihiv (*Coffee corner*, *BEAUTY DOLLS*, *Sun city*). This reflects a broader tendency across many European cities, where multilingualism in ergonyms serves as a form of international attractors. This is particularly evident in names that contain monolingual or plurilingual wordplay.

Monolingual wordplay reveals local language peculiarities (examples from Tübingen include *TüBus*, *Tügast*, *Tü-Bio*, *TUEpaedia*, *tueMarkt.de*, all of which play on the abbreviation “Tü” for Tübingen), and plurilingual wordplay states globalization in commercial names (*NeCkAR* – a multilingual blend incorporating the name of the Neckar River), *coffeeварка* – a hybrid of English “coffee” and Ukrainian “варка” [brew]). We would like to demonstrate examples of monolingual and plurilingual wordplay in ergonyms separately to analyze the main means of its creation.

Monolingual wordplay as localization means

Linguistic creativity is not only revealed in the ergonym itself but in the accompanying explanation. The repetition of the same syllables, the use of paronyms are examples of monolingual wordplay: the student bar *KUCKUCK* in Tübingen, accompanied by the slogan *Von studierenden fuer studierende* [By students for students].

Rhyme and humour are also an effective means of local wordplay: the shop *LUSH Friendmade cosmetics* frequently used the changing slogans, one of which vividly exemplifies wordplay based on rhyme and humour as part of advertising, where we observe a creative rupture of the fixed phrase *Let all your dreams come true*:

*LASS ALLE TRÄUME
UND SCHÄUME*

WAHR WERDEN (Literally: Let all dreams and foams come true).

The shop *LUSH Friendmade cosmetics* was changing slogans every week to keep the visitors' interest with such a creative approach. This phrase plays both on rhyme (*Träume-Schäume*) and on the semantic proximity of fantasy and luxury, thus merging advertising and poetic elements.

One more monolingual creative approach in LL of Tübingen is observed in a poem made by the café *lieb*, where the name of the café is represented in an original acrostic-like advertising and it is put in bold, in different colour and font. The two-coloured grey and purple representation is remarkable and corresponds to the two colours of the commercial representation of the café:

FRISCHE
HANDWERKSKUNST
VIELFALT
GENUSSERLEBNIS

MEGA LECKER
TRADITION
REGIONAL
MIT LIEBE GEBACKEN.

Such type of graphic creativity on a small paper bag for pastries attracts visitors with its aesthetic value.

The morpheme *tü* which is a short form for Tübingen is used to form original blended ergonyms: *TüBus* (Tübingen+autobus), *Tübio*: *Die innovative Verpackung der "Tü-Bio" Milch besteht zu 40% aus Kreide* (an innovative bio-pack for milk 40% made of chalk), *TüGast* (from *Tübinger Gastronomie und Hotelbetriebe* [Tübingen gastronomy and hospitality]).

Seasonal menus also reflect creative use of paronymy. At the restaurant *CAROS*, the Christmas menu: features the Christmas slogan *GANS GANZ LECKER* (paronyms *Gans* [goose] and *ganz* [enough], meaning *goose tasteful enough*). The monolingual wordplay is used to invite visitors to eat the Christmas menu, in which goose is traditional in Germany. There are ergonyms with the typical diminutive suffix *-le* used in Swabian to refer to local linguistic peculiarities: *MAUGANESCHTLE*, *Schmälzle ERSTKLASSIG ESSEN IN LINIE*. Localization is revealed in German names and realias: *CAFÉ GLÜHWEIN*, *ZUM ALTEN FRITZ*. The name of the beer bar *BIERBREZEL* is a compound word that creatively combines two iconic German consumables: drink (Bier) and food (Brezel). The ergonyms with the prefix *uni-* are used to express the uniqueness of the products: *Unikat* (a clothes shop), *OONIKAT* (a coffee shop). The coffee shop *OONIKAT* in Tübingen uses capitalization in its slogan: *DU und DEIN Kaffee* (YOU and YOUR coffee) for emphasis.

The graphic means of wordplay include: capitalization (*BIERBREZEL*, *LÖWE LADEN*), different colours and fonts (green and yellow in *Verde Lima*, black and red in *NECKAR* and in *TüBus*). The significant part of the studied ergonyms are in three main colours: black, white or red. We consider these colours traditional and rather vivid to attract the client's attention. Capitalization may be applied to the whole ergonym as well as to its part to make a special emphasis on it: *SUEDHANG Kaffeerösterei*, *DU* und *DEIN Kaffee*.

Monolingual wordplay in Chernihiv is represented by metaphoric ergonymy (*sun city*, *Coffee Boss*, *Coffee Hit*, *Panda Coffee*, *Lucky Coffee*, *Blessed coffee*, *Paradise Hookah*, *SOUL PUB*) with personification, where the main language for monolingual wordplay is English. There is also a humorous unofficial nickname of one of the districts of Chernihiv: *Masan city* (Masany is a residential area on the outskirts of Chernihiv with a developed infrastructure: supermarkets, bars, cafés, shops, a secondary school, a kindergarten, etc.). German ergonyms are also present in LL of Chernihiv: *Bierdeckel*, *Bierwelle*. They are mainly related to beer shops, as it is known that German beer is considered one of the best quality beers. Ukrainian ergonyms represent some examples of wordplay: *ПаЛімба Пува*, *АМстєрґАМ*, where we observe partial capitalization as graphic means of wordplay and metaphor as the lexico-stylistic one; *Хмільне м'ясо* [drunk meat] is one more example of a metaphoric ergonym. Similar metaphoric ergonyms are used in Russian: *Сладкий мир* [sweet world], *Пивнойрай* [beer paradise].

We state that monolingual wordplay is easier to create than plurilingual one because of possibilities of multiple manipulations of idiomatic and direct meanings. The allusion on idioms which can be changed by a letter or a few letters (paragram), may produce paronymic wordplay or paronomasia to create a humorous effect. The creation and deciphering of wordplay possesses aesthetic value based on positive emotions, satisfaction from understanding the creative potential of lexical innovation and creativity. Monolingual wordplay is more frequently observed in LL and proves localization of the proper name. At the same time, bilingual and multilingual wordplay reveals multilingualism of modern world and contributes to global character of commercial naming.

Plurilingual wordplay in LL as glocalization and globalization representation

There are international commercial names represented in linguistic landscapes of many European cities, though at the same time they are part of linguistic landscape of a certain city: *Bijou Brigitte*, *Marc O'Polo*, *Gusti Leder*. Local bilingual names are mostly formed by combination of English and German: *the Länd*, *City Reisebüro* (Tübingen), *КварталCITY* (a real estate agency in Chernihiv), *Sun city restaurant* (Chernihiv).

Languages used in plurilingual ergonyms in Tübingen:

- a. Combination of Spanish and English in commercial names: *Contigo fairtrade shop*, *El Pecado Grill & Bar*, *cosita bonita MEXICAN SELECTED*, *El Chico Cantina & Bar*;
- b. French: *Casino Cheval*, *Cafe Lunette*;
- c. German-French: *Wirthaus zum Boulanger*, *Gaststätte Boulanger*;
- d. Spanish-English-German: *pagina Publications technologien*;
- e. Italian-German combination: *Il dolce: italienische Konditorei*, *Gusti Leder*;
- f. Italian-English: *Marbello gossip*, *Da Marco Hair beauty*;
- g. German-Italian: *EIS Cortina*;
- h. English-German: *moreJOE Fruchtgummispezialitäten*, *Ernsting's Family Sparkasse*, *BACKHOUS MAHL*;
- i. German-English blend: *NECKAR Werkstatt*. Graphic representation (black and red colours, different fonts and the word "car" in bold) is crucial here to see two words in one: the Neckar river in Tübingen and English "car", as it is a car parking in Tübingen close to the river;

j. Greek word written in Latin as a proper name and German explanation of the business: *ANGELOS Friseur salon*.

Glocalization in Tübingen is revealed in the combination of international and local names: *Kebap Lustnauer* (combines the Turkish word *kebab* in the district of Lustnau), *NECKAWA* (the name of a restaurant close to the Neckar river, made as a blend (*Neck* from Neckar and *kawa* [coffee], *NECKAR* (a car parking close to the Neckar river).

Formal creativity is revealed in spelling innovations, as in the word *Länd*, where *ä* is used to show the German spirit revealed in the transcription of English pronunciation by a German letter:

“The 3R-Center Tübingen for In vitro Models and Alternatives to Animal Testing at the University of Tübingen and the NMI Natural and Medical Sciences Institute in Reutlingen is thrilled to host the first 3R LÄND Conference in the heart of the Länd, Tübingen, Germany.) (3R LÄND Conference 2024)

There is also a gaming web-site using such original spelling: *“Hallo aus “The Länd” bei Tübingen” (RIFT HybridGamingWebsite).*

The names of web-sites in Tübingen with *TUE* component is very productive means of creative commercial naming: *TUEpedia* (tuepedia.de), *TueMarkt.de* (tuemarkt.de).

Structural characteristics

According to the structure, most ergonyms with wordplay in Tübingen and Chernihiv are formed by nouns if they are one-word nominations (*NECKAR*, *CAROS*), or nominative phrases, if they are two-component nominations (*EIS Cortina*, *Coffee Boss*) or three-component nominations (*Hot Dog Bar*). The heading principle is like in English, where the first noun is attribute to the second one being the main word. Thus, two-component and three-component ergonyms are nominative clusters. The ergonym *Kebap Lustnauer* is an exception where the main word occupies the first position (more typical of Germanic languages would be the combination *Lustnauer Kebap*). The graphic creativity in ergonymy of Tübingen and Chernihiv is also represented by the use of the ampersand (&) in two-component nominations: *LUCK & MYCC* (a beauty studio in Chernihiv), *ami & lu* (a sewing school in Tübingen). The ergonym *LUCK & MYCC* also contains homonymy proving the complex character of wordplay.

If we consider the relatively small geographic size of the two analyzed cities, especially the central zones, we observe a high density of ergonymic creativity. This proves the growing advertising development to attract tourists and local visitors, and the creative potential of the nominators who make LL dynamic and original. Ergonyms as proper names constitute a significant part of LL, and wordplay in ergonymy makes linguistic landscapes creative public spaces.

One of the graphic and semantic means as a complex wordplay is revealed in paragram (changing one or two letters and creating a new name): *Café Porto Pino Gelateria* in Tübingen (similar to *Portofino*), the hookah bar in Chernihiv *Gazberry* (similar to *gooseberry* but translated literally from Ukrainian it mimicks the Ukrainian phrase for “to take gas”), *Бар-Дель* (changing of the letter *o* by the letter *a* and making non-existent word which sounds similarly to the word *bordel* [brothel]). Paragram is usually used to create a humorous effect by inventing non-existent words.

Languages used in plurilingual ergonyms in Chernihiv:

a. English-Russian: *кофееварка* (graphically represented as a bilingual English-Russian blend which reminds of the Russian word *кофеварка* [coffee-maker]);

b. Russian-English: *Chernika Lounge Bar* (The Russian word *черника* [blackberry] is spelt in Latin), *Дымный PLACE* (literally: smoky place), *Tochka Coffee* (Russian word *point* spelt in Latin and English *coffee*);

- c. French-English: *Le Moon* (a cosmetics shop), where we observe the use of French article and English noun;
- d. Ukrainian-English: *Lovka Café* [good (spelt in Latin) café];
- e. Ukrainian ergonyms written in Cyrillic and in Latin: *Пивна Sova*, *Doner Маркeм*;
- f. Ukrainian words spelt in Latin: *ЇZHA*, *MYATA*, *Misteriya*, *Ornament – Mlyntsi Ta Kava*;
- g. Non-existing word made in Spanish manner which we propose to call a pseudo-Spanish name: *M'accimo*;
- h. Non-existent word made in Italian manner which we could call a pseudo-Italian name: *Arbuzzo* (reminding of the Russian word *арбуз* [water melon]);
- i. Latin-Cyrillic spelling in one word: *coffееваркa*, *БымS* [boots] (a footwear shop), *Sharik's* (*sharik* is from Russian *шарик* meaning "balloon");
- j. Names combining Ukrainian or Russian word represented as a name of a web-site, the use of paragraphemic signs: *Сало.ua* (a meat shop), *Belok.ua* (a sport food shop), *LUCK & MUSS* (a beauty studio).

The distinctive feature of the ergonymy in Chernihiv is the mixture of Latin and Cyrillic spelling in the proper names as graphic wordplay. Spelling manipulation revealed in deliberate mistakes creates original ergonymic nominations, such as in *FEELtrd Chernihiv* (a coffee bar).

We observed a few lexicalized ergonyms in Chernihiv which represent verbal phrases in English, as in *Small coffee to go*, *GoVegan*, *CUTME Studio* (a beauty salon), or spelt both in Latin and Cyrillic: *VEZUEDU Безьеды* (Asian cuisine).

Thus, ergonyms perform multiple functions within the linguistic landscape, including identification, denomination, advertising, orientation, and aesthetic enhancement. We are sure that ergonyms with wordplay are more expressive and we consider expressive nomination, original identification and ludic as the main functions.

Conclusions. The comparative study of the wordplay in ergonymy as part of the linguistic landscapes of Tübingen and Chernihiv revealed the presence of monolingual and plurilingual (mostly bilingual) wordplay, which includes combination of two languages within one ergonym, capitalization and different colours and fonts as graphic means of wordplay, metaphoric ergonyms with humorous elements, which are predominantly monolingual. Additionally, a combination of Cyrillic and Latin letters in ergonyms is a distinctive feature of ergonymy in Chernihiv. Localization is primarily represented in monolingual wordplay, while glocalization and globalization are proper of bilingual ergonyms.

Structurally, most ergonyms in Tübingen and Chernihiv are two-word or three-word nominative phrases or nouns if they are one-word nominations. Wordplay in the linguistic landscapes reveals the nominator's creativity and prompts the perceivers to decipher the wordplay, offering them aesthetic satisfaction. Ergonyms are multifunctional proper names, being the expressive nomination and original identification among the main functions. Ludic function is proper of ergonyms with wordplay.

Further research may focus on humour in linguistic landscapes or on the comparative studies of wordplay in ergonymy of other cities to reveal common tendencies in ergonymic creation. Ideally, linguistic landscapes as creative public spaces should bring additional aesthetic value in multilingual societies.

Acknowledgements.

I express my thankfulness to the DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) who financed my research stay in Tübingen from December 2024 till January 2025, which enabled me to continue working on the wordplay in ergonymy in European cities.

I was happy to investigate the ergonymy of Tübingen through personal observation of the linguistic landscape, which is crucial for profound investigation and perceiving emotional value of ergonyms, as not always graphic representation of ergonyms online is the same way vivid and representative as it is in real life. I am deeply grateful to my scientific director, Professor Wiltrud Mihatsch, for her valuable help in the research and organizing my stay in Tübingen, for introducing me to German culture and traditions, particularly its gastronomy and Christmas celebrations. I also extend my gratitude to the University of Tübingen for the excellent organization of my research stay and to Kyiv National Linguistic University for helping me in publishing the results of my research.

Conflict of Interest

The authors declare no conflicts of interest.

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence tools or materials were used in the manuscript.

REFERENCES

- Bauer, G. (1985). *Namenkunde des Deutschen*. Bern/Frankfurt: Peter Lang.
- Bobchynets, L. (2021). Wordplay in Spanish and Ukrainian ergonyms: ways of creation and functions. *Messenger of KNLU: Series Philology*, 24(2), 9–16.
- Bobchynets, L. I. (2024). Plurilingual wordplay in ergonyms: a study of linguistic landscapes of Lyon and Kyiv. *Messenger of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*, 27 (2), 23–31.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.323955>
- Full, B. & Lecolle, M. (2018). *Jeux de mots et créativité: Langue(s), discours et littérature*. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Gladstein, M. R. (2006). Bilingual wordplay: variations on a theme by Hemingway and Steinbeck. *The Hemingway Review*, 26 (1), 81–95.
- Gorter, D. (2006). Further possibilities for Linguistic landscape research. *Linguistic landscape: A new approach to multilingualism*. Edited by Gorter. Clevedon, Buffalo, Toronto, 81–89.
- Knospe, S., Onysko, A., & Goth, M. (2016). *Crossing languages to play with words: multidisciplinary perspectives*. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Lamarre, P. (2014). *Bilingual winks and bilingual wordplay in Montreal's linguistic landscape*. De Gruyter Mouton. IJSL; 228: 131–151.
- Lecolle, M. (2018). Jeux de mots et motivation : une approche du sentiment linguistique. *Enjeux du jeu de mots. The Dynamics of Wordplay*, vol. 2, edited by Winter-Froemel E. et Zirker A. De Gruyter, 217–243.
- Winter-Froemel, E. & Zirker, A. (éds) (2015). Enjeux du jeu de mots. *Perspectives linguistiques et littéraires*, Tübingen, De Gruyter, 217–243.
- Winter-Froemel, E. (2017). The pragmatic necessity of borrowing. Euphemism, dysphemism, playfulness – and naming. *TaalenTongval*, 69/1, 17–46. The 3rd Länd conference 2024: <https://www.the3rs.uni-tuebingen.de/event/the-3r-laend-conference-2024/>, retrieved 04.05.2025 Hallo aus the Länd bei Tübingen: <https://community.sturmkind.com/topic/5006-hallo-aus-the-l%C3%A4nd-bei-t%C3%BCbingen/>, retrieved 04.05.2025.

Дата надходження до редакції 23.04.2025
Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про автора

Бобчинець Любов Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іспанської і новогрецької філології та перекладу, Київський національний лінгвістичний університет e-mail: blinfo@ukr.net		Коло наукових інтересів: лексикологія, термінознавство, фразеологія, гумор, психолінгвістика
--	---	---

L. F. Vasylchuk

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: liudmyla.vasylchuk@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6798-8389>

Ye. A. Dorduka

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: yelyzaveta.dorduka@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6252-1632>

TERMINOLOGISCHE EVOLUTION DES GESCHÄFTSTOURISMUS: EINE STRUKTURELL-SEMANTISCHE ANALYSE ENGLISCHER UND DEUTSCHER FACHBEGRIFFE

Abstract

Der Artikel untersucht die strukturellen und semantischen Merkmale der Terminologie des Geschäftstourismus in Deutschland im Rahmen einer vergleichenden Analyse englischer und deutscher Fachbegriffe, die in der MICE-Branche (Meetings, Incentives, Conferences und Exhibitions) verwendet werden. Der Schwerpunkt liegt auf der linguistischen Dynamik der Begriffe im Zeitraum von 2020 bis 2025, der durch globale Umwälzungen wie die COVID-19-Pandemie und den großflächigen Krieg in der Ukraine geprägt war. Diese Ereignisse führten zur weitverbreiteten Einführung digitaler Modelle geschäftlicher Interaktion. Die Studie analysiert 150 englische und deutsche Fachbegriffe und identifiziert typische strukturelle Modelle der Terminbildung (Zusammensetzungen, Akronyme, Entlehnungen) sowie deren semantische Merkmale (Polysemie, Synonymie, Internationalismen). Es werden Bemühungen zur Standardisierung der Terminologie untersucht, einschließlich ihrer Integration in Ausbildungsprogramme für Tourismusstudierende, sowie eine Mikrosystematik der MICE-Terminologie und prioritäre lexikalische Modelle vorgeschlagen.

Die Stellung Deutschlands als führendes Ziel des Geschäftstourismus in Europa wird analysiert. Zudem wird die geografische Differenzierung der Branche anhand einzelner Bundesländer wie Bayern, Hessen, Hamburg und Baden-Württemberg betrachtet, einschließlich der administrativen und organisatorischen Mechanismen des Tourismusmanagements. Die Rolle zentraler Branchenorganisationen wird beschrieben – darunter der Bundesverband der Deutschen Tourismuswirtschaft (BTW), der Deutsche Reiseverband (DRV), die Deutsche Zentrale für Tourismus (DZT) und der Deutsche Tourismusverband (DTV).

Die methodologische Grundlage der Studie umfasst Systemanalyse, vergleichende Linguistik und die Auswertung einer terminologischen Datenbank. Als Ergebnis werden dominante Struktur- und Bedeutungsmuster identifiziert, eine Mikrosystematik der MICE-Terminologie vorgeschlagen und aktuelle linguistische Trends im Tourismusdiskurs skizziert. Die Ergebnisse leisten einen Beitrag zur aktuellen Diskussion in der angewandten Linguistik und Tourismusforschung und eröffnen Perspektiven für weiterführende Studien zur mehrsprachigen Harmonisierung von Terminologien in der touristischen Ausbildung und Praxis.

Schlüsselwörter: Geschäftstourismus in Deutschland, MICE-Terminologie, terminologische Einheiten, strukturell-semantische Analyse, deutsche Tourismusbranche, Mehrsprachigkeit, Tourismusdiskurs.

Abstract

The article explores the structural and semantic features of terminological units related to business tourism in Germany, within the framework of a comparative analysis of English- and German-language terms used in the MICE industry (Meetings, Incentives, Conferences, Exhibitions). The focus is on the

linguistic dynamics of terminology during the period 2020–2025, marked by global transformations such as the COVID-19 pandemic and the full-scale war in Ukraine, which resulted in the active adoption of digital models of business interaction. The study analyzes 150 English and German terms, identifies typical structural models used in term formation (compound nouns, acronyms, loanwords), and determines their semantic characteristics (polysemy, synonymy, internationalisms).

The article examines attempts at terminology standardization, its integration into educational programs for tourism students, and proposes a micro-classification of business tourism terms along with priority lexical models. Germany's position as a leading country in business tourism destination in Europe is analyzed, along with geographic differentiation using selected federal states as examples: Bavaria, Hesse, Hamburg, and Baden-Württemberg. The article also discusses administrative and organizational mechanisms of tourism governance. It highlights the role of key industry organizations, including the Federal Association of the Tourism Industry (BTW), the German Travel Association (DRV), the German National Tourist Board (DZT), and the German Tourism Association (DTV).

The methodological basis of the research includes systems analysis, comparative linguistics, and terminological system analysis. The article proposes a micro-classification of business tourism terms, identifies priority lexical models, and analyzes current linguistic trends shaping the terminological landscape of German tourism discourse. The results may be useful for both academic and applied linguistics research, professional training, lexicography development, and professional communication in the tourism sector.

Keywords: business tourism in Germany, MICE terminology, terminological units, structural-semantic analysis, tourism discourse, multilingualism, tourism-related vocabulary.

Анотація

У статті досліджено структурно-семантичні особливості термінологічних одиниць ділового туризму в Німеччині в межах порівняльного аналізу англійсько- та німецькомовних термінів, що функціонують у межах індустрії MICE (укр. зустрічі, інсентиви, конференції, виставки). Акцент зроблено на мовну динаміку термінів упродовж 2020–2025 років, що супроводжувалася глобальними трансформаціями – пандемією COVID-19 та повномасштабною війною в Україні, і як наслідок, активне використання цифрової моделі ділової взаємодії. У дослідженні проаналізовано 150 англійсько- і німецькомовних термінів, виявлено характерні структурні моделі побудови термінів (складні іменники, акроніми, запозичення) та визначено їхні семантичні ознаки (багатозначність, синонімія, інтернаціоналізми). Описано спроби стандартизації термінології, її відображення в освітніх програмах для студентів-туризмознавців, а також запропоновано мікрокласифікацію термінів ділового туризму та пріоритетні лексичні моделі.

Проаналізовано позиції Німеччини як провідної країни ділового туризму в Європі. Також розглянуто географічну диференціацію на прикладі окремих земель: Баварія, Гессен, Гамбург, Баден-Вюртемберг, а також адміністративно-організаційні механізми туристичного управління. Описано роль профільних організацій – Федеральної асоціації туристичної галузі (BTW), Німецької туристичної асоціації (DRV), Національного комітету туризму (DZT), Асоціації муніципального туризму (DTV).

Методологічну основу становлять методи системного аналізу, порівняльної лінгвістики й аналізу терміносистеми. У статті запропоновано мікрокласифікацію термінів ділового туризму, виявлено пріоритетні лексичні моделі й проаналізовано сучасні мовні тенденції, що формують термінологічний ландшафт німецького туристичного дискурсу. Результати можуть бути корисними у наукових і прикладних лінгвістичних дослідженнях, фаховій підготовці кадрів, розвитку лексикографії та професійної комунікації у сфері туризму.

Ключові слова: діловий туризм Німеччини, термінологія MICE, термінологічні одиниці, структурно-семантичний аналіз, туристичний дискурс, багатомовність, туристична лексика.

Einleitung. Geschäftstourismus stellt eine vielversprechende Richtung der modernen Tourismusbranche dar, die ganzjährige Aktivität, stabile Nachfrage und eine Ausrichtung auf ein einkommensstarkes Publikum gewährleistet. Seine Besonderheit liegt in der Verbindung touristischer Dienstleistungen mit geschäftlichen Zielen wie der Teilnahme an Konferenzen, Messen und Geschäftstreffen. Die Bedingungen der heutigen globalisierten Welt, die Digitalisierung der Arbeitsprozesse sowie die Transformation von Mobilitätsmodellen nach der COVID-19-Pandemie und den aktuellen Kriegen haben

eine tiefgreifende Neuausrichtung des Geschäftstourismus und seiner terminologischen Ausprägung ausgelöst.

Deutschland nimmt aufgrund seiner entwickelten Infrastruktur, wirtschaftlichen Stabilität, logistischen Anbindung und dem hohen Niveau professioneller Dienstleistungen eine bedeutende Stellung auf dem europäischen Markt für Geschäftstourismus ein. Angesichts der wachsenden Bedeutung von Veranstaltungen innerhalb der MICE-Industrie sowie der verstärkten Durchführung internationaler Messeveranstaltungen in München, Berlin und Frankfurt am Main wird ein weiterer Boom im Geschäftstourismus in Deutschland prognostiziert. Dies unterstreicht die Relevanz einer Untersuchung der Terminologie in diesem Bereich – insbesondere unter Berücksichtigung strukturell-semanticischer Merkmale in den beiden wichtigsten Branchensprachen: Englisch und Deutsch.

Analyse der aktuellen Forschung und Publikationen. Die linguistische Erforschung der Terminologie des Geschäftstourismus konzentriert sich auf die strukturell-semanticischen Merkmale von Fachbegriffen und deren Anpassung an globale und regionale Kontexte. Besonders hervorzuheben sind Studien zur MICE-Terminologie (Meissner, 2022; Kracht, 2023), die die Dominanz englischsprachiger Einheiten im deutschen Fachwortschatz betonen und die Notwendigkeit mehrsprachiger Glossare für akademische und praktische Zwecke unterstreichen. Diese Studien zeigen, dass die Terminologie des Geschäftstourismus stark von Internationalismen und Anglizismen geprägt ist, was eine Harmonisierung in mehrsprachigen Kontexten erfordert. Ein wachsendes Interesse zeigt sich in interdisziplinären Ansätzen, die Linguistik mit Wirtschaft und Soziologie verbinden (Marko, 2022; Grebenjuk, 2023). Diese Studien analysieren die Terminologie an der Schnittstelle von linguistischen und sozioökonomischen Prozessen, wobei die Dynamik der Begriffsbildung im Kontext der Digitalisierung und globaler Krisen im Fokus steht. Die internationale Konferenz *Moderne Trends in der Entwicklung von Tourismus und Erholung* (KNLU, 17. April 2025) thematisierte zudem linguistische Herausforderungen in der Tourismusforschung, insbesondere unter Berücksichtigung von Kriegsbedingungen und digitalen Transformationsprozessen (Vasylchuk, 2025).

Ziel der Arbeit ist es, eine vergleichende strukturell-semanticische Analyse englischer und deutscher Fachbegriffe im Bereich des Geschäftstourismus durchzuführen – mit besonderem Fokus auf das Terminologiesystem der MICE-Industrie in Deutschland und dessen linguistische Dynamik.

Zur Erreichung dieses Ziels werden folgende Aufgaben gesetzt:

- Analyse der terminologischen Besonderheiten im geografischen Kontext (Bayern, Hessen, Hamburg, Stuttgart);
- Beschreibung sprachlicher Besonderheiten der Geschäftstourismus-Terminologie (auf der Basis des Englischen und Deutschen);
- Identifizierung und Klassifikation der wichtigsten strukturellen Modelle der Bildung von Termini im MICE-Bereich;
- Ermittlung semanticcher Besonderheiten (Synonymie, Homonymie, Internationalismen) der meistverwendeten Begriffe;
- Untersuchung des Einflusses politischer, wirtschaftlicher und digitaler Faktoren auf die terminologische Dynamik.

Die methodologische Grundlage der Untersuchung bildet ein interdisziplinärer Ansatz, der Folgendes kombiniert:

- Systemanalyse – zur Ermittlung der Beziehungen zwischen Begriffen, MICE-Strukturen und organisatorischen Elementen des Geschäftstourismus;

- Strukturanalyse – zur Klassifikation der Begriffe nach morphologischer und syntaktischer Struktur (z. B. *Incentive-Reise, Tagungszentrum, Exhibition Hall*);
- semantische Analyse – zur Ermittlung von Bedeutungsverschiebungen, terminologischer Differenzierung und des Einflusses des englischsprachigen Diskurses;
- vergleichende Analyse – zum Vergleich entsprechender Begriffe im Englischen und Deutschen.

Darstellung und Diskussion des Hauptmaterials der Untersuchung. Die Untersuchung fokussiert sich auf die strukturell-semantische Analyse von 150 englischen und deutschen Fachbegriffen der MICE-Industrie. Die geografische Struktur des Geschäftstourismus in Deutschland ist durch eine klar ausgeprägte regionale Gliederung gekennzeichnet, die zentrale Bundesländer umfasst, von denen jedes über spezifische Besonderheiten in der Entwicklung des MICE-Sektors verfügt.

So gelten Süddeutschland, insbesondere Bayern und Baden-Württemberg, als führende Regionen des Geschäftstourismus. München, die Hauptstadt Bayerns, ist für internationale Messen und Konferenzen wie die *Messe München* bekannt. Stuttgart, eines der Zentren der Automobilindustrie, zieht ebenfalls zahlreiche Geschäftsveranstaltungen an. In diesen Regionen sind Begriffe aus der Hochtechnologie-, Ingenieur- und Automatisierungsbranche weit verbreitet, etwa: *Technologiemesse, Innovationsforum, Automobilkongress*. In München umfasst die Terminologie zudem Begriffe für IT-Konferenzen und digitale Networking-Plattformen. In Stuttgart hingegen sind, bedingt durch die Präsenz führender Automobilhersteller, Begriffe rund um Mobilität und Nachhaltigkeit wie *Nachhaltigkeitsforum* oder *Mobilitätskonferenz* gängig (Berg, 2019). Die terminologische Spezifik der Region reflektiert somit deren wirtschaftliche Struktur und trägt zur Herausbildung eines fachlich fundierten Wortschatzes bei, der eng mit den Inhalten von Geschäftsveranstaltungen verknüpft ist.

In der Studie “Terminological Dynamics in German MICE Tourism” von Dr. K. Kracht wird betont, dass Begriffe wie *Tagung, Kongress* und *Messe* im regionalen Gebrauch stark vertreten sind. Besondere Aufmerksamkeit wird dem Einfluss von Anglizismen wie *Business Event* und *Incentive Travel* auf die deutsche Geschäftstourismus-Terminologie gewidmet (Kracht, 2023).

Auch Norddeutschland, insbesondere Hamburg und Hannover, zählt zu den bedeutenden Zentren des Geschäftstourismus. Hamburg, mit seinem Hafen und seiner logistischen Infrastruktur, ist Austragungsort zahlreicher *Business Events*. Das führt zur Verbreitung von Begriffen im Bereich Logistik, internationaler Transport, maritime Versicherung und Verkehrsinfrastruktur. Im fachlichen Diskurs der Region sind Termini wie *Logistikmesse, Supply-Chain-Konferenz* oder *Hafenkongress* fest etabliert und spiegeln die thematische Spezialisierung wider. Hannover wiederum ist international bekannt für Messen wie die *Hannover Messe*, die eine eigenständige terminologische Ebene rund um industrielle Innovationen und technische Kooperationen begründet.

Dr. H. Meißner hebt in seinen Forschungen zentrale Begriffe wie *Kongresszentrum, Geschäftsreise* und *Veranstaltungsmanagement* hervor, die für die Region besonders prägend sind. Auch die zunehmende Verwendung des Begriffs *Hybridveranstaltung* im Zusammenhang mit der Digitalisierung von Events wird thematisiert (Meißner, 2022).

Weiterhin sind Ostdeutschland, insbesondere Berlin und Leipzig, Schlüsselmärkte für internationale Konferenzen und politische Veranstaltungen. Auch Leipzig baut seine Infrastruktur für den Geschäftstourismus konsequent aus.

Prof. H. Spode von der Technischen Universität Berlin, Leiter des Zentrums Technik und Gesellschaft, analysiert in seiner Arbeit “*Urlaub Macht Geschichte. Reisen und Tourismus in der DDR*” (Berlin: BeBra Verlag) eingehend die Terminologie im deutschsprachigen

fachlichen Diskurs des Geschäftstourismus. Besonderes Augenmerk legt er auf lexikalische Einheiten, die in Ostdeutschland – insbesondere in Städten wie Berlin und Kyjiw – eine zentrale Rolle spielen.

Dabei werden Begriffe wie *Fachmesse* – eine auf bestimmte Branchen spezialisierte Messe (z. B. *ITB Berlin* – Internationale Tourismus-Börse für Fachpublikum); *Netzwerkveranstaltung* – ein auf Kontaktpflege und Partnerschaftsbildung ausgerichtetes Event, das im Geschäftstourismus besonders relevant ist; und *Wirtschaftsforum* – ein interdisziplinäres Diskussionsforum zu makroökonomischen Trends behandelt. In der Arbeit wird zudem die morphologische Struktur dieser Termini analysiert, wobei insbesondere die produktive Verwendung von Komposita als typisches Merkmal der deutschen Fachsprache hervorgehoben wird. Der Autor zeigt, dass im Zuge der Hybridisierung (Online + Präsenz) eine semantische Transformation dieser Begriffe erfolgt, wodurch neue Bedeutungsnuancen im Kontext digitaler Interaktion entstehen. Diese Erkenntnis ist besonders wertvoll für die Erstellung mehrsprachiger Glossare im MICE-Sektor (Spode, 2022).

Die Zukunftsforscherin A. Kirig stellte 2023 in Kooperation mit visitBerlin die Studie “Heading Towards the Future: How Berlin’s Tourism and Event Industry is Embracing the Megatrends of Our Time” vor. Darin beschreibt sie: die Hybridisierung von Events, neue Begriffe im MICE-Bereich wie *Green Events*, *Microm meetings*, *Liquid Planning* sowie die ethische Transformation der Sprache durch ESG-konforme Terminologie. Diese Studie ist sowohl für die linguistische Analyse von Terminologien als auch für diskursive Muster der touristischen Sprache von hoher Bedeutung (Kirig, 2023).

Der Finanzplatz Frankfurt am Main ist zugleich Austragungsort zahlreicher Geschäftsveranstaltungen, was zur intensiven Verwendung von Begriffen aus dem Finanzsektor, von Bankkonferenzen und Fachmessen führt – sowohl im professionellen Diskurs als auch in lokalen Informationsquellen. In solchen Regionen zeigt sich eine klare Tendenz zur Übernahme englischer Begriffe ohne Übersetzung, was zur Herausbildung eines hybriden terminologischen Systems führt. Somit spielen geografische Lage und wirtschaftliche Spezialisierung eine zentrale Rolle bei Struktur und Verwendung der Terminologie des Geschäftstourismus.

In der wissenschaftlichen Arbeit von I. Martín-Rojo und A. Gaspar-González “The Impact of Social Changes on MICE Tourism Management in the Age of Digitalization: a Bibliometric Review” wird eine bibliometrische Analyse der Entwicklung des MICE-Managements im Kontext der Digitalisierung und gesellschaftlicher Veränderungen durchgeführt. Sie konzentriert sich auf die Zeiträume vor der COVID-19-Pandemie (1997–2019) und danach (2020–2022). Mithilfe der Software SciMAT identifizieren sie Schlüsselthemen wie “*digitale Transformation des Geschäfts*”, “*Erlebnis*”, “*Tourismus*” und “*Eventtourismus*” für die erste Periode, die sich in “*Innovation*”, “*soziale Netzwerke*” und “*smarte Destinationen*” in der zweiten weiterentwickeln. Die Studie betont die Notwendigkeit der Anpassung von Managementpraktiken im MICE-Sektor an die neuen digitalen Realitäten und sozialen Medien (Rojo, Gaspar-González, 2024).

Westdeutschland, insbesondere Köln und Düsseldorf, verfügen über eine hochentwickelte Infrastruktur für Ausstellungen und Konferenzen. Aufgrund ihrer strategischen Lage und der Präsenz großer Messezentren sind Begriffe aus den Bereichen Medien, Mode, Kommunikation und Pharmaindustrie weit verbreitet. Im Fachjargon finden sich Termini wie *Fachmesse für Kommunikation*, *Medienkongress* und *Pharmatagung*, die auf die branchenspezifische Ausrichtung der Veranstaltungen hinweisen (Coliquio Insights).

Eine besondere Rolle spielt das Messegelände Koelnmesse, das regelmäßig internationale Veranstaltungen ausrichtet und somit die Bildung komplexer Begriffe mit hohem Anteil an Anglizismen beeinflusst.

In der Studie “Current Challenges and Alignment Options for German MICE Destinations to Increase Competitiveness after Corona” von Dr. B. Schabbing, Fakultät für Marketing, Vertrieb, Tourismus und Sport an der International School of Management in Dortmund, werden Herausforderungen und Anpassungsstrategien deutscher MICE-Destinationen nach der COVID-19-Pandemie analysiert. Besonderes Augenmerk gilt Köln und Düsseldorf, ihrer Infrastruktur sowie den Möglichkeiten zur Stärkung der Wettbewerbsfähigkeit im Geschäftstourismus (Schabbing, 2022).

Petra Hedorfer, Vorstandsvorsitzende der Deutschen Zentrale für Tourismus (DZT), ist eine Schlüsselfigur bei der Gestaltung eines modernen Verständnisses des Geschäftstourismus in Deutschland. In öffentlichen Reden und Interviews betont sie die Bedeutung persönlicher Begegnungen als Katalysatoren für Innovation und Kreativität, insbesondere im Kontext neuer Arbeitsmodelle. In einem gemeinsamen Interview mit Matthias Schultze, Geschäftsführer des GCB German Convention Bureau, auf der IMEX Frankfurt sagte sie, dass “spontane Treffen und persönliche Interaktionen auf Events die treibenden Kräfte von Innovation und Kreativität sind”. Sie betonte außerdem, dass neue Arbeitskonzepte wie flexibles Management, neue Formen der Teamarbeit und Remote Work den Bedarf an persönlichen Kontakten verstärken (Hedorfer, Schultze, 2022).

J. Amann, Geschäftsführer des Cologne Tourist Board, initiierte 2022 eine Studie zur Erholung des MICE-Sektors in Köln nach der Pandemie. Die Ergebnisse dieser Studie trugen zur strategischen Weiterentwicklung der Stadt als MICE-Destination bei, einschließlich der Eröffnung des neuen Konferenzentrums Confex im Jahr 2024 (Amann, 2022).

Die Analyse der Terminologie des Geschäftstourismus in verschiedenen Regionen Deutschlands zeigt eine Vielzahl spezifischer Begriffe, die die Besonderheiten jeder Region widerspiegeln. Der Einfluss von Anglizismen, die Digitalisierung der Events sowie die Entwicklung hybrider Veranstaltungsformate fördern die terminologische Evolution und erfordern weitere Forschung zur Entwicklung standardisierter Glossare und Richtlinien der Terminologie im Bereich des Geschäftstourismus.

Angeichts der dynamischen Entwicklung der Tourismusbranche besteht ein wachsender Bedarf an einer umfassenden Analyse der sie repräsentierenden Fachterminologie aus linguistischer und terminologischer Perspektive. Der struktur-semantische Ansatz ermöglicht es, Gesetzmäßigkeiten der Bildung und Funktion terminologischer Einheiten im Bereich des Geschäftstourismus in der englischen und deutschen Sprache zu erkennen sowie ihre Entwicklung im Kontext der professionellen interkulturellen Kommunikation nachzuverfolgen. Geschäftstourismus, auch bekannt als “Business Travel” oder “Corporate Travel”, umfasst Reisen im Zusammenhang mit beruflicher Tätigkeit, darunter die Teilnahme an Konferenzen, Messen, Verhandlungen und anderen geschäftlichen Veranstaltungen. Innerhalb dieses Segments nimmt der MICE-Tourismus (Meetings, Incentives, Conferences, Exhibitions) einen besonderen Stellenwert ein, da er verschiedene Formen geschäftlicher Events vereint.

An Hochschulen wurden mehrere Studien durchgeführt, die sich mit der Terminologie des Geschäftstourismus befassen.

Professor M. Taylor vom Lehrstuhl für Soziologie an der University of California und Dr. D. Stoltz, Associate Professor desselben Lehrstuhls, analysieren in ihrer Arbeit “Cultural Cartography with Word Embeddings” mithilfe von Word-Embedding-Modellen den Immigrationsdiskurs in den USA. Diese Methodik kann auch auf die Analyse der Terminologie des Geschäftstourismus im Rahmen der kulturellen Kartographie übertragen werden. Die Arbeit verdeutlicht, wie kulturelle Faktoren die Bildung und Verwendung von Begriffen – insbesondere im MICE-Kontext – beeinflussen. Dies ist relevant für die interkulturelle Adaption von Marketingtexten und touristischen Angeboten. Die Autoren

setzen maschinelles Lernen ein, um semantische Felder in einem soziokulturellen Kontext zu analysieren – ein Verfahren, das sich auf die Untersuchung der Evolution des Terminus im Geschäftstourismus anwenden lässt. Beispiele wie *“Departure Date”* vs. *“Date of Departure”* zeigen syntaktische Variation mit stilistischen oder pragmatischen Unterschieden; *“Healthcare Tourism”* vs. *“Health Tourism”* veranschaulichen Ellipsen, bei denen das Weglassen eines Bestandteils den Inhalt nicht verändert, aber den Stil beeinflusst (Stoltz, Taylor, 2020).

Die Auswirkungen der Digitalisierung auf die Terminologie des Geschäftstourismus untersucht Prof. S. Stolz vom Institut für Tourismus der Humboldt-Universität zu Berlin. In ihrem Beitrag *“Digitalisierung und Terminologie im Geschäftstourismus”* analysiert sie neue Begriffe, die durch den Übergang zu Online-Formaten entstanden sind. So wurden Termini wie *“Virtuelle Konferenz”*, *“Hybridveranstaltung”* und *“Online-Event-Management”* zu festen Bestandteilen des modernen Geschäftstourismus und spiegeln Veränderungen in der Veranstaltungsorganisation durch digitale Technologien wider (Stolz, 2021).

Italienische Wissenschaftler der Università degli Studi Roma Tre – F. Colladon, A. Guardabascio, B. & R. Innarella – demonstrierten in ihrer Studie *“Using Social Network and Semantic Analysis to Analyze Online Travel Forums and Forecast Tourism Demand”* die Anwendung der semantischen Analyse auf Inhalte von Reise-Foren. Sie identifizierten häufig verwendete Begriffe, einschließlich Homonyme und Internationalismen. So kann das Kürzel *“FIT”* als *“Free Independent Traveler”* oder *“Foreign Independent Traveler”* interpretiert werden – ein Beispiel für Homonymie, die in verschiedenen Kontexten zu Missverständnissen führen kann. Begriffe wie *“Seminar”*, *“Conference”* und *“Incentive”* sind Beispiele für Internationalismen, die in vielen Sprachen ohne Anpassung verwendet werden (Colladon, Guardabascio, Innarella, 2021).

Dr. M. Weber von der Hochschule München behandelt in seiner Publikation *“MICE-Tourismus in Deutschland: Terminologische Entwicklungen und Herausforderungen”* die Entwicklung der Terminologie des MICE-Tourismus in Deutschland, insbesondere im Hinblick auf deren Anpassung an Branchenveränderungen. Als Beispiele führt er Begriffe wie *“Event-Management-Plattform”*, *“Virtuelle Messen”* und *“Online-Konferenzen”* an, die im Zuge der Pandemie und des digitalen Wandels zentrale Bestandteile des MICE-Tourismus wurden (Weber, 2022).

In dem Beitrag *“Towards a Creative MICE Tourism Destination Branding Model: Integrating Heritage Tourism in New Orleans, USA”* analysieren Dr. D. Chhabra, Dr. E. G. Kim und Dr. D. J. Timothy von der University of Nevada und der Arizona State University verschiedene Modelle der Bildung von Termini im MICE-Bereich.

Die Studie betont zudem die Integration kultureller und historischer Ressourcen in die Markenbildung von MICE-Tourismusdestinationen. Die Autoren schlagen ein Markenmodell vor, das Ellipsen und syntaktische Strukturen wie *“Health Tourism”* anstelle von *“Healthcare Tourism”* beinhaltet. Darüber hinaus werden Begriffe untersucht, die im Zuge der Umstellung auf Online-Formate entstanden sind, darunter Abkürzungen wie *“FIT”* (*Free Independent Traveler*) und *“GIT”* (*Group Inclusive Tour*) (Chhabra, Kim, Timothy, 2022).

Dr. L. Klein von der Universität Hamburg führt in ihrem Artikel *“Sprachliche Besonderheiten im Geschäftstourismus: Eine Analyse deutscher und englischer Fachtermini”* eine vergleichende Analyse der deutschen und englischen Fachtermini im Geschäftstourismus durch. Dabei beleuchtet sie die Besonderheiten der Übersetzung und Verwendung von Begriffen in verschiedenen sprachlichen Kontexten. Die Terminologie des

Geschäftstourismus weist in der englischen und deutschen Sprache spezifische lexikalisch-semantische Merkmale auf.

Im Englischen sind Abkürzungen weit verbreitet sowie: *“FIT”* – *Free Independent Traveler* oder *Foreign Independent Traveler*; *“GIT”* – *Group Inclusive Tour*; *“DMC”* – *Destination Management Company*; *“DMO”* – *Destination Marketing Organization*; *“FAM trip”* – *Familiarization trip*; *“MICE”* – *Meetings, Incentives, Conferences, Exhibitions*.

Diese Abkürzungen tragen zur sprachlichen Ökonomie bei und fördern eine effektive Kommunikation im beruflichen Umfeld. Auch im Deutschen finden sich vergleichbare Begriffe: *“Geschäftsreise”*, *“Tagung”*, *“Incentive-Reise”*, *“Kongress”*, *“Messe”*. Viele dieser Begriffe sind Internationalismen, was die interkulturelle Verständigung erleichtert (Klein, 2023).

Die Internationalisierung ist ein wichtiger Aspekt für das Verständnis der Anpassung von Fachtermini des Geschäftstourismus an unterschiedliche sprachliche und kulturelle Kontexte. Die bereits erwähnten Anglizismen wie *“MICE”*, *“Hybrid Events”* und *“Virtual Events”* werden in vielen Sprachen aktiv verwendet. Ihre Wahrnehmung und Adaptation können jedoch je nach Kultur variieren. In Deutschland etwa wird der Begriff *“MICE”* oft mit einem hohen Organisationsgrad und innovativen Ansätzen in Verbindung gebracht, während er in asiatischen Ländern stärker im Lichte traditioneller Werte und der Bedeutung persönlicher Treffen gesehen wird. Auch der Begriff *“Virtual Conference”* erfreut sich je nach technischer Ausstattung eines Landes und dessen Bereitschaft zur digitalen Transformation unterschiedlicher Beliebtheit.

Im Jahr 2024 untersuchte die Kandidatin der philologischen Wissenschaften B. Ochrymenko von der Taras-Schewtschenko-Universität Kyjiw in ihrem Artikel *“Linguopragmatische Besonderheiten des semantischen Feldes beschreibender Texte”* eine Reihe von Aspekten der Terminologie und der Linguopragmatik, die für die Analyse von Fachbegriffen im Bereich des Geschäftstourismus relevant sein können.

1. Modalität der inneren Möglichkeit. Die Modalität der inneren Möglichkeit wird als Fähigkeit eines Subjekts definiert, eine Handlung durchzuführen, wenn die Möglichkeit dafür besteht, ohne dass sie zwingend notwendig ist. Im Kontext der Terminologie des Geschäftstourismus äußert sich dies häufig durch modale Verben, die das Potenzial zur Handlung ausdrücken, ohne eine Verpflichtung anzudeuten. So finden sich in modernen Begriffen des Geschäftstourismus häufig Formulierungen wie: *“Teilnehmer können die Veranstaltung virtuell besuchen”*. Diese Aussage zeigt die Möglichkeit zur Teilnahme, ohne physische Anwesenheit zu verlangen – charakteristisch für die Anpassung der Branche an die Bedingungen der Digitalisierung.

Aktualisierung in der Tourismusterminologie: Im Ausdruck *“participants may access the venue virtually”* – *“Teilnehmer können die Veranstaltung virtuell besuchen”* – wird eine potenzielle Handlung ohne Zwang ausgedrückt.

Im deutschsprachigen touristischen Diskurs wird Modalität durch Lexeme vermittelt, die auf potenzielle Möglichkeiten oder Zugänglichkeit von Dienstleistungen hinweisen. Begriffe wie *“buchbar”* oder *“optionale Teilnahme”* verweisen auf interne Modalität, wobei eine Möglichkeit dargestellt wird, die eine Bestätigung oder Handlung seitens des Nutzers erfordert. Dies steht im Einklang mit der Pragmatik terminologischer Benennung im Tourismusmanagement, wo Modalität ein zentraler Aspekt bei der Bedeutungsbildung ist (Maci, 2022).

2. Quantifizierung von Informationen. In der Tourismusterminologie bezieht sich Quantifizierung auf die Strukturierung von Informationen, sodass jede Dateneinheit (z. B. Datum, Teilnehmerzahl, Veranstaltungsort) klar definiert und einem bestimmten Parameter zugeordnet ist. Dadurch lassen sich Formulierungen schaffen, die ein präzises Bild des

Ereignisses vermitteln. Wie Ochrymenko (2024) betont, ermöglicht Quantifizierung im MICE-Sektor des Geschäftstourismus eine Vereinfachung und Konkretisierung von Ereignisbeschreibungen. Beim Konzept einer *conference event* etwa:

“*An international MICE conference, focused on digital transformation, held in Berlin, drew 500 delegates.*” – die Struktur folgt exakt der Quantifizierungslogik: Referent → Eigenschaft → Lokativ → Ursache.

In der deutschen Tourismusterminologie erfolgt Quantifizierung über Zahlwörter und Lexeme zur Bestimmung des Umfangs eines Ereignisses. Begriffe wie “*Mehrtagesevent*” oder “*Zweitägige Konferenz*” geben die Dauer an, während “*Begrenzte Teilnehmerzahl*” eine Einschränkung bezüglich der Teilnehmendenzahl ausdrückt. Solche Quantifizierer unterstützen die Strukturierung von Angeboten und Dienstleistungspaketen in der MICE-Industrie (Grechukhina & Sakhno, 2018).

3. Bedeutungskonstitution durch Tropen (Metonymie, Antithese, Personifikation). Tropen spielen auch in der Terminologie des Geschäftstourismus eine bedeutende Rolle, da sie es ermöglichen, die Bedeutung von Begriffen zu erweitern oder ihnen zusätzliche semantische Schichten zu verleihen.

Metonymie: Ausdrücke, die durch ein Konzept ein größeres Ganzes symbolisieren, etwa “*Smart Destination*” statt “*Smart City Tourism*” oder “*Intelligent Destination Management*”. In diesem Fall kann der Begriff “*Smart Destination*” nicht nur eine intelligente Infrastruktur, sondern auch technologische Verfügbarkeit für geschäftliche Veranstaltungen implizieren.

Antithese: Im Vergleich zu traditionellen Offline-Veranstaltungen werden hybride Events als Kombination von “*realer*” und “*digitaler*” Welt dargestellt – dies erweitert die Interaktionsmöglichkeiten und schafft neue Formate.

Personifikation: Begriffe wie “*Smart City*” personifizieren den Ort als lernfähiges und sich entwickelndes Subjekt. Dies betont Zukunftsorientierung und Innovationskraft im Geschäftstourismus.

Im deutschsprachigen Tourismusdiskurs sind Tropen ein aktives Mittel zur Gestaltung attraktiver Standortbilder:

Metonymie: Begriffe wie “*Messestadt*” bezeichnen nicht nur eine geographische Lage, sondern auch deren Funktion als Messezentrum.

Antithese: Slogans wie “*Tradition trifft Innovation*” bilden ein semantisches Spannungsfeld durch Gegensätze.

Personifikation: Phrasen wie “*Die Stadt heißt Sie willkommen*” verleihen dem Ort menschliche Züge und erzeugen emotionale Nähe (Baumann, 2024).

4. Bewertungssemantik. In der Forschung zur Terminologie des Geschäftstourismus zeigt sich, dass die Bewertungssemantik eine zentrale Rolle für die Wahrnehmung von Begriffen spielt. Ursprünglich neutrale Lexeme erhalten je nach Kontext, Kommunikationsziel und Zielpublikum eine positive oder negative Konnotation.

Dies ist besonders in Werbe-, Informations- und Übersichtstexten der Tourismusbranche erkennbar, wo die Bewertungssemantik Überzeugungs- oder Anziehungsfunktionen erfüllt. Beispielhafte Terminus-Aktualisierung: Der Begriff “*Budget Travel*” ist nominell neutral und beschreibt eine Reise mit begrenzten Mitteln, kann jedoch – je nach Kontext – als rationaler, ökologischer und nachhaltiger Konsum (positive Konnotation) oder aber als minderwertige Option im Premium-Segment (negative Konnotation) erscheinen. Ähnlich schwankt die Bewertung bei Begriffen wie “*Low-Cost Carrier*”, “*Economy Package*” oder “*Affordable Stay*”, abhängig von pragmatischer Belastung und Positionierungsstrategie.

Im deutschen Tourismusdiskurs äußert sich die Bewertungssemantik in der Wahl von Lexemen mit positiver oder negativer Konnotation. So kann “*Billigreisen*” mit mangelndem

Komfort assoziiert werden, während „preiswert“ positive Wertigkeit signalisiert – nämlich Preiswürdigkeit. Diese Wortwahl spiegelt die wertbezogenen Dominanten wider, die das axiologische Feld des touristischen Diskurses prägen (Bhatia, 2020).

5. Temporale und lokale Marker. Temporale (zeitliche) und lokale (räumliche) Marker sind zentrale semantische Elemente der touristischen Terminologie. Sie dienen als Orientierungspunkte zur präzisen Lokalisierung von Ereignissen, Dienstleistungen oder Prozessen in Raum und Zeit. In der professionellen Kommunikation klären solche Marker nicht nur Details, sondern formen Erwartungen bezüglich Organisation und Logistik – besonders im Geschäftstourismus und MICE-Bereich.

Beispielhafte Terminologie-Aktualisierung: Begriffe wie *Departure Date*, *Arrival Time*, *Onsite Venue*, *Pre-Conference Session* enthalten ein temporales und lokatives Kernmerkmal. So zeigt *Pre-Conference Session* nicht nur zeitliche Vorordnung, sondern auch funktionalen Kontext – die Vorbereitung des Hauptevents. *Onsite Venue* bringt räumliche Spezifik mit sich, im Unterschied zu *Virtual* oder *Hybrid Venue*, und beeinflusst direkt die Logistik der Teilnehmenden. Diese Gruppe der Termini ist daher für Planung, Zeitplan und Navigation zentral und trägt maßgeblich zur funktionalen Last der Terminologie im Geschäftstourismus bei (Ochrymenko, 2024). Temporale und lokale Marker sind auch in der deutschen touristischen Terminologie von zentraler Bedeutung. Begriffe wie „Anreisedatum“, „Veranstaltungsort“ oder „Vorkonferenz-Workshop“ enthalten explizite temporale oder lokale Komponenten und gehören untrennbar zur Bedeutung. Sie spielen eine Schlüsselrolle bei Planung und Durchführung von Veranstaltungen im Geschäftstourismus (Baumann, 2023).

Für eine detailliertere Analyse kann man auf spezifische Begriffe in der MICE-Industrie eingehen, wie etwa „*Liquid Planning*“ (eine Planung, die sich an Veränderungen anpasst), was aktuelle Tendenzen der Flexibilität bei der Veranstaltungsorganisation widerspiegelt und somit die Prinzipien des modernen Geschäftstourismus verdeutlicht (Kirig, 2023).

Im Hinblick auf die Digitalisierung und ihren Einfluss auf die Branche sollten technologische Innovationen berücksichtigt werden, etwa Begriffe wie „*Virtual Event Platforms*“ oder „*AI-Driven Event Management Systems*“, die sich zu wichtigen Werkzeugen für die Durchführung von Online- und Hybridveranstaltungen entwickeln.

Die Entwicklung der Terminologie im Geschäftstourismus ist ein anschauliches Beispiel dafür, wie schnell sich Fachbegriffe verändern. Vor dem Hintergrund globaler Herausforderungen wie der COVID-19-Pandemie verändern sich viele Begriffe und Konzepte im Laufe der Zeit, um auf die Bedürfnisse der Branche zu reagieren. So gewann der Begriff „*Hybrid Event*“ nach 2020 stark an Bedeutung, als Veranstalter begannen, Online-Formate mit physischen Events zu kombinieren, um Sicherheit zu gewährleisten und ein globales Publikum zu erreichen. Statistiken zeigen, dass dieser Begriff vor der Pandemie im Geschäftstourismus kaum verwendet wurde, sein Einsatz jedoch nach 2020 im Kontext von Konferenzen, Messen und Unternehmensveranstaltungen um 150 % zunahm.

Ein weiteres Beispiel ist der Wandel der Begriffe im Zusammenhang mit digitalen Plattformen. Mit dem verstärkten Einsatz von Videokonferenzen im Jahr 2020 wurden Begriffe wie „*Virtual Conference*“ und „*Remote Meetings*“ deutlich populärer – insbesondere durch den Einsatz von Plattformen wie Zoom und Microsoft Teams, die sich als zentrale Werkzeuge für die Durchführung von Geschäftsveranstaltungen etablierten.

Angesichts des Einflusses digitaler Tools und sozialer Netzwerke ist auch die Analyse von Begriffen relevant, die sich aus neuen Formen sozialer Interaktion auf Plattformen wie „*Social Media Networking*“ (Netzwerken über soziale Medien) oder „*Digital Networking*“ (digitale Networking-Veranstaltungen) ergeben.

Politische Stabilität ist ein entscheidender Faktor für die Entwicklung des Geschäftstourismus. Die Ereignisse der letzten Jahre, insbesondere der Krieg in der Ukraine, haben jedoch das Bild Deutschlands als sicherem Standort für internationale Veranstaltungen erheblich beeinflusst.

Eine von einem Team der Europäischen Zentralbank unter der Leitung des Generaldirektors U. Bindseil durchgeführte Studie zeigte, dass die wachsende Unsicherheit im Zusammenhang mit dem Krieg in der Ukraine zu einem deutlichen Rückgang der wirtschaftlichen Aktivität und zu einem Anstieg der Inflationserwartungen in Deutschland geführt hat. Dies wirkte sich wiederum auf die Tourismusbranche aus, insbesondere auf den Geschäftstourismus (Bindseil, 2023).

Laut der Studie des ukrainischen Wissenschaftlers O. Kyrychenko, veröffentlicht in der Zeitschrift „Digitale Wirtschaft und wirtschaftliche Sicherheit“, hatten sowohl der Ukraine-Krieg als auch die COVID-19-Pandemie erhebliche negative Auswirkungen auf den internationalen Tourismus in Deutschland. Die Autoren betonen, dass politische Konflikte und globale Krisen das Vertrauen der Touristen mindern und ihre Reiseentscheidungen beeinflussen (Kyrychenko, 2024).

Auch nach Angaben der Welttourismusorganisation (UNWTO) brachte der Krieg in der Ukraine zusätzliche Risiken für die ohnehin fragile und ungleichmäßige Erholung des Tourismus mit sich. Insbesondere das sinkende Verbrauchervertrauen und steigende Energiepreise führten zu einem Rückgang der Nachfrage nach internationalen Reisen, einschließlich des Geschäftstourismus (UNWTO, 2022).

Die wirtschaftlichen Folgen des Ukraine-Krieges sind auch in der Tourismusbranche spürbar. Laut einer Studie des britischen Wissenschaftlers V. Wick, veröffentlicht auf der Plattform EconStor (2023), führte die durch den Krieg ausgelöste Unsicherheit zu einem Rückgang der wirtschaftlichen Aktivität in Deutschland. Dies wiederum führte zu einem Rückgang der Geschäftsreisen und Investitionen in die touristische Infrastruktur (Wick, 2022).

Die Digitalisierung spielt ebenfalls eine wichtige Rolle bei der Transformation des Geschäftstourismus. Laut einer Untersuchung von I. Martín-Rojo und A. Gaspar-González verändern digitale Technologien das MICE-Management, insbesondere durch die Einführung virtueller Veranstaltungen und hybrider Formate. Dies führt zur Entstehung neuer Terminologie wie *“digitaler Tourismus”*, *“virtuelle Konferenzen”* und *“hybride Veranstaltungen”* (Martín-Rojo, Gaspar-González, 2024).

In den letzten Jahren hat der Geschäftstourismus bedeutende Veränderungen erlebt, insbesondere durch die Einführung hybrider und virtueller Veranstaltungsformate. Studien zeigen, dass hybride Events nach der COVID-19-Pandemie zur Norm für viele Unternehmen geworden sind. Laut einer Statistik des Events Industry Council (2024) finden über 60 % der großen Konferenzen heute in hybrider Form (online und offline) statt, was die Teilnahme eines breiteren Publikums aus verschiedenen Teilen der Welt ermöglicht. Dies schafft neue Möglichkeiten für Geschäftsbeziehungen und Partnerschaften und fördert den Einsatz neuer Begriffe wie *“Hybrid Events”* oder *“Virtual Event Platforms”*.

Praxisbeispiele für den erfolgreichen Einsatz dieser Begriffe im Geschäftstourismus liefern Unternehmen wie Microsoft und IBM, die Plattformen für Online-Meetings nutzen, darunter Videokonferenzen, interaktive Webinare und virtuelle Messen. Diese neuen Ansätze ermöglichen eine hohe Beteiligung und Interaktion zwischen den Teilnehmern.

Politische, wirtschaftliche und digitale Faktoren beeinflussen die Entwicklung des Geschäftstourismus in Deutschland maßgeblich. Politische Instabilität und Wirtschaftskrisen schwächen das Vertrauen der Reisenden, während die Digitalisierung Veranstaltungsformate und die zugehörige Terminologie verändert. Um sich an neue

Bedingungen anzupassen, müssen diese Faktoren bei der Planung und dem Management des Geschäftstourismus berücksichtigt werden.

Die COVID-19-Pandemie hatte weltweit erhebliche Auswirkungen auf den Geschäftstourismus – auch in Deutschland, wo zahlreiche Geschäftsveranstaltungen, Messen und Konferenzen abgesagt oder in Online-Formate überführt wurden. Laut Daten des German Convention Bureau (GCB) sank die Zahl der Geschäftsveranstaltungen in Deutschland im Jahr 2020 um über 70 %, was zu erheblichen Einnahmeverlusten im MICE-Segment führte. Diese Veränderungen führten zur Entstehung neuer Begriffe wie *“Hybrid-Veranstaltung”*, *“digitale Messe”*, *“virtuelles Networking”*, die den Wandel der Geschäftsveranstaltungsformate widerspiegeln.

Eine ähnliche Entwicklung wurde auch in anderen Ländern beobachtet. In den USA beliefen sich laut der U.S. Travel Association die Verluste der Geschäftstourismusbranche im Jahr 2020 auf über 211 Milliarden US-Dollar, eine vollständige Erholung wird nicht vor 2026 erwartet. Als Reaktion auf diese Herausforderungen begannen amerikanische Fachkreise verstärkt Begriffe wie *“Virtual Conference Environment”*, *“Remote Exhibiting”*, *“Hybrid Event Production”* zu verwenden.

In Großbritannien ging laut VisitBritain die Zahl der Geschäftsreisen im Jahr 2020 im System im Vergleich zu 2019 um 79 % zurück. Infolgedessen traten Begriffe wie *“Digital Venue”*, *“Online Trade Mission”*, *“Blended Meeting”* in den professionellen Wortschatz britischer Veranstalter ein oder wurden gefestigt.

In der Ukraine erlitt der MICE-Sektor laut der Ukrainian Hospitality Industry Association erhebliche Einbußen aufgrund fehlender ausländischer Delegationen und Einschränkungen für Massenveranstaltungen. Gleichzeitig passten sich ukrainische Unternehmen an die neuen Bedingungen an, und in ihrer Terminologie traten vermehrt Lehnübersetzungen und Entlehnungen wie *“hybride Veranstaltung”*, *“Online-Forum”*, *“virtuelles Networking”*, *“digitale Konferenzplattform”* auf. Die Pandemie veränderte somit nicht nur die Organisation von Geschäftsveranstaltungen, sondern führte auch zu einer dynamischen Entwicklung und Erneuerung des Begriffssystems im Geschäftstourismus.

Diese Transformation brachte neue Begriffe im Zusammenhang mit virtuellen Events, digitalen Plattformen, Online-Networking usw. hervor, die die Flexibilität und Anpassungsfähigkeit der Branche widerspiegeln. Begriffe wie *“Virtual Trade Fair”*, *“Hybrid Meeting”*, *“Digital Event Platform”* sind heute im professionellen Diskurs weit verbreitet.

Nach der COVID-19-Pandemie unterlag der Geschäftstourismus erheblichen Veränderungen insbesondere durch die Einführung hybrider und virtueller Veranstaltungsformate. Laut Daten des Events Industry Council (2024) werden mehr als 60 % der großen Konferenzen heute in gemischten Formaten durchgeführt, was eine größere Reichweite über Ländergrenzen hinweg ermöglicht (Visit Ukraine).

Auch der russische Großangriff auf die Ukraine im Jahr 2022 stellte den Geschäftstourismus vor neue Herausforderungen. Viele traditionelle Business-Events wurden abgesagt oder verschoben, und die Infrastruktur erlitt erhebliche Schäden. Wie I. Bilynets in seiner Studie über die Resilienz der Tourismusbranche während des Krieges feststellt, passten sich ukrainische Unternehmer rasch an die neuen Bedingungen an, indem sie sich auf den Inlandstourismus konzentrierten und neue Veranstaltungsformate entwickelten (Bilynets, 2023).

Als Reaktion auf die neue Realität entstand eine spezifische Terminologie, die die Besonderheiten des Geschäftstourismus in Kriegszeiten widerspiegelt. Begriffe wie *“freiwilliger Geschäftstourismus”* oder *“Kriegstourismus”* fanden Eingang in den professionellen Diskurs. Diese Begriffe beschreiben neue Formen der Interaktion zwischen

Unternehmen, Freiwilligen und zivilgesellschaftlichen Organisationen, die Reisen zur Unterstützung betroffener Regionen oder zur Teilnahme an humanitären Missionen organisieren.

Darüber hinaus entstanden neue Begriffe im Zusammenhang mit Sicherheit und Logistik wie *“Sicherheitszonen für Konferenzen”* oder *“Evakuierungsrouten für Veranstaltungsteilnehmer”*. Diese Lexeme wurden notwendig für die Planung und Durchführung von Events unter ständiger Bedrohung.

Universitäten spielen eine zentrale Rolle in der Entwicklung des Geschäftstourismus in Deutschland. Sie fungieren nicht nur als wissenschaftliche Zentren zur Erforschung der Branche, sondern auch als aktive Mitgestalter der Praxis. Renommnierte Hochschulen wie die Technische Universität Berlin, die Humboldt-Universität, die Hochschule für angewandte Wissenschaften München oder die Universität Hamburg betreiben fundierte Forschung im Bereich MICE-Tourismus und legen den Fokus auf terminologische, digitale, soziokulturelle und managementbezogene Aspekte. So führte Professor H. Spode von der TU Berlin eine detaillierte Analyse der Geschäftstourismus-Terminologie im deutschsprachigen Fachdiskurs durch, wobei er morphologische und semantische Besonderheiten der Begriffe in Ostdeutschland hervorhob. Professorin S. Stolz von der Humboldt-Universität untersuchte den Einfluss der Digitalisierung auf die Veränderung der Terminologie und beschrieb neue Begriffe wie *“Virtuelle Konferenz”* und *“Online-Event-Management”*. Die Hochschule München ist mit einer Studie von M. Weber vertreten, der die Anpassung der Terminologie an digitale Herausforderungen und Online-Formate analysierte. Die Forscherin L. Klein von der Universität Hamburg führte einen Vergleich der deutschen und englischen Geschäftstourismus-Terminologie durch, was einen wichtigen Schritt zur Vereinheitlichung und Standardisierung der Fachsprache darstellt. So tragen die Universitäten nicht nur zur theoretischen Wissensbasis bei, sondern wirken auch praktisch auf die Branche ein – durch Innovationsförderung, die Entwicklung der Terminologie und Ausbildung von Fachkräften, die mit den aktuellen Transformationen im Geschäftstourismus umgehen können.

Fazit und Forschungsperspektiven. Die Untersuchung zeigt, dass die Terminologie des Geschäftstourismus ein dynamisches System bildet, das durch globale und regionale Faktoren geprägt ist. Die strukturell-semantische Analyse von 150 englischen und deutschen Fachbegriffen verdeutlicht die Dominanz von Nominalkomposita, Anglizismen und Abkürzungen sowie semantische Merkmale wie Polysemie und Synonymie. Die vorgeschlagene Mikrosystematik und prioritäre lexikalische Modelle bieten eine Grundlage für die Standardisierung der MICE-Terminologie. Die Aufgaben der Studie wurden erfüllt:

- Analyse der terminologischen Besonderheiten in Bayern, Hessen, Hamburg und Stuttgart;
- Beschreibung sprachlicher Merkmale der MICE-Terminologie;
- Klassifikation der strukturellen Modelle (*Zusammensetzungen, Akronyme, Entlehnungen*);
- Identifizierung semantischer Merkmale (*Polysemie, Synonymie, Internationalismen*);
- Untersuchung des Einflusses von Pandemie, Krieg und Digitalisierung auf die Terminologie.

Bemühungen zur Standardisierung der Terminologie und deren Integration in Ausbildungsprogramme stärken die sprachliche Kohärenz in der Branche. Zukünftige Forschungen sollten sich auf die Harmonisierung von Fachbegriffen in mehrsprachigen Kontexten, die Anpassung an neue Veranstaltungsformate (*Hybrid Events, Virtual Events*) und die Integration von Technologien wie AR/VR konzentrieren. Die Entwicklung ESG-

konformer Terminologie und die Untersuchung semantischer Verschiebungen bleiben ebenfalls zentrale Forschungsfelder.

Interessenkonflikt

Die Autorinnen erklären, dass keine potenziellen Interessenkonflikte bestehen, die die Entscheidung zur Veröffentlichung dieses Artikels beeinflusst haben könnten.

Einsatz Künstlicher Intelligenz

Nicht verwendet.

ЛІТЕРАТУРА

- Васильчук, Л. (2025). Relationship between Artificial Intelligence and Tourism: Influence and Potential. *Сучасні тенденції розвитку туризму та рекреації*, 67–71.
- Гречухіна, І., Сахно, І. (2018). Verbalization of changes in the tourist preferences of modern Europeans. *Southern Archive (Philological Sciences)*, 2(72).
<https://surl.lu/rhbxw>
- Кириченко, О. (2024). Аналіз впливу COVID-19 та російсько-української війни на розвиток міжнародного туризму в Німеччині. *Цифрова економіка та економічна безпека*, 5(14), 196–201.
<https://doi.org/10.32782/dees.14-31>
- Охріменко, В. (2024). Лінгвопрагматичні особливості смислового поля дескриптивних текстів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологія*, 58(2), 101–115.
[https://doi.org/10.17721/XXX-XXXX/2024/58\(2\)/1](https://doi.org/10.17721/XXX-XXXX/2024/58(2)/1)
- Baumann, T. (2024). *Fachsprache(n) im Tourismus GFL*. GFL – German as a Foreign Language.
<https://surl.li/cnifra>
- Baumann, T. (2023). *Genre and composition features of the texts of German-language online travel guides*. GRAMOTA Publishing.
<https://surl.li/nxqsns>
- Bechberger, L., Kühnberger, K.-U., & Liu, M. (Eds.). (2019). *Concepts in Action: Representation, Learning, and Application*. Springer.
<https://surl.li/nibkqi>
- Berg, H. (2019). Market and technology trends for the automotive future in Germany. In M. Groß & A. M. Jacob (Eds.), *The ecological modernization capacity of Japan and Germany* (pp. 155–169). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-3-658-27405-4_11
- Bindseil, U., Coste, C.-E., & Pantelopoulos, G. (2023). Digital money and finance: A critical review of terminology (ECB Working Paper No. 3022). European Central Bank.
<https://surl.li/biuzgo>
- Cologne Tourist Board. (2023). Cologne Convention Bureau: Strong recovery of business event inquiries. Cologne Convention Bureau.
<https://surl.lu/juapga>
- Coliquio Insights. (n.d.). *Healthcare marketing events*. Coliquio.
<https://surl.lu/zxpqno>
- Chhabra, D., Kim, E. G., & Timothy, D. J. (2022). Towards a creative MICE tourism destination branding model: *Integrating heritage tourism in New Orleans, USA*. *Sustainability*, 14(24), 16411.
<https://doi.org/10.3390/su142416411>

- Fronzetti Colladon, A., Guardabascio, B., & Innarella, R. (2021). Using social network and semantic analysis to analyze online travel forums and forecast tourism demand. arXiv. <https://surl.li/rmaeho>
- GCB German Convention Bureau. (2021). Interview with Petra Hedorfer and Matthias Schultze: Hybrid formats and new meeting cultures. GCB Germany Meetings Magazin. <https://surl.li/euvssp>
- Kirig, A. (2023). Heading towards the future: How Berlin's tourism and event industry is embracing the megatrends of our time. <https://surl.lu/elxahg>
- Klein, L. (2023). Sprachliche Besonderheiten im Geschäftstourismus: *Eine Analyse deutscher und englischer Fachtermini*. *International Journal of Business Tourism*, 31(2), 112–129. <https://doi.org/10.4567/ijbt.2023.0074>
- Kracht, K. (2023). Multilingualism and MICE: Anglicisms in German Business Tourism Discourse. *Journal of Convention & Event Tourism*, 25(1), 34–49. <https://doi.org/10.1080/15470148.2023.1004521>
- Maci, S. (2022). Tourism as a specialised discourse: The case of normative guidelines in the European Union. Token: *A Journal of English Linguistics*, 1, 37–58. <https://surl.li/nwbvae>
- Martín-Rojo I. & Gaspar-González A. (2024). The impact of social changes on MICE tourism management in the age of digitalization: a bibliometric review. *Review of Managerial Science* 19(5). <https://surl.gd/lmywof>
- Meissner, H. (2022). Fachsprachliche Herausforderungen in der deutschen MICE-Industrie. *Tourismus Wissenschaft aktuell*, 18(2), 66–82. <https://doi.org/10.1515/tourwiss-2022-0023>
- Schabbing, B. (2022). Current challenges and alignment options for German MICE destinations to increase competitiveness after Corona. *Journal of Convention & Event Tourism*, 23(1), 3–21. <https://doi.org/10.1080/15470148.2022.2028455>
- Spode, H. (2022). Urlaub Macht Geschichte. Reisen und Tourismus in der DDR. eBra-Verlag ISBN: 978-3-89809-201-2
- Stoltz, D. S., & Taylor, M. A. (2020). Cultural Cartography with Word Embeddings. arXiv. <https://surl.li/yoqill>
- Stolz, S. (2021). Digitalisierung und Terminologie im Geschäftstourismus. *Zeitschrift für Tourismusforschung*, 23(4), 45–60. <https://doi.org/10.1234/ztf.2021.0045>
- Tomej, K., Bilynets, I., & Koval, O. (2023). Tourism business resilience in the time of war: The first three months following Russia's invasion of Ukraine. *Annals of Tourism Research*, 99, 103547. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2023.103547>
- UNWTO Tourism Market Intelligence and Competitiveness (2022). Impact of the Russian offensive in Ukraine on international tourism. <https://surl.li/cjbxae>
- Visit Ukraine. (n.d.). Resilience and innovation: How the hotel and tourism business in Ukraine works in the context of war. <https://surl.li/onhtyh>
- Weber, M. (2022). MICE-Tourismus in Deutschland: Terminologische Entwicklungen und Herausforderungen. *Journal of Tourism Studies*, 19(3), 89–104.

<https://doi.org/10.5678/jts.2022.0037>

Wick, L., & Ayrinhac, A. (2022). The Ukraine war and the consequences for Germany's regions: Challenges and opportunities using the example of small and medium-sized businesses. *European View*, 21(2), 132–140.
<https://doi.org/10.1177/17816858221132443>

TRANSLITARED REFERENCES

Vasylchuk, L. (2025). Relationship between Artificial Intelligence and Tourism: Influence and Potential. *Modern trends in the development of tourism and recreation*. 67–71.

Grechukhina, I., Sakhno, I. (2018). Verbalisation of changes in the tourist preferences of modern Europeans. *Southern Archive (Philological Sciences)*, 2(72).
<https://surl.lu/rhbxw>

Kirichenko, O. (2024). Analysis of the impact of COVID-19 and the Russian-Ukrainian war on the development of international tourism in Germany. *Digital Economy and Economic Security*, 5(14), 196–201.
<https://doi.org/10.32782/dees.14-31>

Okhrimenko, V. (2024). Linguopragmatic features of the semantic field of descriptive texts. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philology*, 58(2), 101–115.
[https://doi.org/10.17721/XXX-XXXX/2024/58\(2\)/1](https://doi.org/10.17721/XXX-XXXX/2024/58(2)/1)

Дата надходження до редакції 20.04.2025
Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про авторів

Васильчук Людмила Федорівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Київського національного лінгвістичного університету e-mail: liudmyla.vasylchuk@knlu.edu.ua		Коло наукових інтересів: етнолінгвістика, історія туризму Німеччини, термінознавство, сучасний туризм
Дордука Єлизавета Андріївна, викладач кафедри іноземних мов Київського національного лінгвістичного університету e-mail: yelyzaveta.dorduka@knlu.edu.ua		Коло наукових інтересів: діловий туризм, етнолінгвістика, історія туризму, термінознавство

H. M. Karatieieva

Université nationale linguistique de Kyiv, Ukraine

e-mail: hanna.karatieieva@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-9677-8379>

O. V. Krombet

Université nationale linguistique de Kyiv, Ukraine

e-mail: olga.krombet@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5139-2866>

LE FRANÇAIS PARLÉ CONTEMPORAIN À TRAVERS LA FRANCOPHONIE: ÉTUDE CONTRASTIVE

Abstract

This article presents a contrastive analysis of lexical variation in spoken French across three major Francophone regions of Europe – France, Belgium, and Switzerland. The study focuses on identifying and interpreting lexical items used in everyday communication, with particular attention to variation shaped by regional, social, and cultural factors. The analysis centers on examples of common vocabulary, such as terms for mobile phones, money-related expressions and words reflecting elements of local material culture. These lexical units are examined in terms of their use in colloquial, often familiar or substandard registers, as well as their role in constructing speakers' identities and sense of belonging to a particular community.

The methodology is based on a comparative approach to linguistic phenomena observed in various sociocultural contexts. This enables the identification of both shared traits (such as widely circulated borrowings and cross-regional Francophone influences) and region-specific innovations (including preserved archaisms and spontaneous neologisms). In addition to the analysis of authentic linguistic data, the study draws on a secondary corpus, including research in Francophone sociolinguistics and dialectology, reports by Organisation internationale de la Francophonie (OIF), and studies on language policy in Belgium, Switzerland, and France.

The findings suggest that lexical variation should not be seen as a threat to linguistic norms but rather as evidence of vitality of the French language and its adaptability to communicative needs. These differences serve not only as markers of regional identity but also as indicators of social positioning, communicative strategy, and group affiliation. Thus, the lexical diversity observed within European Francophonie highlights the functional richness of French and its capacity to maintain internal cohesion amid a plurality of speech practices.

Keywords: contemporary spoken French, lexical variation, regionalisms, Francophonie, linguistic identity, contrastive analysis, France, Belgium, Switzerland.

Анотація

У статті здійснено контрастивний аналіз лексичної варіативності усного французького мовлення в трьох основних франкомовних регіонах Європи – Франції, Бельгії та Швейцарії. Дослідження зосереджене на виявленні та інтерпретації лексичних одиниць, що використовуються в щоденній комунікації, з особливим акцентом на варіативність, зумовлену регіональними, соціальними та культурними чинниками. У центрі уваги перебувають приклади повсякденної лексики: номінації мобільного телефону, слова на позначення грошей і лексеми, які відображають елементи локального культурного досвіду. Розглянуто функціонування цих одиниць у межах розмовного, часто фамільярного або субстандартного регістру мовлення, а також їхня роль у процесах ідентифікації мовців із певною спільнотою.

Методологія дослідження ґрунтується на порівняльному аналізі мовних явищ у різних соціокультурних контекстах, що дало змогу виокремити як спільні риси (на кшталт циркуляції

спільних запозичень і франофонної взаємодії), так і специфічні для окремих регіонів мовні інновації (збереження архаїчних форм, виникнення новотворів). Крім аналізу автентичних мовних даних, дослідження спирається на корпус вторинних джерел – праці з франкомовної соціолінгвістики, діалектології, звіти Організації міжнародної франкофонії (OIF), а також аналітичні матеріали, присвячені мовній політиці в Бельгії, Швейцарії та Франції.

Отримані результати дозволяють розглядати лексичну варіативність не як загрозу нормі, а як вияв життєвої сили мови, що динамічно адаптується до потреб комунікантів. Такі відмінності є не лише носіями регіональної ідентичності, а й індикаторами соціального позиціонування, комунікативної стратегії та належності до певних груп. Таким чином, багатоманітність лексичних варіантів у межах франкомовної Європи засвідчує функціональне багатство французької мови та її здатність зберігати внутрішню єдність у межах плюралізму мовленнєвих практик.

Ключові слова: сучасна французька розмовна мова (Франція, Бельгія, Швейцарія), лексична варіативність, регіоналізми, франкофонія, мовна ідентичність, контрастивний аналіз.

Introduction. La langue française occupe une place importante parmi les langues du monde, étant largement répandue non seulement en France, mais aussi dans de nombreux pays formant l'espace francophone. La langue française, en tant que langue vivante et dynamique, connaît de nombreuses variations selon les régions, les contextes sociaux et les usages quotidiens. Dans la zone francophone, qui s'étend sur plusieurs continents, le français parlé contemporain présente une richesse linguistique remarquable, provenant de facteurs historiques, de contacts interculturels, de particularités régionales et d'évolutions socioéconomiques. Si le français standard reste la référence normative, notamment dans l'administration, la diplomatie, les médias et l'enseignement, la langue parlée diffère sensiblement d'un pays francophone à l'autre – que ce soit en France, en Belgique, en Suisse, au Canada ou dans les pays d'Afrique francophone. Ces différences se manifestent particulièrement dans la prononciation, la grammaire, le lexique et les usages pragmatiques. L'étude des différences lexicales dans la langue usuelle, de tous les jours suscite un intérêt particulier, car elles reflètent à la fois les spécificités régionales et les dynamiques socioculturelles en présence.

Analyse des recherches et des publications récentes. La problématique de la variation lexicale dans l'espace francophone fait l'objet d'une attention soutenue dans les travaux en sociolinguistique, dialectologie et lexicographie. Les chercheurs francophones renommés tels que D. Blanche-Benveniste (1997), L. Bérard (2020) ou J. Jiménez-Salcedo (2021) ont analysé en profondeur les spécificités de la langue informelle en France ainsi que les mécanismes de sa transformation sociolinguistique. Les recherches consacrées aux variétés belge et suisse du français révèlent un ensemble de traits lexicaux et grammaticaux distinctifs, issus à la fois des contacts historiques avec d'autres langues (allemand, néerlandais) et de contextes culturels locaux (Hambye & Francard, 2004; Charoenwutipong, 2015; Växjö, 2019). En linguistique ukrainienne, la thématique de la variation linguistique est abordée dans le cadre de la sociolinguistique, de l'ethnolinguistique et des études culturelles (Кочерган, 2006; Кузнєцова, 2025; Масенко, 2010; Зайцева, 2017). Bien que les chercheurs ukrainiens se concentrent principalement sur les phénomènes sociolinguistiques en milieu ukrainien, certaines études (notamment Косович, 2018; Палькевич, 2019) élaborent de nouvelles approches de l'étude de la différenciation régionale et proposent une analyse de la langue française standard et des langues de l'espace francophone. Après avoir fait des recherches sur la problématique de la francophonie, il apparaît que les études à caractère strictement linguistique demeurent relativement peu nombreuses (Kosovych, 2020). La majorité des travaux existants abordent la francophonie sous un angle général, en privilégiant des approches socioculturelles, historiques ou institutionnelles, au détriment d'une analyse approfondie des spécificités linguistiques propres aux différentes variétés du français parlées dans les pays francophones (Авраменко, Прихненко, 2021).

Au cours des dernières décennies, de nombreux travaux ont été consacrés à la variation linguistique du français dans l'espace francophone. Des chercheurs comme F. Gadet (1997, 2004) ont souligné l'importance de la variation sociale et géographique dans les usages oraux du français. H. Walter (1994) a, pour sa part, mis en lumière la diversité interne de la langue française et ses évolutions dans différents contextes. Plus récemment, des études ciblées ont porté sur la variation lexicale dans des régions spécifiques. Ainsi, M. Avanzi (2017) a analysé les différences terminologiques entre le français de France, de Belgique, de Suisse et du Québec, notamment en ce qui concerne les réalités du quotidien telles que les moyens de communication ou les objets usuels. Des enquêtes menées par Ph. Hambaye et M. Francard (2004, 2009, 2010) et P. E. Lassoie (2024) ont également permis de mieux comprendre les spécificités du français belge, y compris les emprunts au néerlandais et les innovations locales.

Une attention particulière est également portée aux variations régionales par les responsables de projets corpus tels que *Frantext*, *Valibel*, *OFROM* et *CFPP2000*, qui offrent une base empirique précieuse pour l'analyse des dialectes et des pratiques orales en France, en Belgique et en Suisse. Par ailleurs, plusieurs plateformes linguistiques telles que *Français de nos régions*, *BFMTV Linguistique* ou *Geeko* ont contribué à la vulgarisation des recherches sur la francophonie, en rendant accessibles des données sur les usages lexicaux contemporains. Ces publications confirment que les différences lexicales, loin d'entraver la communication, constituent un reflet vivant des identités régionales au sein d'un espace linguistique commun.

Il convient de noter que la majorité des travaux, tant étrangers que nationaux, adoptent une approche unidimensionnelle – soit centrée sur l'étude culturelle, soit sur l'aspect lexicographique. Une approche intégrée, prenant simultanément en compte la variation lexicale, les facteurs sociolinguistiques et les contextes régionaux au sein de la francophonie, reste encore à développer pleinement.

Cette recherche se propose d'examiner, selon une approche contrastive, les particularités du français parlé tel qu'il est pratiqué aujourd'hui dans plusieurs régions de la francophonie, en particulier en France, en Belgique et en Suisse. En identifiant à la fois les convergences et les divergences linguistiques, elle vise à mettre en lumière les mécanismes d'évolution propres à chaque espace sociolinguistique, tout en soulignant la cohérence sous-jacente qui unit ces variétés dans un ensemble francophone commun.

L'analyse se concentre principalement sur les éléments lexicaux à forte variation régionale, en particulier les termes du registre familier ou courant liés à la vie quotidienne. Ces unités linguistiques sont confrontées dans une optique contrastive afin de mettre en évidence les marques identitaires propres à chaque communauté linguistique tout en révélant les mécanismes communs d'évolution dans l'espace francophone.

Le corpus de cette recherche est constitué de données authentiques extraites de corpus représentatifs du français parlé contemporain, notamment *Frantext*, *CFPP2000*, *Valibel*, *OFROM*, *Français de nos régions*, *BFMTV Linguistique*, *Geeko*. Ces ressources permettent d'observer la langue dans son usage quotidien réel, en tenant compte des spécificités régionales et sociolinguistiques des locuteurs issus de différents pays francophones. Divers dictionnaires spécialisés ont été consultés afin de valider les usages et d'assurer une précision terminologique: *Dictionnaire étymologique et historique du français* (1994), *Dictionnaire des belgicisms* (2021), *Dictionnaire de la langue française* (2022), *Dictionnaire historique de la langue française* (2022), *Dictionnaire suisse romand: particularités lexicales du français contemporain* (2012).

Les méthodes utilisées. Cette étude s'inscrit dans une approche contrastive et variationniste du français parlé, centrée sur les usages lexicaux informels et régionaux

observés en France, en Belgique francophone et en Suisse romande. L'objectif a été d'identifier, de comparer et d'analyser des unités lexicales appartenant au registre familier, voire argotique, en mettant en relief les spécificités sociolinguistiques de chaque espace francophone. Afin de mener à bien cette recherche sur la variation lexicale du français parlé (familier) en France, en Belgique francophone et en Suisse, plusieurs méthodes complémentaires ont été mobilisées. Celles-ci relèvent à la fois de l'analyse qualitative, de l'analyse lexicographique et de la sociolinguistique comparative. La méthode lexicographique comparative (une analyse systématique des dictionnaires régionaux et du français standard) a été menée afin d'identifier les termes appartenant au registre familier ou argotique, propres à chaque aire géographique. Les définitions, les étiquetages de registre, ainsi que les marques géographiques ont été confrontés pour établir des correspondances ou des divergences lexicales. Des données authentiques extraites de corpus représentatifs du français parlé contemporain, représentatives des usages contemporains dans les régions ciblées, ont été étudiées dans leur contexte d'usage en prenant en compte: le registre, la perception sociale, le public d'usage et la dimension identitaire ou affective du terme. Cette approche a permis de dégager des tendances sociolinguistiques propres à chaque région. Les données recueillies ont été comparées systématiquement selon une approche contrastive, visant à mettre en évidence les convergences (emprunts réciproques, francophonie partagée) et les divergences (créations locales, archaïsmes conservés, innovations lexicales spontanées). Cela a donné la possibilité de souligner les dynamiques de la variation linguistique au sein d'un même espace linguistique multirégional. L'étude s'appuie enfin sur un corpus secondaire constitué de travaux scientifiques en sociolinguistique francophone, de rapports de l'OIF (*Organisation internationale de la Francophonie*), de publications sur la norme et la variation, ainsi que de recherches dialectologiques, permettant de valider ou de nuancer les interprétations avancées. Une enquête documentaire, incluant des études sociolinguistiques antérieures, des travaux en dialectologie contemporaine ainsi que des analyses des politiques linguistiques en vigueur dans les pays concernés, a été réalisée afin de situer les phénomènes observés dans un cadre socioculturel et historique. Cette méthodologie a offert la possibilité de croiser des données linguistiques et sociétales pour mettre en lumière non seulement les particularités lexicales de la francophonie européenne, mais aussi leur portée sociale et symbolique dans la construction des identités linguistiques.

Présentation du corpus et des résultats principaux. La langue française, dans l'espace francophone, ne se limite pas à la France; elle constitue un environnement linguistique polyphonique où coexistent diverses traditions sociales, culturelles et linguistiques. L'histoire de la formation de la francophonie est un processus complexe et multidimensionnel, lié à l'établissement du français comme langue officielle de l'État, au colonialisme, à la diplomatie, à l'expansion culturelle et à la politique linguistique de la France.

On peut diviser l'histoire de la francophonie en trois grandes périodes (Huchon, 2002):

1. *Moyen Âge et début de l'époque moderne (XVIe – XVIIIe siècles)*: À partir de 1539, grâce à l'Ordonnance de Villers-Cotterêts, le français devient la langue officielle de l'administration et obligatoire pour les documents officiels en France en remplacement le latin. En 1635, l'Académie française est créée pour réguler et standardiser la langue. Aux XVIIe et XVIIIe siècles, la France devient l'une des puissances majeures en Europe, et la langue française se répand dans divers domaines (culture, éducation, science, aristocratie) parmi les élites européennes (Pologne, Allemagne, Autriche-Hongrie, etc.).

2. *Période coloniale (XIXe – milieu du XXe siècle)*: La France établit un empire colonial en Amérique du Nord (Nouvelle-France, Caraïbes), en Afrique, en Asie et en Océanie, où le français est introduit comme langue administrative, éducative, judiciaire et religieuse. Les sociétés multilingues émergent, où le français coexiste avec les langues locales.

3. *Période de décolonisation (des années 1950–1970)*: Les pays d’Afrique et d’Asie accèdent à l’indépendance, mais conservent souvent le français comme langue officielle, symbole de neutralité ou en raison de l’absence d’une langue nationale unifiée. C’est durant cette période que naît l’idée d’une communauté francophone.

Le terme “francophonie” apparaît à la fin du XIXe siècle grâce au géographe et écrivain français O. Reclus, qui l’utilise pour la première fois dans son ouvrage *France, Algérie et colonies*, publié en 1880 (Alonso, 2004, p. 686; Murray, 2017). O. Reclus (1883) propose de classer les peuples non pas selon la race ou le territoire, mais selon la langue qu’ils utilisent. Il définit la francophonie comme “tous ceux qui sont ou qui semblent destinés à rester ou à devenir participants de notre langue” (p. 422). Cette définition reflète l’intérêt pour l’expansion de la langue française au-delà des frontières de la France, notamment dans ses colonies.

Ainsi, le terme désignait exclusivement une communauté linguistique – les personnes parlant le français, indépendamment de leur appartenance géographique ou ethnique. L’étymologie du mot “francophonie” provient de “francophone”, lui-même composé du préfixe latin “franco-”, relatif à la France ou à la langue française, et du suffixe grec “-phônê”, signifiant “parole” ou “son” (Le Petit Robert, 2022). Littéralement, le terme signifie donc “parler français” ou “francophonie”.

Aujourd’hui, le terme est associé à l’*Organisation internationale de la Francophonie* (OIF), fondée en 1970 (Авраменко, Прихненко, 2021, с. 127). Cette organisation regroupe des pays et des régions où le français est la langue officielle, nationale ou largement utilisée. La francophonie englobe également des aspects culturels, politiques et économiques de coopération entre ces pays. Ainsi, le terme “francophonie” désigne à la fois une communauté linguistique et un mouvement politique et culturel visant à promouvoir la langue et la culture françaises dans le monde.

Il est intéressant de noter qu’en français, le terme “francophonie” avec une lettre minuscule fait référence à l’usage de la langue française et aux locuteurs francophones, tandis que “Francophonie” avec une majuscule désigne l’ensemble des pays parlant français et membres de l’OIF, qui compte 93 États et gouvernements membres selon le rapport *Le français et le monde francophone*, publié en 2022 (Éditions Gallimard, p. 21).

Actuellement, la langue française est présente sur les cinq continents: **Europe**: France, Belgique, Suisse, Luxembourg, Monaco, vallée d’Aoste (Italie); **Afrique**: Sénégal, Côte d’Ivoire, République démocratique du Congo, Cameroun, Madagascar, entre autres (plus de 30 pays); **Amérique du Nord**: Canada (notamment le Québec) et Haïti; **Asie**: Liban, Vietnam, Laos et Cambodge; **Océanie et Caraïbes**: Polynésie française, Nouvelle-Calédonie, Martinique et Guadeloupe (Косович, 2020; Marcoux, & Wolff, 2019).

Au total, le français est la langue officielle ou largement utilisée dans plus de 50 pays, comptant environ 321 millions de locuteurs (Éditions Gallimard, p. 21). Bien que la croissance la plus rapide du nombre de francophones se situe en Afrique (90 %), cette étude se concentre exclusivement sur les pays francophones européens, à savoir la Belgique, la Suisse et la France.

La langue française, dans les pays francophones européens en dehors de la France, présente des particularités au niveau de la prononciation, du lexique et même de la grammaire et de la syntaxe, tout en demeurant conforme aux normes linguistiques généralement admises. Le français contemporain ne constitue pas une langue homogène, mais un réseau de variations régionales et sociales qui conservent leur unité grâce au système éducatif, aux médias et aux liens culturels (Gadet, 1997, 2004; Blanche-Benveniste, 1997). L’espace francophone européen constitue un système linguistique pluriel, où le français fonctionne comme langue d’identité, de communication interculturelle et d’influence internationale.

Il ne s'agit pas uniquement de "la langue de la France", mais d'un élément essentiel du patrimoine linguistique européen (Hambye & Francard, 2004).

En Belgique, le français est la langue officielle dans la région wallonne et à Bruxelles, où il est utilisé par plus de 40 % de la population. En Suisse, il est l'une des quatre langues officielles (avec l'allemand, l'italien et le romanche) et est employé dans l'administration, l'éducation et les médias des cantons occidentaux: Genève, Vaud, Neuchâtel et Fribourg (Thibault et al., 1997). En outre, le français est la langue officielle et administrative au Luxembourg (avec l'allemand et le luxembourgeois), ainsi qu'à Monaco, où il est la seule langue officielle du pays, largement utilisée dans les domaines juridique, médiatique et éducatif, mais plus rarement dans la vie quotidienne.

Le français tel qu'il est pratiqué en Belgique et en Suisse repose sur les mêmes bases que celui de France, mais chaque variété régionale représente des spécificités linguistiques (lexicales, sémantiques, grammaticales, syntaxiques et phonétiques) dues à leur histoire, à la proximité d'autres langues et aux politiques linguistiques nationales. Ainsi, le français de Belgique se caractérise par une prononciation plus nette et neutre (sans "l'avalement parisien"), des voyelles nasales plus marquées et une intonation particulière (notamment à Bruxelles) – comme le montrent les observations de J. Kadlec (2005) et B. Pöll (2016). À titre comparatif, le français de Suisse se distingue par un accent neutre, un débit plus lent, une intonation régulière et une articulation douce (Charoenwutipong, 2015).

Dans cette étude nous nous concentrons sur les variations lexicales propres aux parlers régionaux mentionnés, notamment dans le domaine du quotidien, car ses éléments constituent le niveau linguistique le plus dynamique. Ce phénomène s'explique tant par des raisons linguistiques que historiques, géographiques et socioculturelles. Le lexique est l'élément le plus instable de la langue, étroitement lié à la réalité locale. Ainsi, les noms d'objets usuels, de plats, de coutumes ou de phénomènes naturels apparaissent souvent indépendamment dans chaque région (par exemple: *GSM* en Belgique, *natel* en Suisse, *portable* en France) – tous ces mots désignent une même réalité, mais dans des contextes différents (Avanzi, 2017).

Le lexique est également le premier à réagir aux contacts interlinguistiques, d'où la fréquence élevée des emprunts dans les variétés régionales – phénomène étudié notamment par P. Hambye et M. Francard (2004) et J. Kadlec (2005). Le lexique du français belge est influencé par le flamand, tandis que celui du français suisse est marqué par la proximité de l'allemand. De plus, il est plus facile de modifier un mot que de transformer une structure grammaticale, ce qui explique l'adaptation rapide du vocabulaire aux nouveaux phénomènes comme Internet, les technologies ou la mode. Ces évolutions contribuent à enrichir le lexique et permettent aux régions de créer leurs propres désignations, renforçant ainsi leur identité régionale.

Examinons plusieurs exemples illustrant de manière éloquente la variation lexicale du français dans de différentes régions de la francophonie. Pour désigner *le téléphone mobile*, la langue française standard utilise le mot *le portable*; en français de Belgique, c'est l'abréviation *GSM* (du terme anglais *Global System for Mobile Communications*, désignant initialement une norme technique, devenue un mot d'usage courant); en Suisse, on utilise *natel*, acronyme de *Nationales Auto-Telefon*, un terme issu du réseau de télécommunications suisse (Avanzi, 2017; Ferraris, 2024; Lassoie, 2024). En Belgique et en Suisse, les lexèmes désignant *le téléphone mobile* se sont développés sous l'influence de réalités socioculturelles locales et de contextes techniques spécifiques. Bien que ces termes puissent être perçus comme régionaux ou datés, ils demeurent pleinement actifs dans l'usage contemporain. En France, le terme *téléphone portable* reste l'unité lexicale formellement normative et descriptive, correspondant aux standards du français littéraire moderne. Il convient de noter que dans l'environnement communicatif français, l'emploi

du mot *GSM* peut entraîner des incompréhensions chez les locuteurs natifs, tandis que le mot *natel*, propre au français de Suisse, est presque inexistant hors de ce pays.

Le lexique de la vie quotidienne se caractérise par une grande variabilité, comme le montrent H. Walter (1994) et F. Gadet (1997, 2004). Premièrement, chaque pays a développé ses propres systèmes de télécommunication, ce qui a donné lieu à la création de termes comme *GSM* ou *natel*, initialement des marques ou sigles techniques, devenus ensuite des mots d'usage courant. Deuxièmement, le principe d'économie linguistique favorise l'apparition des formes abrégées, plus faciles à prononcer et à mémoriser, est la caractéristique typique du langage familier.

Dans l'espace francophone contemporain – notamment en France, en Belgique et en Suisse – les termes désignant *le téléphone mobile* manifestent non seulement une variation lexicale interrégionale, mais également une stratification interne selon les registres de langue. À côté des formes normatives mentionnées, on observe dans la langue courante et familière une utilisation fréquente des formes abrégées ou argotiques. En France, la forme *le portable* est la plus utilisée, perçue comme neutre et courante dans la communication informelle. Parmi les jeunes, on retrouve aussi *mon tel* (abréviation de *téléphone*) ou *smartphone*, témoignant de l'influence de l'anglais et de la culture numérique. En Belgique, à côté de l'acronyme officiel *GSM*, lexicalisé à part entière, sont courantes les formes *mon gsm*, *un gsm*, employées comme noms communs pour désigner tout téléphone mobile. En Suisse, *natel*, bien qu'issu d'un contexte technique, est aujourd'hui un marqueur linguistique stable, utilisé même dans des registres neutres et formels (*le natel*, *mon natel*) (Avanzi, 2017). Toutefois, chez les jeunes, les formes *mobile* ou *téléphone* gagnent en popularité, influencées par la convergence médiatique européenne.

Les lexèmes *brol* et *truc* illustrent les particularités de la variation lexicale entre le français standard et ses variantes dialectales ou régionales, notamment le français de Belgique et de Suisse. Ces mots, qui partagent une origine française commune, révèlent des nuances sémantiques et fonctionnelles différentes selon le contexte géographique et socioculturel, comme l'ont montré H. Walter (1994) et F. Gadet (1997, 2004) dans leurs travaux sur la variation linguistique.

Dans le français standard, le mot *truc* est largement utilisé comme marque générique pour des objets indéterminés ou de petite taille, correspondant au sens de “chose”, “machin”. Ce terme, analysé par H. Walter (1994) comme typique du registre familier, fonctionne comme un marqueur cognitif dans les situations où l'identification précise de l'objet n'est pas jugée nécessaire ou possible. Il est neutre, parfois légèrement péjoratif, et omniprésent dans l'usage oral quotidien.

À l'inverse, le lexème *brol*, bien documenté par M. Francard (2010) et étudié également par A. Kohlbrenner, M. Rosenfeld, V. Milliot (2022), est principalement caractéristique des variétés belges et suisses du français. Il y désigne un “bric-à-brac”, des “objets sans valeur” ou encore un “désordre” ambiant. Ce mot, probablement dérivé du français *bazar*, a acquis dans ces régions une connotation spécifique plus marquée, souvent négative ou affectivement chargée.

Ainsi, *brol* agit comme un marqueur lexical régional qui souligne les spécificités de l'identité linguistique locale. Sur le plan stylistique et pragmatique, *truc* est plus neutre et d'usage généralisé dans l'ensemble de la francophonie, tandis que *brol* conserve un ancrage régional fort, associé à des usages informels et à une perception péjorative ou ironique dans les contextes belges et suisses.

L'argent, en tant que concept social et économique, constitue une source importante de la productivité lexicale dans toute langue (Oxpimenko, 2023). En français, ce champ lexico-sémantique se révèle particulièrement enrichissant dans la langue parlée et le registre

familier. Ainsi, des expressions telles que *avoir de l'argent* (litt. “avoir de l'argent”) sont souvent remplacées par des variantes expressives et métaphoriques, en fonction de la classe sociale, du groupe d'âge ou de la région d'usage.

L'expression de base *avoir de l'argent* est le syntagme standard le plus couramment utilisé en France, en Belgique et en Suisse pour désigner de manière neutre les ressources financières (Rey, 1998). Cependant, le registre oral présente une grande diversité, notamment à travers des synonymes d'origine argotique ou populaire, comme *avoir du blé*, *avoir du flouze* ou *avoir des pépettes*. En français standard de France, *avoir du blé* est une expression familière dans laquelle le mot *blé* (au sens propre: “blé”, *céréale*) désigne de manière métaphorique l'argent, en tant que symbole de richesse matérielle (CNRTL, n.d.). Cette métaphore, issue du lexique paysan du XIXe siècle, est encore répandue dans le langage jeune et familier (Guiraud, 2001). Le mot *flouze* provient quant à lui de l'arabe *floos* ou du yiddish *fluss*; il est entré dans le français populaire via les communautés immigrées, notamment dans les grandes villes françaises, devenant ainsi un marqueur d'identité sociale et urbaine (CNRTL, n.d.). L'expression *avoir des pépettes*, quant à elle, se distingue par sa connotation affective ou enfantine, d'origine probablement onomatopéique – le mot évoquant le bruit de pièces de monnaie. Elle possède une valeur humoristique ou intime, et est fréquente dans la conversation quotidienne (Dauzat, 1994).

Dans le français belge, *avoir de l'argent* demeure également l'expression neutre de référence. Toutefois, *avoir des pépettes* est très répandu comme désignation familière de l'argent, avec une connotation particulière évoquant de petites sommes ou de l'argent de poche (Dictionnaire du français de Belgique, 2017). Quant à *avoir du blé*, il est moins fréquemment utilisé, cédant la place à des régionalismes tels que *avoir des pèzes* – dérivé de *pèse* (“poids”), métaphore désignant la valeur monétaire.

En français suisse, *avoir de l'argent* conserve un statut normatif. *Avoir du blé* y est plus rare, tandis que *avoir des pépettes* est fréquemment employé, notamment chez les jeunes, avec une dimension affective. Le lexique local est marqué par l'influence de l'allemand, comme en témoigne l'emprunt *fric*, utilisé couramment comme synonyme familier d'argent (Dictionnaire du français en Suisse, 2015). L'usage de *flouze* y est peu répandu, et reste perçu comme une particularité du français parlé en France.

Ce bref aperçu contrastif met en évidence une stabilité des unités lexicales de base dans les trois régions étudiées, tout en soulignant l'influence des facteurs régionaux et socioculturels dans l'évolution du lexique oral et argotique. Ainsi, *pépettes* bénéficie d'un usage élargi en Belgique, *flouze* reste spécifique au français hexagonal, et le contact avec les langues voisines est particulièrement visible dans le français de Suisse.

Dans l'étude de la variation lexicale au sein de la francophonie, les expressions désignant les rassemblements festifs fournissent un terrain d'analyse particulièrement riche. Le terme *fête*, commun à l'ensemble des régions francophones, constitue la forme standard et neutre. Cependant, la variation régionale et stylistique se manifeste à travers des équivalents tels que *boum* en France (registre familier, souvent associé à la jeunesse des années 1970-1980), *guindaille* en Belgique francophone (notamment en contexte étudiant), et *pique-assiette* en Suisse romande, utilisé parfois sur un ton humoristique ou péjoratif pour désigner une personne qui fréquente les fêtes sans y contribuer matériellement (Le Petit Robert, 2022; Rey, 2022).

Ces différences ne relèvent pas seulement de la synonymie lexicale, mais traduisent des réalités culturelles et sociales distinctes. Ainsi, *guindaille*, analysée dans les travaux de P. Hambye et M. Francard (2004), renvoie à une tradition bien enracinée dans les universités belges, avec un lexique festif propre aux cercles étudiants. En Suisse romande, *pique-assiette*, bien que plus universel dans son emploi métaphorique, s'ancre dans une conception de la fête empreinte d'humour et d'autodérision (Grévisse & Goosse, 2016).

La France, quant à elle, reste marquée par une diversité stylistique et générationnelle. *Boum*, aujourd'hui en désuétude, a été très répandue au XXe siècle pour désigner des fêtes d'adolescents, comme le rappellent C. Blanche-Benveniste (1997) et F. Gadet (2004), deux figures majeures de la description du français parlé. Le corpus *Frantext* confirme le déclin de ce terme au profit des formes plus contemporaines comme *soirée* ou *teuf* (verlan de *fête*), illustrant une dynamique constante d'un renouvellement lexical dans les milieux urbains.

En termes sociolinguistiques, ces variations sont révélatrices des phénomènes plus larges de la stratification sociale, de l'appartenance générationnelle, et de l'identité régionale, comme l'ont montré les travaux de J. Jiménez-Salcedo (2021) sur les régionalismes, et ceux de L. Bérard (2020) sur la diversité du français contemporain. Les bases de données comme *Valibel* pour la Belgique ou *OFROM* pour la Suisse permettent d'objectiver la fréquence et le contexte d'usage de ces termes dans le discours spontané.

Ainsi, l'analyse contrastive de *fête* / *boum*, *guindaille* et *pique-assiette* ne se limite pas à une approche lexicographique, mais permet d'appréhender le français parlé comme un système dynamique, où la variation lexicale reflète les pratiques sociales, les référents culturels et les logiques identitaires propres à chaque région de la francophonie.

Conclusion et perspectives de la recherche. L'étude contrastive de la variation lexicale du français parlé en France, en Belgique et en Suisse met en évidence une dynamique linguistique riche et complexe, qui dépasse le cadre de la norme standardisée pour refléter les spécificités culturelles, historiques et sociales de chaque espace francophone. Les différences observées dans le lexique quotidien – qu'il s'agisse des dénominations pour le téléphone portable, de la désignation de l'argent ou de termes ancrés dans la culture matérielle locale – illustrent non seulement une diversité géographique, mais aussi des choix linguistiques porteurs d'identités régionales. Ces formes lexicales, souvent issues du registre familier ou populaire, témoignent d'un ancrage profond dans le vécu des locuteurs, et participent à la construction de leurs appartenances sociales et culturelles. Elles révèlent également l'impact des contacts de langues, de la politique linguistique locale, ainsi que du rôle des médias et des nouvelles technologies dans la diffusion ou la standardisation de certains usages. Ainsi, loin d'être un obstacle à l'unité linguistique, cette variabilité constitue une richesse pour la francophonie européenne. L'analyse contrastive du lexique familier et régional dans le français parlé en France, en Belgique et en Suisse met en lumière la richesse et la vitalité de la francophonie européenne. Loin d'une déviance par rapport à une norme, ces variations lexicales traduisent des dynamiques identitaires, sociales et culturelles propres à chaque zone géographique.

Cette diversité invite à reconsidérer la centralité du français hexagonal dans la hiérarchie des variétés, et souligne l'intérêt d'une approche pluricentrique de la langue. Elle ouvre également des perspectives de recherche sur la perception et la circulation de ces formes dans les espaces numériques, les médias ou les pratiques scolaires, où s'articulent à la fois la normativité et l'innovation linguistique, ainsi que d'autres pistes de recherche complémentaires. L'élargissement géographique du corpus à d'autres régions francophones (Québec, Afrique subsaharienne, Antilles, etc.) permettrait de mieux saisir la diversité des usages familiers dans des contextes plurilingues et postcoloniaux. Un approfondissement intra-régional, notamment selon des variables sociales (âge, genre, origine, lieu de résidence), offrirait également une vision plus nuancée des dynamiques lexicales observées.

Conflit d'intérêts

Les auteurs n'ont aucun conflit d'intérêt potentiel qui pourrait influencer la décision de publier cet article.

Utilisation de l'intelligence artificielle

Les sources de l'intelligence artificielle n'ont pas été utilisées.

RÉFÉRENCES

- Авраменко, В. Ю., & Прихненко, М. І. (2021). Міжнародна організація франкофонія у просуванні іміджу Франції та реалізації політики “Soft Power”. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*, 1(13), 6–11. <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9902>
- Зайцева, О. М. (2017). Морфологічні варіанти в мові українського телебачення як показники взаємозалежності статичної й динаміки мовної норми (на матеріалі телепередач за останні 10 років). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*, 20(1), 120–128. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknlu_fil_2017_20_1_16
- Косович, О. (2020). *Французька мова у просторі франкофонії* [монографія]. ФОП Осадця Ю. В. http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/20817/1/Kosovuch_O_monograf-fr.pdf
- Косович, О. В. (2018). Просторове варіювання полінаціональної мови як константа досліджень у романістиці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 33(2), 55–57. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v33/part_2/17.pdf
- Кочерган, М. П. (2006). *Зіставне мовознавство*. Академія.
- Кузнєцова, Т. В. (2025). Тенденції змін у мовному ставленні та комунікативний поведінці українців під час війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*, 36(75), 2(1), 16–25. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/2_2025/part_1/5.pdf
- Масенко, Л. Т. (2010). *Нариси з соціолінгвістики [посібник]*. Києво-Могилян. акад.
- Охріменко, Т. В. (2023). Концептосфера фразеологізмів грошових відносин в українській та польській лінгвокультурах. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 26(1), 104–116. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2023.286196>
- Палькевич, О. С. (2019). Нові підходи до типології територіальних варіантів французької мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 43(3), 35–41. http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v43/part_3/10.pdf
- Alonso, J. B. (2004). Francophonie plurielle l'expression d'une nouvelle identité culturelle. *El texto como encrucijada: estudios franceses y francófonos*, 1, 685–696. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/1011658.pdf>
- Avanzi, M. (2017, le 25 avril). *Ce que les Suisses, les Belges et les Québécois ne disent pas comme les Français: le cas du téléphone*. Français de nos régions. <https://francaisdenosregions.com/2017/04/25/smartphone-natel-gsm>
- Bérard, L. (2020). La partie orale du Corpus d'Étude pour le Français Contemporain (CÉFC). *Langages*, 3(219), 25–37. <https://shs.cairn.info/revue-langages-2020-3-page-25?lang=fr>
- Blanche-Benveniste, C. (1997). *Approches de la langue parlée en français*. Ophrys.
- Charoenwutipong, R. (2015). *Le français de Suisse romande* [Mémoire de master, Université Grenoble Alpes]. Dumas. <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-01377115>
- CNRTL. (s. d.). *Entrée “blé”*. Récupéré le 15 mai 2025 de <https://www.le-dictionnaire.com/definition/bl%C3%A9>
- CNRTL. (s. d.). *Entrée “flouze”*. Récupéré le 15 mai 2025 de

- <https://www.le-dictionnaire.com/definition/flouze>
- Éditions Gallimard (2022). *Le français et le monde francophone*. (N° d'édition: 433166). Éditions Gallimard.
- https://www.francophonie.org/sites/default/files/2023-03/Rapport-La-langue-francaise-dans-le-monde_VF-2022.pdf
- Ferraris, S. (2024, le 15 août). *Portable, Natel, GSM: pourquoi les francophones n'utilisent pas le même mot pour parler du téléphone*. BFMTV.
https://www.bfmtv.com/tech/vie-numerique/portable-natel-gsm-pourquoi-les-francophones-n-utilisent-pas-le-meme-mot-pour-parler-du-telephone_AV-202408150337.html
- Francard, M. (2009). Regional languages in Romance Belgium: the point of no return? *Walter de Gruyter*, 14(1), 99–119.
<https://archive.org/details/regional-languages-in-romance-belgium-the-point-of-no-return/page/118/mode/2up>
- Francard, M. (2010). *Une langue, des usages: le français en Belgique*. Presses universitaires de Louvain.
- Gadet, F. (1997). *Le français ordinaire* (2e éd.). Armand Colin.
- Gadet, F. (2004). *La variation linguistique: une introduction*. OPHRYS.
- Grévisse, M., & Goosse, A. (2016). *Le bon usage* (16e éd.). De Boeck Supérieur.
- Guiraud, P. (2001). *La sémantique*. PUF.
- Hambye, P., & Francard, M. (2004). Le français dans la Communauté Wallonie-Bruxelles. Une variété en voie d'autonomisation? *Journal of French Language Studies*, 14(1), 41–59.
<https://doi.org/10.1017/S0959269504001401>
- Huchon, M. (2002). *Histoire de la langue française*. Le livre de Poche.
- Jiménez-Salcedo, J. (2021). Pour une francophonie des communautés: multilinguisme, tradition institutionnelle et langue de l'école dans la Principauté d'Andorre. *International Journal of Francophone Studies*, 24, 171–206.
https://doi.org/10.1386/ijfs_00037_1
- Kadlec, J. (2005). *Particularités lexicales du français de Belgique*. *Écho des études romanes*, 1(1), 15–26. https://eer.cz/artkey/eer-200501-0003_particularites-lexicales-du-fran-ais-de-belgique.php
- Kohlbrenner, A, Rosenfeld, M., & Milliot, V. (2022). Brol. *La deuxième vie des objets – Anthropologie et sociologie des pratiques de récupération*. Academia.
<https://www.academia.edu/72773796/Brol?auto=download>
- Lassoie, P. E. (2024, le 10 Août). *Pourquoi les Belges n'emploient pas les mêmes termes que les Français en parlant de technologies*. Geeko (Le Soir).
<https://geeko.lesoir.be/2024/08/10/pourquoi-les-belges-nemploient-pas-les-memes-termes-que-les-francais-en-parlant-de-technologies>
- Marcoux, R., & Wolff, A. (2019). La langue française dans le monde: géographie et perspectives. *Population & Avenir*, 2(742), 4–7.
<https://www.cairn.info/revue-population-et-avenir-2019-2-page-4.htm>
- Murray, B. (2017). Les francophones, la francophonie et Onésime Reclus. *Éducation Journal – Revue de l'éducation*, 6(2), 424–439.
<https://doi.org/10.18192/ejre.v6i2.3945>
- Pöll, B. (2016). Le français en Belgique et en Suisse romande: du purisme franco-français à quelques “fonctionnements pluricentriques”. *Dans Le français et les langues d'Europe* (pp. 73–83). OpenEdition Books.
<https://books.openedition.org/pur/33067>
- Reclus, O. (1883). *France, Algérie et colonies*. Librairie Hachette.

- Växjö, K. (2019). *Le français de Suisse romande: une réelle variante de la langue française?* [Mémoire de licence, Université Linné]. Diva portal.
<chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1395625/FULLTEXT01.pdf>
- Walter, H. (1994). *Le français dans tous les sens*. Robert Laffont.

DICTIONNAIRES

- Dauzat, A. (1994). *Dictionnaire étymologique et historique du français*. Larousse.
- Francard, M., & Geron, G. (2021). *Dictionnaire des belgicismes*. Dictionnaire et encyclopédie (broché) en français.
- Le Petit Robert. (2022). *Dictionnaire de la langue française*. Le Robert.
- Rey, A. (2022). *Dictionnaire historique de la langue française*. Le Robert.
- Thibault, A., & Knecht, P. (2012). *Dictionnaire suisse romand: particularités lexicales du français contemporain* (2e éd.). Zoé.

SOURCES D'ILLUSTRATION

- BFMTV Linguistique. (s. d.). *Rubrique linguistique de BFMTV*. Récupéré le 11 mai 2025 de <https://www.bfmtv.com>
- CFPP2000. (s. d.). *Corpus de Français Parlé Parisien des années 2000*. Récupéré le 9 mai 2025 de <https://www.ortolang.fr/market/corpora/cfpp2000>
- Français de nos régions. (s. d.). *Blog de Mathieu Avanzi sur la variation régionale du français*. Récupéré le 6 mai 2025 de <https://francaisdenosregions.com>
- Frantext. (s. d.). *Corpus de textes littéraires français du XVIe au XXIe siècle*. Récupéré le 5 mai 2025 de <https://www.frantext.fr>
- Geeko (Le Soir). (s. d.). *Rubrique technologique du journal belge Le Soir, abordant aussi des sujets linguistiques*. Récupéré le 3 mai 2025 de <https://geeko.lesoir.be>
- OFROM. (s. d.). *Observatoire du français en Suisse romande, Université de Neuchâtel*. Récupéré le 4 mai 2025 de <https://ofrom.unine.ch>
- Valibel. (s. d.). *Centre de recherche sur le discours et la variation à l'Université catholique de Louvain*. Récupéré le 8 mai 2025 de <https://www.uclouvain.be/fr/instituts-recherche/ilc/valibel>

REFERENCES

- Avramenko, V. Yu., & Prykhnenko, M. I. (2021). Mizhnarodna orhanizatsiia frankofoniia u prosuvanni imidzhu Frantsii ta realizatsii polityky "Soft Power". *Visnyk students'koho naukovoho tovarystva DonNU imeni Vasylia Stusa*, 1(13), 6–11.
<https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9902>
- Zajtseva, O. M. (2017). Morfolohichni varianty v movi ukrains'koho telebachennia iak pokaznyky vzaiemozalezhnosti statyky j dynamiky movnoi normy (na materialy teleperedach za ostanni 10 rokiv). *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho linhvistychnoho universytetu*, 20(1), 120–128.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknlu_fil_2017_20_1_16
- Kosovych, O. (2020). *Frantsuz'ka mova u prostori frankofonii* [monohrafiia]. FOP Osadtsa Yu. V.

- http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/20817/1/Kosovuch_O_monograf-fr.pdf
- Kosovych, O. V. (2018). Prostorove variuvannia polinatsional'noi movy iak konstanta doslidzhen' u romanistytsi. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, 33(2), 55–57.
- chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v33/part_2/17.pdf
- Kocherhan, M. P. (2006). *Zistavne movoznavstvo*. Akademia.
- Kuznietsova, T. V. (2025). Tendentsii zmin u movnomu stavleni ta komunikatyvnyj povedyntsi ukrainsiv pid chas vijny. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho*, 36(75), 2(1), 16–25.
- chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/2_2025/part_1/5.pdf
- Masenko, L. T. (2010). *Narysy z sotsiolinhvistyky* [posibnyk]. Kyievo-Mohylian. akad.
- Okhrimenko, T. V. (2023). Kontseptosfera frazeolohizmiv hroshovykh vidnosyn v ukrains'kij ta pol's'kij linhvokul'turakh. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho linhvistychnoho universytetu. Serii Filolohiia*, 26(1), 104–116.
- <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2023.286196>
- Pal'kevych, O. S. (2019). Novi pidkhody do typolohii terytorial'nykh variantiv frantsuz'koi movy. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, 43(3), 35–41.
- http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v43/part_3/10.pdf
- Alonso, J. B. (2004). Francophonie plurielle l'expression d'une nouvelle identité culturelle. *El texto como encrucijada: estudios franceses y francófonos*, 1, 685–696.
- <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/1011658.pdf>
- Avanzi, M. (2017, le 25 avril). *Ce que les Suisses, les Belges et les Québécois ne disent pas comme les Français: le cas du téléphone*. Français de nos régions.
- <https://francaisdenosregions.com/2017/04/25/smartphone-natel-gsm>
- Bérard, L. (2020). La partie orale du Corpus d'Étude pour le Français Contemporain (CÉFC). *Langages*, 3(219), 25–37.
- <https://shs.cairn.info/revue-langages-2020-3-page-25?lang=fr>
- Blanche-Benveniste, C. (1997). *Approches de la langue parlée en français*. Ophrys.
- Charoenwutipong, R. (2015). *Le français de Suisse romande* [Mémoire de master, Université Grenoble Alpes]. Dumas.
- <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-01377115>
- CNRTL. (s. d.). Entrée “blé”. Récupéré le 15 mai 2025 de <https://www.le-dictionnaire.com/definition/bl%C3%A9>
- CNRTL. (s. d.). Entrée “flouze”. Récupéré le 15 mai 2025 de <https://www.le-dictionnaire.com/definition/flouze>
- Éditions Gallimard (2022). *Le français et le monde francophone*. (N° d'édition: 433166). Éditions Gallimard.
- https://www.francophonie.org/sites/default/files/2023-03/Rapport-La-langue-francaise-dans-le-monde_VF-2022.pdf
- Ferraris, S. (2024, le 15 août). *Portable, Natel, GSM: pourquoi les francophones n'utilisent pas le même mot pour parler du téléphone*. BFMTV.
- https://www.bfmtv.com/tech/vie-numerique/portable-natel-gsm-pourquoi-les-francophones-n-utilisent-pas-le-meme-mot-pour-parler-du-telephone_AV-202408150337.html
- Francard, M. (2009). Regional languages in Romance Belgium: the point of no return? *Walter de Gruyter*, 14(1), 99–119.
- <https://archive.org/details/regional-languages-in-romance-belgium-the-point-of-no-return/page/118/mode/2up>

- Francard, M. (2010). *Une langue, des usages: le français en Belgique*. Presses universitaires de Louvain.
- Gadet, F. (1997). *Le français ordinaire* (2e éd.). Armand Colin.
- Gadet, F. (2004). *La variation linguistique: une introduction*. OPHRYS.
- Grévisse, M., & Goosse, A. (2016). *Le bon usage* (16e éd.). De Boeck Supérieur.
- Guiraud, P. (2001). *La sémantique*. PUF.
- Hambye, P., & Francard, M. (2004). Le français dans la Communauté Wallonie-Bruxelles. Une variété en voie d'autonomisation? *Journal of French Language Studies*, 14(1), 41–59. <https://doi.org/10.1017/S0959269504001401>
- Huchon, M. (2002). *Histoire de la langue française*. Le livre de Poche.
- Jiménez-Salcedo, J. (2021). Pour une francophonie des communautés: multilinguisme, tradition institutionnelle et langue de l'école dans la Principauté d'Andorre. *International Journal of Francophone Studies*, 24, 171–206. https://doi.org/10.1386/ijfs_00037_1
- Kadlec, J. (2005). *Particularités lexicales du français de Belgique*. *Écho des études romanes*, 1(1), 15–26. https://eer.cz/artkey/eer-200501-0003_particularites-lexicales-du-fran-ais-de-belgique.php
- Kohlbrener, A., Rosenfeld, M., & Milliot, V. (2022). Brol. *La deuxième vie des objets – Anthropologie et sociologie des pratiques de récupération*. Academia. <https://www.academia.edu/72773796/Brol?auto=download>
- Lassoie, P. E. (2024, le 10 Août). *Pourquoi les Belges n'emploient pas les mêmes termes que les Français en parlant de technologies*. Geeko (Le Soir). <https://geeko.lesoir.be/2024/08/10/pourquoi-les-belges-nemploient-pas-les-memes-termes-que-les-francais-en-parlant-de-technologies>
- Marcoux, R., & Wolff, A. (2019). La langue française dans le monde: géographie et perspectives. *Population & Avenir*, 2(742), 4–7. <https://www.cairn.info/revue-population-et-avenir-2019-2-page-4.htm>
- Murray, B. (2017). Les francophones, la francophonie et Onésime Reclus. *Éducation Journal – Revue de l'éducation*, 6(2), 424–439. <https://doi.org/10.18192/ejre.v6i2.3945>
- Pöll, B. (2016). Le français en Belgique et en Suisse romande: du purisme franco-français à quelques “fonctionnements pluricentriques”. Dans *Le français et les langues d'Europe* (pp. 73–83). OpenEdition Books. <https://books.openedition.org/pur/33067>
- Reclus, O. (1883). *France, Algérie et colonies*. Librairie Hachette.
- Växjö, K. (2019). *Le français de Suisse romande: une réelle variante de la langue française?* [Mémoire de licence, Université Linné]. Diva portal. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1395625/FULLTEXT01.pdf>
- Walter, H. (1994). *Le français dans tous les sens*. Robert Laffont.

DICTIONNAIRES

- Dauzat, A. (1994). *Dictionnaire étymologique et historique du français*. Larousse.
- Francard, M., & Geron, G. (2021). *Dictionnaire des belgicisms*. Dictionnaire et encyclopédie (broché) en français.
- Le Petit Robert. (2022). *Dictionnaire de la langue française*. Le Robert.
- Rey, A. (2022). *Dictionnaire historique de la langue française*. Le Robert.
- Thibault, A., & Knecht, P. (2012). *Dictionnaire suisse romand: particularités lexicales du français contemporain* (2e éd.). Zoé.

SOURCES D'ILLUSTRATION

- BFMTV Linguistique. (s. d.). *Rubrique linguistique de BFMTV*. Récupéré le 11 mai 2025 de <https://www.bfmtv.com>
- CFPP2000. (s. d.). *Corpus de Français Parlé Parisien des années 2000*. Récupéré le 9 mai 2025 de <https://www.ortolang.fr/market/corpora/cfpp2000>
- Français de nos régions. (s. d.). *Blog de Mathieu Avanzi sur la variation régionale du français*. Récupéré le 6 mai 2025 de <https://francaisdenosregions.com>
- Frantext. (s. d.). *Corpus de textes littéraires français du XVIe au XXIe siècle*. Récupéré le 5 mai 2025 de <https://www.frantext.fr>
- Geeko (Le Soir). (s. d.). *Rubrique technologique du journal belge Le Soir, abordant aussi des sujets linguistiques*. Récupéré le 3 mai 2025 de <https://geeko.lesoir.be>
- OFROM. (s. d.). *Observatoire du français en Suisse romande, Université de Neuchâtel*. Récupéré le 4 mai 2025 de <https://ofrom.unine.ch>
- Valibel. (s. d.). *Centre de recherche sur le discours et la variation à l'Université catholique de Louvain*. Récupéré le 8 mai 2025 de <https://www.uclouvain.be/fr/instituts-recherche/ilc/valibel>

Дата надходження до редакції 19.04.2025

Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про авторів

Каратєєва Ганна Михайлівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри італійської і французької філології та перекладу Київського національного лінгвістичного університету e-mail: hanna.karatieieva@knlu.edu.ua		Коло наукових інтересів: переклад, міжкультурна комунікація, лінгвістика тексту, соціолінгвістика, психолінгвістика когнітивна лінгвістика, лінгвокраїнознавство франкофонного ареалу
Кромбет Ольга Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри італійської і французької філології та перекладу Київського національного лінгвістичного університету e-mail: olga.krombet@knlu.edu.ua		Коло наукових інтересів: історія французької мови, соціолінгвістика і діалектологія, лінгвокраїнознавство франкофонного ареалу

Н. Д. Кулик

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: nadija.kulyk@knlu.edu.uaORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8806-1873>

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ГЕРОНТОГЕНЕЗУ В НІМЕЦЬКИХ ПАРЕМІЯХ: ДЕНОТАТИВНИЙ АСПЕКТ СЕМАНТИКИ

Abstract

The article highlights the problem of interpreting the denotative aspect of the semantics of German proverbs denoting gerontogenesis. The selected paraphrases are classified into five thematic groups: external changes, health status, social perceptions, emotional and personal sphere, cognitive sphere (listed in ascending order). The smallest groups of German proverbs are those dealing with external changes and health issues among elderly people. The group of German proverbs reflecting public perceptions of the elderly is intermediate. The most numerous thematic groups are those addressing the emotional and personal sphere and the cognitive sphere. Additionally, this article aims to provide further nuanced insights and promote a deeper understanding of these important linguistic and cultural phenomena. The findings of the study indicate the relevance of the emotional, personal and cognitive spheres of elderly people's activities for the German-speaking society. The psychological portrait of old age encoded in the proverbs covers a wide range of cognitive and mental changes. German paroemias depicting gerontogenesis visualize the phenomena of everyday reality: skin wrinkles and graying hair, health conditions, stubbornness, low empathy, craving for comfort, vulnerability of the elderly, fear of death, life experience and wisdom or their lack, strength or weakness of old age, learning ability or its lack, irreversibility of aging, early preparation for old age, social neglect of older people, stereotypes about older women, low work performance, condemnation of love and romantic relationships between representatives of two generations – old and young, guidelines for perception of elderly people. The listed phenomena of extralinguistic reality carry different connotations but together illustrate the denotative aspect of the semantics of German proverbs to denote gerontogenesis.

Keywords: German proverbs, denotative aspect of semantics, gerontogenesis, thematic groups, phenomena of extralinguistic reality.

Анотація

Стаття висвітлює проблему інтерпретації денотативного аспекту семантики паремій німецької мови на позначення геронтогенезу. Відібрані дев'яносто три паремії класифіковано в п'ять тематичних груп: зовнішні зміни, стан здоров'я; суспільні уявлення; емоційно-особистісна сфера; пізнавальна сфера (наведено у порядку зростання). Найменшими є групи німецьких паремій, які тематизують зовнішні зміни та стан здоров'я людей поважного віку. Проміжною є група німецьких паремій, що фіксує суспільні уявлення про людей похилого віку. Найчисленнішими тематичними групами виявилися емоційно-особистісна сфера та пізнавальна сфера. Крім того, ця стаття має на меті надати додаткові нюансовані інсайти та сприяти глибшому розумінню цих важливих лінгвістичних і культурних феноменів. Результати дослідження свідчать про релевантність емоційно-особистісної та пізнавальної сфер діяльності людей поважного віку для німецькомовного суспільства. Зафіксований у пареміях психологічний портрет старості охоплює широку палітру когнітивних та психічних змін. Німецькі паремії на позначення геронтогенезу візуалізують явища дійсності: зморшки шкіри та посивіння волосся, стан здоров'я, впертість, занижений рівень емпатійності, тягу до затишку, вразливість людей похилого віку, страх смерті, життєвий досвід та мудрість або її відсутність, силу старості, здатність навчатися чи її відсутність, незворотність старості, завчасну підготовку до старості, зневажання суспільством людей похилого віку, стереотипні уявлення про жінок похилого віку, про низьку результативність роботи, засудження кохання між представниками двох поколінь – старого й молодого, настанови щодо сприйняття осіб поважного віку. Перелічені явища позамовної дійсності мають різну

конотацію, проте унаочнюють денотативний аспект семантики німецьких паремій на позначення геронтогенезу.

Ключові слова: німецькі паремії, денотативний аспект семантики, геронтогенез, тематичні групи, явища позамовної дійсності.

Вступ. Мова й культура – це семіотичні системи, що активно взаємодіють: мова виражає культурну реальність, є базовим компонентом культури, уособлює когнітивні моделі соціального мислення. Взаємозв'язок мови, культури й мислення відображає міждисциплінарну проблему, яку слід досліджувати з використанням засад філософії, соціології, психології, культурології та лінгвістики (Földes, 2019, S. 87), з урахуванням співіснування в сучасній лінгвістиці історичної, структурної, генеративної, функціональної парадигм (Zhabotynska, 2019, p. 12).

Виразником культурного й духовного надбання етносоціуму є прислів'я – антропологічний (Mieder, 2012, S. 51), семіотичний (Селіванова, 2010, с. 535) феномен, що наявний в усіх мовах і культурах. Пареміологія відносить до прислів'їв мовні одиниці реченнєвої структури з ознаками відтворюваності, усталеності, семантичної цілісності, експресивності, які узагальнюють життєвий досвід, мають повчальний характер, відбивають стереотипи, передаються від покоління до покоління. Паремію тлумачать “як семіотичну одиницю, еталонну одиницю мови, усталене висловлювання, синтаксичну одиницю, комунікативну формулу, дискурсивну одиницю (різновид дискурсивного дейксису та народного дискурсу), “моральну формулу”, мікротекст, культурний текст, культурний символ, прецедентне висловлювання, лінгвокультуреми, етнолінгвокультуреми, репрезентант психології народу (етнопсихології), надіндивідуалізовану одиницю” (Космеда, Колонюк, 2022, с. 25).

Більшість німецьких прислів'їв виникла в період XV–XX ст. (Fleischer, 1997, S. 81; Mieder, 2012, S. 52) та відбиває моральні й естетичні ідеали, звички, релігійно-обрядові традиції, ціннісні пріоритети та стереотипи суспільства певної історичної епохи. Незважаючи на багатовікову історію вивчення німецьких прислів'їв, спостерігаємо пошук наукового інтересу до їхнього дослідження як у публікаціях, так і на рівні конференцій під егідою Європейського товариства з фразеології у 2018, 2021, 2023 роках (EUROPHRAS).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У фокусі лінгвістичних студій мовознавців перебувають ознаки (Hrisztova-Gotthardt, 2008), значення (Mieder, 2022) та динаміка німецьких прислів'їв з погляду когнітивної теорії (Földes, 2016; Hristova-Gotthardt, 2016), категорія темпоральності у вимірах німецьких паремій (Сторонська, 2021), паремії як одиниці функційно-комунікативного поля спонування в сучасній німецькій мові (Величко, 1996), граматичні та структурно-семантичні характеристики прислів'їв і приказок в українській та німецькій мовах (Капітан, 2016), паремії як мовне вираження стереотипів (Орел, 2020).

Науковий пошук спрямовано на огляд підходів до вивчення паремій у системі одиниць мови та мовленнєвої діяльності (Юськів, 2013), напрями дослідження паремій в українській лінгвістиці (Космеда, Колонюк, 2022, с. 25), функціонування паремійних одиниць в індивідуальному лексиконі білінгвальної особистості (Гапченко, 2018), проблему локальності прислів'їв і приказок (Коцюба, 2014), варіативність і трансформації українських прислів'їв (Калько, 2021), типологію функцій англійських прислів'їв (Шепітько, 2015), паремійний простір американської поезії XX ст. (Гулідова, 2008). Водночас у наукових працях мовознавців не висвітлена проблема інтерпретації денотативного аспекту семантики прислів'їв німецької мови на позначення геронтогенезу, що визначає актуальність пропонованої розвідки.

Мета роботи – інтерпретувати денотативний аспект семантики німецьких паремій на позначення геронтогенезу. Окреслена мета передбачає розв’язання таких конкретних **завдань**: 1) класифікувати відібрані паремії німецької мови; 2) описати явища позамовної дійсності у виокремлених тематичних групах; 3) визначити відсоткове співвідношення тематичних груп німецьких паремій на позначення геронтогенезу.

Об’єктом розвідки слугували паремії німецької мови на позначення геронтогенезу (періоду старості) людини. Предмет дослідження – денотативний аспект семантики німецьких паремій на позначення геронтогенезу. Матеріалом розвідки слугували 93 паремії, відібрані методом суцільної вибірки зі словників сучасної німецької мови Duden, Röhrich.

Методи дослідження. З огляду на мету й завдання дослідження застосовано загальнонаукові методи індукції, дедукції, синтезу, аналізу, узагальнення та метод вибірки. Маркером для формування корпусу німецьких паремій на позначення геронтогенезу є лексеми *alt / Alter / Jahre / grau*, які виокремлено із словникових дефініцій: *das Alter / вік, старість* тлумачиться як (1) “höhere Anzahl von Lebensjahren, Bejahrtheit, letzter Lebensabschnitt”; (5) “alte Menschen, Menschen einer bestimmten Altersstufe” (Duden). Значення лексеми *alt* розкривається у Словнику синонімів Duden як “1. *ältlich, nicht mehr [ganz] jung; (schweiz.): bestanden; (geh.): bejahrt, betagt, ergraut; (verhüll.): älter, in die Jahre gekommen*” (Duden).

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. Основними науковими напрямками, які вивчають геронтогенез (період старості) людини, є: медичний (геронтологія), демографічний (Аксьонова та ін., 2014), юридичний (Мазур, Боровська, 2020), психологічний (Wettstein, Park, 2024; Помилуко, 2016), соціально-психологічний (Воронова, Барчій, 2021), філософський (Тополь, 2014), літературознавчий (Гайдаш, 2019), мовознавчий (Токарева, Коллі-Шамне, Макаренко, 2021; Кулик, 2022; Голик, 2019; Pozhar, 2020).

Вікові межі геронтогенезу умовні, розрізняють хронологічний, біологічний, соціальний, психологічний вік (Магдисюк, 2013). У вітчизняній психології вважають старістю вік від 60 років та виокремлюють літній (60–74 роки), старечий вік (75–89 років) і довголіття (90 років і старше) (Помилуко, 2016, с. 54); німецькі й англійські психологи визначають у старість вік 74 роки для чоловіків та 76 років для жінок (Wettstein, Park, 2024).

Вік означав життєву силу, позначав не роки, а соціальну характеристику особи. Із XIV ст. первісне значення віку поступилося конотаціям “старість, похилий вік”, немічність, дряхлість та поклало початок формуванню стійких ейджистських стереотипів, дискримінації літніх людей (Гайдаш, 2019, с. 18). Лексикографічні джерела тлумачать старість як період життя, що настає після зрілості й характеризується поступовим послабленням діяльності організму, зниженням функцій усіх систем (СУМ, DWDS, COLLINS). Синонімічними позначеннями старості є: похилий вік, літній вік, старший вік, пізній дорослий вік, пізня зрілість, пізня дорослість, поважний вік, третій вік, четвертий вік, довголіття тощо.

Проаналізовані паремії німецької мови на позначення геронтогенезу поділяємо на такі групи: I) зовнішні зміни; II) стан здоров’я; III) емоційно-особистісна сфера; IV) пізнавальна сфера; V) суспільні уявлення. Переклад на українську мову наводимо для розуміння денотата (буквальний переклад наш – НК, літературний переклад – за Кудіна, Пророченко, 2005).

I. Зовнішні зміни: (1) *Andere Jahre, andere Haare.* – *Інші роки, інше волосся.*
(2) *Graue Haare allein machen kein Ansehen.* – *букв. Одне сиве волосся шани не дає.*

(3) *Graue Haare machen niemand alt, die Haut tut es, wenn sie runzelt.* – букв. Сиве волосся нікого не робить старим, це робить шкіра, коли морщиться. (4) *Viel Runzeln, viel Jahre.* – букв. Багато зморшок, багато років. У пареміях німецької мови візуалізуються такі фізичні ознаки старіння, як зморшки шкіри та посивіле волосся.

II. Стан здоров'я: (5) *Alter kommt mit mancherlei.* – букв. Старість приходить не одна. (6) *Das Alter ist ein Spital, das alle Krankheiten aufnimmt.* – букв. Старість – це шпиталь, який збирає всі хвороби. (7) *Das Alter ist an sich selbst eine Krankheit* – букв. Старість сама по собі є хворобою. (8) *Altes Brot will gute Zähne.* – букв. Черствий хліб хоче гарних зубів. (9) *Altes Dach ist schwer zu flicken.* – букв. Старий дах важко латати. (10) *Alter ist ein unwerter Gast.* – букв. Старість – це не шанований гість. Паремії німецької мови описують слабкий бік поважного віку, зокрема тематизують хвороби, які прогресують у старості. Проте на сучасному етапі для країн із досягнутою високою тривалістю життя населення характерним є благополучний стан здоров'я літніх людей, який дозволяє їм вести повноцінне, активне, соціально значуще життя.

III. Емоційно-особистісна сфера:

– впертість: (11) *Alter schadet der Torheit nicht.* – букв. Старість не шкодить впертості. (12) *Alter schützt vor Torheit nicht.* – букв. Старість не захищає від дурості;

– тяга до затишку: (13) *Ofen, Bett und Kanne, sind gut dem alten Manne.* – букв. Піч, ліжко, кружка добрі для старого чоловіка. (14) *Alte Katzen sitzen gern am Ofen.* – букв. Старі кішки люблять сидіти на печі. (15) *Alte Leute sitzen gern warm.* – букв. Старі люди люблять сидіти в теплі;

– умиротворення: (16) *Wild in der Jugend, bringt im Alter Tugend* – букв. Дикість у молодості приносить чесноти в старості. (17) *Der Jungen Tat, des Alten Rat.* – букв. Молодим дій, старим давай пораду;

– вразливість: (18) *Alte Schäden bluten leicht.* – букв. Старі рани легко кровоточать. (19) *Alte Wunde blutet leicht.* – Стара рана легко кровоточить.

– занижений рівень емпатійності: (20) *Alte Kuh gar leicht vergisst, dass sie ein Kalb gewesen ist.* – букв. Стара корова легко забуває, що сама була телям. (21) *Der Jungen Spiel wird den Alten oft zuviel.* – букв. Забава молодих – це часто занадто для старих;

– підвищена балакучість: (22) *Alte Fässer rinnen gut.* – букв. Старі діжки добре течуть;

– консервативність: (23) *Alte Freunde und alter Wein sind am besten.* – букв. Старі друзі і старе вино – найкращі. (24) *Alte Gewohnheit soll man nicht brechen.* – букв. Старі звички не варто ламати. (25) *Alten Schmutz soll man nicht aufrühren.* – букв. Старого бруду не чіпай. (26) *Alte Vögel sind schwer zu rupfen.* – букв. Стару птицю важко скубити;

– танатофобія: (27) *Das Alter hat den Kalender am Leib.* – букв. Старість має календар на тілі. (28) *Der Junge kann sterben, der Alte muss sterben.* – букв. Молодий може померти, старий мусить померти. (29) *Das Alter ist eine Krankheit, daran man sterben muss.* – букв. Старість – це хвороба, від неї мусиш вмерти. (30) *Graue Haare sind Kirchhofblüten.* – букв. Сиве волосся – це квіти на церковному цвинтарі.

Стабільність особистісних рис у поважному віці є індивідуальною характеристикою. В однієї людини риси залишаються стабільними, в іншій змінюються. Загострюються риси, які мають негативне забарвлення, наприклад, впертість, занижена здатність до розуміння свого оточення, консерватизм. Страх процесу помирання чи думки про припинення існування себе викликають високий рівень тривожності у літніх осіб. Наслідком втрати соціальних зв'язків, браком соціального спілкування є підвищена

балакучість. До позитивних змін характеру літніх людей зараховують умиротворення, схильність до затишку.

Рис.1. Якісне вираження тематичної групи “Емоційно-особистісна сфера” німецькими пареміями на позначення геронтогенезу

IV. Пізнавальна сфера:

– мудрість та досвід: (31) *Alt Fleisch gibt fette Suppen.* – букв. Старе м’ясо дає жирний суп. (32) *Viel Jahr und Gefahr bringt Weisheit gar.* – букв. Роки і досвід дають мудрість. (33) *Die Alten zum Rat, die Jungen zur Tat.* – букв. Старі для поради, молоді для роботи. (34) *Alt Holz gibt gut Feuer.* – букв. Старе дерево дає гарний вогонь. (35) *Wenn ein alter Hund bellt, soll man hinausschauen.* – букв. Якщо гавкає старий собака, слід виглянути. (36) *Erfahren kommt mit den Jahren.* – букв. Досвід приходить з роками. (37) *Erfahrung ist ein langer Weg.* – букв. Досвід – це довга дорога. (38) *Jahre lehren mehr als Bücher.* – букв. Роки вчать більше, ніж книги. (39) *Eine alte Geige klingt besser als eine neue.* – букв. Стара скрипка звучить краще за нову. (40) *Alter bringt Erfahrung.* – букв. Старість приносить досвід;

– відсутність мудрості: (41) *Graue Haare allein machen kein Ansehen.* – букв. Лише сиве волосся шани не дає. (42) *Alt genug und doch nicht klug.* – Вік прожив, а розуму не нажив. (43) *Alter macht zwar immer weiß, aber nicht immer weise.* – букв. Хоча старість завжди робить сивим, та не завжди мудрим;

– силу старості: (44) *Alte Böcke haben steife Hörner.* – букв. Старі барани мають тверді роги. (45) *Alte Bäume lassen sich nicht biegen.* – Старе дерево важко гнеться. (46) *Alte Ochsen treten hart.* – букв. Старі воли йдуть впевнено. (47) *Ein alter Adler ist stärker als eine junge Krähe.* – букв. Старий орел сильніший за молоду ворону. (48) *Alte Füchse sind schwer zu fangen.* – букв. Старих лисиць важко вловити. (49) *Alte Füchse gehen nicht in die Falle.* – букв. Старі лисиці не йдуть в пастку. (50) *Alte Sperlinge sind schwer zu fangen.* – букв. Старих горобців ловити важко. (51) *Alte Leute haben zähe*

Häut. – букв. Старі люди мають грубу шкіру. (52) *Alte Spatzen fängt man nicht mit Spreu*. – букв. Старих горобців не піймаєш половою. (53) *Alte Leute, alte Häute*. – букв. Старі люди, стара шкіра. (54) *Alter Hund macht gute Jagd*. – букв. Старий собака добре полює. (55) *Alte Wege und alte Freunde soll man in Ehren halten*. – букв. Старі шляхи і старих друзів слід тримати у шані.

– здатність навчатися: (56) *Je älter man wird, desto mehr muss man lernen*. – букв. Чим старіше, тим більше слід учитися. (57) *Man lernt, solange man lebt*. – букв. Учишся поки живеш. (58) *Man lernt nie aus*. – букв. Ніколи не перестаєш учитися. (59) *Zum Lernen ist keiner zu alt*. – букв. До навчання ніхто занадто не старий;

– відсутність здатності до навчання: (60) *Alte Hunde sind übel zu bändigen*. – букв. Старі собаки дресуються погано. (61) *Alte Hunde sind schwer bändig zu machen*. – букв. Старих собак важко дресувати. (62) *Alte Bäume sind schwer zu biegen*. – букв. Старі дерева важко гнути. (63) *Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr*. – букв. Що не вивчив малий Ганс, дорослий Ганс не вивчить;

– незворотність старості: (64) *Wer nicht alt werden will, muss sich jung hängen lassen*. – букв. Хто не хоче стати старим, мусить повіситися молодим. (65) *Schulden, Alter und Tod schleichen unversehens ins Haus*. – букв. Борги, старість і смерть в дім проникають непомітно. (66) *Auf den Winter folgt ein Sommer, aber alte Leute werden nie wieder jung*. – букв. Після зими буде літо, але старі люди молодими не будуть;

– почуття гумору: (67) *Alter Witz hinkt*. – букв. Старий жарт кульгає;

– завчасну підготовку до старості: (68) *Junge Schlemmer, alte Bettler*. – букв. Молодий кутила, старий жебрак. (69) *Denk auf den alten Mann*. – букв. Думай про старого чоловіка. (70) *Junges Blut, spar dein Gut, damit dir's im Alter wohl tut*. – букв. Молода кров, заощаджуй добро, щоб тобі у старості було добре. (71) *Faule Jugend, lausig Alter*. – букв. Лінива молодість, вишива старість. (72) *Jugendfleiß belohnt sich im Alter*. – букв. Старання в молодості окупляться в старості. (73) *Die Jugend soll erwerben, was das Alter verzehrt*. – букв. Молодість мусить придбати те, що з'їсть старість. (74) *Schwere Arbeit in der Jugend ist sanfte Ruhe im Alter*. – букв. Важка робота в молодості є м'яким відпочинком у старості. (75) *Der Jugend Fleiß, des Alten Preis*. – букв. Старанність у молодості, приз у старості.

Старість має свій позитивний бік і незаперечні переваги, яких не мають інші вікові категорії: мудрість, уміння узагальнити життєвий досвід і регулювати пізнавальні процеси. Мудрість як властивість пізнавальної діяльності формується в процесі життєвого шляху особистості, пов'язана з особистісними рисами, проявляється в практичній діяльності, здатності втілювати нові ідеї в реальність. Німецькі паремії фіксують мудрість, сильну сторону старості, наявність почуття гумору, здатність навчатися і передбачити незворотність старості та завчасно підготуватись до цього етапу життя. Літній вік може характеризуватися і відсутністю мудрості чи здатності до навчання.

V. Суспільні уявлення:

– зневажання суспільством людей похилого віку: (76) *Wenn der Wolf alt wird, reiten ihn die Krähen*. – букв. Коли вовк стає старим, його клюють ворони. (77) *Wenn der Löffel neu ist, braucht ihn der Koch, wenn er alt ist, wirft er ihn ins Feuer*. – букв. Коли ложка нова, вона потрібна повару, коли вона стара, її викидають у вогонь. (78) *Alter ist ein schweres Malter*. – букв. Старість – тяжка мірка. (79) *Das Alter ist eine schwere Last*. – букв. Старість – важка ноша. (80) *Das Alter drückt*. – букв. Старість давить. (81) *Alte Bienen geben wenig Honig*. – букв. Старі бджоли дають мало меду. (82) *Alt werden will jeder, älter werden niemand*. – Кожен хоче дожити до старості, але ніхто не хоче зістаритися;

– стереотипні уявлення про жінок похилого віку, зокрема упередження, що жінки літнього віку – це відьми: (83) *Wo der Teufel nicht hin mag kommen, da schickt er ein alt Weib hin.* – букв. Куди не любить ходити диявол, він посилає стару жінку. (84) *Alles hat seine Zeit, nur die alten Weiber nicht.* – букв. Все має свій час, тільки не старі жінки. Негативні стереотипи про жінок похилого віку мають, на жаль, у німецькомовному суспільстві довгу традицію (Krüger, 2009, SS. 52–53; Wettstein, Park, 2024, pp. 10–11);

– неможливість кохання старості й молодості: (85) *Junge Weiber, alte Männer, gewisse Kinder.* – букв. Молоді жінки, старі чоловіки – певним чином діти. (86) *Alte Weiber, junge Männer, gewisse Sünder.* – букв. Старі жінки, молоді чоловіки – певним чином грішники. (87) *Alte Eier, alte Freier, alter Gaul sind meistens faul.* – букв. Старі яйця тухлі, старі кавалери, стара кляча ліниві. (88) *Altem Wein gehört kein neuer Kranz.* – букв. Витриманому вину не пасує жоден молодий вінок. (89) *Alter Schlauch fasset neuen Most nicht.* – букв. Стара кишка не зачінає молоде вино. (90) *Junges Weib ist altem Mann das Postpferd zum Grabe.* – букв. Молода жінка для старого чоловіка є конякою до могили. (91) *Junges Weib bei altem Mann ist bei Tag Weib und bei Nacht Witwe.* – букв. Молода жінка при старому чоловіку є вдень жінкою і вночі вдовою.

– можливість кохання: (92) *Liebe hat kein Alter* – букв. Кохання не має віку;

– суспільні настанови: (93) *Alte soll man ehren, Junge soll man lehren, Weise soll man fragen, Narren – ertragen.* – букв. Старих потрібно шанувати, молодих потрібно навчати, мудрих потрібно питати, а дурних – терпіти.

В аналізованих пареміях німецької мови переважають негативні уявлення щодо представників старшого покоління, знецінення, дискримінація за віковою ознакою, твердження про старість як важкий життєвий період, пов'язаний із труднощами; геронтофобні установки щодо жінок похилого віку, суспільство завзято критикує старіння жінок аніж чоловіків; осуд кохання між представниками різних поколінь і його можливість. Негативні вікові стереотипи є шкідливим явищем, тому що вони формують упередження у свідомості молоді щодо старшого покоління (Познанська, 2017). До нейтральних настанов належить порада шанувати літніх людей.

Отже, тематичні групи відображають такі явища позамовної дійсності: зовнішні зміни; стан здоров'я; емоційно-особистісна та пізнавальна сфери; суспільні уявлення. Відсоткове співвідношення перелічених груп представлено на рисунку 2.

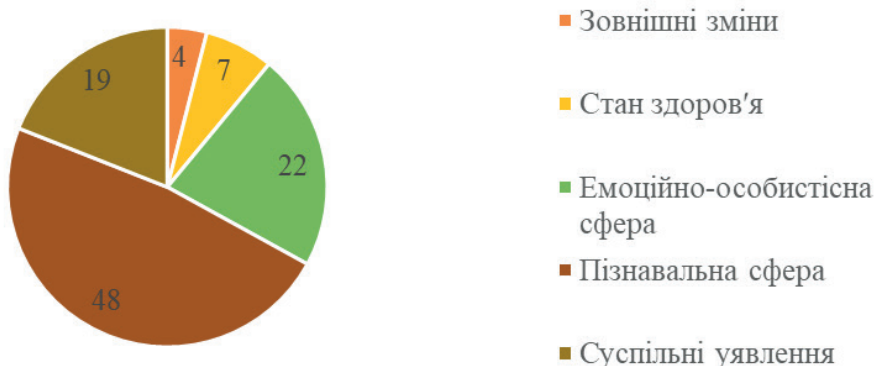

Рис.2. Відсоткове співвідношення тематичних груп, що репрезентують денотативний аспект семантики німецьких паремій на позначення геронтогенезу

Денотативний аспект семантики паремій відрізняється від денотативного аспекту семантики лексичних одиниць. Денотативний аспект семантики лексичних одиниць

номінує предмети або явища позамовної дійсності, характеризує співвіднесеність слова з номінованим предметом (Харченко, 2018, с. 95). Денотативний аспект семантики паремій відображає явища дійсності. Порівняно з відповідним аспектом лексичного значення денотативний аспект фразеологічного значення є вужчим (Лапиніна, 2020, с. 68).

Німецькі паремії на позначення геронтогенезу візуалізують явища дійсності: зморшки шкіри та посивіння волосся, стан здоров'я, впертість, занижений рівень емпатійності, тягу до затишку, вразливість людей похилого віку, страх смерті, життєвий досвід та мудрість або її відсутність, силу старості, здатність навчатися чи її відсутність, незворотність старості, завчасну підготовку до старості, зневажання суспільством людей похилого віку, стереотипні уявлення про жінок похилого віку, про низьку результативність роботи, засудження кохання між представниками двох поколінь – старого й молодого, настанови щодо сприйняття осіб поважного віку. Паремії німецької мови на позначення геронтогенезу унаочнюють денотативний аспект семантики, який охоплює понятійне ядро значення досліджуваних мовних одиниць.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Німецькі паремії на позначення геронтогенезу репрезентують узагальнене сприйняття в німецькомовному суспільстві таких ознак періоду старості, як зовнішні зміни, стан здоров'я, емоційно-особистісна та пізнавальна сфери, суспільні уявлення. Найчисленнішими тематичними групами є пізнавальна сфера (усвідомлення життєвого досвіду) – 48% та емоційно-особистісна сфера – 22%. Настання поважного вікового періоду супроводжується широкою палітрою когнітивних і психічних змін, які зафіксовані в німецьких пареміях та є для німецькомовного суспільства релевантнішими, аніж суспільні уявлення про людей похилого віку – 19 %, стан їх здоров'я – 7 % та зовнішні зміни в поважному віці – 4 %. Тематичні групи відображають явища позамовної дійсності, які унаочнюють денотативний аспект семантики німецьких паремій на позначення геронтогенезу.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у встановленні локальності паремій на позначення геронтогенезу, у вивченні конотативного аспекту паремій німецької мови на позначення геронтогенезу.

Конфлікт інтересів

У цьому дослідженні немає конфлікту інтересів.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Аксьонова, С. Ю., Крімер, Б. О., Курило, І. О., Лібанова Е. М., Полякова, С. В., Реут, А. Г., Рингач, Н. О., Слюсар, Л. І., Стещенко, В. С., Ткаченко, Л. Г. (2014). *Населення України. Імперативи демографічного старіння*. [монографія]. ВД “АДЕФ-Україна”.
- Величко, С. І. (1996). *Фразеологізми-прислів'я як конституенти функціонально-семантичного поля спонукання в сучасній німецькій мові*. [Автореф. дис. канд. філол. наук, Київський державний педагогічний інститут іноземних мов].
- Воронова, О. Ю., & Барчій М. С. (2021). Окремі соціально-психологічні проблеми старіння. *Вісник Національного університету оборони України*, 6(64), 38–48. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-21-64-4-38-48>

- Гайдаш, А. (2019). До питання дефініції літературознавчої геронтології. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Збірник наукових праць (філологічні науки)*, 13, 18–23.
- Гапченко, О. А. (2018). Фразеологічні та паремійні одиниці в індивідуальному лексиконі білінгвальної особистості. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI (54), 183, 19–22.
<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-183VI54-05>
- Голик, С. В. (2019). Концепт *OLD AGE* в науковій картині світу (на матеріалі англomовної медичної термінології). *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності “Львівський філологічний часопис”*, 6, 32–38.
<https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-6-5>
- Гулдова, І. С. (2008). *Паремійний простір американської поезії XX століття: лінгвокогнітивний і прагмалінгвістичний аспекти*. [Автореф. дис. канд. філол. наук, Київський національний лінгвістичний університет].
- Калько, В., & Калько М. (2021). Стійкість, варіативність і трансформація українських прислів'їв. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, IX/2, 11–24.
<https://doi.org/10.14746/sup.2021.9.2.01>
- Капітан, Т. (2016). Специфіка вживання прислів'їв та приказок в українській та німецькій мовах. *Наукові записки. Серія Філологічні науки*, 146, 226–230.
- Космеда, Т., & Колонюк, С. (2022). Багатоликий статус паремії та аспекти її дослідження. *Лінгвістичні студії*, 43, 20–31.
<https://doi.org/10.31558/1815-3070.2022.43.2>
- Коцюба, З. Г. (2014). Проблема локальності (регіональності) різномовних прислів'їв і приказок у лінгвістичному дослідженні. *Актуальні проблеми прикладної лінгвістики*, 1, 253–257.
- Кулик, О. Д. (2022). Вербалізація психологічного портрета жінки поважного віку в художньому тексті (на матеріалі роману “Елізабет зникла” Емми Хілі в перекладі Анни Цвірі). *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 25(1), 79–88.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2022.263117>
- Лاپиніна, О. Л. (2020). Особливості відображення культурної інформації у семантиці фразеологічних одиниць сучасної німецької мови з компонентом на позначення транспортних засобів. *Південний архів (філологічні науки)*, 8, 67–71.
<https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2020-82-10>
- Магдисяк, Л. І. (2013). Теоретико-емпіричні межі поняття ейджизму у психології. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*, 3(32), 167–173.
- Мазур, В., & Боровська, І. (2020). Аналіз поняття старості у науково-практичному та теоретичному аспектах. *Юридичний вісник*, 4, 23–29.
<https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.1967>
- Орел, І. І. (2020). Способи трансляції національно-культурної інформації в семантиці німецьких фразеологічних одиниць із компонентом “Pfennig” на позначення автостереотипів. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 23(2), 102–111.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2020.223257>
- Познанська, К. В. (2017). Соціальне становище літніх людей та ставлення до старості в українському суспільстві очима молоді. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія “Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи”*, 39, 340–345.
- Помилуйко, В. Ю. (2016). Характеристика вікових стадій дорослості з урахуванням можливостей розвитку ключових компетентностей особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*, 5(2), 50–55.

- Селіванова, О. О. (2010). *Лінгвістична енциклопедія*. Довкілля–К.
- Сторонська, О. С. (2021). Категорія темпоральності у вимірах німецьких паремій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*, 47(2), 127–130.
<https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.47-2.29>
- Токарева, Н., Коллі-Шамне, А. & Макаренко, Н. (2021). Кроскультурні особливості репрезентації концепту “СТАРИСТЬ” у мовній картині сучасного світу. *PSYCHOLINGUISTICS*, 30 (1), 224–248.
<https://doi.org/10.31470/2309-1797-2021-30-1-224-248>
- Тополь, О. В. (2014). Філософія похилого віку: парадигмальний контекст. *Нова парадигма*, 125, 78–87.
- Харченко, Н. В. (2018). Як діти дошкільного віку розуміють денотативне (референтне) значення слова. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*, 1(2), 93–99.
- Шепітько, С. (2015). Функції прислів'їв. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 137, 95–100.
- Юськів, Б. (2013). Паремійна картина світу: проблеми дослідження: *Studia ukrainica posnaniensia*, 1, 67–73. Retrieved from
<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/sup/article/view/1176/1208>
- EUROPHRAS European Society for Phraseology. (2025, 23. Juni). *Vergangene Tagungen*.
<https://europhras.org/de/tagungen/vergangen/page/2/>
- Fleischer, W. (1997). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut.
- Földes, Cs., & Hrisztova-Gotthardt, H. (2016). Kulturelles Wissen in Dynamik. Veränderungen im sprachlichen Weltbild Deutschsprachiger – am Beispiel moderner Sprichwortformen (wie Anti- bzw. Nach-Sprichwörter). *Zeitschrift für Mitteleuropäische Germanistik*, 6 (2), 95–114.
- Földes, Cs. (2019). Sprache – Interaktion – Kultur: ein Beitrag zur Problemdekonstruktion anhand des Paradigmas Linguokulturologie. *Facetten der Mehrsprachigkeit aus theoretischer und unterrichtspraktischer Sicht (Interkulturelle Perspektiven in der Sprachwissenschaft und ihrer Didaktik)*, 85–115.
- Hrisztova-Gotthardt, H. (2008). *Vom gedruckten Sprichwörterbuch zur interaktiven Sprichwortdatenbank. Überlegungen zum linguistischen und lexikographischen Konzept mehrsprachiger Sprichwortdatenbanken*.
<http://docplayer.org/23255467-Vom-gedruckten-sprichwoerterbuch-zur-interaktiven-sprichwortdatenbank.html>
- Hristova-Gotthardt, H. & Varga A. (2015). *Introduction to Paremiology*. Warsaw : De Gruyter Open Poland.
<https://doi.org/10.2478/9783110410167>
- Krüger, C. (2009). *Zur Repräsentation des Alter(n)s im deutschen Sprichwort* (Lang ed.). Retrieved from
https://books.google.com.ua/books?id=0v37Pxg_CEUC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false
- Mieder, W. (2012). “Dies ist der Grund dieser räthselhaften Sprichwörter”. Über “Deutsche Sprichwörter mit Erläuterungen” (1790) von Johann Christian Siebenkees. *Idiome, Konstruktionen, “verblünte rede”. Beiträge zur Geschichte der germanistischen Phraseologieforschung*, 51–70.
- Mieder, W. (2022). “Die Bäume wachsen nicht in den Himmel” – Überlieferung, Verwendung und Bedeutung eines Sprichworts. *Linguistische Treffen in Wroclaw*, 21(1), 165–203.

- Pozhar, A. (2020). Age-related conversations in Anglo-American literary discourse: A linguopragmatic aspect. *Herald of Kyiv National Linguistic University. Series in Philology*, 23(1), 84–93.
- Wettstein, M., Park, R., Kornadt, A. E., Wurm, S., Ram, N., & Gerstorff, D. (2024). Postponing old age: Evidence for historical change toward a later perceived onset of old age. *Psychology and Aging*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1037/pag0000812>
- Zhabotynska, S. (2019). The Study of Language: linguistic Paradigms. *Філологічні студії. Збірник наукових праць. Filologichni studii. Zbirnyk naukovykh prats'*, 12, 7–12. <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2019.12.1>

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

- Кудіна, О., & Пророченко, О. (2005). *Перлини народної мудрості*. Нова книга.
- СУМ. Словник української мови. (2025, 25 травня). *Старість*. <https://sum.in.ua/s/staristj>
- COLLINS. Collins dictionary. (2025, May 25). *Age*. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/age>
- DWDS. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. (2025, 25. Mai). *Alter*. <https://www.dwds.de/wb/Alter>
- Duden. (1998). *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich, Dudenverlag. Bd.11. 864 S.
- Röhrich L. (2000). *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*: in 5 Bänden. Berlin: Directmedia.

REFERENCES

- Aks'onova, S. Yu., Krimer, B. O., Kurylo, I. O., Libanova, E. M., Poliakova, S. V., Reut, A. H., Rynhach, N. O., Sliusar, L. I., Steshenko, V. S., Tkachenko, L. H. (2014). Naselennia Ukrainy. Imperatyvy demohrafichnoho starinnia. [monohrafiia]. VD "ADEF-Ukraina".
- Velychko, S. I. (1996). *Frazeologizmy-prysliv'ia iak konstytuenty funktsional'no-semantichnoho polia sponukannia v suchasnyj nimets'kij movi*. [Avtoref. dys. kand. filol. nauk, Kyivs'kyj derzhavnyj pedahohichnyj instytut inozemnykh mov].
- Voronova, O. Yu., & Barchij M. S. (2021). Okremi sotsial'no-psykhologichni problemy starinnia. *Visnyk Natsional'noho universytetu oborony Ukrainy*, 6 (64), 38–48. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-21-64-4-38-48>
- Hajdash, A. (2019). Do pytannia definitsii literaturoznavchoi herontologhii. *Literaturnyj protses: metodolohiia, imena, tendentsii. Zbirnyk naukovykh prats' (filologichni nauky)*, 13, 18–23.
- Нарченко, О. А. (2018). Фразеологичні та паремійні одыніти в індивідуальному лексиконі білінгвал'ної особистості. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI (54), 183, 19–22. <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-183VI54-05>
- Holyk, S. V. (2019). Kontsept OLD AGE v naukovi kartyni svitu (na materialy anhlomovnoi medychnoi terminolohii). *Naukovyj zhurnal L'vivs'koho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiedial'nosti "L'vivs'kyj filologichnyj chasopys"*, 6, 32–38. <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-6-5>
- Hulidova, I. S. (2008). *Paremijnyj prostir amerykans'koi poezii KhKh stolittia: linhvokohnitivnyj i prahmalinhvistychnyj aspekty*. [Avtoref. dys. kand. filol. nauk, Kyivs'kyj natsional'nyj linhvistychnyj universytet].

- Kal'ko, V., & Kal'ko, M. (2021). Stijkist', variatyvnist' i transformatsiia ukrains'kykh prysliv'iv. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, IX/2, 11–24. DOI: 10.14746/sup.2021.9.2.01
- Kapitan, T. (2016). Spetsyfika vzhyvannia prysliv'iv ta prykazok v ukrains'kij ta nimets'kij movakh. *Naukovi zapysky. Seriia Filolohichni nauky*, 146, 226–230.
- Kosmeda, T., & Koloniuk, S. (2022). Bahatolykyj status paremii ta aspekty ii doslidzhennia. *Linhvistychni studii*, 43, 20–31.
<https://doi.org/10.31558/1815-3070.2022.43.2>
- Kotsiuba, Z. H. (2014). Problema lokal'nosti (rehional'nosti) riznomovnykh prysliv'iv i prykazok u linhvistychnomu doslidzhenni. *Aktual'ni problemy prykladnoi linhvistyky*, 1, 253–257.
- Kulyk, O. D. (2022). Verbalizatsiia psykhologichnoho portreta zhinky povazhnogo viku v khudozhn'omu teksti (na materialy romanu “Elizabet znykla” Emmy Khili v perekladi Anny Tsviry). *Visnyk KNLU. Seriia Filolohiia*, 25(1), 79–88.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2022.263117>
- Lapynina, O. L. (2020). Osoblyvosti vidobrazhennia kul'turnoi informatsii u semantytsi frazeolohichnykh odyntys' suchasnoi nimets'koi movy z komponentom na poznachennia transportnykh zasobiv. *Pivdennyj arkhiv (filolohichni nauky)*, 8, 67–71.
<https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2020-82-10>
- Mahdysiuk, L. I. (2013). Teoretyko-empyrychni mezhi poniattia ejdzhyzmu u psykhologii. *Teoretychni i prykladni problemy psykhologii*, 3(32), 167–173.
- Mazur, V., & Borovs'ka I. (2020). Analiz poniattia starosti u nauково-praktychnomu ta teoretychnomu aspektakh. *Yurydychnyj visnyk*, 4, 23–29.
<https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.1967>
- Poznans'ka, K. V. (2017). Sotsial'ne stanovysche litnikh liudej ta stavlennia do starosti v ukrains'komu suspil'stvi ochyma molodi. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriia “Sotsiolohichni doslidzhennia suchasnoho suspil'stva: metodolohiia, teoriia, metody”*, 39, 340–345.
- Pomylyjko, V. Yu. (2016). Kharakterystyka vikovykh stadij doroslости z urakhuvanniam mozhlyvostej rozvytku kliuchovykh kompetentnostej osobystosti. *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriia Psykhologichni nauky*, 5(2), 50–55.
- Selivanova, O. O. (2010). *Linhvistychna entsyklopediia*. Dovkillia–K.
- Storons'ka, O. S. (2021). Katehoriia temporal'nosti u vymirakh nimets'kykh paremij. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia Filolohiia*, 47(2), 127–130.
<https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.47-2.29>
- Tokareva, N., Kolli-Shamne, A. & Makarenko, N. (2021). Kroskul'turni osoblyvosti reprezentatsii kontseptu “STARIST” u movnij kartyni suchasnoho svitu. *PSYCHOLINGUISTICS*, 30(1), 224–248.
<https://doi.org/10.31470/2309-1797-2021-30-1-224-248>
- Topol', O. V. (2014). Filosofiia pokhyloho viku: paradyhmal'nyj kontekst. *Nova paradyhma*, 125, 78–87.
- Kharchenko, N. V. (2018). Yak dity doshkil'noho viku rozumiiut' denotatyvne (referentne) znachennia slova. *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriia Psykhologichni nauky*, 1(2), 93–99.
- Shepit'ko, S. (2015). Funktsii prysliv'iv. *Naukovi zapysky. Seriia: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*, 137, 95–100.
- Yus'kiv, B. (2013). Paremiina kartyna svitu: problemy doslidzhennia. *Studia ukrainica posnaniensia*, 1, 67–73. Retrieved from
<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/sup/article/view/1176/1208>

- EUROPHRAS European Society for Phraseology. (2025, 23. Juni). *Vergangene Tagungen*. <https://europhras.org/de/tagungen/vergangen/page/2/>
- Fleischer, W. (1997). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut.
- Földes, Cs., & Hrisztova-Gotthardt, H. (2016). Kulturelles Wissen in Dynamik. Veränderungen im sprachlichen Weltbild Deutschsprachiger – am Beispiel moderner Sprichwortformen (wie Anti- bzw. Nach-Sprichwörter). *Zeitschrift für Mitteleuropäische Germanistik*, 6(2), 95–114.
- Földes, Cs. (2019). Sprache – Interaktion – Kultur: ein Beitrag zur Problemdekonstruktion anhand des Paradigmas Linguokulturologie. *Facetten der Mehrsprachigkeit aus theoretischer und unterrichtspraktischer Sicht (Interkulturelle Perspektiven in der Sprachwissenschaft und ihrer Didaktik)*, 85–115.
- Hrisztova-Gotthardt, H. (2008). *Vom gedruckten Sprichwörterbuch zur interaktiven Sprichwortdatenbank. Überlegungen zum linguistischen und lexikographischen Konzept mehrsprachiger Sprichwortdatenbanken*. <http://docplayer.org/23255467-Vom-gedruckten-sprichwoerterbuch-zur-interaktiven-sprichwortdatenbank.html>
- Hristova-Gotthardt, H. & Varga A. (2015). *Introduction to Paremiology*. Warsaw : De Gruyter Open Poland. <https://doi.org/10.2478/9783110410167>
- Krüger, C. (2009). *Zur Repräsentation des Alter(n)s im deutschen Sprichwort* (Lang ed.). Retrieved from https://books.google.com.ua/books?id=0v37Pxg_CEUC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false
- Mieder, W. (2012). “Diesz ist der Grund dieser räthselhaften Sprichwörter”. Über “Deutsche Sprichwörter mit Erläuterungen” (1790) von Johann Christian Siebenkees. Idiome, Konstruktionen, “verblünte rede”. *Beiträge zur Geschichte der germanistischen Phraseologieforschung*, 51–70.
- Mieder, W. (2022). “Die Bäume wachsen nicht in den Himmel” – Überlieferung, Verwendung und Bedeutung eines Sprichworts. *Linguistische Treffen in Wrocław*, 21(1), 165–203.
- Orel I. I. (2020). Sposoby transliatsii natsional’no-kul’turnoi informatsii v semantytsi nimets’kykh frazeolohichnykh odynts’ iz komponentom “Pfennig” na poznachennia avtostereotypiv. *Visnyk KNU. Serii Filolohiia*, 23(2), 102–111. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2020.223257>
- Pozhar, A. (2020). Age-related conversations in Anglo-American literary discourse: A linguopragmatic aspect. *Herald of Kyiv National Linguistic University. Series in Philology*, 23(1), 84–93.
- Wettstein, M., Park, R., Kornadt, A. E., Wurm, S., Ram, N., & Gerstorf, D. (2024). Postponing old age: Evidence for historical change toward a later perceived onset of old age. *Psychology and Aging*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1037/pag0000812>
- Zhabotynska S. (2019). The Study of Language: linguistic Paradigms. *Філологічні студії. Збірник наукових праць. Filolohichni studii. Zbirnyk naukovykh prats’*, 12, 7–12. <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2019.12.1>

LEKSYKOHRAFICHNI DZHERELA

- Kudina, O., & Prorochenko, O. (2005). *Perlyny narodnoi mudrosti*. Vinnytsia, Nova knyha.
- SUM. Slovyk ukrains’koi movy. (2025, 25 travnia). Starist’.

<https://sum.in.ua/s/staristj>

COLLINS. Collins dictionary. (2025, May 25). *Age*.

<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/age>

DWDS. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. (2025, 25. Mai). *Alter*.

<https://www.dwds.de/wb/Alter>

Duden. (1998). *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich, Dudenverlag. Bd.11.

Röhrich. L. (2000). *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten: in 5 Bänden*. Berlin: Directmedia.

Дата надходження до редакції 30.05.2025

Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про автора

**Кулик
Надія Дмитрівна,**

кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри
німецької філології
Київського національного
лінгвістичного університету

e-mail: nadija.kulyk@knlu.edu.ua

**Коло
наукових інтересів:**
фразеологія,
лексикологія,
стилістика,
перекладознавство,
міжкультурна
комунікація

UDC 811.112.2'362:37.034

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2025.335647>

I. G. Lechner

Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Ukraine

e-mail: lechner.ilona@kmf.org.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7235-6506>

I. I. Huszti

Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Ukraine

e-mail: huszti.ilona@kmf.org.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1900-8112>

COGNITIVE LINGUISTIC CORRELATES BETWEEN LANGUAGE AND MORAL EDUCATION: INSIGHTS FROM GERMAN

Abstract

Morality is commonly regarded in public consciousness as a construct shaped by religious, legal, philosophical, and social dimensions. Although explicit discussions of morality are relatively rare in everyday discourse, linguistic expressions often reveal underlying moral concepts. These concepts play a central role in shaping human decision-making across diverse domains of life, manifesting through both verbal and non-verbal behaviour.

Within the cognitive linguistic framework, language and thought are understood to be inextricably linked: while thought is articulated through language, language in turn influences the cognitive processes that underlie thinking. Lakoff and Johnson (1999) introduced the concept of thinking relativism to capture this dynamic, arguing that the use of different metaphors in language can give rise to distinct patterns of thought. From this perspective, it is pertinent to ask whether speakers of different languages – and by extension, members of different cultural communities – conceptualize morality in divergent ways, and how such differences are encoded linguistically. Furthermore, the question arises as to how culturally specific features of language impact the construction of moral concepts.

The present study addresses these questions by investigating metaphorical language expressions of morality in the German language and comparing them with the conceptual models established in English, particularly those described by Lakoff (1996, 2002) and Lakoff and Johnson (1999). While their framework primarily reflects American cultural patterns, certain aspects may be considered near-universal and thus offer valuable insights for cross-linguistic and cross-cultural analysis.

Our research focuses on identifying and analyzing metaphorical expressions related to morality in contemporary German, and on evaluating how these reflect or differ from the English-language conceptual models. While the German data do not fully reproduce the comprehensive metaphorical system proposed by Lakoff, they nonetheless highlight key similarities and differences in the moral conceptualizations embedded in the two languages.

Keywords: morality, moral education, cognitive paradigm, conceptualization, conceptual metaphor, metaphorical linguistic expressions.

Анотація

У суспільній свідомості мораль розглядається як багатовимірна категорія, що охоплює релігійний, правовий, філософський і соціальний аспекти. Незважаючи на те, що прямі розмови про мораль трапляються нечасто, мовні прояви відображають усталені уявлення про неї. Моральні концепти відіграють ключову роль у ухваленні рішень у різних сферах життя, знаходячи вираження як у вербальній, так і в невербальній поведінці.

Згідно з когнітивною парадигмою, між мовою та мисленням наявний тісний взаємозв'язок: мислення виявляється в мові, однак і сама мова впливає на когнітивні процеси. У межах вивчення взаємозалежності мови, мислення та культури Лакофф і Джонсон (1999) запропонували концепцію

мисленнєвого релятивізму, відповідно до якої різноманіття метафоричного вираження спричиняє відмінності в способах мислення. Це порушує питання про те, чи можуть представники різних мовних і культурних спільнот по-різному концептуалізувати мораль і яким чином такі відмінності репрезентуються в мовних структурах. У ширшому контексті постає також проблема про вплив культурно специфічних мовних особливостей на процес формування моральних понять.

Метою нашого дослідження є виявлення й аналіз таких впливів шляхом порівняння метафоричної репрезентації моралі в німецькій мові з відповідними концептуальними моделями, сформованими на основі англійського мовного матеріалу. Аналітичне підґрунтя становить концепція моралі, розроблена Лакоффом (1996, 2002) та Лакоффом і Джонсоном (1999), яка, хоч і зосереджена на американському культурному контексті, містить елементи, що можуть мати універсальний характер, а відтак застосовуватися в міжкультурних дослідженнях. У статті зосереджено увагу на аналізі метафоричних висловлювань у сучасній німецькій мові, які стосуються моральної сфери, та їх зіставленні з англійськомовними прикладами. Хоча зібрані мовні дані не утворюють повноцінної метафоричної системи, запропонованої в працях Лакоффа, окремі її елементи виразно ілюструють як подібності, так і відмінності в моральних уявленнях, що притаманні англійсько- й німецькомовному просторам.

Ключові слова: мораль, моральне виховання, когнітивна парадигма, концептуалізація, концептуальна метафора, метафоричний мовний вираз.

Introduction. The concept of morality is at the interface of several disciplines, including philosophy, theology, psychology and jurisprudence, among others, which have libraries of literature on the subject. Morality plays such a dominant role in the lives of peoples, small and large groups, communities and individuals that it would be difficult to find an area where its influence can be ignored.

Philosophers and (moral) psychologists have long debated whether morality depends on our intellectual abilities, our rational thinking, or whether our intuitions guide our moral judgments. The concept has had different meanings in different historical periods and there may be differences between cultures as to what is moral. One researcher on the topic is Jonathan Haidt (2001), a moral psychologist who approaches the concept of morality from the perspective of cognitive science. According to his social intuitionist theory, the question is whether our ability to decide whether something is moral is determined by rational abilities or by intuition, that is, based on some emotional reaction. He argues that our emotions dominate these judgments. He does not talk about emotions and reason, but about intuitions, which are themselves a cognitive process for him. According to Haidt (2001), there are five bases of morality:

- harm/care,
- impartiality/justice,
- group affiliation/loyalty,
- authority/respect,
- purity/holiness.

The social-intuitionist approach outlined above is in many ways consistent with the conceptions of morality constructed in cognitive linguistics research. Lakoff (1995, 1996, 2002) and Lakoff and Johnson (1999) dealt with this issue in depth in relation to American English. In their research, they investigated the cognitive processes involved in the conceptualization process of the concept. They systematized the conceptual metaphors of ‘morality’, from which they built the concept of morality, part of which we also rely on in this paper. In our research, we used a corpus-based systematic analysis to investigate one aspect of the concept of morality, namely the conceptual metaphors associated with family morals, as outlined by Lakoff (1996). The goal is to make the connections between language, thought, and culture more understandable, and thereby, supported by examples, to show the reader what values and ideas can be revealed behind the spoken and written words, and what values our certain linguistic expressions – albeit unconsciously – convey

to our interlocutors. Lakoff (ibid.) examines Western political morality and concludes that our concept of morality is based on two basic family models. People who emphasize conservative moral values are characterized by the STRICT FATHER model, while liberals are characterized by the NURTURANT PARENT model. Both models prioritise different concepts of morality and treat the concept of morality differently. It is assumed that the German language reflects the value system associated with the latter.

The structure of the paper is as follows: the first part of the paper provides the theoretical background of the research, focusing on conceptual metaphor theory and metaphorical conceptualisation. The second section introduces the family models with which our conception of morality can be associated. This is followed by a description of the research methodology and corpus analysis. The paper concludes with an interpretation of the results and a conclusion.

Analysis of recent research and publications. A concept only has meaning for us, it only carries information, if we have any experience related to it. Meaning is actually identical to conceptualization (Ban  zerowski, 2000, p. 243). The conceptualization of a concept, i.e. the construction of its meaning in our minds, can be the result of various cognitive processes, such as categorization, conceptual framing, metaphor, metonymy, conceptual integration, shape-background arrangement, pictorial schema, etc., most of which can be traced back to our bodily experiences. Schemas play a central role in understanding metaphors as they provide the fundamental structures for metaphorical concepts (Kövecses, 2020; Vakhovska, 2021). We can create metonymic relationships between concepts within a frame and metaphoric relationships between concepts in different frames.

Metaphors are traditionally classified as poetic images and their interpretation is considered the task of literary scholars. The function of metaphors is thus to achieve some artistic or rhetorical effect. According to the followers of cognitive linguistics, however, the main task of the discipline is to describe the metaphors of natural language, since conceptual metaphor is one of the fundamental tools of the conceptualization process (Ban  zerowski, 1999).

The cognitive linguistic basis of ‘conceptual metaphor theory’ was developed by Lakoff and Johnson (1980) in their book *Metaphors We Live By*. In Kövecses’ (2005, 2020) definition, a conceptual metaphor is, from a cognitive linguistics perspective, the understanding of one conceptual domain (target domain) in terms of another conceptual domain (source domain). He states that “metaphors are used by ordinary people without the slightest effort (without their being aware of it), it is not only the privilege of the exceptionally gifted” (Kövecses, 2005, p. 14). The linguistic manifestations of conceptual metaphors are metaphorical linguistic expressions. In our conceptualization system, however, metaphors exist not only at the linguistic but also at the conceptual level. As Lakoff and Johnson (1980, p. 5) put it, “the concept is metaphorically structured, the activity is metaphorically structured, and it follows that language is metaphorically structured”. We often hear expressions from couples in everyday life such as ‘our relationship is stuck’, ‘we have come to a crossroads’, ‘we have come a long way,’ etc. These idiomatic expressions are based on the cognitive metaphor of LOVE IS A JOURNEY, which is structured by the following mappings (Kövecses, 2005, p. 23):

Source:	Target:
JOURNEY	LOVE
TRAVELERS	LOVERS
VEHICLE	LOVE RELATIONSHIP
DESTINATION	PURPOSE OF RELATIONSHIP
DISTANCE COVERED	PROGRESS MADE IN THE RELATIONSHIP
OBSTACLES ALONG THE WAY	DIFFICULTIES ENCOUNTERED IN THE RELATIONSHIP

So our abstract concepts, including morality, are manifested in language in the form of metaphorical linguistic expressions. Thus, via identifying and analysing the conceptual metaphors behind them, we can find out which specific concepts are involved in the process of interpreting a concept, which of their elements have been projected onto which element of the target domain. In this way, concepts that seem elusive become more tangible to us.

Metaphors related to morality are as follows (Lakoff, 2002, pp. 64–114):

BEING GOOD IS BEING UPRIGHT
BEING BAD IS BEING LOW
DOING EVIL IS FALLING
EVIL IS FORCE (EITHER INTERNAL OR EXTERNAL)
MORALITY IS STRENGTH
PEOPLE ARE OBJECTS
PEOPLE'S ESSENCE IS THE MATERIAL OF THE OBJECT
MORALITY IS THE DEFEAT OF EVIL FORCES
MORALITY IS WHOLENESS
IMMORALITY IS DAMAGE
MORALITY IS PURITY
IMMORALITY IS DIRT
MORALITY IS HEALTH
IMMORALITY IS DISEASE
MORALITY IS EMPATHY
MORAL ACTION IS NURTURANCE
MORAL AGENTS ARE NURTURING PARENTS
MORALITY IS PHYSICAL HEIGHT
MORAL DEVELOPMENT IS PHYSICAL GROWTH
MORAL STANDARDS ARE VERTICAL STANDARDS

The metaphors listed above are by no means exhaustive. The metaphors discussed here shape thinking, but they are not unique to Western culture. They are widespread in other parts of the world, as their source domains actually stem from the basic human experience of well-being. Whether these are truly universal has not yet been clearly demonstrated in further cross-cultural studies, but some of them certainly are.

Lakoff (1996), examining Western political morality, concludes that there are basically two family models, and thus two different moral conceptions. Conservatives are characterized by the STRICT FATHER model, while liberals are characterized by the NURTURANT PARENT model. Both models prioritise different concepts of morality and treat the concept of morality differently.

Lakoff's (1996) focus on family type when examining morality has two main reasons:

1) The child's moral sensitivity begins to develop in the family, and it is here that his or her understanding of morality is first formed.

2) Most of the moral education comes from the family. Of course, the child is also exposed to social influences, but these are passed on to the child through the family filter.

The STRICT FATHER family model

The father is the embodiment of authority and power in the family, and it is his responsibility to protect his children from the temptations of evil forces (the devil), since the world is a dangerous place where we are constantly tempted by evil forces that try to shake our moral stability. Temptation must be overcome by moral strength (courage, self-discipline, and self-restraint). The father's most important objective is to educate his children in morality, and for this he can use any means of discipline, including corporal

punishment. In order to achieve these goals, the mother is also involved, but her primary role is to take care of the family, raise the children and do the housework. The father's decision is sacred, the family members do not contradict it, they accept it unconditionally. When the children grow up, paternal control ceases, so self-control must be developed in the child from childhood, i.e. the child must be raised to be a disciplined adult, able to take care of himself and his family, and later to play the role of a strict father. Those who lack self-discipline and self-control cannot overcome the temptation of evil and may become immoral.

If we extend the family model to everyday life, we can see that there are also many dangers and evil forces lurking in society. In many cases, we witness temptation, which can only be overcome by moral strength and self-restraint. Otherwise, we will be punished. But who can punish? In the person of the punishing STRICT FATHER, it can be the literal strict father, the mother, conscience, society, and God (Lakoff, 1995).

The NURTURANT PARENT family model

The NURTURANT PARENT family model, on the other hand, can be described as follows. In a family, both parents take equal responsibility for establishing and maintaining the moral stability of their child. Family members are equal partners, recognising each other's choices and being responsible for each other. Each family member cares for him/herself and for the other family members. Trust, communication and empathy for each other play an important role in their relationship. The parent tries to empathise with the child, despite the fact that they may have different views and values on certain things. However, he or she still strives to make the child embrace his or her values.

It is clear from the above that there is no punishment or discipline in this model. Morality does not emerge from an ego based on self-discipline, but from responsibility based on empathy for one another.

The family models mentioned are idealized cases, in reality it is almost impossible to encounter such a family, but it is almost certain that we will experience some kind of mixture of these two models. The number of possible variations and blends is extremely high.

Nevertheless, we believe that these two family models are very important for human morality. To extend family morality to morality in a general sense, the metaphor of HUMANITY IS FAMILY is needed (Lakoff & Johnson, 1999).

The HUMANITY IS FAMILY metaphor is based on the following conceptual mappings:

FAMILY → HUMANITY

EACH CHILDREN → EACH HUMAN BEINGS

OTHER CHILDREN → OTHER HUMAN BEINGS

FAMILY MORAL RELATIONS → UNIVERSAL MORAL RELATIONS

FAMILY MORAL AUTHORITY → UNIVERSAL MORAL AUTHORITY

FAMILY MORALITY → UNIVERSAL MORALITY

FAMILY NURTURANCE → UNIVERSAL MORAL NURTURANCE

If the metaphor of family morality is projected onto the metaphor of universal morality, the moral obligation towards family members can be projected onto the moral obligation towards all living beings.

The metaphor of HUMANITY IS FAMILY is so general that it does not determine how we should behave; it only generates specific moral content if we fill family morality with the mappings of the appropriate family model. With this metaphor, we can step out of the scope of the family towards universal morality. The question is whether we conceptualize universal morality through the STRICT FATHER or the NURTURANT PARENT model. According to Lakoff and Johnson (1999), the role of parents in society can be fulfilled by God,

universal reasons (rational morality), universal feelings (intuitionistic morality), and social norms (laws).

Statement of the research aim and objectives. The aim of the research is to explore how conceptual metaphors related to morality are realized in the German language and what connections can be discovered between metaphorical linguistic examples and moral education. The study focuses on the conceptual metaphors and linguistic structures that convey moral values and norms in the German language and examines how these linguistic devices shape individuals' moral understanding and behaviour.

The objectives of the research are based on the following main points:

1. Exploring linguistic and cognitive elements, i.e. conceptual metaphors and their linguistic manifestations that convey moral values in the German language.
2. The relationship between linguistic expressions and moral education, i.e. analysing how linguistic forms shape attitudes towards moral norms, paying special attention to conservative and liberal values and norms prevalent in German culture.
3. Analysing examples and linguistic patterns, i.e. demonstrating the linguistic appearance of various moral and social concepts through German language examples that help to develop moral decision-making and social responsibility.

This research aims to contribute to the further development of the interdisciplinary field of cognitive linguistics and moral education, and to provide an example for a better understanding of the interplay between language use and moral education.

Research methods and methodology

The study corpus

The main focus of the study is the analysis of the collected material, for which the methodology of corpus linguistics was used, i.e. the “bottom-up” approach. The empirical research is divided into two major parts. First, a linguistic corpus was compiled from the German database. For this, the search term Moral was used with whole-sentence concordance. The German language examples are taken from the *Digitales Wörterbuch der Deutschen Sprache* (Digital Dictionary of the German Language), which has the advantage of allowing us to examine the occurrence of the concept in different periods through the settings. In this case, we worked with language examples from the period 2002–2018.

Procedure for analysis

The analysis was carried out in the following steps:

- 1) The keyword of the search is ‘morality’, or ‘Moral’, which can be considered as a central member of the category of ‘morality’.
- 2) We followed the metaphor identification method (MIP) developed by Group (2007) and further developed (MIPVU) by Steen et al. (2010) to identify which linguistic terms are metaphorical. This multi-step procedure is used to rule out subjectivity and the researcher's linguistic intuition (Kövecses, 2010, p. 5):
 - a) Reading the entire text (full example sentences) to determine the general meaning.
 - b) Breaking the text (example sentence) into linguistic units, words.
 - c) Examining the meaning of the words, whether there are any words with multiple meanings among them.
 - d) Determining the primary meaning for all words in the text.
 - e) Considering the context: if the primary meaning and the meaning observed in the text differ, determining the fact of metaphor.
- 3) We grouped the figurative language expressions according to conceptual metaphors, and examined the identified mediating entities and source domains.

This paper presents the partial results of a more comprehensive research and analysis, focusing specifically on family mores (Lechner, 2023).

Presentation and discussion of the main research material. The STRICT FATHER and NURTURANT PARENT family models attributed to Lakoff (1996) are not mutually exclusive, but rather complementary models. In reality, there are no families that “function” only on the basis of one or the other. In a given family, there may be shifts in emphasis towards the STRICT FATHER or NURTURANT PARENT models regarding the roles played by family members. Building on the family models, two basic moral models can be constructed.

The STRICT FATHER model based on German examples

In the German-language corpus, elements of family models appear both specifically in relation to families and in a political context through the metaphor SOCIETY IS FAMILY.

A central element of the STRICT FATHER model is the authoritative figure to whom the other family members are subordinated. He has the right to exercise power. He does this with the aim of educating the child in the family to observe moral boundaries and to develop moral behaviour.

According to the German examples, the embodiment of absolute authority in the conceptual system of German speakers may be the parent, specifically the father or God. In example (1), paternal authority is specifically represented, since we know from our knowledge of history and social science that the patriarchal social system endowed men with various privileges.

(1) *Obgleich die Lebensführung und Ideologie verschiedener fundamentalistischer Gruppen Variationen aufweisen, propagieren sie alle **patriarchalische Autorität und Moral**.* (‘Although the lifestyle and ideology of different fundamentalist groups vary, they all propagate patriarchal authority and morality.’)

According to conservative values, the child obeys the father unconditionally. However, it refers to liberal thinking that they rebel against the authoritative person, protest, and threaten his authority (examples (2), (3)). In the sense of the metaphor, they thereby become immoral, so IMMORAL IS DISOBEDIENT.

(2) *Und als seine Mitschüler **gegen die Moral der Eltern aufbegehrten**, [...]* (‘And when his classmates rebelled against the morality of their parents, [...]’)

(3) *Jugendkultur **bedroht mal aggressiv, mal unterschwellig die herrschende Moral**.* (‘Youth culture threatens the prevailing morals, sometimes aggressively, sometimes subliminally.’)

(4) *[...] die unpolitische Gesinnung der bürgerlichen Gesellschaft mit ihrem **Fetisch der Moral** provozierte somit die Kritik* (‘[...] the apolitical attitude of bourgeois society with its fetish of morality thus provoked criticism’)

In example (4), God appears as an absolute authority, since people tend to raise idols to gods, to persons worshipped as gods, which also causes resistance among a certain stratum of society. In example (5), a secular leader, while in example (6), the law appears as the authoritative figure.

(5) ***Der Vater der Nation predigt der spätkapitalistischen Gesellschaft Moral und verlangt anständige Arbeit für anständiges Geld.*** (‘The father of the nation preaches morality to late capitalist society and demands decent work for decent money.’)

(6) ***Das Recht verbietet die militärische Prävention, die Moral der US-Regierung aber gestattet sie nicht nur, sie verlangt nach ihr.*** (‘The law prohibits military prevention, but the morality of the US government does not only permit it, but demands it.’)

The conceptualization of the metaphor MORAL AUTHORITY also involves the fact that we tend to obey unconditionally a person who is credible in our eyes, whom we trust entirely. Based on this, and based on examples (7) and (8), we assume that the conceptual metaphors MORAL IS CREDIBLE / IMMORAL IS FALSE exist.

(7) *[...] **setz einer auf die Moral in der Welt.*** (‘[...] one bets on morality in the world.’)

(8) [...] **falsche Moral** [...] ('[...] false moral [...]')

There are situations in life when we need to exercise self-restraint and self-discipline in order not to rebel against authority. This is Lakoff and Johnson's MORAL BOUNDS (1999), which is the condition for remaining moral (examples (9), (10)).

(9) [...] **seine sexuellen Wünsche zu erfüllen verbieten Gesetz und Moral** sowieso ('[...] to fulfill one's sexual desires is prohibited by law and morality anyway')

(10) **Nun entdecken wir, daß keine Vernunft uns verbietet, Menschen zu morden, sondern nur die Moral, daß wir aber leben im Zeitalter der Vernunft, verdammt zur Sprachlosigkeit, und daß die Moral längst entlarvt ist als gefügige Ideologie.** ('Now we discover that no reason prohibits us from murdering people, only morality, but that we live in the age of reason, condemned to speechlessness, and that morality has long been exposed as a compliant ideology.')

Internal restraint is needed to avoid crossing the boundaries and the inner strength of the ego to resist external/internal temptation. The stronger the ego is, the more capable of self-discipline is, the more moral the individual is (example sentences (11)–(13)).

(11) **Eine eigene Moral könnten Chinas Reiche nur finden, wenn sie wie er Selbstbeschränkung üben, meint Zhang.** ('China's empires can only find their own morality if they practice self-restraint like he does, says Zhang.')

(12) **Je mehr er ihre "Gier" und Maßlosigkeit geißelt, desto sicherer fühlt er sich in seiner Moral.** ('The more he condemns their "greed" and excess, the more confident he feels in his morality.')

(13) [...] **mit einer Moral individueller Askese und Selbstkontrolle verbunden.** ('[...] associated with a morality of individual asceticism and self-control.')

(14) **Zurück zur Familie, zurück ins Nest, zurück in den Hafen der Ehe und natürlich: zurück zu Moral, Anstand, auf den Pfad der Tugend eben.** ('Back to the family, back to the nest, back to the harbor of marriage and of course: back to morality, decency, to the path of virtue.')

In the metaphor MORAL ACTION IS RESTRICTED MOVEMENT, the metaphors MORAL BOUNDARIES and MORALITY IS STRENGTH are also present. The metaphorical linguistic expression in example (14) expresses that if we want to return to morality, we can do so by following a designated path, the path of virtue. The moral constraint helps us not to deviate from the path. The first half of the sentence lists conservative values that ensure morality and decency. The ones listed in example (15) are also labeled as conservative values.

(15) **Moral, Religion, der Schutz der Familie und das Schulgebet – ein ganzes Bündel sozial konservativer Werte und Forderungen treibt diese Bewegung.** ('Morality, religion, the protection of the family and school prayer – a whole bundle of socially conservative values and demands drives this movement.')

Therefore, the most important task in the family is to raise the child to be moral. This element of the model is realized in example (16).

(16) **Um ihre Physis mache ich mir jedenfalls keine Sorgen, eher schon um ihre Moral.** ('I am not worried about her physical condition, but rather about her morale.')

A critique of families operating on the basis of the STRICT FATHER model appears in the examples (17)–(19).

(17) **Er ist eines der vielen desillusionierten Kinder, die uns die 68er Generation hinterlassen hat: pappesatt von der triefenden Moral ihrer Eltern, sich sträubend gegen die von frühester Jugend verordneten Werte des Lebens.** ('He is one of the many disillusioned children that the 1968 generation left us: fed up with the dripping morality of their parents, rebelling against the values of life prescribed from early youth.')

(18) *Popkulturelle Bewegungen entstehen in der Regel aus dem Geist der Auflehnung: gegen das Establishment, gegen die Moral der Elterngeneration, gegen vorangegangene Pop-Ästhetiken.* ('Pop cultural movements usually arise from the spirit of rebellion: against the establishment, against the morals of the parent generation, against previous pop aesthetics.')

(19) *Vor allem engagierte Abiturienten und Studenten, denen das immer noch rigide Erziehungssystem keine Chance bietet, Kreativität und Moral zu vereinen.* ('Above all, committed high school graduates and students, for whom the still rigid educational system offers no chance to combine creativity and morality.')

NURTURANT PARENT model based on German examples

As we have mentioned earlier, one of the central concepts of the model is empathy, which means that we sympathize with others, feeling both the joys and sorrows of our fellow human beings. If this is the case, then we feel their well-being, or their not-well-being. So if we want to feel good about ourselves, then we must support their well-being and strive to increase it.

In some cases, this also means taking care of our fellow human beings. This is illustrated in example (20), which states that a virtuous person is one who takes care of families from which the carer, the father, is unable to do so because of the need to protect the homeland.

(20) *Wer US-Soldaten grundlos in den Krieg schicke, und nicht dafür Sorge, dass ihre Familien ausreichend versorgt seien, der habe keine Moral, klagte Barack Obama.* ('Anyone who sends US soldiers to war without reason and does not ensure that their families are adequately provided for has no morals, complained Barack Obama.')

The motivational basis of the conceptual metaphor MORALITY IS NURTURANCE is the childhood experience of how our parents took care of our well-being: feeding us, keeping us warm, washing us, etc. This has led us to realize that if we want to live morally, this includes empathy for our fellow human beings. We extend the metaphor to broader layers through the correspondence SOCIETY IS FAMILY.

Germany's immigration and refugee policy reflects this line of thinking. The basis of refugee policy is to take care of people who are in trouble, to embrace them, to ensure their well-being. To show empathy towards them, because this is what social morality demands.

(21) *Angela Merkel und Barack Obama redeten über Moral und Realismus in der Flüchtlingspolitik.* ('Angela Merkel and Barack Obama spoke about morality and realism regarding refugee policy.')

(22) *Deutschland braucht die Zuwanderung – aus Moral und aus Interesse.* ('Germany needs immigration – because of moral and interest reasons.')

The CONTAINER schema also appears in examples (21) and (22). In the former, the two leaders talk about what would be moral in relation to refugees and what is reality. However, the short passage does not reveal what kind of behavior is considered moral. In the latter, the word *because of* suggests that morality is the reason for immigration.

The metaphor discussed appears in other contexts besides politics in the German corpus as a fundamental form of behaviour towards others.

(23) *Jeder Mensch hat eine Chance verdient, wenn es um Moral geht.* ('Everyone deserves a chance when it comes to morality.')

(24) *[...] zeigten/beweisen Moral* ('[...] showed/prove morality')

As we have mentioned in the introduction, within SPORT ICM the word *Moral* means 'the willingness to stand up/fight for something; discipline, self-discipline, inner strength, self-confidence' (Kunkel-Razum, Scholze-Stubenrecht & Wermke, 2003, p. 1099).

(25) *[...] ein Spiel voller Kampfgeist, Moral und Emotionen* ('[...] a game full of fighting spirit, morale and emotions')

When interpreting example (25), morality can also be seen as a component of good sportsmanship, and the metaphorical consequence of MORAL NURTURANCE is also realized, according to which the player feels responsible for their team, demonstrating behaviour that contributes to its success.

A central element of the NURTURANT PARENT family model is upbringing by example. In other words, parents set their own behaviour as an example for the child to follow, thereby educating him/her (examples (26)–(28)).

(26) *Ich will die Kinder sicher durch den Alltag führen, ihnen Moral und Respekt beibringen.* ('I want to guide the children safely through everyday life, teach them morals and respect.')

(27) *Moral bedarf entscheidend der Erziehung, des Vorbilds und des Beispiels, auch der Regeln und der Institutionen.* ('Morality requires education, role models and examples, as well as rules and institutions.')

(28) *Moral wollte er durch Beispiele persönlichen Mutes gelehrt wissen.* ('He wanted morality to be taught through examples of personal courage.')

Liberal education is manifested in example (29), according to which the order has been upset and it is not the parents who educate, but the children. This may be due to the fact that in the model all family members have the same rights, everyone is equal.

(29) [...] *nicht mehr die Eltern die Kinder, sondern die Kinder die Eltern zu mehr Moral und Arbeitsamkeit erziehen.* ('[...] no longer do the parents educate the children, but the children educate the parents to be more moral and industrious.')

Conclusions and prospects for further research. Summarizing the research results, we can conclude that the metaphor MORALITY IS NURTURANCE is significantly more developed in the German language. The aforementioned MORAL AUTHORITY metaphor is present in the German language, but disobedience, indignation, and protest against an authoritative figure are also manifested in the linguistic examples. In Lakoff's English examples, the authoritative person appears as God, political or religious leaders, or a parent. The metaphors THE MORAL AGENT IS A CHILD and MORALITY IS OBEDIENCE can also be detected. We did not encounter these in the German expressions.

According to Lakoff (1995, 1996, 2002) and Lakoff and Johnson (1999), our concept of morality can be traced back to the type of family we grew up in. The relationships between parent-child, father-mother, siblings, and the values represented by family members determine our later thinking, whether we live our lives according to conservative or liberal values. Through the conceptual metaphor SOCIETY IS FAMILY, these family experiences extend to the entire society. Just as there are no families based on a pure STRICT FATHER or NURTURANT PARENT model, societies cannot be characterized in such a uniform way. However, the dominance of one or the other can be demonstrated.

Although we could not support each element of the family models with examples based on the German-language corpus, based on the dominant elements we can state that liberal ideas dominate in the German-language corpus. We cannot clearly state the correctness of our hypothesis. Based on the linguistic examples we can see what values are hidden behind the words, what parents convey to their children through their linguistic and non-linguistic behaviour. Extending the idea to German society through the already mentioned SOCIETY IS FAMILY metaphor, the examples prove how it is possible to convey moral values and ideas to readers during written communication in a living language.

As a further research direction, it would be worthwhile to include moral metaphors from other languages (e.g. Ukrainian) in the cognitive linguistic analysis, in order to get a multilingual contrastive picture of the linguistic-cultural specificity of moral concepts. A deeper analysis of German examples may contribute to a comparative understanding of

European moral ways of thinking. Finally, the cultural significance of conceptual metaphors could be supported by empirical studies, e.g. corpus analysis or discourse-based research.

Conflict of Interest

The authors declare no conflicts of interest.

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence tools or materials were used in the manuscript.

JITEPATYPA

- Banászowski, J. (1999). A kognitív nyelvészet alapelvei. *Magyar Nyelvőr*, 123(1), 78–87.
- Banászowski, J. (2000). *A nyelv és a nyelvi kommunikáció alapkérdései*. ELTE, BTK.
- Farkas, O. (2012). Az állam fogalmának konceptualizációja a magyar politikában az elmúlt tizenegy év országértékelő beszédei alapján, avagy van-e “magyar csavar”. In V. Voigt, & G. Balázs (Eds.), *Nyelv és kultúra: Kulturális nyelvészet. Magyar szemiotikai tanulmányok*, 25–26. kötet (pp. 114–118). Magyar Szemiotikai Társaság.
- Group, P. (2007). MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol*, 22(1), 1–39.
<https://doi.org/10.1080/10926480709336752>
- Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, 108(4), 814–834.
<https://doi.org/10.1037/0033-295X.108.4.814>
- Kövecses, Z. (2005). *A metafora: Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*. Typotex.
- Kövecses, Z. (2009). Az angol nyelv helyzete és a magyar politika. Azaz mit taníthat nekünk magyaroknak a kognitív tudomány? In T. Frank, & K. Károly (Eds.), *Anglisztika és amerikanisztika: Magyar kutatások az ezredfordulón* (pp 65–75). Tinta Könyvkiadó.
https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/8856/Anglisztika_es_amerikanisztika.pdf?sequence=1
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction*. 2nd edition. Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2020). *Extended conceptual metaphor theory*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/9781108859127>
- Kunkel-Razum, K., Scholze-Stubenrecht, W., & Wermke, M. (Hrsg.) (2003). *Duden. Deutsches Universalwörterbuch*. 5. Auflage. Dudenverlag.
- Lakoff, G. (1995). *Metaphor, morality and politics, or, why conservatives have left liberals in the dust*.
<http://www.wvcd.org/issues/Lakoff.html>
- Lakoff, G. (1996). *Moral politics*. University of Chicago Press.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226411323.001.0001>
- Lakoff, G. (2002). *Moral politics: How liberals and conservatives think*. University of Chicago Press.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226471006.001.0001>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226470993.001.0001>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the flesh*. Basic Books.
- Lechner, I. (2015). Politikai erkölcs – és ami mögötte van – a kárpátaljai magyar nyelvű sajtó anyagán vizsgálva. In R. Pletl, & I-K. Nagy (Eds.), *Nyelvi sokszínűség Európában* (pp. 67–77). Scientia Könyvkiadó.

- Lechner, I. (2023). *Erkölc és nyelvészet: Az erkölcsfogalom metaforikus konceptualizációja a magyar és a német nyelvben*. II. RFKMF – “RIK”-U Kft.
- Steen, G. J., Dorst, A. G., Herrmann, J. B., Kaal, A. A., Krennmayr, T., & Pasma, T. (2010). *A method for linguistic metaphor identification: From MIP to MIPVU*. John Benjamins Publishing Company.
<https://doi.org/10.1075/celcr.14>
- Vakhovska, O. V. (2021). Metaphors of emotions: Towards a data-driven formalization. *Messenger of KNLU. Series Philology*, 24(1), 33–48.

REFERENCES

- Banászowski, J. (1999). A kognitív nyelvészet alapelvei. *Magyar Nyelvőr*, 123(1), 78–87.
- Banászowski, J. (2000). *A nyelv és a nyelvi kommunikáció alapkérdései*. ELTE, BTK.
- Farkas, O. (2012). Az állam fogalmának konceptualizációja a magyar politikában az elmúlt tizenegy év országértékelő beszédei alapján, avagy van-e “magyar csavar”. In V. Voigt, & G. Balázs (Eds.), *Nyelv és kultúra: Kulturális nyelvészet. Magyar szemiotikai tanulmányok*, 25–26. kötet (pp. 114–118). Magyar Szemiotikai Társaság.
- Group, P. (2007). MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol*, 22(1), 1–39.
<https://doi.org/10.1080/10926480709336752>
- Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, 108(4), 814–834.
<https://doi.org/10.1037/0033-295X.108.4.814>
- Kövecses, Z. (2005). *A metafora: Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*. Typotex.
- Kövecses, Z. (2009). Az angol nyelv helyzete és a magyar politika. Azaz mit taníthat nekünk magyaroknak a kognitív tudomány? In T. Frank, & K. Károly (Eds.), *Anglisztika és amerikanisztika: Magyar kutatások az ezredfordulón* (pp 65–75). Tinta Könyvkiadó.
https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/8856/Anglisztika_es_amerikanisztika.pdf?sequence=1
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction*. 2nd edition. Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2020). *Extended conceptual metaphor theory*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/9781108859127>
- Kunkel-Razum, K., Scholze-Stubenrecht, W., & Wermke, M. (Hrsg.) (2003). *Duden. Deutsches Universalwörterbuch*. 5. Auflage. Dudenverlag.
- Lakoff, G. (1995). *Metaphor, morality and politics, or, why conservatives have left liberals in the dust*.
<http://www.wgcd.org/issues/Lakoff.html>
- Lakoff, G. (1996). *Moral politics*. University of Chicago Press.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226411323.001.0001>
- Lakoff, G. (2002). *Moral politics: How liberals and conservatives think*. University of Chicago Press.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226471006.001.0001>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226470993.001.0001>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the flesh*. Basic Books.
- Lechner, I. (2015). Politikai erkölcs – és ami mögötte van – a kárpátaljai magyar nyelvű sajtó anyagán vizsgálva. In R. Pletl, & I-K. Nagy (Eds.), *Nyelvi sokszínűség Európában* (pp. 67–77). Scientia Könyvkiadó.

Lechner, I. (2023). *Erkölc és nyelvészet: Az erkölcsfogalom metaforikus konceptualizációja a magyar és a német nyelvben*. II. RFKMF – “RIK”-U Kft.

Steen, G. J., Dorst, A. G., Herrmann, J. B., Kaal, A. A., Krennmayr, T., & Pasma, T. (2010). *A method for linguistic metaphor identification: From MIP to MIPVU*. John Benjamins Publishing Company.
<https://doi.org/10.1075/celcr.14>

Vakhovska, O. V. (2021). Metaphors of emotions: Towards a data-driven formalization. *Messenger of KNLU. Series Philology*, 24(1), 33–48.

Дата надходження до редакції 12.04.2025
Ухвалено до друку 30.06.2025

Author information

Ilona Lechner PhD in Linguistics, Associate Professor at Department of Philology Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education e-mail: lechner.ilona@kmf.org.ua		Fields of scientific interest Translation Studies, Pragmatics, Cognitive Linguistics, Conceptual Metaphor Theory
Ilona Huszti PhD in Language Pedagogy, Associate Professor at Department of Philology Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education e-mail: huszti.ilona@kmf.org.ua		Fields of scientific interest Translation Studies, Applied Linguistics, Language Pedagogy, Language Teacher Training

UDC: 81'373.45:004(477)

DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2025.335651>

O. B. Lysychenko

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

e-mail: oleksandr.lysychenko@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-6791-6667>

Kh. B. Melko

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

e-mail: khrystyna.melko@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3384-7529>

STRUCTURAL MODELS OF TERM FORMATION IN UKRAINIAN IT DISCOURSE: TRANSFORMATIONS AND TRENDS

Abstract

The article presents a comprehensive analysis of the structural models used in the formation of terms in modern Ukrainian IT discourse and traces their transformation under the influence of the English language and current trends in information technology development. The relevance of the study is driven by the dynamic growth of the IT sector in Ukraine and the need to standardize professional terminology to enhance the precision and efficiency of professional communication.

The paper outlines the challenges of standardizing IT terminology in the context of globalization processes and examines the contributions of domestic and international scholars to the fields of borrowing and term formation in information technology. Special attention is paid to the relationship between national and international elements in the structure of the terminological system.

The study identifies and describes the main structural models of Ukrainian IT term formation and defines the key trends in their evolution. The methodological framework of the research is based on structural and word formation analysis and comparative analysis of terminological systems, supplemented by descriptive and classification approaches.

The article presents typical models of term formation – morphological, syntactic, and mixed – illustrated with examples of foreign borrowings, calques, abbreviations, and semantic modifications in Ukrainian IT discourse. It also analyzes transformational changes in the structure of terms during translation from English, particularly changes in part-of-speech affiliation, paraphrasing, and emergence of synonymous doublets (e.g., “router” – “маршрутизатор” and “поехав”) that compete in actual language use.

The main development vectors of modern Ukrainian IT terminology are outlined, including the dominance of Anglicisms, the aspiration for terminological stability and standardization, and the influence of professional language practice on term-formation processes. The article also defines promising directions for further research aimed at standardization and optimization of the functioning of new terms in the field of information technology.

Keywords: term formation, IT discourse, borrowing, calque, terminology, structural models, trends.

Анотація

У статті здійснено комплексний аналіз структурних моделей творення термінів у сучасному українському ІТ-дискурсі, а також простежено їхню трансформацію під впливом англійської мови та актуальних тенденцій розвитку інформаційних технологій. Актуальність дослідження зумовлена динамічним зростанням ІТ-сектору в Україні та потребою в унормуванні фахової термінології, що сприяє підвищенню точності й ефективності професійної комунікації.

У роботі окреслено проблематику стандартизації ІТ-термінології в умовах глобалізаційних процесів, а також проаналізовано доробок вітчизняних і зарубіжних дослідників у сфері запозичення й формування термінів у галузі інформаційних технологій. Особливу увагу приділено питанню співвідношення національного й інтернаціонального елементів у структурі терміносистеми.

У межах дослідження ідентифіковано й описано основні моделі структурної організації українських ІТ-термінів, а також визначено провідні тенденції їхньої еволюції. Методологічна база дослідження спирається на структурно-словотвірний і зіставний аналіз терміносистем із залученням дескриптивного й класифікаційного підходів.

У статті представлено типові моделі терміноутворення – морфологічні, синтаксичні та змішані – із прикладами іншомовних запозичень, калькування, аббревіації та семантичних модифікацій в українському ІТ-дискурсі. Проаналізовано трансформаційні зміни у структурі термінів при перекладі з англійської мови, зокрема зміни частиномовної належності, перефразування та поява синонімічних дублетів (наприклад, *маршрутизатор / роутер*), що конкурують між собою в мовній практиці.

Окреслено основні вектори розвитку сучасної української ІТ-термінології, зокрема домінування англізмів, прагнення до термінологічної стабільності й нормативності, а також вплив мовної практики професійної спільноти на термінотворчі процеси. Визначено перспективні напрями подальших наукових досліджень, спрямованих на стандартизацію й оптимізацію функціонування новітніх термінів у сфері інформаційних технологій.

Ключові слова: терміноутворення, ІТ-дискурс, запозичення, калькування, термінологія, структурні моделі, тенденції.

Introduction. The development of the IT sector is accompanied by the emergence of a large number of new terms that require adequate representation in the Ukrainian language. Modern Ukrainian IT discourse is heavily influenced by the English language, as the vast majority of new concepts originate in English-speaking environments (Кальнік, 2019). As a result, Ukrainian IT terminology is increasingly enriched with borrowings and translated equivalents of English terms, often resulting in the coexistence of multiple variants to denote the same concept. Despite efforts toward standardization, the issue of unifying IT terminology remains relevant: in practice, there are instances of simultaneous use of Ukrainian and foreign terms, inconsistencies in spelling and form, as well as discrepancies between scientifically recommended and commonly used versions (Кочан, 2009). This situation complicates professional communication and creates barriers to effective knowledge exchange, making the study of structural models of term formation timely and necessary.

The **relevance** of this article is driven by the need to systematize and analyze the terminology used in Ukrainian IT discourse in order to identify the main patterns of its development. Studying models of term formation allows us to understand the mechanisms of adapting foreign concepts, predict trends in further enrichment of the terminological system, and contribute to the development of recommendations for terminology dictionaries and standards. Given the growing importance of information technology in Ukraine and globally, ensuring a clear and unambiguous terminological framework in Ukrainian has not only linguistic but also practical significance.

Analysis of recent research and publications. The issue of term formation in the IT sector attracts attention of many linguists and terminologists. Significant contributions to the theory of terminology formation have been made by Ukrainian researchers, in particular Diakov, Kiyak, and Kudelko (Д'яков та ін., 2000), who examined the semantic and sociolinguistic aspects of terminology creation. The basic principles of term formation outlined by these scholars remain the foundation for current studies; however, the rapid development of the IT sector requires updating the approaches, taking into account the influence of the English language and the digital culture (Василевська & Голінко, 2025).

Recent foreign and domestic works show increased interest in IT terminology. In particular, researchers focus on the issues of translation and borrowing of IT terms from English. For example, Sydor and Nanivskyi (Сидор & Нанівський, 2019) analyze the formation of English-language neologisms and the methods of rendering them in

Ukrainian. For most English information technology terms, the Ukrainian language offers either direct borrowings (via transliteration) or translated equivalents, with the choice of strategy depending on the tradition of usage and the existence of an established equivalent (Кальнік, 2019; Сидор & Нанівський, 2019).

Kalnik (Кальнік, 2019) focused on the terminological challenges of translating scientific texts in the IT sector, emphasizing the difficulties of selecting adequate equivalents and the need for unified approaches. Specific aspects of term formation (e.g., the creation of verb-based IT terms) are analyzed in the work of Kushlyk and Smienova (2022), which shows that translated Ukrainian equivalents of English computer verbs can serve as a source for further terminological derivation through semantic expansion of meanings and formation of new derivative terms.

The work of Maksymov (Максимов, 2017) outlines the importance of a discourse-based approach to translation analysis, which is relevant in the study of IT discourse, where the meaning of terms is often determined by context and functional load in professional communication. In this context, the work of Turovska (Туровська, 2018) also deserves attention, as it systematizes the directions of development of modern Ukrainian terminology studies, particularly from the perspective of its institutional and linguistic formation.

In general, the literature review shows that although a considerable body of material has been accumulated on the translation and lexical aspects of IT terminology, some issues remain debatable or under-researched (Tatsenko & Orol, 2021). These include finding the optimal balance between borrowing and native word-formation, criteria for choosing between several synonymous names, and the influence of the language practices of the IT community on the consolidation of a particular term variant. Thus, a comprehensive approach to the study of structural models of term formation is necessary, one that integrates both classical theoretical principles with modern trends in the functioning of terms in real discourse. Against this background, we formulate the aim and objectives of our study.

The **aim of the article** is to identify the main structural models of term formation in Ukrainian IT discourse and to analyze the transformations of these models under the influence of the English language and current trends in the field of information technology. To achieve the stated aim, we set the **following objectives**: (1) to classify typical methods of term formation in the IT sphere (morphological, syntactic, semantic, etc.) based on Ukrainian language material; (2) to analyze the structural transformations of terms during translation from English into Ukrainian (changes in grammatical structure, word-formation adaptations, emergence of multi-component equivalents); (3) to identify examples of duplication and competition of terms (variability of terminological names) and to evaluate their causes; (4) to outline current trends in the formation of new IT terms (e.g., increase in the number of abbreviations, influence of colloquial usage, regulation of terminology through standards and dictionaries).

Research methods and methodology. The study is conducted using a set of methods appropriate to the stated objectives. The primary method is the descriptive method, used for the inventory and characterization of terms, combined with structural and word-formation analysis to identify models for constructing terminological units (types of word formation, components of term compounds, abbreviations, etc.). A comparative analysis is applied when juxtaposing English-language terms with their Ukrainian equivalents, enabling the identification of structural transformations (e.g., the shift from single-component to multi-component nominations or vice versa).

To generalize trends, we employ the classification method to categorize terms according to their types of formation models (lexico-semantic borrowings, calques, hybrid formations, original word-formation neologisms, etc.).

The source base for the study includes scholarly publications on IT terminology, glossaries and dictionaries of computer terms, as well as authentic texts from Ukrainian IT discourse (professional articles, educational materials, web resources), from which representative examples of terms were extracted and analyzed.

Results and discussion. The analysis of information technology terminology reveals several main models of term formation, including: (1) direct borrowing; (2) calquing; (3) native Ukrainian word formation; (4) semantic transformation (terminologization); (5) abbreviation.

In particular, direct borrowing of English-language lexemes occurs through transliteration or transcription. This category includes numerous basic terms that entered the Ukrainian language with minimal changes: *комп'ютер* (Eng. computer), *сервер* (server), *принтер* (printer), *сканер* (scanner), *браузер* (browser), etc. This method ensures maximum closeness to the original and supports international understanding, but it can cause difficulties for the Ukrainian morphological system (e.g., declension of foreign-origin words) and pronunciation. Often, borrowings are adapted to Ukrainian phonetic and graphic norms: for example, *computer* is rendered with Ukrainian orthography as *комп'ютер* (using the letter “ю” to represent [ju:]); *smartphone* as *смартфон* (with “smart” transliterated as “сма́рт” and a Greek root for “phone” is adopted into Ukrainian as “фон”) (Сидор & Нанівський, 2019).

Another common approach is calquing (literal translation of a term's components). This method is mainly used for multi-word terms where semantically transparent Ukrainian equivalents exist. For example, *hard disk* is translated as *жорсткий диск*, *cloud computing* as *хмарні обчислення*, and *operating system* as *операційна система*. In these cases, the structure of the English term remains unchanged: adjective + noun, with both components replaced by their Ukrainian equivalents. Calquing allows the creation of terms that are easily understandable to native speakers without special training, since they are composed of familiar words. However, not all English terms lend themselves to accurate literal translation. In some cases, literal calques may appear clumsy or uncommon, resulting in competition with foreign variants in practice. For instance, the term *firewall* has the calqued equivalent *мережевий екран* but is also used in its transcribed form *файрвол*; *router* is translated as *маршрутизатор*, while the borrowed form *роутер* is also common. Such duplication reflects a transitional stage in terminology system development, where different formation models compete for dominance.

The third model is internal word formation, where a new term is created based on existing Ukrainian morphemes and words. In the IT sector, many terms arise through affixation or compounding. The term *інформатика* is formed from the root “інформ-” (information) and the suffix “-атика” (analogous to *математика* – *mathematics*); *обчислювальна техніка* is a phrase formed from the adjective “обчислювальна” (derived from the verb “обчислювати”, i.e., to compute) and the noun “техніка” (technology/equipment). This group also includes terms using classical (Latin or Greek) components that became part of Ukrainian word formation inventory: *телекомунікація* (from Greek “tele-” – “far”, and Latin “communication” – “communication”), *кібербезпека* (from Greek “kyber-” – steersman, synonymous with “cyber-” in the context of computers, and “безпека” – security), *алгоритм* (from the name of the mathematician Al-Khwarizmi, Latinized as “algorithmus”). Although these terms have foreign origins, they were not created by directly borrowing modern English words but by incorporating international roots and affixes within the framework of Ukrainian word formation.

A special group includes terms formed through semantic transformation (terminologization) of existing words. Many commonly used words acquired specific

meanings in IT discourse. A classic example is *mouse* – in the computing field, it is not just an animal, but an input device. Similarly, *window* refers not only to an architectural element but also to a graphical interface block; *post* refers to electronic mail; *web* – not a fishing net, but a data network (network). These terms are not borrowed in form but are created by extending the meaning of an existing Ukrainian word to a new technical concept. Terminologization allows for deep integration of the term into the language system, though it may sometimes lead to ambiguity (polysemy) between general and technical meanings. However, in professional contexts, such terms are unambiguous due to the usage situation.

In addition to the above-mentioned models, abbreviations are also present in IT discourse. Abbreviations are shortened forms created from the initial letters or syllables of words. Many of such abbreviations are borrowed from English along with the concepts they represent: *IT* (Information Technology – ІТ, інформаційні технології), *AI* (Artificial Intelligence – ІІІ, штучний інтелект), *CPU* (Central Processing Unit – ЦП, центральний процесор), *SMS* (Short Message Service – СМС, служба коротких повідомлень). Some English abbreviations are so well established that they are not expanded into full forms in Ukrainian usage; for instance, *GPS* is typically not translated or spelled out in texts, as it is perceived as the name of a technology. Some Ukrainian terms are formed by abbreviating already translated phrases: for example, English *DBMS* (database management system) corresponds to Ukrainian *СУБД* (система управління базами даних); *OOP* (object-oriented programming) – *ООП* (об'єктно-орієнтоване програмування); *UI* (user interface) – *ІК* (інтерфейс користувача), though this last abbreviation is rarely used in practice, with the English *UI* prevailing. Thus, in the realm of abbreviations, a dual practice is observed: original English abbreviations are retained (especially when they concisely and clearly represent a concept and are widely recognized by specialists), or Ukrainian equivalents are created when justified by word formation logic and convenience.

Transformations in term structure during translation from English. A significant portion of Ukrainian IT terminology emerges as a result of translating English-language terms. However, the original grammatical or word-formation structure is not always preserved, transformations often occur due to differences between the two language systems (Cherneh et al., 2024).

One typical phenomenon is a change in the part of speech of term elements. For example, the English structure where a noun acts as a modifier (N + N) may correspond to an adjective + noun (A + N) model in Ukrainian. In the term *management server*, the word “management” is a noun, but the Ukrainian translation uses an adjective model: *керуючий сервер* – where “керуючий” (a participial adjective) describes the function of the server. Similarly, *information technology* would be literally translated as *технологія інформації*, but the established Ukrainian equivalent is *інформаційні технології* (adjective + noun). This reflects the tendency in Ukrainian to use adjectives for attributes, whereas English commonly employs nominal attributes without morphological changes. As a result, a word may shift grammatical category while retaining the overall semantic meaning of the term.

Another type of transformation involves restructuring multi-word terms. An English term may consist of two, three, or more words, and in translation, the number or syntactic relations of those words may change. For example, *random access memory* consists of three words (adjective + noun + noun modifier), while the Ukrainian equivalent *оперативна пам'ять* has only two components: the adjective “оперативна” conveys the compound meaning of “random access”, thus shortening the structure. The addition of a preposition and case inflection ensures syntactic coherence in Ukrainian, as stringing together multiple nouns without function words is not typical of Ukrainian syntax. As a result, the structural scheme changes from [N + N + N] (English) to [N + (V + N) + N] (Ukrainian), where

зберігання (storage) is a deverbal noun forming an attributive group with *даних* (of data), modifying *мережа* (network). Despite the more complex structure, this translation accurately conveys the term's meaning and aligns with Ukrainian grammatical rules.

Variability in translation is often observed depending on the chosen model. Some English terms allow multiple Ukrainian equivalents. For instance, the term *software* is widely known through the borrowed word “софт” (a localized version of the English term, especially in informal contexts). In official terminology, however, the established equivalent is the calque *програмне забезпечення*. Thus, for the concept “software”, at least two names exist – stylistically and structurally different. A similar situation arises with *laptop* – alongside the direct borrowing *лантон*, the word “ноутбук” (notebook) is also frequently used. Both are borrowings, though from different English synonyms. Additionally, in technical documentation, the descriptive term *портативний комп'ютер* (portable computer) may appear. Each version carries its own connotations and usage domain: English forms are more common in everyday communication among IT professionals, while descriptive Ukrainian terms are used in regulatory texts, standards, or educational materials (Заскалета & Гриненко, 2024).

It is worth noting that terminological standardization is gradually taking place: among several variants, one usually becomes dominant. Typically, the one supported by authoritative sources (dictionaries, state standards, major localization companies). Such unification contributes to the elimination of alternative forms. However, language practice does not always immediately conform to prescriptive recommendations. Sometimes, a term proposed by translators or linguists fails to gain traction among users, who continue to rely on the borrowed counterpart. This influences modern trends: language norms in the IT sector emerge at the intersection of professional community practices and the efforts of language planners (terminology commissions, dictionary compilers). As practice shows, the deciding factor is often convenience and familiarity: professionals tend to choose the variant that is easier to pronounce, write, and generally understood by colleagues.

As a result, IT terminology continues to balance between a drive for systematization (through calquing or neologism creation) and the tendency toward globalization (through borrowing international English terms).

Conclusions and prospects for further research. Ukrainian IT discourse represents a dynamic terminological system, the development of which is largely shaped by external influences (English as the donor language) and internal linguistic word-formation resources. Based on the conducted analysis, several key structural models of term formation have been identified: (1) direct borrowing of foreign terms (mostly from English) without significant changes or with minimal graphic adaptation; (2) calquing of foreign terms through translation of their components into Ukrainian; (3) native Ukrainian word formation using affixation, compounding, and semantic extension of the existing vocabulary; (4) creation and (5) borrowing of abbreviations. Each of these models contributes to the enrichment of the IT lexicon, and they often coexist, offering alternative nominations for the same concept.

Term transformations during the shift from English to Ukrainian are manifested in changes to grammatical forms (from noun constructions to adjectival ones), in differences in length and structure of phrases, the addition of explanatory elements, or, conversely, compression of expressions. The choice of the optimal variant is influenced by factors such as comprehensibility for the target audience, compliance with linguistic norms, usage traditions, and the authority of the professional community.

Among current trends in IT term formation, the ongoing internationalization of the lexicon stands out. Many new concepts are adopted with their English names preserved or

with only minor adaptations. At the same time, there is a counter-trend toward standardizing terminology: industry-specific dictionaries and glossaries are being compiled, and terms are being formalized in standards. This promotes the consolidation of Ukrainian equivalents for international concepts, though in practice, English terms are not always displaced from use. Another observed trend is the active use of abbreviations and acronyms, both borrowed (IT, AI) and created based on Ukrainian equivalents.

The prospects for further research include a more detailed study of how terms function across different genres of IT discourse (e.g., in programmers' professional communication, educational materials, or media) to understand how normative models align with real-world usage. An interesting direction is the exploration of terminological borrowings not only from English but also from other languages such as the potential influx of borrowings from Japanese or Korean into the lexicon of e-sports and the gaming industry. Continued work on standardizing Ukrainian IT terminology requires collaboration between linguists and industry professionals to ensure both accuracy and usability of terms.

The development of artificial intelligence and machine translation systems also introduces new challenges related to term consistency: algorithms must learn to recognize and accurately translate IT terms, which is impossible without high-quality bilingual terminological databases.

In conclusion, the structural models of term formation in Ukrainian IT discourse are diverse, and their use is influenced by a range of linguistic and social factors. Ongoing monitoring of trends and development of term formation recommendations will contribute to improving the culture of professional communication and integrating Ukraine into the global scientific and technological community through language.

Conflict of Interest

The authors declare no conflicts of interest.

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence tools or materials were used in the manuscript.

REFERENCES

- Baker, M. (2018). In other words: a coursebook on translation (3rd ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315619187>
- Byrne, J. (2006). Usability strategies for translating technical documentation. Dordrecht: Springer. Chapter 1 ("A Communicative Service"), p. 11.
<https://link.springer.com/chapter/10.1007/1-4020-4653-7>
- D'iakov, A. S., Kyiak, T. R. & Kudel'ko, Z. B. (2000). Osnovy terminotvorennia: semantychni ta sotsiolinhvistychni aspekty. Kyiv: Akademiia. S. 218.
- Kalnik, O. P., Vorobiova, O. S., Symonenko, A. V., & Oleshko, M. V. (2019). Terminolohichni problemy perekladu naukovykh tekstiv u sferi IT tekhnolohii. *Molodyi Vchenyi*, 12, 187–190.
- Kochan, I. M. (2009). Terminolohiia: natsional'na chy mizhnarodna? *Visnyk Nats. un-tu "L'vivs'ka politekhnika"*. Seriia "Problemy ukrains'koi terminolohii", 636, 3–8.
- Kushlyk, O. & Smienova, L. (2022). Term-forming capabilities of the Ukrainian equivalents of original computer verb terms. *WISDOM*, 21(1), 154–168.
<https://wisdomperiodical.com/index.php/wisdom/article/view/620>
- Maksymov, S. Ye. (2017). Perekladats'kyj analiz tekstu u svitli dyskurs-analizu. *Naukovyj visnyk kafedry YuNESKO KNLU. Seriia: Filolohiia, pedahohika, psykholohiia*, 34, 124–127.

- Sydor, A. R. & Nanivs'kyj, R. S. (2019). Urakhuvannia leksychnykh osoblyvostej sfery informatsijnykh tekhnolohij pid chas perekladu z anhlijs'koi movy ukrains'koiu. *Zakarpats'ki filologichni studii*, 12, 47–51.
- Turovs'ka, L. V. (2018). Ukrains'ke terminoznavstvo XXI st.: osnovni napriamy doslidzhen'. *Ukrains'ka mova*, 1(65), 57–66.
- Vasylevska, T. V. & Holinko, A. M. (2024). Sociolinguistics of the digital environment: social media slang as a catalyst for lexical innovations in the English language. *MESSENGER of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*, 27(2), 42–51. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.323961>
- Zaskaleta, V. P. & Hrynenko, O. Yu. (2024). Hybridization as a method of expanding educational terminology. *MESSENGER of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*, 27(2), 103–113. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.324162>
- Cherneha, D., Turyshcheva, O., & Dzykovych, O. (2024). IT terminology: Translation challenges and prospects. *Advanced Linguistics*, 14, 165–170. <https://doi.org/10.20535/2024.14.314085>
- Tatsenko, N., & Orol, V. (2021). Translation features of modern IT terminology from English into Ukrainian. *Filologichni Traktaty*, 13(2), 75–81. [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13\(2\)-8](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-8)

ЛІТЕРАТУРА

- Baker, M. (2018). In other words: a coursebook on translation (3rd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315619187>
- Byrne, J. (2006). Usability strategies for translating technical documentation. Dordrecht: Springer. Chapter 1 (“A Communicative Service”), p. 11. <https://link.springer.com/chapter/10.1007/1-4020-4653-7>
- Д'яков, А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. (2000). Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ: Академія. 218 с.
- Кальнік, О. П. (2019). Термінологічні проблеми перекладу наукових текстів у сфері ІТ-технологій. *Молодий вчений*, 12, 187–190.
- Кочан, І. М. (2009). Термінологія: національна чи міжнародна? *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”*, 636, 3–8.
- Kushlyk, O. & Smienova L. (2022). Term-forming capabilities of the Ukrainian equivalents of original computer verb terms. *WISDOM*, 21(1), 154–168. <https://wisdomperiodical.com/index.php/wisdom/article/view/620>
- Максимов, С. Є. (2017). Перекладацький аналіз тексту у світлі дискурс-аналізу. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія, педагогіка, психологія*, 34, 124–127.
- Сидор, А. Р., Нанівський Р. С. (2019). Урахування лексичних особливостей сфери інформаційних технологій під час перекладу з англійської мови українською. *Закарпатські філологічні студії*, 12, 47–51.
- Туровська, Л. В. (2018). Українське термінознавство XXI ст.: основні напрями досліджень. *Українська мова*, 1(65), 57–66.
- Василевська, Т. В., Голінко, А. М. (2024). Соціолінгвістика цифрового середовища: сленг соціальних мереж як каталізатор лексичних інновацій в англійській мові. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 27(2), 42–51. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.323961>

Заскалета, В. П., Гриненко, О. У. (2024). Гібридизація як спосіб поповнення освітньої термінології. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 27(2), 103–113.
<https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.324162>

Cherneh, D., Turysheva, O. & Dzykovych, O. (2024). IT terminology: Translation challenges and prospects. *Advanced Linguistics*, 14, 165–170.
<https://doi.org/10.20535/2024.14.314085>

Tatsenko, N. & Orol, V. (2021). Translation features of modern IT terminology from English into Ukrainian. *Filologichni Traktaty*, 13(2), 75–81.
[https://doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13\(2\)-8](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-8)

Дата надходження до редакції 21.04.2025
Ухвалено до друку 30.06.2025

Author information

Oleksandr Lysychenko, student, Kyiv National Linguistic University, e-mail: oleksandr.lysychenko@knlu.edu.ua		Fields of scientific interest Translation Studies, Philology, Information Technology, Terminology
Khrystyna Melko, Associate Professor, PhD in Philology, Kyiv National Linguistic University, e-mail: khrystyna.melko@knlu.edu.ua		Fields of scientific interest Cognitive Linguistics, Translation Studies

С. А. Любимова

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського, Україна

e-mail: Lyubymova.SA@pdpu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7102-370X>

СТЕРЕОТИПІЗАЦІЯ ДІЛОВОЇ ЖІНКИ В АМЕРИКАНСЬКОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

Abstract

The article presents the research of media representation of American businesswoman stereotype. In the frame of the proposed study, a gender stereotype is considered a verbalized cognitive structure that conveys an oversimplified image of an individual, characterized by specific social roles, status attributes and a defined set of personal traits. Media stereotyping is viewed as the process of portraying different gender identities that are spread and perpetuated in the collective consciousness through both linguistic and non-linguistic signs. The research methodology adopts an interpretive approach to the study of linguistic representations of stereotypes in media discourse with implementation of cognitive and pragmatic, cultural-linguistic and motivational methods. The data analyzed include advertisements, analytical articles from well-known magazines and a popular feature film. The analysis reveals media stereotyping of gender focuses predominantly on moral and intellectual traits that are estimated according to gender ideals that ascribe courage and tenacity to men, whereas women are expected to be submissive and gentle. Contrasted with the idealized image of a businessman, whose leadership qualities are typically viewed as the standard, the stereotype of a businesswoman is depicted unfavorably. The lexical units and syntactic structures that represent a businesswoman stereotype in American media discourse demonstrate subjective views on descriptive and evaluative features associated with a businesswoman. Media portrayals of women actively pursuing their careers often convey a condemnation as they do not align with the expectations of respectful and compliant femininity. Though societal roles of women are no longer limited to housework, their professional achievements are frequently viewed as anomalies in the traditionally male-dominated sphere of leadership.

Keywords: gender stereotype, businesswoman, media stereotyping, evaluation, image, stereotype nomen.

Анотація

У статті представлено результати дослідження мовної репрезентації гендерного стереотипу ділової жінки в американському медійному дискурсі. У межах пропонованого дослідження гендерний стереотип розглядається як вербалізована когнітивна структура, що репрезентує спрощений образ індивіда, який характеризується певними статусно-рольовими ознаками й особистими рисами. Медійну стереотипізацію визнано процесом творення образів різних гендерних ідентичностей, які поширюються та закріплюються в колективній свідомості за допомогою мовних і позамовних знаків. У фокусі гендерної стереотипізації в американському медійному дискурсі перебувають моральні й інтелектуальні ознаки, які сприймаються відповідно до традиційних ідеалів маскуліності та фемінності. Традиційно чоловічими якостями вважаються конкурентоспроможність, жорсткість, стійкість, схильність до ризику, а жіночими – прагнення співпрацювати, лагідність, покірність і уважність. Невідповідність традиційному ідеалу зумовлює появу стереотипу ділової жінки, що формується у порівнянні зі зразковим стереотипом ділового чоловіка, лідерство якого вважається нормою. Методологія дослідження мовних засобів стереотипізації ділової жінки ґрунтується на інтерпретативному підході до вивчення лінгвістичної актуалізації стереотипів у дискурсі і поєднує методи когнітивно-прагматичного, лінгвокультурологічного й мотиваційного аналізу медіатекстів. У статті схарактеризовано лінгвальні засоби репрезентації гендерного стереотипу ділової жінки в американському медійному дискурсі. Визначено номінативну специфіку позначень цього стереотипу у формі слів чи стійких словосполучень. Описано ставлення американського суспільства до певних ознак гендерного

стереотипу ділової жінки в синтаксичних одиницях медіатекстів. Доведено, що, незважаючи на зміни, які відбулися в американському суспільстві в розумінні соціальної ролі жінки, її успішність сприймається як відхилення від загальноновизнаного лідерства чоловіків.

Ключові слова: гендерний стереотип, ділова жінка, медійна стереотипізація, оцінка, образ, номен стереотипу.

Вступ. Досягнення жінок, які здобули значного успіху в бізнесі, політиці та адмініструванні, вплинули на появу стереотипу ділової жінки. За визначенням, що надає словник *Merriam-Webster*, ділова жінка (*businesswoman*) – це та жінка, яка здійснює підприємницьку діяльність чи займає високу посаду в компанії (Mish, 2004, р. 95). Починаючи з XVIII століття американські жінки беруть участь у керуванні компаніями, демонструючи майстерність і підприємницький талант. В історії Сполучених Штатів є багато прикладів успішних заможних жінок. Так, Мері Кетрін Годдард (М.К. Goddard) була видавцем щотижневої газети і обіймала посаду начальника пошти Балтимора протягом 14 років. Прозорлива промислова магнатка Реббека Лукенс (R. Lukens) перебудувала металургійний завод, який під її керівництвом залишався прибутковим, незважаючи на декілька економічних спадів. Активістка руху за громадянські права Мері Еллен Плезант (М. Е. Pleasant) керувала ресторанами й володіла компанією з продажу нерухомості. Засновниці імперій краси Елізабет Арден (E. Arden) і Есте Лаудер (E. Lauder) були найвпливовішими власницями бізнесу XX століття. Однак ці приклади порушують традиційний розподіл ролей у суспільстві, де зразковими якостями жінки вважаються привабливість, чуйність, доброта і старанність у виконанні соціальних ролей матері й дружини (Lyubymova, 2022a). Керівна роль жінки в бізнесі чи адмініструванні вважається порушенням приписаної їй соціальної ролі (Prime et.al, 2009, р. 28), тому жінки, які займаються кар'єрою, сприймаються вороже (MacDonald & Zanna, 1998).

Невідповідність успішних жінок традиційному ідеалу зумовлює появу стереотипу ділової жінки, що формується в порівнянні зі зразковим стереотипом ділового чоловіка, лідерство якого вважається нормою. Вивчення відображених у мові гендерних стереотипів визначається їхніми ментальними властивостями, які впливають на культурне середовище і позначаються на комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як і інші соціокультурні стереотипи, гендерні стереотипи визнаються вербалізованими когнітивними структурами, що репрезентують спрощені й умовні образи індивідів або груп (Ashmore & Del Boca, 2017; Beukeboom & Burgers, 2019). Гендерні стереотипи розглядаються як відображені в мовній картині світу кризь призму соціально-культурного усвідомлення образи жінок і чоловіків, яким притаманні певні статусно-рольові ознаки, риси зовнішності й характеру (Мартинюк, 2004; Сукаленко, 2024).

Гендерні ідеали формуються в суспільстві як нормативні, вони встановлюють стандарти поведінки і сприйняття індивідів (Talbot, 2003, р. 472). Реалізуючи суспільно сконструйований тип відносин за ознакою статі, гендерні стереотипи постійно відтворюються у структурах свідомості та структурах дії в процесі взаємодії чоловіків і жінок (Марчишина, 2018, с. 88). Це дозволяє маніпулювати стереотипами в комунікації (Маслова, 2013).

Процес виникнення і функціонування стереотипів у суспільстві визначають як стереотипізацію, що є спрощеною й оцінною категоризацією, яка забезпечує швидкість і ефективність ідентифікації, але не враховує варіативність індивідуальних рис об'єкту соціального оточення (Fiske & Neuberg, 1990; Macrae et al., 1994; Knippenberg & Dijksterhuis, 2000). Цей ментальний процес пояснюється здатністю

свідомості рухатися від одиничних конкретних випадків до їхнього узагальнення і навпаки до прийнятого загального правила (Macrae et al., 1994). Ми сприймаємо інформацію, яка відповідає нашим типовим уявленням про певну соціальну групу та ігноруємо невідповідні деталі (Collins & Clément, 2012; Levon, 2014). Від чоловіків ми очікуємо конкурентоспроможність, жорсткість, стійкість, схильність до ризику, а від жінок – прагнення співпрацювати, лагідність, покірність і уважність (Lindvall-Östling, Deutschmann & Steinvall, 2020). Наші очікування, що складаються з усталених правил, стандартів і зразків (Garfinkel, 1967), зумовлюють оцінку, яка є невід’ємною характеристикою стереотипів. Оцінка визначає узгодженість чи невідповідність конвенціональним уявленням про гідне та правильне, про те, що заслуговує визнання і схвалення в певному соціумі (Fiske & Fiske, 2010). Доведено, що ми позитивно оцінюємо групу, до якої належимо або якою захоплюємося, і негативно сприймаємо чужу або не шановану групу (Lin et al., 2003; Fiske & Fiske, 2010).

Медійна стереотипізація є процесом створення образів різних гендерних ідентичностей, які поширюються та закріплюються в колективній свідомості за допомогою мовних і позамовних знаків. Цей процес залежить від світогляду нації, яка створює абстрактний інваріантний образ у довільній комбінації властивостей. У фокусі гендерної стереотипізації в американському медіадискурсі перебувають моральні й інтелектуальні ознаки, що сприймаються відповідно до традиційних ідеалів маскулінності та фемінності.

У процесі стереотипізації виникають позначення стереотипів – їхні номени (Lybymova, 2022b), що у формі слів чи стійких словосполучень репрезентують у медійному дискурсі гендерні стереотипи. Синтаксичні одиниці передають ставлення суспільства до певних ознак стереотипів (Beukeboom & Burgers 2019; Bobchynets, 2023).

Мета цієї статті – представити результати дослідження мовних засобів стереотипізації ділової жінки в американському медійному дискурсі. Для досягнення поставленої мети виконано **завдання** здійснити дискурсивний аналіз зібраних у ході медіамоніторингу текстів.

Методи та методологія проведення дослідження. Методика вивчення вербалізованого гендерного стереотипу ділової жінки ґрунтується на інтерпретації медіатекстів з урахуванням текстового і соціокультурного контекстів. У ході експлікації, що є процедурою пояснення семантики номенів стереотипів, здійснюється мотиваційний аналіз, який включає прийоми етимологічного дослідження (Корольова, 2011). Експлікація залучає елементи лінгвокультурологічного аналізу, під час якого приділяється особлива увага національно-культурній специфіці з визначенням конкретного історичного періоду мовних фактів (Мацько, 2011), що відтворюють культурні уявлення про соціальні ролі жінки. Когнітивно-прагматичний аналіз спрямований на інтерпретацію фрагмента меіадискурсу з урахуванням вербальних і невербальних чинників (Мосейчук & Матушевська, 2015, с. 150), що формують контекстуальний фон, на якому профілюється образ ділової жінки.

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. Образ розумної і практичної, сильної та красивої ділової жінки з’являється в медійному дискурсі Сполучених Штатів за часи “бурхливих 20-их” минулого століття, коли для жінки стає можливою особиста свобода і самоствердження, можливість обирати власний життєвий шлях. У рекламі того часу створюється образ жінки, яка спроможна виконувати чоловічу роботу: *The woman who does man’s work. She couldn’t give way to the vagaries and nerves and weaknesses so long considered the characteristic of weaker sex; for her competition is not alone with men but with her own healthy, eager sisters* (“Beauty

and Hygiene Ads”, n.d.). Вона позбавлена таких суто жіночих ознак, які позначені іменниками *vagaries and nerves and weaknesses* “примхи, нерви і слабкості”. Фраза *woman who does man’s work* характеризує жінку, яка займається кар’єрою, як таку, що може виконувати свою роботу так само вправно, як і чоловік на тій самій посаді. Вона готова подолати своїх конкурентів у світі бізнесу: *her competition is not alone with men but with her own healthy, eager sisters*. Чоловічий погляд на спосіб, який дає можливість жінкам виграти в конкурентній боротьбі з чоловіками виражає слово *ensnaring* “спокушання” у фразі *a modern business woman spends most of her time ensnaring men* (“The New Pictures”, 1924). Лідерські якості асоціюються з гендерним стереотипом чоловіка (Prime et.al, 2009, p. 28), тому ділові жінки стереотипізуються за стратегією контрасту з діловим чоловіком. Наприклад, у фразі *male managers is that they care less about input from their employees and the welfare of the workforce in general than their female counterparts* (Goudreau, 2011) словосполучення *female counterparts* визначає тотожність статусу ділової жінки і чоловіка, однак їхня відмінність виражена в меншій дбайливості про загальний успіх, яку проявляють чоловіки (*less about input from their employees and the welfare of the workforce*).

У медійному дискурсі стереотип ділової жінки позначено низкою номенів: гендерно-нейтральними (*CEO, vest, suit, pinstriper*) і маркованими номенами (*businesswoman, boss lady, girlboss*). Акронім *CEO* складається з початкових літер твірного словосполучення *chief executive officer*, що має значення “виконавча особа з повноваженням ухвалювати рішення в організації чи фірмі” (Mish, 2004, p. 116). Номен *CEO*, що первинно позначав ділового чоловіка, відображає завойоване американськими жінками рівноправ’я у сфері керівництва бізнесом: *500 CEOs being women may seem a meager milestone, but it is an important step forward* (Elting, 2023). Однак словосполучення *meager milestone* “недостатній прогрес” вказує на те, що, попри досягнення, жінки прагнуть більших успіхів у адмініструванні бізнесом.

Як ділові жінки, так і чоловіки стереотипізуються за ознакою притаманного їм офіційного стилю одягу, про що свідчать номен *Pinstriper, Vest, Suit*. Гендерно-нейтральні номен *Vest* і *Suit* виникають за метонімічною номінацією, у якій кризь предметну сферу джерела – певної речі з одягу ділових людей, таких як *vest* “жилет” чи *suit* “костюм”, надається характеристика сфери мети – стереотипу ділової людини, чий стиль одягу характеризується строгістю, стриманістю і консерватизмом.

Номен *Pinstriper* позначає стереотип ділової людини, що формується за допомогою суфікса *-er* від іменника *pinstripe* “тканина в тонку смужку”. Популярна у Сполучених Штатах у 20-ті роки XX століття тканина стає ознакою типу керівника. Строгий діловий костюм темних кольорів є позначкою влади у фразі *a good pinstripe suit hints at its wearer’s power and unshakable self-assurance* (Tanner, 2020). Словосполучення *unshakable self-assurance* “непохитна впевненість у собі” указує на ознаку стереотипу ділової жінки, що асоціюються з її зовнішнім виглядом.

У сучасному медіадискурсі з’являються гендерно-марковані позначення *Boss lady* (Spears, 1998, p. 445) та *Girlboss* (Westling, 2021). Як запозичення з давньофранцузької мови, слово *boss* потрапляє в англійську мову у XIII столітті в значенні “річ, яка виступає з чогось іншого, видається вперед” (Hoad, 2000, p. 46), отже, таку річ важко не зауважити. Примітність як особливість, що вирізняє людину з-поміж інших, є внутрішньою формою слова, яка обумовлює появу слова *boss* у значенні “господар” і “роботодавець” у XIX столітті (там само). Номен *boss lady* “жінка-керівник” (Spears, 2007, p. 27) виникає за алюзивною стратегією з виходом у 1952 році однойменного телевізійного комедійного серіалу про жінку, яка керувала будівельною компанією. У середині XX століття жінки нечасто

займали відповідальні посади, тому гарна, розумна та вправна героїня серіалу стає виразною прикметою часу, коли жінці довіряють керувати великим підприємством і вона виправдовує очікування сім'ї (*"The Women"*, 1953). Поява в медіадискурсі номена *boss lady* зумовлено зміною ставлення до жінок на керівних посадах: на відміну від слова *woman*, що вказує тільки на "дорослу особу жіночої статі" (Mish, 2004, p. 928), іменник *lady* виражає повагу до "жінки, яка володіє майном та має авторитет у суспільстві" (там само, p. 458).

Фраза *hard outside, tender inside* (Coward, 1953) характеризує стереотип ділової жінки: вона діє жорстко (*hard*), але залишається по-жіночому чуйною (*tender*). Жінка, яка виражає свої почуття на робочому місці, вважається слабкою і не здатною керувати, що відображено в словосполученні *too fragile or unstable to lead* (Goudreau, 2011). Фраза *emulating male aggressiveness* "наслідування чоловічої агресивності" є оцінкою сміливості жінок у керівництві бізнесом, що зазвичай демонструють чоловіки (*"The Women"*, 1953). Іменники *bossy* та *nasty* (Lakoff, 1973) виражають оцінку жінки, яка займається своєю кар'єрою, а тому не відповідає стандартам шанобливої і поступливої жіночності. Прикметник *bossy*, що має значення "схильний командувати" (Mish, 2004, p. 86), передає невдоволення тих, на кого спрямовані накази (Rundell, 2002, p. 152). Прикметник *nasty* виражає осуд за невідповідність до етичних стандартів (Mish, 2004, p. 538). Здатність жінки чинити опір конкурентам і її завзятість виражена у фразах *stereotypically "male" attitude toward business: competitive, aggressive and sometimes harsh* (Fernandes & Sanfilippo, 2020) і *stereotypically male traits such as assertiveness and competitiveness* (Mejia, 2018). Прикметники *aggressive* "наполегливий" і *harsh* "жорстокий" та іменники *assertiveness* "напористість" і *competitiveness* "дух суперництва" описують образ жінки, яка позбавлена жіночих якостей (*unfeminine*). Оцінка ділової жінки виражена в словосполученнях *ruthless* "ice queen" "жорстока "крижана королева", *unsympathetic power-monger* "нечуйна і власна підприємця", *hyper-professional* "надмірно захоплена своєю справою" (Goudreau, 2011). Отже, суворість визнається необхідною умовою управління бізнесом, але прояви завзятості й наполегливості в діяльності жінок засуджуються суспільством.

Прототипом жорстокої керівниці Міранди Пристлі у фільмі *"The Devil Wears Prada"* (Frankel, 2006) є Анна Вінтур – головний редактор відомого видання, яку називають *a paragon of discipline and decision* "зразком дисципліни та рішучості" (Cronin, 2022). Словосполучення *a disciplined executive with an eye for detail* указує на таку характеристику Міранди, як дбайливість у виконанні обов'язків керівниці. Вона відповідальна й уважна, що засвідчує речення *She chooses every single thing in every single issue*. Прикметник *meticulous* "скрупульозний" і словосполучення *Spartan zeal* "спартанський ентузіазм", *incandescent ambition* "шалене честолюбство" і *a huge deal* "велика сила" (Cronin, 2022) змальовують образ жінки, яка викликає повагу ділового світу. Її спроможність виконати будь-яке завдання виражена в словосполученні *make the impossible possible* (Frankel, 2006), що є парагменом, тобто стилістичною фігурою, яка створюється в зіставленні однокорених слів для того, щоб увиразнити безмежні можливості головної героїні, яка виконує найскладніші завдання.

Погляд підлеглих на стиль керівництва Міранди виражає речення *Her opinion is the only one that matters*, що свідчить про її авторитарність і нечуйність. Відсторонене й неприємне ставлення до працівників журналу виражено у фразі *She doesn't even say thank you*. Працівники журналу називають Міранду *a notorious sadist* "відома садистка", що показує їхнє ставлення до жорсткого поводження з підлеглими, від якого, як вони вважали, Міранда отримувала задоволення.

ЗМІ виражають суспільне ставлення до ділових жінок в образі Міранди в позначенні *career-obsessed* “одержима кар’єрою жінка”, що вказує на визнання її захопленості й самовідданості своїй справі. Позначення Міранди сталими словосполученнями *Snow Queen* “снігова королева” і *Dragon Lady* “пані-дракон” виникають за алюзивною номінацією. В акті вторинного семіозису об’єкт думки актуалізується у свідомості носіїв мови і стає їм зрозумілим, корелюючи з первинним знаком мовної одиниці (Васько, 2022, с. 27), яка виражає оцінку загальновідомої особистості. *Snow Queen* – це персонаж відомої казки Г.К. Андерсена, розважлива, жорстока і владна жінка, яка не зважає на думку інших і враховує тільки власні бажання. Ім’я *Dragon Lady*, персонажа популярної серії коміксів Мілтона Каніффа (М. Caniff) “*Terry and the Pirates*” (1934–1973), що публікувалась у багатьох американських періодичних виданнях, асоціюється зі злобою і агресивністю. У загальний вжиток ця ідіома входить наприкінці ХХ століття (Ammer, 1997, pp. 283–284). Ідіома *Dragon Lady* підкреслює жорстокість і ворожість Міранди.

У фразі *the modern woman unleashes the animal within to take on the big city* (Frankel, 2006) Міранда висловлює свій погляд на конкурентоспроможність жінки. У метафорі *unleashes the animal* головна героїня фільму передає своє бачення можливості досягти успіху в кар’єрі при наявності великої конкуренції. Через сферу джерела – сміливого, сильного і безжального звіра відкривається доступ у сферу мети – успіху ділової жінки. Її висловлювання *You can see beyond what people want and what they need...and you can choose for yourself* виражає те задоволення від влади й незалежності, яке надає їй можливості, що не мають інші. Однак, ставши успішною, Міранда нещаслива в особистому житті: *My personal life is hanging by a thread, that’s all*. Ціна за успіх жінки, яка присвятила своє життя роботі, висловлена у фразі: *That’s what happens when you start doing well at work*. Міранда відчуває самотність і спустошеність.

Жінці не пробачають помилок у бізнесі, про що свідчить висловлювання Міранди: *But if I do something wrong – she is vicious*. Суворість, яку виявляє ділова жінка, засуджується: *...she’s tough, but if Miranda were a man...no one would notice anything about her, except how great she is at her job*. Жорстокий стиль керівництва не пробачають жінці, навіть якщо вона чудово справляється зі своєю роботою. На відміну від суворості жінки, здатність чоловіка чинити опір конкурентам оцінюється позитивно, що виражено прикметником *great*.

Поява в медіадискурсі у 2014 році номена *Girl Boss*, стереотипу ділової жінки, пов’язана з виходом книги спогадів з однойменною назвою, яку написала Софі Аморузо (S. Amoruso), – засновниця компанії з продажу жіночого одягу: *The term “girl boss” did not become mainstream until 2014, when clothing company Nasty Gal founder Sophie Amoruso used it as the title for her memoir* (Iyer & Huang, 2021). Заміна слова *lady* на *girl* в номені стереотипу ділової жінки відображає соціальні зміни в сучасному діловому світі Америки. Молоді жінки, на зразок С. Аморузо, що стала власницею свого бізнесу у 22 роки, можуть швидко здобути успіх: *associated with being a confident, capable woman who prioritized her own ambitions over working for others and settling in life* (там само). Стереотип ділової жінки, який позначає номен *girl boss*, характеризують прикметники *confident* “впевнена” і *capable* “здібна” та словосполучення *woman who prioritized her own ambitions* “жінка, яка віддає перевагу своїм амбіціям”.

Номен *girl boss* є гендерно маркованим позначенням стереотипу ділової жінки: *there is no such term as “boy boss” – male leaders are simply “bosses”* (Westling, 2021). Цей номен визначають як *template for powerful women* “зразок для впливових жінок” (там само). Однак номен *girl boss* отримує негативну оцінку конотацію, що виражає

жорстокість і небезпечність жінки у сфері бізнесу: *However, the term was quickly twisted to become synonymous with being ruthless and cutthroat* (Iyer & Huang, 2021). Словосполучення *synonymous with being ruthless and cutthroat* передає конотацію номена *girl boss* подібно до слів *ruthless* “безжальний” і *cutthroat* “убивця”. Успішна ділова жінка стереотипізується в медіадискурсі за стратегією контрасту до стереотипу ділового чоловіка: *...whose success is defined in opposition to the masculine business world in which she swims upstream* (Westling, 2021). У метафорі *she swims upstream* наполегливість жінки, яка, незважаючи на перешкоди, впевнено йде до успіху, ототожнюється з плаванням проти течії. Невідповідна загальноприйнятим стандартам жіночності модель поведінки ділової жінки, яка представляє сферу мети в словосполученні *opposition to the masculine business world*, пояснюється через джерело, репрезентованого прислівниковим словосполученням *swim upstream*. Отже, жінка, яка кар’єрно зростає, заперечує традиційну жіночність.

Висновки та перспективи дослідження. Незважаючи на зміни, що відбулися в американському суспільстві в розумінні соціальної ролі жінки, яка може бути не тільки дбайливою матір’ю, а й керівником і лідером великої компанії, маскуліноцентрична перспектива стереотипізації успішної жінки зумовлює її негативне портретування в медійному дискурсі. Успішність жінки сприймається як відхилення від загальної закономірності в суспільстві, де лідерство чоловіків вважається нормою, тому немає гендерно маркованого позначення типу ділового чоловіка. Такі поважні й авторитетні видання, як *Forbes* і *The Wall Street Journal* приділяють увагу гендерному упередженню щодо ділових жінок. У популярних журналах чи в кінематографі створюється образ сильної і вправної жінки, однак вона позбавлена співчуття і доброти, тому що виборює своє місце у світі жорстокої конкуренції.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в порівнянні засобів вербалізації гендерного стереотипу ділової жінки в англійськомовних країнах і в українській лінгвокультурі, що буде подальшим кроком розвитку лінгвістичної гендерології.

Конфлікт інтересів

Автор не має потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Васько, С. Р. (2022). Фраземи як знаки вторинної номінації і результат фразеосеміозису. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 25(2), 18–31.
- Корольова, А. В. (2011). Діахронічний вектор дослідження структур свідомості й мислення. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 14(1), 52–58.
- Мартинюк, А. П. (2004). *Конструювання гендеру в англомовному дискурсі*. Константа.
- Марчишина, А. А. (2018). *Гендерна ідентичність в англомовному постмодерністському дискурсі: соціокультурний та лінгвопоетичний аспекти (на матеріалі наукових, публіцистичних та художніх текстів)*. ПП Буйницький О. А.
- Маслова, Ю. П. (2013). Формування й тиражування гендерних стереотипів у соціумі. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Філологічна”*, 40, 81–87.
- Мацько, Л. І. (2011). Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. *Культура слова*, 75, 56–66.

<http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/37180>

- Мосейчук, О. & Матушевська, Н. (2015). Когнітивно-прагматичний аналіз комунікативної ситуації спокуса (на матеріалі англомовного кінодискурсу). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Філологія*, 22, 149–157.
- Сукаленко, Т. М. (2024). Мовні засоби експлікації гендерних стереотипів у сучасному українському масмедійному дискурсі. *Лінгвістика*, 2(50), 118–127. ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”.
- Ashmore, R. D., & Del Boca, F. K. (2017). Conceptual approaches to stereotypes and stereotyping. In D. L. Hamilton (Ed.), *Cognitive processes in stereotyping and intergroup behavior* (pp. 1–35). Psychology Press.
- Beukeboom, C. J. & Burgers, Ch. (2019). How stereotypes are shared through language: A Review and introduction of the social categories and stereotypes Communication (SCSC) Framework. *Review of Communication Research*, 7, 1–37.
<https://doi.org/10.12840/issn.2255-4165.017>
- Bobchynets, L.I. (2023). Gender stereotypes in Spanish and Portuguese humour: lexicosemantic and stylistic expression. *Messenger of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*, 26(2), 20–29.
- Collins, K. & Clément, R. (2012). Language and prejudice direct and moderate effects. *Journal of Language and Social Psychology*, 31(4), 376–396.
<https://doi.org/10.1177/0261927X12446611>
- Deutschmann, M. & Steinvall, A. (2020). Combatting linguistic stereotyping and prejudice by evoking stereotypes. *Open Linguistics*, 6 (1), 651–671.
<https://doi.org/10.1515/opli-2020-0036>
- Fiske, A. P. & Fiske, S. T. (2010). Social relationships in our species and cultures. In Sh. Kitayama, & D. Cohen (Eds.), *Handbook of Cultural Psychology* (pp. 283–307). New York, London: Guilford Press.
- Fiske, S. T. & Neuberg, L. S. (1990). A continuum model of impression formation from category-based to individuating processes: influence of information and motivation on attention and interpretation. In M. P. Zanna (ed), *Advances in Experimental Social Psychology*, 1–74. San Diego, California: Academic Press.
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Knippenberg, A. & Dijksterhuis, A. (2000). Social categorization and stereotyping: A functional perspective. *European Review of Social Psychology*, 11(1), 105–144.
<https://doi.org/10.1080/14792772043000013>
- Lakoff, R. (1973). Language and woman's place. *Language in Society*, 2(1), 45–80.
- Levon, E. (2007). Sexuality in context: variation and the sociolinguistic perception of identity. *Language in Society*, 36(4), 533–544.
<https://doi.org/10.1017/S0047404507070431>
- Lin, M.H., Kwan, V.S., Cheung, A. & Fiske, S.T. (2005). Stereotype content model explains prejudice for an envied outgroup: Scale of anti-Asian American Stereotypes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(1), 34–47.
<https://doi.org/10.1177/0146167204271320>
- Lindvall-Östling, M., Deutschmann, M. & Steinvall, A. (2020). An Exploratory Study on Linguistic Gender Stereotypes and their Effects on Perception. *Open Linguistics*, 6(1), 567–583.
<https://doi.org/10.1515/opli-2020-0033>
- Lyubymova, S. (2022a). Stereotyping Ideal Woman in American Blogs. *Signo*, (47) 88, 86–94.

<https://online.unisc.br/seer/index.php/signo/article/view/17385>

Lyubymova, S. (2022b). Nomen Est Omen Socialis. Designation as Means of Stereotyping. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 14(2), 116–133.

<https://doi.org/10.2478/ausp-2022-0019>

MacDonald, T. K. & Zanna, M. P. (1998). Cross-dimension ambivalence toward social groups: Can ambivalence affect intentions to hire feminists? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24 (4), 427–441.

<https://doi.org/10.1177/0146167298244009>

Macrae, C.N., Milne, A.B. & Bodenhausen, G.V. (1994). Stereotypes as energy-saving devices: A peek inside the cognitive toolbox. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66 (1), 37–47.

<https://doi.org/10.1037/0022-3514.66.1.37>

Prime, J. L., Carter, N. M. & Welbourne, T. M. (2009). Women “Take Care,” Men “Take Charge”: Managers’ Stereotypic Perceptions of Women and Men Leaders. *The Psychologist-Manager Journal*, 12(1), 25–49.

<https://doi.org/10.1080/10887150802371799>

Talbot, M. (2003). Gender stereotypes. Reproduction and challenge. In J. Holmes & M. Meyerhof (eds.), *The Handbook of Language and Gender*, (pp.468–86). Oxford: Blackwell.

<https://doi.org/10.1002/9780470756942.ch20>

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

Ammer, Ch. (Ed.). (1997). *The American Heritage Dictionary of Idioms*. Houghton Mifflin.

Hoad, T. F. (Ed.) (2000). *Oxford Concise Dictionary of English Etymology*. Shanghai Foreign Language Press.

Mish, F. C. (Ed.). (2004). *The Merriam-Webster Dictionary*. (New Ed.) Springfield, Massachusetts.

Rundell, M. (Ed.). (2002). *Macmillan English Dictionary*. Macmillan Education Ltd.

Spears, R. A. (Ed.). (1998). *NTC's Thematic Dictionary of American Slang*. NTC's Publishing Group.

Spears, R.A. (Ed.). (2007). *McGraw-Hill's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions* (2d ed.). McGraw-Hill

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Beauty and Hygiene Ads of the 1920s. (n.d.). *Vantage Ad Browser*.

<https://www.vintageadbrowser.com/beauty-and-hygiene-ads-1920s/46>

Cronin, B. (May 6, 2022). “Anna” Review: Wintour, Ever in Vogue. *The Wall Street Journal*.

<https://www.wsj.com/articles/anna-book-review-a-wintours-tale-11651849112>

Coward, N. (April 20, 1953). Legendary Innkeeper. *The Time Magazine*.

<https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,822759,00.html>

Elting, L. (January 27, 2023). New Year, New Glass Heights: Women Now Comprise 10% Of Top U.S. Corporation CEOs. *Forbes*.

<https://www.forbes.com/sites/lizelting/2023/01/27/new-year-new-glass-heights-for-the-first-time-in-history-over-10-of-fortune-500-ceos-are-women/>

Frankel, D. (Director). (2006). *The Devil Wears Prada* [Film]. Wendy Finerman Productions.

<https://www.mov.onl/2020/08/the-devil-wears-prada.html>

- Fernandes, P. & Sanfilippo, M. (June 11, 2020). Challenges Faced by Women Entrepreneurs and Some of the Most Successful Women to Follow. *Business News Daily*.
<https://www.businessnewsdaily.com/5268-women-entrepreneur-challenges.html>
- Goudreau, J. (November 17, 2011). The 10 Worst Stereotypes About Powerful Men. *Forbes*.
<https://www.forbes.com/sites/jennagoudreau/2011/11/17/worst-stereotypes-about-powerful-men-steve-jobs-bill-gates/?sh=1aa54b216c55>
- Iyer, K. & Huang, A. (March 17, 2021). The Epic Girl boss stereotype: Empowering or detrimental to gender equality? *The Epic*.
<https://lhsepic.com/9541/in-depth/girl-boss-stereotype-empowering-or-detrimental-to-gender-equality>
- The New Pictures (June 23, 1924). *The Time Magazine*, 25.
<https://time.com/vault/issue/1924-06-23/page/18/>
- Mejia, Z. (October 18, 2018). Workers would pay to have a boss with these 10 traits. *CNBC*.
<https://www.cnbc.com/2018/10/18/workers-would-pay-for-a-boss-with-these-10-traits-new-research-finds.html>
- Tanner, L. (2020). When were pinstripe suits fashionable? *Newsbasis.com*.
<https://newsbasis.com/when-were-pinstripe-suits-fashionable/>
- Westling, A. (June 23, 2021). The entrepreneur stereotype: More than meets the eye. *The Grey Journal*.
<https://greyjournal.net/play/style/the-entrepreneur-stereotype-more-than-meets-the-eye/>
- The Women. (February 9, 1953). *The Time Magazine*.
<https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,889682,00.html>

REFERENCES

- Vasko, S. R. (2022). Frazemy yak znaky vtorynnoi nominatsii i rezultat frazeosemiozysu. *Visnyk KNLU. Serii Filolohiia*, 25(2), 18–31.
- Korolyova, A. V. (2011). Diakhronichniy vektor doslidzhennia struktur svidomosti y myslennia. *Visnyk KNLU. Serii Filolohiia*, 14(1), 52–58.
- Martyniuk, A.P. (2004). *Konstruiuvannia henderu v anhlomovnomu dyskursi*. Konstanta.
- Marchyshyna, A.A. (2018). *Genderna identychnist v anhlomovnomu postmodernistskomu dyskursi: sotsiokulturnyi ta linhvopoetychnyi aspekty (na materialy naukovykh, publitsystychnykh ta khudozhnykh tekstiv)*. PP Buinytskyi O. A.
- Maslova, Yu. P. (2013). Formuvannia y tyrazhuvannia hendernykh stereotypiv u sotsiumi. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Serii "Filolohichna"*, 40, 81–87.
- Matsko, L. I. (2011). Linhvokulturolohichniy analiz khudozhnoho tekstu. *Kultura slova*, 75, 56–66.
<http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/37180>
- Moseichuk, O. & Matushevskaya, N. (2015). Kohnityvno-prahmatychnyi analiz komunikatyvnoi sytuatsii spokusa (na materialy anhlomovnoho kinodyskursu). *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Filolohiia*, 22, 149–157.
- Sukalenko, T. M. (2024). Movni zasoby eksplikatsii hendernykh stereotypiv u suchasnomu ukrainskomu masmediinomu dyskursi. U N. L. Yuhan (red.) *Linhvistyka*, 2(50) (ss. 118–127). DZ "LNU imeni Tarasa Shevchenka".

- Ashmore, R. D., & Del Boca, F. K. (2017). Conceptual approaches to stereotypes and stereotyping. In D. L. Hamilton (Ed.), *Cognitive processes in stereotyping and intergroup behavior* (pp. 1–35). New York: Psychology Press.
- Beukeboom, C. J. & Burgers, Ch. (2019). How stereotypes are shared through language: A Review and introduction of the social categories and stereotypes Communication (SCSC) Framework. *Review of Communication Research*, 7, 1–37.
<https://doi.org/10.12840/issn.2255-4165.017>
- Bobchynets, L.I. (2023). Gender stereotypes in Spanish and Portuguese humour: lexico-semantic and stylistic expression. *Messenger of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*, 26(2), 20–29.
- Collins, K. & Clément, R. (2012). Language and prejudice direct and moderate effects. *Journal of Language and Social Psychology*, 31(4), 376–396.
<https://doi.org/10.1177/0261927X12446611>
- Deutschmann, M. & Steinvall, A. (2020). Combatting linguistic stereotyping and prejudice by evoking stereotypes. *Open Linguistics*, 6(1), 651–671.
<https://doi.org/10.1515/opli-2020-0036>
- Fiske, A. P. & Fiske, S. T. (2010). Social relationships in our species and cultures. In Sh. Kitayama, & D. Cohen (Eds.), *Handbook of Cultural Psychology* (pp. 283–307). New York, London: Guilford Press.
- Fiske, S. T. & Neuberg, L. S. (1990). A continuum model of impression formation from category-based to individuating processes: influence of information and motivation on attention and interpretation. In M. P. Zanna (ed), *Advances in Experimental Social Psychology*, 1–74. San Diego, California: Academic Press.
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Knippenberg, A. & Dijksterhuis, A. (2000). Social categorization and stereotyping: A functional perspective. *European Review of Social Psychology*, 11(1), 105–144.
<https://doi.org/10.1080/14792772043000013>
- Lakoff, R. (1973). Language and woman's place. *Language in Society*, 2(1), 45–80.
- Levon, E. (2007). Sexuality in context: variation and the sociolinguistic perception of identity. *Language in Society*, 36(4): 533–44.
<https://doi.org/10.1017/S0047404507070431>
- Lin, M.H., Kwan, V.S., Cheung, A. & Fiske, S.T. (2005). Stereotype content model explains prejudice for an envied outgroup: Scale of anti-Asian American Stereotypes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(1), 34–47.
<https://doi.org/10.1177/0146167204271320>
- Lindvall-Östling, M., Deutschmann, M. & Steinvall, A. (2020). An Exploratory Study on Linguistic Gender Stereotypes and their Effects on Perception. *Open Linguistics*, 6(1), 567–583.
<https://doi.org/10.1515/opli-2020-0033>
- Lyubymova, S. (2022a). Stereotyping Ideal Woman in American Blogs. *Signo* (47) 88, 86–94.
<https://online.unisc.br/seer/index.php/signo/article/view/17385>
- Lyubymova, S. (2022b). Nomen Est Omen Socialis. Designation as Means of Stereotyping. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 14(2), 116–133.
<https://doi.org/10.2478/ausp-2022-0019>
- MacDonald, T. K. & Zanna, M. P. (1998). Cross-dimension ambivalence toward social groups: Can ambivalence affect intentions to hire feminists? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(4), 427–441.
<https://doi.org/10.1177/0146167298244009>

- Macrae, C.N., Milne, A.B. & Bodenhausen, G.V. (1994). Stereotypes as energy-saving devices: A peek inside the cognitive toolbox. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(1), 37–47.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.66.1.37>
- Prime, J. L., Carter, N. M. & Welbourne, T. M. (2009). Women “Take Care,” Men “Take Charge”: Managers’ Stereotypic Perceptions of Women and Men Leaders. *The Psychologist-Manager Journal*, 12(1), 25–49.
<https://doi.org/10.1080/10887150802371799>
- Talbot, M. (2003). Gender stereotypes. Reproduction and challenge. In J. Holmes & M. Meyerhof (eds.), *The Handbook of Language and Gender*, (pp.468–86). Oxford: Blackwell.
<https://doi.org/10.1002/9780470756942.ch20>

Дата надходження до редакції 10.04.2025
Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про автора

Любимова Світлана Анатоліївна, доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського e-mail: Lyubymova.SA@pdpu.edu.ua		Коло наукових інтересів: когнітивна лінгвістика, соціолінгвістика, медіалінгвістика, психолінгвістика
--	--	--

І. А. Морякіна

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: iryna.moryakina@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2653-998X>

Н. Л. Львова

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: nadiya.lvova@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6818-2045>

ФЕМІНІННІ Й МАСКУЛІННІ ВЛАСТИВОСТІ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОМОВ КАНДИДАТІВ І КАНДИДАТОК У ПРЕЗИДЕНТИ США 2024 РОКУ: ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Abstract

The article focuses on the analyses of campaign speeches delivered during 2024 presidential campaign by the candidates for the US presidency – Donald Trump, Joseph Biden, Nikki Haley, and Kamala Harris – in the light of gender theory. For the in-depth research of the discourse in question, the authors clarify the concept of gender through the lens of the fundamental works by foreign and Ukrainian scholars within the realm of gender linguistics and identify the criteria for the analyses of the selected texts. These criteria include stereotypical features of male and female speech styles and the means of their verbalization. The research findings reveal the continuous tendency in contemporary American political discourse to erase strict requirements to differentiate male and female speech behaviour. In particular, the speeches of the male candidates are characterised by a high degree of emotionality, hypertrophied assessments embodied in the significant array of emotionally coloured lexis and diverse range of stylistic figures, which are the signs traditionally associated with a feminine style of speech communication. Notably, in the speeches of the female candidates, alongside the feminine speech properties, we observe the wide use of harsh communicative strategies expressing aggression implemented in threats and insults, which is a recognised manifestation of masculine behaviour. At the same time, there is no complete levelling between male and female speech. The male speakers continue to dominate the women in terms of volume and duration of their speeches, support their theses with specific facts and figures, and for the purpose of discrediting their opponents, the male speakers resort to the use of low flown vocabulary with the strong negative connotations. The female orators, in contrast, traditionally make excessive efforts to create empathy on the part of voters, give preference to flexible communicative strategies, and avoid or minimise the use of the vocabulary of the reduced stylistic register.

Keywords: gender, political discourse, campaign speeches, styles of speech behaviour, communicative strategy, communicative tactics.

Анотація

Статтю присвячено контрастивному аналізу передвиборчих промов кандидатів і кандидаток на посаду президента США – Дональда Трампа, Джозефа Байдена, Нікі Гейлі й Камали Гаріс, проголошених у ході президентської кампанії 2024 р., у світлі теорії гендеру. Для проведення запропонованої розвідки опрацьовано фундаментальні праці зарубіжних й українських мовознавців у царині гендерної лінгвістики, уточнено поняття гендеру. Визначено критерії аналізу зазначених виступів, які включають стереотипні ознаки чоловічого й жіночого стилів мовлення, та проаналізовано засоби їхньої вербалізації. Встановлено, що в сучасному американському політичному дискурсі поглиблюється тенденція до стирання жорстких вимог до чоловічої та жіночої мовленнєвої поведінки. Промови кандидатів чоловічої статі відзначаються високим ступенем емоційності, гіпертрофованості оцінок, яка відображена у використанні значного

масиву емоційно забарвленої лексики й розмаїтого спектра стилістичних фігур, що є фемінінними ознаками стилю мовленнєвої комунікації. Водночас у промовах кандидаток поряд із фемінінними рисами мовлення спостерігаємо широке застосування жорстких комунікативних стратегій, які характеризуються агресивністю і реалізуються в погрозах й образах, що є визнаним проявом маскуліної поведінки. Однак повного нівелювання між жіночим і чоловічим мовленням не відбувається. Мовці-чоловіки продовжують домінувати над жінками за обсягами і тривалістю виступів, їхні тези підкріплюються конкретними фактами і цифрами, а з метою дискредитації опонентів допускається уживання лексики зниженого стилістичного регістру із вкрай негативним забарвленням. Оратори-жінки традиційно докладають надмірних зусиль для створення емпатії з боку виборців, надають перевагу гнучким комунікативним стратегіям, зокрема солідаризації з аудиторією, уникають або мінімізують уживання розмовної лексики зниженого стилістичного регістру.

Ключові слова: гендер, політичний дискурс, передвиборча промова, стиль мовленнєвої поведінки, комунікативна стратегія, комунікативна тактика.

Вступ. Перша чверть XXI століття в політичному житті Сполучених Штатів Америки відзначилася тим, що в безпосередню боротьбу за найвищу посаду в державі – посаду президента США – увірвалися жінки. У 2008 р. та 2016 р. за президентське крісло змагалася сенатор від штату Нью-Йорк (2001–2009 рр.), держсекретар США (2009–2013 рр.) Гіларі Клінтон, а у 2024 р. спробу очолити країну зробили губернатор Південної Кароліни (2011–2017 рр.) й постійна представниця США при ООН (2017–2018 рр.) Нікі Гейлі та віцепрезидент США (2021–2025 рр.) Камала Гаріс. Активна суспільна позиція, професійна й політична діяльність, а також лідерські амбіції цих жінок виразно проявляються в їхній мовленнєвій поведінці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із центральних об'єктів дослідження в сучасній антропоцентрично орієнтованій лінгвістичній парадигмі, сутність якої – синергетична оптика бачення всіх процесів і перетворень, “прискіпливий аналіз того, хто, кому, як, коли, в якій формі говорить про світ” (Ставицька, 2003), є **гендер** – *соціолінгвістичний феномен*, під яким ми, слідом за Д. Тютюнник (2018), розуміємо комплекс особливостей номінативної та комунікативної діяльності представників жіночої і чоловічої статі, що формуються під впливом їхніх психофізіологічних властивостей, соціального устрою та культурних традицій мовного колективу. Хоча поняття гендеру було включене до сфери лінгвістичних розвідок і ретельно аналізоване у другій половині минулого століття, зокрема (Haas, 1979; Lakoff, 2004; Tannen, 1996), сучасні мовознавці продовжують працювати над уточненням цього поняття (Ставицька, 2015), історією його становлення (Гарбар, 2021), аналізом витоків та розвитку лінгвогендерології в Україні (Космеда, 2014), дослідженням когнітивних і лінгвістичних механізмів формування гендерних стереотипів у медійному дискурсі (Любимова, 2021) та змін у сприйнятті стереотипних уявлень стосовно жіночої та чоловічої мов (Fisher & di Genarro, 2021), виявленню та описом жанрових і мовних особливостей жіночих медійних видань (Крижанівська, 2020; Мудра, Кіца, 2023).

Активізація жінок у політиці стимулювала вивчення гендерних ознак політичного дискурсу, підвищенню інтересу мовознавців до опозиції варіантів жіночого й чоловічого мовлення, зокрема особливостей та засобів побудови політиками й політикинями публічних виступів (Харицька, 2018). Попри зазначений вагомий доробок науковців у царині гендерної лінгвістики, дані про чоловіче й жіноче мовлення не є вичерпними, оскільки динамічні зміни ролей жінок у сучасних соціумах, зокрема їхніх спробах очолити державу з найпотужнішою у світі економікою, найсильнішою армією у світі та другим за кількістю й міццю військовим ядерним потенціалом значною мірою трансформують і їхню мовленнєву поведінку.

Дослідники гендеру визнають, що основними чинниками, які впливають на поведінку жінок і чоловіків, разом з особливостями їхньої фізіології та психології є соціальні стереотипи. У психологічному плані жінки вважаються більш екстравертними, товариськими, співчутливими, для них є природним і характерним вияв більш різноманітних та яскравих емоцій. Чоловіки, на відміну від жінок, більш автономні, стримані, наполегливі, прямолінійні й авторитарні (Qi Pan, 2011). Відповідно встановлено, що дистинктивними ознаками *маскулінного* (чоловічого) стилю мовленнєвого спілкування є прагнення до домінування, емоційна стриманість, чіткість та зарозумілість у висловлюваннях (Ставицька, 2003). На рівні дискурсу ці риси відображаються в обсягах мовлення, конкретизації змісту, точності висловлень, біднішому виборі словникового складу, обмеженні використанні риторичних фігур й уживанні здебільшого жорстких та гнучких комунікативних стратегій і тактик. На відміну від чоловічого, *фемінінний* (жіночий) стиль мовлення характеризується гіперкоректністю, наданням переваги м'яким та гнучким комунікативним стратегіям, підвищеною емоційністю й експресивністю, застосуванням маніпулятивних технік, що проявляються в пом'якшенні категоричності тверджень, схильності до евфемізації, гіпертрофованості оцінок, використанні спеціальної лексики та розмаїтого спектра стилістичних тропів. Жіноче мовлення вважається маркованим варіантом у парадигмі “чоловіче” – “жіноче” мовлення: жінка має говорити менше, бо і так є балакучою; жінці не дозволяється вживати грубу лексику та брудну лайку; у мовленнєвій поведінці жінці заборонено виходити за межі визначених тем спілкування (Nizomitdinova, 2022).

Мета та завдання дослідження. Метою запропонованої праці є порівняльний аналіз особливостей вияву перелічених дистинктивних ознак маскулінного та фемінінного стилів мовленнєвої комунікації в передвиборчих промовах кандидатів і кандидаток в президенти США 2024 р. та виявлення тенденцій у розвитку сучасного американського політичного дискурсу в аспекті гендерної рівності.

Методи дослідження полягають у комплексному поєднанні *загальнонаукових* методів порівняльного та кількісного аналізу, які дозволяють дослідити публічні виступи американських топполітиків крізь призму їхньої гендерної належності, із *лінгвістичними методами* семантичного й комунікативно-прагматичного аналізу, а також інтерпретації тексту, що використовуються для встановлення та опису проявів жіночих і чоловічих властивостей мовлення зазначених осіб і засобів вербалізації цих властивостей.

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. Першим кроком у дослідженні передвиборчої комунікації претендентів є порівняння обсягів їхньої присутності в медійному просторі. Співставлення, наприклад, промов-анонсів президентської кампанії 2024, які є ключовими в плані самопрезентації кандидатів та їхніх програмних цілей, виявили, що традиційно маскулінна ознака кількісного домінування чітко простежується лише в дискурсі Дональда Трампа, чий виступ тривав понад годину, а текст промови складався з 8807 слів. Кандидатки-жінки говорили менше: промова-анонс президентської кампанії Нікі Гейлі тривала 26 хвилин (обсяг її тексту – 2490 слів), а виступ, у якому Камала Гаріс оголосила про свою участь у боротьбі за президентське крісло, тривав приблизно 35 хвилин, в ньому ораторка використала 3761 слово. Отже, обсяг промови кандидата Д. Трампа є в 2,3 рази більшим, аніж обсяг промови кандидатки К. Гаріс, і в 3,5 більшим, аніж обсяг тексту його соратниці по партії Нікі Гейлі. Тривалість промови 45-го президента США не лише вдвічі перевищила тривалість виступів обох його суперниць, але й відзначилася більшою кількістю слів на одиницю часу, яка є результатом меншої фактологічної навантаженості жіночого мовлення порівняно із чоловічим, вищого

ступеня його емоційності й експресивності внаслідок акцентуації ключових думок шляхом уповільнення темпу мовлення й паузації. Обмеження обсягу і тривалості виступу, окрім завдання максимально утримувати увагу аудиторії, враховує також неготовність аудиторії слухати жінок так само довго, як і чоловіків, і це враховано обома політиками. Такий вибір можна вважати одним із прийомів орієнтації на адресата в плані створення емпатії з боку виборців, який є відлунням старих звичаїв, адже в патріархальних соціумах, жінки вважались надто говіркими, а їхні розмови – недостатньо змістовними. Така фемінінна стриманість щодо тривалості промов є очікуваною з боку кандидаток-жінок і доволі неочікуваною рисою промови-анонса чинного на момент початку перегонів президента США Джозефа Байдена. Його промова зайняла 33 хвилини, а її текст складається з 3987 слів.

Головним інструментом комунікативно-прагматичного аналізу зазначених політичних промов є поняття комунікативної стратегії й тактики, які широко використовуються сучасними дослідниками політичного дискурсу (Ананко, 2021; Potapenko, 2020).

Перше, що відрізняє промови кандидаток в президенти США, від виступів кандидатів-чоловіків є використання жінками тактики створення емпатії з боку виборців. Ця тактика реалізується в дискурсі через вищий ступінь коректності висловлювань, увічливість та пом'якшення загального тону спілкування, що місцями переходить у відверті лестощі, зумовлені стереотипним уявленням про нібито меншовартість жінок та їхню другорядну роль у житті соціуму.

Зазначена риса чітко простежується у вступних ритуальних повторах формул подяки (*thank you so much*) на адресу рідних, друзів і наставників у промові Нікі Гейлі, гіпертрофованої оцінки самої події, яку вона називає неймовірним, фантастичним і великим днем: *Well, this is fantastic! Thank you so much, it's a GREAT DAY IN SOUTH CAROLINA!* *Thank you all for being here, I have to say before I start, I have to give a shout out for the people who took the podiums before me – to pastor Haidy – I still say: "I wanna be you, when I grow up!" Thank you!* (Haily, 2024).

Задля задобрювання аудиторії ораторка опосередковано підлещується до виборців клішованими виразами “я вами так пишаюсь”, “я така рада бути серед людей, яких я люблю; у штаті, який я люблю, щоб говорити про те, як спасти країну, яку я люблю”, “я завжди мала глибоку віру в Америку” (переклад наш): *I'm so proud of you today [...] I'm so glad to be with the people I love, in the state I love, to talk about saving the country I love. I have always had a deep belief in America* (Haily, 2024).

Пафос її послугу підсилюється використанням анафоричних повторів (*I'm so proud of you today*) та паралельних конструкцій на зразок *to be with the people I love, in the state I love, to talk about saving the country I love*.

Камала Гаріс починає промову-анонс з подяки своєму чоловікові Дару і гіперболізує його чесноти, називаючи його найбільш неймовірним (*most incredible*) партнером по життю та неймовірним батьком своїх доньок і звертається до нього демінутивом *Dougie*: *So, let me start by thanking my most incredible husband, Doug. For being an incredible partner to me, an incredible father to Cole and Ella, and happy anniversary, Dougie. I love you so very much* (Harris, 2024).

Слова вдячності на адресу президента Джо Байдена переходять у лестощі, коли Камала, з її ж слів, сповнена вдячності називає доробок президента Байдена видатним, а його самого – людиною, яка надихає: *To our president, Joe Biden. When I think about the path that we have traveled together, Joe, I am filled with gratitude. Your record is extraordinary, as history will show, and your character is inspiring. And Doug and I love you and Jill, and are forever thankful to you both* (Harris, 2024).

Пані Гаріс авансом дякує потенційному віцепрезиденту Тіму Валцу, делегатам конференції, та всім, хто повірив в успіх її кампанії; кандидатка підлещується, кажучи, що їхня підтримка “упокорює”: *And to Coach Tim Walz. You are going to be an incredible vice president. And to the delegates and everyone who has put your faith in our campaign, your support is humbling* (Harris, 2024).

У наведеному фрагменті ораторка використовує стилістичний прийом полісиндетону, зокрема завдяки надмірній повторюваності з'єднувального сполучника *and* політикиня створює ефект безмежної вдячності нескінченному числу своїх соратників.

У вступній частині промови анонсу Камала Гаріс передусім позиціонує себе не як політикиню, а як особистість, дружину й дочку, що сумує за покійною матір'ю, і вірить, що та з усмішкою дивиться на дочку згори: *So, America, the path that led me here in recent weeks was, no doubt, unexpected. But I'm no stranger to unlikely journeys. So, my mother, our mother, Shyamala Harris, had one of her own. And I miss her every day, and especially right now. And I know she's looking down smiling. I know that* (Harris, 2024).

Значна частина цього виступу присвячена розповідям про дитинство і труднощі, які батькам доводилось долати через матеріальні проблеми й необхідність постійних переїздів у пошуках роботи: *Growing up, we moved a lot. I will always remember that big Mayflower truck, packed with all our belongings, ready to go – to Illinois, to Wisconsin, and wherever our parents' jobs took us* (Harris, 2024).

Кандидатка ділиться дуже особистими спогадами про щемливі миті зростання і любов, якою Камалу оточували батьки. Вона пишається, що своєю сміливістю й цілеспрямованістю і зрештою успішністю вона завдячує батькові, який заохочував дівчинку не боятися, йти вперед і не дозволяти перешкодам спиняти її на шляху: *My early memories of our parents together are very joyful ones. A home filled with laughter and music: Aretha, Coltrane and Miles. At the park, my mother would say, “Stay close.” But my father would say, as he smiled, “Run, Kamala, run. Don't be afraid. Don't let anything stop you.” From my earliest years, he taught me to be fearless* (Harris, 2024).

Одним із засобів реалізації тактики створення емпатії з боку адресата є евфемізація мовлення. У промовах К. Гаріс трапляються авторські парафрази на позначення сімейних проблем, розлучення, іммігрантського походження багатьох американців, їхніх фінансових проблем і невисокого соціального статусу (Морякіна, 2025). Ці вислови допомагають політикині завоювати прихильність потенційних виборців.

У промовах обох жінок неодноразово лунає слово *любов* (*love*): Н. Гейлі підкреслює, що вона любить свій народ, свою країну, а К. Гаріс голосно заявляє, що любить свого чоловіка, і разом із чоловіком висловлюють свою любов до президента та його дружини Джил. Повторюване уживання слова *love* стає дистинктивним маркером жіночого дискурсу, адже здатність і потреба любити є невід'ємною рисою жіночого ества, і в промовах обох політикинь на цьому робиться потужний акцент, що не спостерігається в чоловічих виступах.

Дональд Трамп, звертаючись до своїх прихильників, лише мимохідь згадає родину, але так само гіперболізує важливість старту свого кандидування, стримано (порівняно з емоційно забарвленою лексикою *fantastic* та *most incredible*, що використовували опонентки) називаючи цю подію та місце її проведення дуже особливими. Оратор, як і жінки, лестить аудиторії, називаючи їх серцем і душею неймовірного руху і найвеличнішої країни у світі: *Well, thank you very much, and on behalf of Melania, myself and our entire family I want to thank you all for being here tonight. It's a very special occasion at a very special place. You and all of those watching are the heart and soul of this incredible movement and the greatest country in the history*

of the world. It's very simple. There has never been anything like it, this great movement of ours. Never been anything like it and perhaps there will never be anything like it again. There's never been anything to compete with what we have all done (Trump, 2024).

Промова-анонс Джозефа Байдена після стриманого *thank you* (дякую) одразу починається з екскурсу в історію: президент-кандидат нагадує виборцям про події зими 1777 року, яка ознаменувала початок війни за незалежність США. Проводячи паралель між давниною і сьогоденням, Дж. Байден робить імпліцитний посил, що його боротьба, по суті, є тією ж, яку очолював перший американський президент Дж. Вашингтон, це боротьба за дотримання фундаментальних цінностей: свободи й демократії, на противагу домінуванню й особистій славі: *Today, the topic of my speech today is deadly serious and I think it needs to be made at the outset of this campaign.*

In the winter of 1777, it was harsh and cold as the Continental Army marched to Valley Forge. General George Washington knew he faced the most daunting of tasks, to fight and win a war against the most powerful empire in existence in the world at the time. His mission was clear: liberty, not conquest. Freedom. Not domination. National independence. Not individual glory (Biden, 2024).

На відміну від своїх суперників, президент-кандидат вдається до вихваляння американців не на початку, а в кульмінаційній частині своєї промови. Улесливі вислови про унікальність та рівноправ'я американських громадян не численні й мають на меті емоційне налаштування виборців перед безпосереднім закликком до дії:

Unlike other nations on Earth, America is not built on ethnicity, religion, geography. We're the only nation in the history of the world built on an idea, not hyperbole, built on an idea. We hold these truths to be self-evident that all men and women are created equal (Biden, 2024).

На відміну від обсягів, зміст і тональність мовлення претенденток-жінок є далеко не жіночими. Аналіз ключових концептів програмних заяв передвиборчого дискурсу Нікі Гейлі та Камали Гаріс виявив, що кандидатки-жінки займають більш агресивну позицію порівняно з чоловіками. Зокрема кандидатка від республіканської партії Н. Гейлі, оголошуючи свій намір іти в президенти Сполучених Штатів, закликає об'єднатись задля битви (дослівно *unite and fight*) за майбутнє Америки, яку вона бачить сильною та гордою. Пані Гаріс стверджує, що присвятила цій битві життя, і, таким чином, позиціонує себе як лідера-бійця: *Those are best days are yet come if we unite and fight to save our country. I have devoted my life to this fight, and I'm just getting started for a strong America for a proud America, I am running for President of the United States of America* (Haily, 2024).

Закликаючи виборців підтримати її кандидатуру, Нікі Гейлі прямо й доволі агресивно називає себе твердою й рішучою, наче кремінь (*tough-as-nails*), жінкою, готовою похитнути владу у Вашингтоні й увесь політичний клас: *Realizing this vision won't be easy. It will take an unparalleled level of commitment from all of us. It requires faith and a willingness to move past the status quo. And it will require doing some things we've never done... Like sending a tough-as-nails woman to the White House. We need someone who can shake up Washington and the political class* (Haily, 2024).

Не поступається рішучістю і кандидатка від демократичної партії Камала Гаріс, чия роль захисниці, що професійно відстоювала права американських громадян у залі суду (на прокурорській посаді) трансформується у роль захисниці нації на чолі Білого Дому: *I will be a president who unites us around our highest aspirations. A president who leads and listens; who is realistic, practical and has common sense; and always fights for the American people. From the courthouse to the White House, that has been my life's work* (Harris, 2024).

Пані Гаріс нагадує, як вона боролась у суді проти торговців зброєю, наркотиками й людьми, які все ще загрожують кордонам країни та безпеці її громадян: *I fought against the cartels who traffic in guns and drugs and human beings, who threaten the security of our border and the safety of our communities* (Harris, 2024).

Водночас Дональд Трамп осмислює свою політичну діяльність у термінах бізнесу. Для нього бути на чолі країни – це робота: *I used to make deals for our country like you wouldn't believe. It was one, give me the next one, give me the next one* (Trump, 2024).

We got rid of the worst trade deal ever made, NAFTA, the worst trade deal ever made. That's why the farmers love Trump because we did a great job [...] (Trump, 2024).

Гіпертрофованість оцінок (здебільшого оцінок власних досягнень) і мовна гіперболізація є основними засобами досягнення пафосності дискурсу й дискурсивними маркерами комунікативної тактики самовихваляння, що з усіх кандидатів у президенти США 2024 р. найбільш властива Дональду Трампу. Реалізована через низку мовленнєвих актів констативів, ця тактика відзначається підвищеним емоційним забарвленням і категоричністю. Наприклад, Д. Трамп декларує своє президентство як відродження, бо вживання словосполучення *America's comeback* імплікує значення повернення Америки до величі і слави. Він стверджує, що під час його президентства американська нація наблизилась до свого золотого віку (*golden age*), була на вершині могутності (*the pinnacle of power*), процвітання й престижу (*prosperity, and prestige*), височіла над усіма суперниками (*towering above all rivals*), скидала додолу ворогів і впевнено крокувала в майбутнє (*vanquishing all enemies and striding into the future*). За чотири короткі роки правління всі жили чудово: чоловіки, жінки, афроамериканці, американці азійського походження та іспаномовні американці – усі процвітали, як ніколи до того (*everybody was thriving like never before*): *America's comeback starts right now. Two years ago when I left office, the United States stood ready for its golden age. Our nation was at the pinnacle of power, prosperity, and prestige, towering above all rivals, vanquishing all enemies and striding into the future confident and so strong. In four short years, everybody was doing great. Men, women, African Americans, Asian Americans, Hispanic Americans, everybody was thriving like never before* (Trump, 2024).

Найвищого ступеня самовихваляння сорок п'ятий президент США досягає у ствердженнях, що саме завдяки йому були взяті під контроль диктаторські країни, і приписує собі заслугу знищення ІДІЛу. Повторюване вживання займенника *я* у формах *I* та *me* й вибір таких емоційно забарвлених лексичних одиниць, як: *respect, in check, conquer* та *decimate* – роблять його заяви максимально прямолінійними: *China, Russia, Iran and North Korea were in check and they respected the United States, and quite honestly, they respected me. I knew them well. I knew them well. The vicious ISIS caliphate, which no president was able to conquer, was decimated by me and our great warriors in less than three weeks [...]* (Trump, 2024).

Зазвичай не властива жіночому стилю мовлення жорстка комунікативна стратегія самовихваляння є однією з провідних у промовах кандидаток на президентське крісло. Це ілюструє заклик Нікі Гейлі “нехай найкраща жінка переможе”: *As I set out on this new journey, I will simply say this... May the best woman win* (Haily, 2024).

Кандидатка обіцяє поширити на всю Америку досягнення з приборкання інфляції, розповсюдження наркотиків, встановлення контролю над кордонами і забезпечення чесних виборів “як ми це зробили в Південній Кароліні”: *We'll end inflation and build an economy that works for all, just like we did here in South Carolina. [...] In the America I see, we stop the surge of drugs and illegal immigration. That means having a real border and mandatory e-verify, like we got done in South Carolina. Businesses must*

hire Americans not illegals! In the America I see, everyone has full confidence in our elections. Voter ID will be the law of the land like we did in South Carolina! (Haily, 2024).

Втілена у доборі більш нейтральної лексики та пом'якшена використанням займенника “ми” (we) на противагу займеннику “я” (I), який підкреслено використовує Дональд Трамп, прояви цієї тактики в дискурсі Нікі Гейлі є більш стриманими. Таке апелювання до історії нібито спільного успіху може бути кваліфіковано як прояв фемінінності в мовленні.

Ключовими для передвиборчої кампанії самопрезентації й самореклами всіх (незалежно від статі) кандидатів у президенти США 2024 р. є комунікативні тактики дискредитації опонентів, що реалізується через критику їхньої діяльності, залякування виборців і погроз на адресу опонентів. Названі тактики маскулінні за своєю суттю, оскільки викриття недоліків і провалів попередників вимагає прямої, категоричності й подекуди набуває гіпертрофованих форм таких, як: гірка іронія, сарказм і навіть особиста образа.

Типово маскулінною рисою критичних висловлювань Д. Трампа та Дж. Байдена, яка відрізняє їхні виступи від промов кандидаток-жінок, є їхня конкретика. Оратори ілюструють свої тези прикладами реальних подій з називанням локацій і дієвих осіб, наводить кількісні дані. Коли Д. Трамп заявляє, що вони як нація переживають занепад (*we are a nation in decline, we are a failing nation*), він описує попередні два роки під проводом президента Байдена як період болю, тривоги та відчаю (*a time of pain, hardship, anxiety and despair*). Д. Трамп додає, що рівень інфляції є найвищим за останні 50 років, ціни на газ сягнули рекордних показників в історії. Він прямо звинувачує попередника в тому, що той навмисно “здав” (*intentionally surrendered*) енергетично незалежність країни, бо стратегічні резерви дослівно “висмоктані” з метою штучно утримувати ціни на паливо на низькому рівні до виборів: *We were a strong nation, and importantly, we were a free nation. But now, we are a nation in decline. We are a failing nation. For millions of Americans, the past two years under Joe Biden have been a time of pain, hardship, anxiety and despair. As we speak, inflation is the highest in over 50 years, gas prices have reached the highest levels in history, [...] the strategic national reserves, [...] have been virtually drained in order to keep gasoline prices lower just prior to the election. Joe Biden has intentionally surrendered our energy independence* (Trump, 2024).

Д. Трамп закидає демократам поразку в Афганістані, де Сполучені Штати втратили високоякісну військову техніку вартістю 85 мільярдів доларів, проліт російської ракети вглиб території Польщі на 50 кілометрів. Він вдається до саркастичного приниження Дж. Байдена, пригадуючи, як той начебто заснув на міжнародній конференції з проблем довкілля і переплутав назву країни, у якій перебував: *The disasters in Afghanistan, perhaps the most embarrassing moment in the history of our country, where we lost lives, left Americans behind and surrendered \$85 billion worth of the finest military equipment anywhere in the world. [...] Even just today, a missile was sent in, probably by Russia to Poland, 50 miles into Poland [...] Now, we have a president who falls asleep at global conferences [...] Thanks to the words of wisdom he said, thank you to the wrong country for inviting him to a major summit on the environment of all things. They fly for days to get there and then he calls the country a name that was actually a country on another continent [...]* (Trump, 2024).

Застосування лексики зниженого реєстру роблять і без того різкі звинувачення Д. Трампа на адресу демократичної партії, членів якої оратор називає божевільними ліворадикалами, ще агресивнішими: *The decline of America is being forced upon us by Biden and the radical left lunatics running our government right into the ground* (Trump, 2024).

Прямолінійність його звинувачень досягає максимуму у фрагменті, де він безапеляційно заявляє, що Джо Байден є обличчям поразки лівого крила і корупції Вашингтону: *Joe Biden is the face of left wing failure and Washington corruption* (Trump, 2024).

У своїх промовах кандидат Дж. Байден майже не використовує стратегію самовихваляння і не вдається до гіпертрофованих оцінок своїх успіхів, однак використовує підкреслено негативно забарвлені засоби критики свого опонента. Звинувачуючи Д. Трампа у спробі силою скасувати результати волевиявлення американців у 2020 р., Дж. Байден наводить результати голосування, згідно з якими його підтримали 81 мільйон виборців, підкреслюючи, що Д. Трамп набрав на 7 мільйонів голосів менше й до того ж програв 60 судових справ: *An attempt to overturn a free and fair election by force and violence. A record 81 million people voted for my candidacy and to end his presidency. Trump lost the popular vote by 7 million. Trump's claims about the 2020 election never could stand up in court. Trump lost 60 court cases. Sixty* (Biden, 2024).

Тактика дискредитації опонента є домінантною в передвиборчому дискурсі Дж. Байдена. Дж. Байден позиціонує опонента як лузера і злочинця, акцентуючи увагу аудиторії на програші суперника. Він підкреслює, що Трамп програв вибори у штатах, які контролюються республіканцями, програв справу у суді, яку вів суддя, призначений його адміністрацією, програв справу у Верховному суді США, програв усе: *Trump lost the Republican-controlled states. Trump lost before a Trump-appointed judge, and then judges, and Trump lost before the United States Supreme Court. All of it. He lost [...]* (Biden, 2024).

Сорок шостий президент США прямо звинувачує Д. Трампа в підбурюванні людей до насильства, фактично в організації штурму будівлі Капітолію, загибелі поліцейських та бездіяльності щодо припинення заворушень. Дослівно Д. Трамп наказав натовпу “влаштувати пекельну бійню, і пекло вирвалось назовні” (переклад наш), він обіцяв бути з протестувальникам, і, як завжди, залишив брудну роботу іншим: *Three years ago tomorrow, we saw with our own eyes the violent mob stormed the United States Capitol. It was almost in disbelief as you first turned on the television. For the first time in our history, insurrectionists had come to stop the peaceful transfer, transfer of power in America. First time. Smashing windows, shattering doors, attacking the police. [...] Over 140 police officers were injured. [...]*

Because Donald, because of Donald Trump's lies, they died because these lies brought a mob to Washington. He promised it would be wild. And it was.

He told the crowd to “fight like hell” and all hell was unleashed.

He promised he would write them, write them, everything they did. He would be side by side with them. Then, as usual, he left the dirty work to others (Biden, 2024).

Кульмінацією промови-анонса Дж. Байдена є звинувачення суперника в егоїзмі, зраді демократії та жадобі влади. Підсумовуючи, Дж. Байден наполягає, що Д. Трамп проводить кампанію у своїх інтересах, а не в інтересах американців: *Donald Trump's campaign is about him, not America, not you.*

Donald Trump's campaign is obsessed with the past, not the future. He's willing to sacrifice our democracy, put himself in power (Biden, 2024).

Дослідження виступів претенденток-жінок показало, що критика ними опонентів є більш абстрактною, узагальненою. Нікі Гейлі констатує, що зараз Америка відстає, майбутнє вислизає з рук американців, що “наші лідери нас підводять”: *My parents came to a country that was gaining strength and growing in confidence. But that was then. Now America is falling behind. Our future is slipping. Our leaders are failing us* (Haily, 2024).

У мовленні цієї кандидатки брак конкретики компенсується підвищеною емоційністю, прямолінійністю на межі з особистими образами. Різке звинувачення

“ніхто не уособлює провал більше, ніж Джо Байден” (переклад наш) підкріплюється доволі голосливим переліком одвічних соціальних проблем, серед яких завеликі витрати на їжу, відчайдушний пошук дитячого харчування, діти, відставання дітей у навчанні: *Our leaders are failing us. And no one embodies that failure more than Joe Biden. Right now, in the greatest country in human history, we have too many families paying too much for groceries; too many mothers searching frantically for baby formula; and too many children who are so far behind in the classroom, they might never get ahead* (Haily, 2024).

Найбільш негативно забарвленою маскулінною комунікативною тактикою в цій передвиборчій кампанії є *тактика залякування*, яка спрямовується кандидатами як на виборців, так і на опонентів. На текстовому рівні тактика проявляється в гіперболізації соціальних проблем й імплікації подальшого погіршення ситуації. Залякування втілюється через уживання негативно забарвленої лексики та негативних конструкцій. Висуваючи свою кандидатуру на пост президента, Д. Трамп заявляє, що країна має серйозні проблеми, він каже: “Нас ніхто не поважає. З нас роблять посміховисько в усьому світі. ІДІЛ, Китай, Мексика – усі нас б’ють” (переклад наш). Він наголошує, що чинні лідери лише говорять і не діють, що вони не здатні навести в країні лад та привести до обіцяної землі: *Our country is in serious trouble. We are not respected by anyone. We are a laughing stock all over the world. ISIS, China, Mexico are all beating us. Everybody is beating us. Our enemies are getting stronger and we are getting weaker. Politicians are all talk and no action. They will never be able to fix our country. They will never bring us to the Promised Land, and I cannot sit back and watch this incompetence any longer. Ladies and gentlemen, I am officially running for President of the United States* (Trump, 2024).

Обіцянки Нікі Гейлі увести віковий ценз на право бути членами Конгресу США, обмежуючи його 75-ма роками, та зробити обов’язковими тестування ментального здоров’я конгресменів-сенаторів переростає у принизливі погрози: *We’ll have term limits for Congress and mandatory mental competency tests for politicians over 75 years old!* (Haily, 2024).

Пророкуючи поразку комуністичному Китаю, пані Гейлі бачить цей режим “на звалищі історії”, вживаючи метафори, що не асоціюються з жіночим стилем мовлення: *And in the America I see, Communist China won’t just lose... Like the Soviet Union before it, Communist China will end up on the ash-heap of history!* (Haily, 2024).

З вуст кандидатки Гейлі окремі обіцянки досягають рівня вербальної агресії. Обіцяючи покласти край преференціям для великого бізнесу й живленню уряду, вона погрожує політикам, що під їхніми ногами горітиме земля: *We’ll end corporate welfare and bail outs for big business, and we’ll end the ear marks and pork that fuel big government. And when it comes to our politicians, we’ll light a fire under them. Their job is not to say things on TV. Their job is to do things in DC like solve problems instead of ignoring or creating them!* (Haily, 2024).

Висновки і перспективи подальших досліджень. У сучасному американському політичному дискурсі спостерігається тенденція до стирання традиційних гендерних розбіжностей між чоловічим та жіночим мовленням. Отримані результати свідчать, що використання сильної мови, вибір прямолінійної, агресивної мовленнєвої поведінки обумовлений передусім соціальним становищем, спектром професійних компетенцій і суспільного впливу (power) мовця, а не його / її соціостатевими характеристиками. Однак, попри нівелювання відмінностей між фемінінною та маскулінною моделями мовленнєвої поведінки серед представників вищих щаблів влади у США, повного стирання розбіжностей між жіночим і чоловічим дискурсом не відбувається.

Окремі ознаки жіночого мовлення спостерігаються в передвиборчих промовах обох кандидаток. Окремі ознаки чоловічого дискурсу наявні в чоловічих промовах.

Жіноче мовлення, хоча й набуває категоричності та подекуди агресивності, характеризується лаконічністю й відсутністю спонтанності, чітким дотриманням вимог до жанру і стилю промови, високим ступенем емоційності. Головне, що відрізняє жіночий передвиборчий дискурс президентської кампанії 2024 р. від чоловічого, – це підкреслене бажання й надмірні зусилля кандидаток зі створення емпатії з боку виборців, які знаходять відображення в гіпертрофованих словах подяки на адресу соратників та учасників зібрання. Лише жіночому передвиборчому дискурсу властивий елемент саморефлексії – бажання поділитись особистим досвідом і переживаннями: і Нікі Гейлі, й Камала Гаріс приділяють значну увагу тернистому шляху, який обома кандидаткам довелося пройти перед тим, як опинитися на верхівці політичної системи. Одрокнення про особисте підсилюють емоційний фон їхнього дискурсу і слугують імпліцитними засобами солідаризації ораторок з аудиторією, скорочуючи соціальну відстань між політиками й виборцями. У жіночому мовленні вагоме місце належить висвітленню проблем родини, виховання дітей та освіти.

Чоловічий дискурс залишається домінантним за обсягом, допускає спонтанність і відхилення від вимог жанру й стилю публічної промови, містить прямі неоднозначні різкі звинувачення. Навантажені фактологічною інформацією, чоловічі виступи є більш аргументованими й переконливими.

Аналіз публічних промов кандидатів і кандидаток в президенти США 2024 р. також виявив, що вибір ними комунікативних тактик для самопрезентації і просування своїх передвиборчих програм більшою мірою залежить від партійної, а не від гендерної належності. Специфічною рисою передвиборчої риторики обох кандидатів від Республіканської партії є поєднання високого ступеню емоційності, характерних для фемінінного стилю мовлення, із маскулінними жорсткими, агресивними комунікативними стратегіями і тактиками, зокрема тактик самовихваляння, залякування, критики й приниження та погроз. Так, дискурс Д. Трампа рясніє прикладами загравання з аудиторією та відвертих лестоців на адресу виборців, віддзеркалених у пафосних висловлюваннях про Америку та американський народ, що є більш властивими для жіночого дискурсу, тоді як виступи Н. Гейлі вражають самовпевненістю й агресивністю окремих висловлювань, які є ознакою чоловічого мовлення. У виступах Джозефа Байдена та Камали Гаріс стратегія самопрезентації характеризується більшою стриманістю у виборі емоційно забарвлених мовних засобів, апелюванням більшою мірою до інтелекту, аніж до емоцій виборців, униканням особистих образ на адресу опонентів та просуванням передусім моральних, а не матеріальних цінностей, меншим ступенем прагматизму й популізму.

Подальші дослідження передбачають роботу над аналізом лінгвокогнітивних і лінгвориторичних особливостей американського жіночого й чоловічого політичного дискурсу, проведення лінгвокультурологічних розвідок у плані порівняння фемінінних і маскулінних властивостей політичного дискурсу в американській, британській та українській культурах.

Конфлікт інтересів

Автори не мають потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Ананко, Т. Р. (2021). Стратегії аргументації в політичному дискурсі Джо Байдена. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 24(1), 9–11.
[https://doi.org/10.32589/2311-0821.24%20\(1\).2021.235921](https://doi.org/10.32589/2311-0821.24%20(1).2021.235921)
- Гарбар, А. І. (2021). Гендерна лінгвістика: передумови становлення і розвиток. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія* 52(1), 32–35.
<https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.52-1.8>
- Крижанівська, Г. Т. (2020). Головна сторінка: жанровий підхід (на матеріалі сучасних англomовних журналів). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 46(1), 199–203.
<https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.46-1.47>
- Космеда, Т. А., Карпенко, Н. А., Осіпова, Т. Ф., Саліонович, Л. М., Халіман, О. В. (2014). *Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика*. (Т.А. Космеда, Ред.). Коло.
- Любимова, С. А. (2021). Соціокультурні стереотипи в різних жанрах американського медійного дискурсу середини минулого століття. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*, 24(1), 96–106.
[https://doi.org/10.32589/2311-0821.24%20\(1\).2021.236094](https://doi.org/10.32589/2311-0821.24%20(1).2021.236094)
- Морякіна, І. (2025). Авторські евфемізми в передвиборчому дискурсі кандидати в президенти США Камали Гаріс: семантика і прагматика. *Зб. наук. праць V Міжнародної науково-практичної конференції “Theoretical and practical aspects of modern scientific research”*. 24 січня 2025 рік. м. Сеул, Південна Корея, 286–289. Логос.
<https://doi.org/10.36074/logos-24.01.2025.058>
- Мудра, І., Кіца, М. (2023). Українські жіночі мережеві журнали: види, кількість та їх особливості. *Науковий журнал “Образ”*, 2(42), 62–68.
[https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.2\(42\)-62-68](https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.2(42)-62-68)
- Ставицька, Л. О. (2003). Мова і статі. *Критика*, 6(68), 29–34.
- Ставицька, Л. О. (2015). *Гендер, мова, комунікація*. Інститут української мови НАН України.
- Харицька, С. (2018). Гендерні мовні маркери у лінгвістиці політичного дискурсу. *Гуманітарна освіта в технічних навчальних закладах*, 37, 90–94.
- Fisher, A. & di Genarro, K. (2021). You are talking like a girl: stereotypes about women’s language. *Honors college theses*, 4. Pace University.
- Haas, A. (1979). Male and female spoken language differences: Stereotypes and evidence. *Psychological Bulletin*, 86(3), 616–626.
<https://doi.org/10.1037/0033-2909.86.3.616>
- Lakoff, R. (2004) [1975]. *Language and woman’s place: text and commentaries*. Oxford University Press.
- Nizomitdinova, Z. (2022). Development of gender studies in linguistics. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10).
https://www.oriens.uz/media/journalarticles/129_Nizomitdinova_Zulaykho_Abdouazizovna_941-947.pdf
- Potapenko, S. (2020). Communicative strategies as a two-faceted phenomenon: A cross-linguistic study of inaugural addresses. *Herald of KNUU. Series in Philology*, 23(1), 71–83.
- Tannen, D. (1996). *Gender and Discourse*. Oxford University Press.
- Qi Pan (2011). On the features of female language in English. *Theory and practice in language studies*, 1(8), 1015–1018.
<https://doi.org/10.4304/tpls.1.8.1015-1018>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Biden, J. (2024). President Joe Biden's campaign speech delivered Friday, Jan. 5, in Blue Bell, Pennsylvania, as prepared by the AP.
<https://apnews.com/article/biden-speech-valley-forge-trump-campaign-bda2293cac2b30e49157c2e6fb256d64>
- Haily, N. (2024). Nikki Haley Speaks at South Carolina Campaign Rally. <https://www.rev.com/blog/transcripts/nikki-haley-speaks-at-south-carolina-campaign-rally-transcript>
- Harris, K. (2024). Kamala Harris's 2024 presidential announcement. Democratic Convention Speech.
<https://www.nytimes.com/2024/08/23/us/politics/kamala-harris-speech-transcript.html>
- Trump, D. (2024). Donald Trump's Presidential Announcement Speech.
<https://www.rev.com/blog/transcripts/former-president-trump-announces-2024-presidential-bid-transcript>

REFERENCES

- Ananko, T. R. (2021). Stratehii arhumentatsii v politychnomu dyskursi Dzho Baidena. *Visnyk KNLU. Seriiia Filolohiia*, 24(1), 9–11.
[https://doi.org/10.32589/2311-0821.24%20\(1\).2021.235921](https://doi.org/10.32589/2311-0821.24%20(1).2021.235921)
- Harbar, A. I. (2021). Henderna linhvistyka: peredumovy stanovlennia i rozvytok. *Naukovyi visnyk mizhnzrodnoho humanitarnoho universytety. Seriiia: Filolohiia*, 52(1), 32–35.
<https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.52-1.8>
- Kryzhanivska, H.T. (2020). Holovna storinka: zhanrovyi pidkhid (na materiali suchasnykh anhlomovnykh zhurnaliv). *Naukovyi visnyk mizhnzrodnoho humanitarnoho universytety. Seriiia: Filolohiia*, 46(1), 199–203.
<https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.46-1.47>
- Kosmeda, T.A., Karpenko, N.A., Osipova, T.F., Salionovych, L.M., Khaliman O.V. (2014). Henderna linhvistyka v Ukraini: istoriia, teoretychni zasady, dyskursyva praktyka. (Kosmeda, Red.). Kolo.
<https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.46-1.47>
- Liubymova, S.A. (2021). Sotsiokulturni stereotypy v riznykh zhanrakh amerykanskooho mediinoho dyskursu seredyny mynuloho stolittia. *Visnyk KNLU. Seriiia Filolohiia*, 24(1), 96–106.
[https://doi.org/10.32589/2311-0821.24%20\(1\).2021.236094](https://doi.org/10.32589/2311-0821.24%20(1).2021.236094)
- Moryakina, I. (2025). Avtorski evfemizmy v peredvyborchomu dyskursi kandydatky v prezydenty SSHA Kamaly Haris: semantyka s prahmatyka. *Zb. nauk. prats V Mizhnadodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii "Theoretical and practical aspects of modern scientific research"*. 24 sichnia 2025, Seul, Pivdenna Koreia, 286–289. Lohos.
<https://doi.org/10.36074/logos-24.01.2025.058>
- Mudra, I., Kitsa, M. (2023). Ukrainski zhinochi merezhevi zhurnaly : vydy, kilkist ta ykh osoblyvosti. *Naukovyi zhurnal "Obraz"*, 2(42), 62–68.
[https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.2\(42\)-62-68](https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.2(42)-62-68)
- Stavytska, L. (2003). Mova s stat. *Krytyka*, 6 (68), 29–34.
- Stavytska, L. O. (2015). Hender, mova, komunikatsiia. Instytut ukrainskoi movy NAN Ukrainy.
- Kharytska, S. (2018). Henderni movni markery u linhvistytsi politychnoho dyskursu. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh navchalnykh zakladakh*, 37, 90–94.
- Fisher, A. & di Genarro, K. (2021). You are talking like a girl: stereotypes about women's language. *Honors college theses*, 4. Pace University.

- Haas, A. (1979). Male and female spoken language differences: Stereotypes and evidence. *Psychological Bulletin*, 86(3), 616–626.
<https://doi.org/10.1037/0033-2909.86.3.616>
- Lakoff, R. (2004) [1975]. *Language and woman's place: text and commentaries*. Oxford University Press.
- Nizomitdinova, Z. (2022). Development of gender studies in linguistics. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10).
https://www.oriens.uz/media/journalarticles/129_Nizomitdinova_Zulaykho_Abdualazizovna_941-947.pdf
- Potapenko, S. (2020). Communicative strategies as a two-faceted phenomenon: A cross-linguistic study of inaugural addresses. *Herald of KNLU. Series in Philology*, 23(1), 71–83.
- Tannen, D. (1996). *Gender and Discourse*. Oxford University Press.
- Qi Pan (2011). On the features of female language in English. *Theory and practice in language studies*, 1(8), 1015–1018.
<https://doi.org/10.4304/tpls.1.8.1015-1018>

Дата надходження до редакції 25.04.2025

Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про авторів

Морякіна Ірина Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри фонетики і практики англійської мови Київського національного лінгвістичного університету e-mail: iryna.moryakina@knlu.edu.ua		Коло наукових інтересів: лінгвокультурологія, когнітивна лінгвістика, персонологія, комунікативно- прагматичні аспекти англомовного дискурсу
Львова Надія Леонідівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри фонетики і практики англійської мови Київського національного лінгвістичного університету e-mail: nadiya.lvova@knlu.edu.ua		Коло наукових інтересів: фоносемантика, стилістика, комунікативно- прагматичні аспекти англомовного дискурсу

Л. М. Пашинська

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: ludmila_7171@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5764-1747>

Г. М. Школа

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: shkolagal8@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7292-899X>

НЕОФРАЗЕМИ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛІ МЕДІА)

Abstract

The article clarifies the concepts of neologism and neophraseology (neophrasis), and analyzes new phraseological units that have emerged in the context of the Russian-Ukrainian war with attention to their methods of creation, structure, and stylistic functions. Newly created and modified neophrases related to the Russian-Ukrainian war are substantiated and illustrated with examples drawn from media discourse. The study defines their role within the language system and their functions in the speech of Ukrainians. Observation of the media language demonstrates that the phraseological system of the Ukrainian language actively reflects all the changes associated with the new realities of full-scale Russian aggression against Ukraine. Many of them arise through the rethinking of free word combinations, their determinologization, metaphorization and metonymization. It has been found that among neophrases, a notable place is occupied by stable word combinations, which include toponyms-oikonyms (city names), toponyms-horonyms (country names) and toponymic adjectives. The study concludes that the phraseological system of the modern Ukrainian language quickly responds to events in the socio-political life of the country, particularly those related to the Russian-Ukrainian war. This emphasizes the idea that the language of Ukrainian media is in constant development, replenishing the phraseological composition of the modern Ukrainian language. New phraseological units reflect current realities, and their appearance is caused by both the events of the Russian-Ukrainian war and global events. The analyzed neophrases testify to the creative potential of Ukrainians, their ability to respond to military events through language, and the flexibility and adaptability of the Ukrainian language, its ability to be a means of communication in constantly changing communication conditions.

Keywords: neologism, neophrase, phraseological unit, media, expressiveness, imagery, emotionality.

Анотація

У статті з'ясовано поняття неологізм та неофразеологізм (неофразема), проаналізовано нові фразеологічні одиниці російсько-української війни за такими ознаками: способом творення, структурою та стилістичними функціями. Обґрунтовано та проілюстровано прикладами вживань із медіадискурсу новостворені та модифіковані неофраземи російсько-української війни, визначено їх роль у системі мови та функції в мовленні українців. Спостереження над мовою медіа доводить, що фразеологічна система української мови активно відображає всі зміни, пов'язані з новими реаліями повномасштабної російської агресії проти України. У статті доведено, що неофраземи аналізованого періоду характеризуються новизною форми і змісту, стилістичною виразністю, образністю, емоційністю. Багато з них постають шляхом переосмислення вільних словосполучень, їх детермінологізації, метафоризації та метонімізації. З'ясовано, що серед неофразем помітне місце посідають стійкі словосполучення, до складу яких входять топоніми-ойконіми (назви міст), топоніми-хороніми (назви країн) та відтопонімі прикметники. Зроблено висновок, що фразеологічна система сучасної української мови швидко реагує на події в суспільно-політичному житті країни, зокрема події російсько-української війни. Це підкреслює думку про те, що мова українських медіа перебуває в постійному розвитку, поповнюючи фразеологічний склад сучасної

української мови. Нові фразеологічні одиниці відбивають сьогодення, а їхня поява спричинена як подіями російсько-української війни, так і подіями у світі. Аналізовані неофраземи засвідчують не лише творчий потенціал українців, їхню здатність засобами мови реагувати на воєнні події, а й відображають гнучкість і адаптивність української мови, її можливість бути засобом комунікації в постійно змінюваних умовах спілкування.

Ключові слова: неологізм, неофразама, фразеологічна одиниця, медіа, експресивність, образність, емоційність.

Вступ. Вивчення процесу творення неофразем – важливе й актуальне в сучасному мовознавстві. Це зумовлено суспільно-політичними подіями, фінансово-економічним життям, розвитком науки, техніки, медіа тощо. Сьогодні перед ученими постає питання створення загальної теорії фразеологічної неології, яка потребує теоретичного і практичного осмислення щодо визначення об'єкта дослідження та його меж. Увага фразеологів спрямована на розв'язання проблем співвіднесення новоутворення з неологізмом, визначення зв'язку між неологізмом і okazіоналізмом, маркування неологізмів у словниках, роль у неофразеології жаргонізмів, професіоналізмів, галузевих термінів. Отже, неофразеологія медійного дискурсу потребує системного й ґрунтового вивчення. Актуальність дослідження зумовлена потребою цілісного опису неофразем періоду російсько-української війни з огляду на взаємодію їх структурних і функціональних характеристик, осмислення стилістичних функцій, критеріїв їх класифікації, зорієнтованої на структурно-семантичні і функціонально-стилістичні функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із розширенням функцій сучасної української мови оновлюються виражально-зображальні засоби мовлення, зменшується стильова відстань між уснорозмовною та книжно-писемною сферами. Досліджуючи мовну динаміку, такі вчені, як С. Я. Єрмоленко, В. В. Жайворонок, О. О. Тараненко, О. А. Стишов та ін. стверджують, що розвиток лексики тієї чи іншої мови пов'язаний із взаємодією таких різноспрямованих процесів, як: інтернаціоналізація – націоналізація, інтелектуалізація – демократизація, активізація – пасивізація. Щодо динаміки фразеологічних одиниць, зокрема їх функціонування у медійному дискурсі, то цей аспект потребує нових ґрунтовних досліджень.

В останні десятиліття помітно зріс інтерес до вивчення неофразеології (праці О. А. Стишова, Л. М. Пашинської, Г. М. Школи, Л. І. Шевченко, Д. Ю. Сизонова та ін.). Новітні концепції трактування фразеологічних неологізмів періоду російсько-української війни представлені в наукових студіях Л. М. Пашинської, Г. М. Школи, І. А. Глуховцевої, Ю. О. Цигвинцевої, С. П. Гриценко та ін.

Мета статті – проаналізувати зміни у фразеологічній підсистемі сучасної української мови, зумовлені суспільно-політичними подіями, зокрема російсько-українською війною; з'ясувати джерела походження неофразем; здійснити лексико-семантичний, структурний та функціонально-стилістичний аналіз цих мовних одиниць. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: визначення поняття *неологізм* та видових понять, які ним охоплюються; окреслення основних теоретичних питань, пов'язаних із вивченням неофразем; характеристика “широкого” розуміння фразеології; визначення тематичного складу неофразем періоду російсько-української війни; аналіз стилістичного потенціалу нових і трансформованих фразеологізмів та виявлення їх функцій у досліджуваних джерелах.

Методи та методологія проведення дослідження зумовлені специфікою аналізованого матеріалу і метою та завданнями його вивчення. Використано традиційні методи дослідження, зокрема: описовий метод – для з'ясування характеру

впливу мовних і позамовних чинників на формування значення неофразем; метод компонентного аналізу, який забезпечив структурно-семантичний аналіз фразеологічних неологізмів; метод контекстуального аналізу, який дав змогу, з огляду на текстове оточення фразеологічних одиниць, точно встановити значення новоутворень.

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. У розвитку мов є періоди і відносної стабільності, і відчутних структурно-семантичних та функціональних змін. Це стосується й української мови початку ХХІ століття, коли набули вагомого значення її суспільні функції, а лексична й фразеологічна підсистеми зазнали активного впливу політичних, соціально-економічних, науково-технічних і культурних змін у житті українського соціуму. Ці зміни насамперед позначилися на мові медіа, які фіксують нові явища в суспільних процесах, виступають дієвим каналом формування громадської думки, виховання мовних смаків тощо (Пашинська, 2025).

Типовими емоційно-експресивними засобами у мові українських медіа початку ХХІ століття, які реально й точно передають явища, події, образи, впливають на свідомість і думки слухача, глядача, переконують їх у правильності тієї чи іншої точки зору, виступають лексичні та фразеологічні неологізми. Саме неологізми активно продукуються, засвоюються і широко представлені у медійному дискурсі.

Вивчення процесу неофразеологізації (творення неофразем) – надзвичайно важливе і актуальне в сучасній лінгвістичній науці. Це зумовлено динамічними суспільно-політичними умовами життя, інтенсивним розвитком науки, техніки, медіа, загальнокультурними подіями тощо. Не випадково перед ученими різних країн сьогодні постає проблема створення загальної теорії лексичної та фразеологічної неології, а ширше – загальної теорії мовної еволюції (Пашинська, 2025).

У сучасній неології все ще є потреба більш чіткого визначення поняття *неологізм*. Ним охоплюємо цілий спектр видових понять, пов'язаних із процесами словникового поповнення мови. До основних термінів, які позначають ці видові поняття й якими оперуємо в нашій праці, відносимо такі: 1) *узуальний неологізм* – інновація, яка зафіксована словниками нових слів і виразів та характеризується частотним уживанням (на наш погляд, такі мовні одиниці мають зайняти законне місце в загальномовному словнику), пор.: *чорнобильська зона, берлінський мур (стіна), оксамитова революція, залізна завіса, новий українець, споживчий кошик*; 2) *новоутворення* – неологізм, який постає в медійному дискурсі й характеризується спорадичним уживанням, напр.: *бойові комарі, диванна партія, гібридна війна, повітряний терор, тракторні війська*; 3) *оказіоналізм*, або *індивідуально-авторський неологізм*, сформований на основі наявного в мові слова або словосполучення, іноді з порушенням мовної норми, та зорієнтований на певний контекст, напр.: *Три Чорнобаївки. Історія українського “бермудського трикутника” на Херсонщині* (Українська правда, 03.04, 2022), пор. *бермудський трикутник*; *“Найм’якша” революція в Європі* (Укрінформ, 26.11, 2019), пор. *оксамитова революція*; *“Як “куля в лоб”, то “голову в пісок”: куди поділись “політики у вишиванках”?* (Піка, 12.03, 2022), пор. *куля в лоб, то куля в лоб*. Тому під фразеологічними неологізмами розуміємо не зареєстровані сучасними тлумачними словниками стійкі експресивні звороти, які створено заново або трансформовано з відомих фразеологізмів, а також ФО, актуалізовані в нових соціальних умовах та сталі сполучення, запозичені з інших мов (Пашинська, 2025).

Україна молода

Бойова газета героїчної нації
Підтримай УМ [Donate](#)

> [Політика](#) > На Трампа сподіваяся, але сам не схиби.

Новий президент — нова система НЕцінностей Америки?

НА ТРАМПА СПОДІВАЄСЯ, АЛЕ САМ НЕ СХИБИ. НОВИЙ ПРЕЗИДЕНТ — НОВА СИСТЕМА НЕЦІННОСТЕЙ АМЕРИКИ?

15.01.2025

Україна молода

Бойова газета героїчної нації
Підтримай УМ [Donate](#)

> [Калейдоскоп](#) > Ахіллесова п'ята штучного інтелекту:

дослідники виявили серйозну помилку безпеки моделі

АХІЛЛЕСОВА П'ЯТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ДОСЛІДНИКИ ВІЯВИЛИ СЕРЬОЗНУ ПОМИЛКУ БЕЗПЕКИ МОДЕЛІ

10:21, 05.01.2025

У своїй праці дотримуємося “широкого” розуміння фразеології, яке охоплює поняття *фразеологізм* як усталене сполучення слів із граматичною структурою словосполучення або речення, якому властиві такі визначальні параметри фразеологічності, як стійкість, відтворюваність та експресивність. Такий підхід розширює лексико-фразеологічну систему за рахунок афоризмів, фразових штампів, перифраз тощо, зокрема й трансформованих. Мінімальну одиницю неофразем становлять двослівні утворення, напр.: *диванні війська*, *Чорнобаївський трикутник*, *бандерівське смузі*, *земля скловатою*, *Крим наш* (*Чорнобаївський трикутник смерті: легенда про Чорнобаївку* (Сім'я і дім, 21.03, 2022); *Отже, факт залишається фактом — російська влада, чільна опозиція й абсолютна більшість громадян росії вважають “Крим наш”* (Українська правда, 17.10, 2014); а максимальну одиницю — речення: *а я зараз вам покажу, звідки на білорусь готувався напад; знову невдало покурили; а мені подобається, як воно горить; піти на концерт кобзона; вабще не хочу уезжати із Крима; всьо так душевно і по-домашньому* (Так, влітку, після вибухів на аеродромі в Саках Світлана Логінова ридала в авто, бо “*вабще не хотела уезжати із Крима*”, де “*всьо так душевно і по-домашньому*”. Вона бідкалася, що добре влаштувалася в Алушті і жила як “у своєму домі” (ТСН, 23.03, 2023).

Реалії війни в Україні проти російської агресії спричинили появу цілого ряду фразеологічних неологізмів, які характеризуються новизною форми і змісту, стилістичною виразністю, образністю, емоційністю (Альбота, 2023). Багато з них постають шляхом переосмислення вільних словосполучень, їх детермінологізації, метафоризації та метонімізації. У політичному та суспільному сьогоденні широко вживаними стали такі неофраземи, як: *гібридна війна* “прагнення однієї держави підпорядкувати собі іншу за допомогою політичних, економічних, інформаційних інструментів”, *відправити услід за російським кораблем* “звільнити Україну від загарбників, протистояти, давати рішучу відсіч” (фразема виникла на основі відповіді українських солдат із острова Зміїний, яку під час російського вторгнення в Україну 2022 року почув у відповідь російський крейсер “москва” на пропозицію здатися), *повітряний терор* “російські ракетні обстріли української території”, *закрити небо* “заклик української сторони до країн світу про надання систем захисту від ворожих ракетних ударів по українській території; про повний контроль над повітряним простором України”, *бандерівське смузі* “пляшки із запальною сумішшю, якими прості українці знешкоджували техніку противника”, *бойові комарі* “російська

пропаганда про нібито заражених небезпечними вірусами комарів із української території”, *глибоке занепокоєння* “висловлення країнами світу стурбованості про події широкомасштабної війни в Україні”, *колективний путін* “чинне російське керівництво та населення, які підтримують усі дії кремля”; *продати квиток на концерт кобзона* “знищити ворога”, *ядерний шантаж* “постійне залякування України та світу ядерною зброєю”, *відбій повітряної тривоги* “відсутність ракетної та іншої загрози”, *скажи “паланиця”* “своєрідний пароль, що допомагає виявляти російські диверсійно-розвідувальні групи”, *сію тобі в очі* “побажання російським окупантам смерті” (вислів є рядком із вірша сучасної української письменниці Людмили Горової “Враже”, у якому відьма проклинає і прирікає ворога на горе та пекло на землі; згодом рівненський гурт “Енджі Крейда” наклав музику на слова поетеси і виконав пісню, яка стала вірусною в інтернет-мережі), *покладіть насіння собі у кишеню* “побажання російським окупантам загинути на українській землі”, *ласкаво просимо до пекла!* – вислів депутата Олексія Гончаренка, який 23 лютого 2022 року з трибуни Верховної Ради України побажав окупантам смерті; стійкий зворот став одним із символів мужньої боротьби українців із ворогом (*Першопричина: російська гібридна війна спрямована на знищення української національної ідентичності* (Україна молода, 15.07, 2020); *Повітряний терор* ворога: ймовірність ракетних та авіаційних ударів по всій території України висока (Вечірній Київ, 20.05, 2023); Генсек ООН висловив “глибоке занепокоєння” через участь солдатів із КНДР у війні проти України (Hromadske.ua, 04.11, 2024); *Чи можуть НАТО та США закрити небо над Україною, як над Ізраїлем?* (Радіо “Свобода”, 17.04, 2024); *Але якщо облишити гумор, то треба визнати, що історія про “бойових комарів” ґрунтується на класичному рецепті створення пропаганди: треба взяти цілком реальні факти й перекрутити їх таким чином, щоб вийшла бажана брехня* (Українська правда, 18.11, 2022).

ПОЛІТИКА

Чи можуть НАТО та США закрити небо над Україною, як над Ізраїлем: пояснюємо

17 квітня 2024, 17:52 **Сергій Стеценко**

Ізраїльська протиракетна система «Залізний купол» перехоплює ракету, запущену із Сектора Гази в бік Ізраїлю, 11 травня 2023 року

УНІАН

Новини > Війна

У світі такого немає: експерт про можливість повністю закрити небо над Україною

НІКІТА ШЕНДЕРОВСЬКИЙ

Експерт пояснив, чи можна закрити небо над Україною/ фото facebook.com/GeneralStaff.ua

13:30, 05.07.2024 2 хв. 15535

УКРАЇНСЬКА ПРАВДА

УКР / РУС

Батальйон "МОНАКО". УП знайшла елітних біженців на Лазурному узбережжі

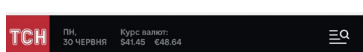
МИХАЙЛО ТКАЧ – СЕРЕДА, 17 СЕРПНЯ 2022, 05:30

Серед фразеологічних одиниць російсько-української війни помітне місце посідають стійкі словосполучення, до складу яких входять топоніми-ойконіми (назви міст), топоніми-хороніми (назви країн) та відтопонімі прикметники, як-от: *привид Києва* “легенда про українського пілота-аса – учасника російсько-української війни; збірний образ пілотів тактичної авіації”; *Київ за три дні* “нереалістичне здійснення запланованого” (про бажання росії захопити Київ за три дні); *день Чорнобаївки, ефект Чорнобаївки, синдром Чорнобаївки, Чорнобаївський трикутник, влаштувати Чорнобаївку* “знищити ворога дощенту” (фраземи

виникли на основі боїв під Чорнобаївкою, де війська ЗСУ багаторазово завдавали нищівної відсічі російським окупантам); *батальйон “Монако” та батальйон “Відень”* “назви українських політиків, держслужбовців, депутатів, впливових бізнесменів та інших можновладців і членів їхніх родин, які виїхали за кордон до або під час російсько-української війни”; *добрий вечір, ми з України* “неофіційне вітання серед військових, політиків, звичайних українців під час війни” – спочатку цей вислів з’явився 29 жовтня 2021 року як назва пісні від DJ ProBass та DJ Hardi, а особливої популярності набув після російського вторгнення в Україну; зокрема, голова Миколаївської обласної держадміністрації Віталій Кім на початку російсько-української війни завжди починав свої відеозвернення з цієї фрази; також у цій вітальній фраземі закладений зміст доброзичливості українців до тих народів, які їх підтримують у боротьбі; *а я зараз вам покажу, звідки на білорусь готувався напад* – вислів, що зразу став інтернет-мемом, самопроголошеного білоруського президента Лукашенка, яким він виправдовував вторгнення росії в Україну (*“Привид Києва” збив шість російських літаків за 30 годин. Втрати російських військ за неповні дві доби агресії вражають. Серед “трофеїв” є й збиті 10 літаків. Шість з них – на рахунку льотчика-винищувача, який вже у народі здобув “нік” “Київський привид”* (Вечірній Київ, 25.02, 2022); *“Київ за три дні”, “брудна бомба” і “другий Сталінград”*: як змінювалася російська пропаганда за два роки повномасштабної війни (Укрінформ, 26.02, 2024); *“Чорнобаївський трикутник”*: Арестович повідомив про дванадцять знищення окупантів (24 канал, 28.03, 2022); *Батальйон “Монако”, ТРО Лазурового берега: що відомо про елітних українських біженців-чоловіків у Франції та Монако* (ТСН, 01.06, 2023); *“Доброго вечора, ми з України”*: Кім розповів, чому виходив у соцмережі з цією фразою (24 Канал, 04.09, 2023). Власні назви використовуються у неофраземах як структурні компоненти, що відіграють важливу роль у формуванні цілісної фразеологічної семантики (Гриценко, 2022). Топоніми виражають певний інтерпретований у мовній свідомості асоціативний смисл, що повною мірою підтверджено фраземами російсько-української війни.

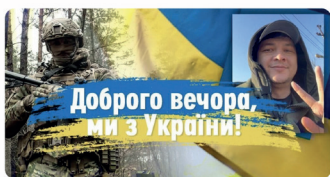

18:25, 22.03.22 ■ Війна ■ 99k ■ 2 хв

"Доброго вечора, ми з України": звідки взялася ця фраза, яка стала культовим привітанням

Також користувачі створили низку мемів із цієї фразою.

ВІРА ХМЕЛЬНИЦЬКА

ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ ■ ВІЙНА ТА АРМІЯ

Як і для чого створили міф про "Привида Києва", розповіли у НАН України

Таміла Баранівська

24 серпня 2023, 12:46

. Підготовка до польотів на аеродромі у Миргороді, 12 січня 2022 р. Фото (ілюстративне): Анна Чапала/УНІАН

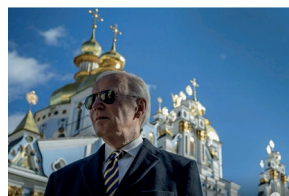

СВІТ

Байден покепкував з Путіна через "Київ за три дні"

Президент США Джо Байден зазначив, що плани російського лідера Володимира Путіна захопити Київ протягом трьох днів не втілися через спротив українців та згуртовану підтримку нашої країни провідними державами на чолі зі Штатами

понеділок, 13 січня 2025, 22:26

Серед неофразем періоду війни можна виділити стійкі звороти, до складу яких входить лексема *війська*: *тракторні війська* “селяни, фермери чи просто небайдужі люди, які атакували й знищували російську техніку на початку повномасштабної агресії

росії проти України”, *диванні війська* “громадяни, які закликають до активних воєнних дій, але не збираються в цьому брати участь особисто”, *тікток-війська* “назва кадірівців, які під час повномасштабної війни відзначилися пропагандистськими відеороликами у соціальній мережі “ТікТок”” (*“Тракторні війська” працюють: захоплена самохідна артилерійська установка “Мста-С”* (24 канал, 21.03, 2022); *Диванні війська без втрат: Шкарлет прокоментував своє скандальне “бойове” фото* (Українська правда, 04.05, 2022); *Тікток-війська в черговий раз зганьбилися* (Економічні новини, 10.06, 2022).

У складі деяких стійких зворотів війни спостерігаємо росіянізми та позалітературні, знижені компоненти, які виконують у медійних текстах важливу оцінно-стилістичну та емоційно-експресивну функції і мають особливий колорит, напр.: *аналогов нет* “продукція, яка виготовлена в росії і, за словами її виробників, не має аналогів у світі (найчастіше про зброю)”; *потерь нет* “про заперечення росіянами своїх втрат у війні з Україною”; *их там нету* “постійне заперечення росією своєї військової присутності в агресивних гібридних війнах проти окремих країн і, насамперед, – під час інтервенції до Криму та у війні на сході України”; *хороші руські* “пошуки деякими людьми чогось хорошого в росіянах, незважаючи на агресію росії проти України”; *какая разница* – вислів позначає людину, для якої українська ідентичність неважлива; *валяти Шольца* “постійно обіцяти, але не виконувати”, *летить бледина* “ракетна небезпека” (Окупаційне міністерство оборони росії вигадало чергове *“аналогов нет”* – *військову форму “нового покоління”, до якої також видаватимуть утеплені гумові чоботи* (ТСН, 07.02, 2023); *“Іх там нет”*. Як росія ховає свої “гібридні” війська на Донбасі (Главком, 11.07, 2017); *Ще одним способом визначити “хорошого руського” називають відповідь на запитання: “Чий Крим?”* (Укрінформ, 22.06, 2022); *Німці знову “валяють Шольца”*: це означає, що літаки для України будуть (Uainfo, 27.01, 2023). Приклади неофразем, які виникли під час війни, характеризуються високою експресивністю і відтворюють настрої та емоції українців, є миттєвою їх реакцією на події в Україні та світі. Позалітературні ж, знижені елементи неофразем надають текстам зумисної фамільярності, часом брутальності. Це своєрідна “мовна гра” адресанта та адресата мовленнєвої комунікації часу війни (Тараненко, 2002).

Активно у медійному дискурсі вживаються індивідуально-авторські утворення, або okazіоналізми, зумовлені ситуацією і мають потужний експресивний заряд. У сучасному мовознавстві трансформації розглядаються як фундаментальна властивість мови, яскравий вияв її еволюції. До процесів okazіональних перетворень фразеологізмів залучено як мовні фактори, так і позамовні. Посилюється роль автора тексту, отже, його індивідуалізація, напр.: *“Іх там нет” на Олімпіаді: перше місце з політизації спорту* (Укрінформ, 05.08, 2021); *Батальйон “(не) МОНАКО” або хто з майданівської влади воює на фронті* (LB.ua, 19.12, 2023); *Батальйон “Монако”-2. Українські елітні біженці на Лазурному узбережжі* (Kriminal.TV, 18.10, 2022); *“Українські тракторні війська” потягли рідкісну САУ 2С34 “Хоста” армії рф* (Defense Express, 02.04, 2024); *Добрий вечір, ми тероборона країни!* (Радіо “Свобода”, 24.08, 2022); *Усім, хто вірить у “падіння Києва за три дні” – відповідаємо: не дочекається!* (Укрінформ, 10.02, 2022).

Як показав фактичний матеріал, мова українських медіа перебуває в постійному розвитку, поповнюючи фразеологічний склад сучасної української мови. Нові фразеологічні одиниці відбивають сьогодення, а їх поява спричинена як подіями російсько-української війни, так і подіями в світі.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, досліджений мовний матеріал дає підстави стверджувати, що фразеологічна система сучасної української мови надзвичайно швидко реагує на зміни в суспільно-політичному житті країни,

а саме на події російсько-української війни. Це підкреслює думку про те, що медійний дискурс найтісніше пов'язаний із політичним. Аналізовані неофраземи засвідчують не лише творче мислення українців, їхню здатність засобами мови реагувати на трагічні воєнні події, а й відображають гнучкість і адаптивність української мови, її можливість бути засобом комунікації в постійно змінюваних умовах спілкування.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у визначенні тематичного складу неофразем російсько-української війни, характеристиці різновидів структурно-семантичних трансформацій неофразем, стилістичному потенціалі нових і трансформованих фразеологізмів.

Конфлікт інтересів

Автори не мають потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Альбота, С. М. (2023). Вербалізація концепту *війна* з використанням фразеологізмів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 64, 10–13.
- Глуховцева, І. Я. (2018). Динамічні процеси у фразеології української мови. *Філологічний часопис*, 1(11), 13–20.
- Гриценко, С. (2022). Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 2(32), 9–13.
- Доброльова, Г. (2015). Вигуківі фразеологізми як відображення світобачення та етносвідомості українця (на матеріалі діалектної фразеології Середнього Полісся). *Волинь-Житомирщина: історико-філологічний збірник з регіональних проблем*, 26, 152–158.
- Єрмоленко, С. Я. (2001). Сучасні проблеми дослідження літературної мови. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, IV, 3–12.
- Жайворонок, В. В. (1999). Лексична підсистема мови і значення мовних одиниць. *Мовознавство*, 6, 32–46.
- Івасишина, Т., Комарова, О. (2023). Фразеологізми як репрезентанти воєнного дискурсу. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія*, 1(6), 30–35.
- Івченко, А. О. (1999). Українська фразеологія: ономазіологія, ареали, етимологія. ФОЛІО.
- Пашинська, Л. М. (2025). *Фразеологічні процеси в сучасній українській мові*. Вид. центр КНЛУ.
- Пашинська, Л. М., Школа, Г. М. (2023а). Експресивність засобів мовної виразності текстів антологій про російсько-українську війну. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія: збірник наукових праць. Видавничий центр КНЛУ*, 26(1), 117–126.
- Пашинська Л. М., Школа Г. М. (2023b). Лексика воєнного часу в українських ЗМІ. *III Міжнародна науково-практична конференція “Міжнародна безпека у світлі сучасних глобальних викликів: єдність, підтримка, перемога”*, 323–326.
- Пашинська Л. М., Школа Г. М. (2023с). Лінгвостилістичні засоби відображення воєнних реалій у медіадискурсі. *Збірник матеріалів IX-ї Міжнародної наукової*

конференції “Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів”, 122–123.

- СТИШОВ, О. А. (2015). Неофраземи в суспільно-політичному дискурсі українських масмедіа. *Філологічні студії: збірник наукових праць*, 4, 19–23.
- ТАРАНЕНКО, О. О. (2002). Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.). *Мовознавство*, 4–5, 33–39.
- УЖЧЕНКО, В. Д., & УЖЧЕНКО, Д. В. (2007). *Фразеологія сучасної української мови*. Знання.
- ХОМА, І. (2023). Фразеологія російсько-української війни: лексикографічний аспект. *Мовний простір сучасного світу*, 222–226.
- ЦИМБАЛ, І. В., ОНІЩУК, С. В. (2024). Фразеологізми як вербалізатор концепту війна у французькому медіадискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 67, 125–128.
- ШЕВЧЕНКО, Л. І., ДЕРГАЧ, Д. В., & СИЗОНОВ, Д. Ю. (2014). *Медіалінгвістика: словник термінів і понять*. Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”.
- ЯКОВЛЕВА, Т. (2023). Вигуківі фразеологізми періоду російсько-української війни в заголовках масмедійних видань. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Філологія*, 1(27), 100–107.

REFERENCE

- Albota, S. M. (2023). Verbalizatsiya kontseptu viyna z vykorystannyam frazeolohizmiv. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiya*, 64, 10–13.
- Hlukhovtseva, I. YA. (2018). Dynamichni protsesy u frazeolohiyi ukrayinskoyi movy. *Filolohichnyy chasopys*, 1(11), 13–20.
- Hrytsenko, S. (2022). Movni innovatsiyi rosiysko-ukrayinskoyi viyny 2022 roku. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 2(32), 9–13.
- Dobrolozha, H. (2015). Vyhukovi frazeolohizmy yak vidobrazhennya svitobachennya ta etnosvidomosti ukrayintsiya (na materialy dialektnoyi frazeolohiyi Serednoho Polissya). *Volyn-Zhytomyrshchyna: istoryko-filolohichnyy zbirnyk z rehionalnykh problem*, 26, 152–158.
- Yermolenko, S. Ya. (2001). Suchasni problemi doslidzhennya literaturnoyi movi. *Aktualni problemi ukrayinskoyi lingvistiki: teoriya i praktika*, IV, 3–12.
- Zhajvoronok, V. V. (1999). Leksichna pidsistema movi i znachennya movnih odinic. *Movoznavstvo*, 6, 32–46.
- Ivasyshyna, T., Komarova, O. (2023). Frazeolohizmy yak reprezententy voyennoho dyskursu. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoyi akademiyi upravlinnya personalom. Filolohiya*, 1(6), 30–35.
- Ivchenko, A. O. (1999). *Ukrayinska frazeologiya: onomasiologiya, areali, etimologiya*. FOLIO.
- Pashynska, L. M. (2025). *Frazeologichni procesi v suchasnij ukrayinskij movi*. Vid. centr KNLU.
- Pashynska, L. M., Shkola, H. M. (2023a). Ekspresyvnist zasobiv movnoyi vyraznosti tekstiv antolohiy pro rosiysko-ukrayinsku viynu. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho lnhvistychnoho universytetu. Seriya Filolohiya: zbirnyk naukovykh prats. Vydavnychyy tsentr KNLU*, 26(1), 117–126.
- Pashynska L. M., Shkola H. M. (2023b). Leksyka voyennoho chasu v ukrayinskykh ZMI. *III Mizhnarodna nauково-praktychna konferentsiya “Mizhnarodna bezpeka u svitli suchasnykh hlobalnykh vyklykiv: yednist, pidtrymka, peremoha”*, 323–326.

- Pashynska L. M., Shkola H. M. (2023c). Linhvostylistychni zasoby vidobrazhennya voyennykh realiy u mediadyskursi. *Zbirnyk materialiv IX-yi Mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi "Stratehiyi mizhkulturnoyi komunikatsiyi v movniy osviti suchasnykh universytetiv"*, 122–123.
- Styshov, O. A. (2015). Neofrazemy v suspilno-politychnomu dyskursi ukrayinskykh masmedia. *Filolohichni studiï: zbirnyk naukovykh prats*, 4, 19–23.
- Taranenko, O. O. (2002). Kolokvializaciya, substandartizaciya ta vulgarizaciya yak harakterni yavisha stilistiki suchasnoyi ukrayinskoyi movi (z kincy 1980-h rr.). *Movoznavstvo*, 4–5, 33–39.
- Khoma, I. (2023). Frazeolohiya rosiysko-ukrayinskoyi viyny: leksykohrafichnyy aspekt. *Movnyy prostir suchasnoho svitu*, 222–226.
- Tsymbal, I. V., Onishchuk, S. V. (2024). Frazeolohizmy yak verbalizator kontseptu viyna u frantsuzkomu mediadyskursi. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiya*, 67, 125–128.
- Uzhchenko, V. D., & Uzhchenko, D. V. (2007). *Frazeologiya suchasnoyi ukrayinskoyi movi*. Znannya.
- Shevchenko, L. I., Dergach, D. V., & Sizonov, D. Yu. (2014). *Medialingvistika: slovník terminiv i ponyat*. Vidavnicho-poligrafichnij centr "Kiyivskij universitet".
- Yakovleva, T. (2023). Vyhukovi frazeolohizmy periodu rosiysko-ukrayinskoyi viyny v zaholovkakh masmediynykh vydan. *Visnyk Odeskogo nacionalnogo universitetu imeni I. I. Mechnikova. Filolohiya*, 1(27), 100–107.

Дата надходження до редакції 13.02.2025

Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про авторів

Пашинська Людмила Михайлівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології Київського національного лінгвістичного університету e-mail: ludmila_7171@ukr.net		Коло наукових інтересів: українська лексика, фразеологія, неофраземіка, мова медіа, культура української мови
Школа Галина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології Київського національного лінгвістичного університету e-mail: shkolagal8@gmail.com		Коло наукових інтересів: лінгвокультурологія, лексикологія та фразеологія сучасної української мови, культура української мови, лінгвістика тексту

STAGES IN THE DEVELOPMENT OF TERMINOLOGY STUDIES IN NATIONAL AND FOREIGN LINGUISTICS

Abstract

The aim of this article is to systematize the existing research on the history of the development of Ukrainian and global terminology studies and terminology. It analyzes both contemporary and earlier research on the history of terminology studies and terminology. The article examines and characterizes each stage of the development of terminology studies in Ukraine: the initial or “pre-scientific” stage; the period of formation of modern terminology and scientific language; the period of its rapid development in the 1920s and the early 1930s; the period of decline marked by convergence of the Ukrainian language with Russian; the modern period. The contribution of the Ukrainian diaspora to terminology studies is also highlighted, particularly during the time when scholars in Ukraine faced restrictions in their work.

Additionally, the article explores the corresponding history and periodization of the development of global terminology studies. The key stages of global terminology development are identified as follows: the initial period – from ancient times to the 17th–18th centuries; the period of terminology enrichment, with early attempts of systematization and regulation; the early modern and contemporary periods of terminology studies. The article provides a detailed analysis of the development of terminology studies in the 20th century – a formative period of terminology studies as scientific discipline. This stage is examined within both the Ukrainian and global contexts. Special emphasis is focused on the contemporary stage of terminology studies in Ukraine and globally. Particular attention is given to modern trends in terminology studies, including communicative, semiotic, and cognitive approaches, historiography, and current issues of terminology standardization and unification. The article provides detailed research of current issues in the standardization and normalization of terminology and terminography. The concepts of *terminology* and *terminological system* are investigated within the framework of contemporary linguistics. The development of specific national terminology systems is also examined, including those of Czech, Slovak, Austrian, French, Irish, Icelandic, Latvian, Lithuanian, Malay, and Israeli.

Keywords: history, terminology studies, terminology, standardization, periodization.

Анотація

У статті систематизовано наявну інформацію про історію розвитку українського й зарубіжного термінознавства і термінології. Проаналізовано як сучасні, так і давніші праці з історії термінознавства. Детально розглянуто й охарактеризовано основні етапи розвитку українського термінознавства: початковий (донауковий) період; етап формування національної наукової мови та термінології; період інтенсивного розвитку у 1920-х – на початку 1930-х років; період занепаду та русифікації українського термінологічного простору; сучасний етап. Особливо відзначено вагомий внесок української діаспори в розвиток термінознавства в періоди обмежень наукової діяльності в Україні. У статті також розглянуто історію зарубіжного термінознавства та запропоновано його періодизацію, яка охоплює: початковий період (з давніх часів до XVII–XVIII століть); етап збагачення термінології, спроби їх систематизації та нормування; зародження сучасного термінознавства; новітній етап, що пов'язаний зі становленням термінознавства як самостійної науки у XX столітті. Особливу увагу приділено сучасному стану українського та зарубіжного термінознавства. Окреслено основні напрями розвитку: комунікативний, семіотичний і когнітивний підходи, історіографічний аналіз, стандартизація та уніфікація термінів. Докладно розглянуто проблеми термінографії, стандартизації й нормалізації термінології. Досліджено поняття *термінології* та *терміносистеми* в контексті сучасного мовознавства. Увагу приділено розвитку окремих національних терміносистем, зокрема чеської, словацької, австрійської, французької, ірландської, ісландської, латиської, литовської, малайської та іврити. У статті окреслено перспективи подальших досліджень, зокрема у напрямках міждисциплінарного аналізу, цифрової термінографії й удосконалення механізмів міжнародної стандартизації термінів.

Ключові слова: історія, термінознавство, термінологія, стандартизація, періодизація.

Introduction. The study of the history of terminology science is a relevant field in linguistics, because understanding the historical development of this discipline facilitates awareness of the processes shaping scientific thought over the centuries and enables the application of previous achievements in contemporary research. Key issues in the history (or historiography) of terminology science include the establishment of periodization, the study of its evolution, the analysis of scientific works, as well as the theoretical and practical contributions of each stage in the development of this field (Іващенко, 2013, с. 6). Ukrainian terminology science has a long history dating back to the times of Kievan Rus and is closely connected with the formation and development of Ukrainian scientific terminology (Кочан, 2017, с. 93; Ivashchenko, 2017, p. 198). History of Ukrainian terminology science has not been uniformed, as it has faced various intra- and extralinguistic factors influencing its development at different periods (Ivashchenko, 2017, p. 198). History of the global terminology is also as ancient as the professional communication. Nowadays terminology studies are considered as an interdisciplinary field of knowledge and an integral part of cultural discourse (Picht, 2011, pp. 6–7).

The **analysis of recent studies and publications** indicates that a significant portion of research focuses either on specific periods of development or on particular aspects of terminology science. It is worth noting that contemporary research largely relies on the works of earlier scholars, primarily from the 20th century. Some of the most comprehensive modern studies on the history of Ukrainian terminology science are the works of Kochan, which cover both various periods in its formation as well as its current state. (Кочан, 2011a; 2011b; 2017). Ivashchenko substantiates the use of the term *historiography of terminology science* as a scientific study of the history of terminology and outlines theoretical aspects of researching its history (Іващенко, 2013). The modern stage of terminology science development is characterized by theoretical, practical, and industry-specific research (Кочан, 2017; Циганок, 2017; Іващенко, 2018). Certain historical overviews of terminology science are incorporated into works on broader issues within the field (Д'яков та ін., 2000).

In terms of the global history of terminology studies, the detailed research was made by Picht. Though the main focus of his research is concentrated on the last decades of terminology studies development. He considers the 'evolution' [sic] (using this term explicitly) of terminology studies as an integral part of the evolution of general linguistics and part of cultural discourse (Picht, 2011). Castellví provides detailed research on the theory of terminology. Part of her studies is related to the history of terminology studies as well. Her main focus is on the recent history of the researched field; however, she also references classical terminology studies of the 20th century, specifically works of Wüster (Castellví, 2003). Faber Benítez focuses on the development of modern terminology studies, specifically cognitive, frame and corpus approaches (Faber Benitez et al., 2005). Research of terminology studies development is also made by Bozděchová, Drozd and Roudný for the Czech Republic and former Czechoslovakia; by Gasthuber for Austria, by Bessé for France, by Sigrun for Iceland, by Rabin for Israel, by O'Connell and Pearson for Ireland, Carmel for Malaysia (Д'яков та ін., 2000; Bozděchová, 2015).

The aim of the article is to review the history of global and Ukrainian terminology science, specify the main development periods and compare the evolution of this field in Ukraine and other countries.

The objectives of the article are: 1) to analyze and to systematize the available studies in the history of global and Ukrainian terminology studies; 2) provide characteristics for every period of global and Ukrainian history of terminology studies; 3) compare the history of Ukrainian terminology studies as part of the global developments in linguistics.

Methods. The main methods used in the research include: analysis of scientific information on history of global and Ukrainian terminology studies; synthesis of this information in a successive chronological order; and summarization of data across all periods and aspects of the development of terminology studies.

Results and discussion. Terminology science is a relatively new applied discipline within linguistics, focusing on studying and standardizing terminology. Studying the development of terminology science is actually important, because the traditions of term formation are still not fully established and there is a need to standardize the terminological system. That is actual for both global and Ukrainian terminology studies. Equally significant are the studies of both linguistic and extralinguistic factors influencing term formation. To ensure a successful process of standardization and normalization of terminological systems, it is essential to consider the experience of different linguistic schools, as well as previous research conducted by Ukrainian and foreign scholars (Д'яков та ін., 2000, сс. 5–7). Picht (2011, p. 10) notes that

“the advent of the science of terminology is the logical consequence of the recognition of serious deficits in professional communication. Science of terminology has developed from practical issues such as guidelines and recommendations in order to remedy communicational deficits passing phases of intensified theorisation and testing to become a complete science. Science of terminology today fulfils all the requirements of a science with regard to its theoretical foundations, a variety of applications, an active research community, well developed teaching and training activities at the academic and practical levels and extensive publishing activity. Science of terminology has meta-status among all other sciences since terminology is a precondition for all kinds of creation of knowledge and its communication, knowledge ordering, knowledge exchange and knowledge proliferation. Science of terminology is not limited to one particular science or group of sciences, but it serves *all* sciences, although some theoretical approaches have to be adapted to the nature of the different sciences”.

Today, the National Commission on State Language Standards is responsible for the standardization of the Ukrainian language and, specifically, its terminology. (Національна комісія зі стандартів державної мови, 2024). The state enterprise “Ukrainian Scientific Research and Training Center for Standardization, Certification and Quality” integrates specific international standards, including those related to terminology (ДП “УкрНДНЦ”, 2025).

The Ukrainian terminology tradition is a particularly rich and historically layered example of the development of national terminology studies. It helps to identify how the national context influences the development of scientific ideas. The earliest examples of the Ukrainian legal terminology date back to pre-Christian times, specifically to the 10th century (Doroshenko et al., 2018). However, the time of birth of the Ukrainian terminology refers to the 9th–11th centuries, when proto-terms based on Slavic, Greek, and Latin origins began to appear (Івашенко, 2018). With the founding of Kievan Rus, terms based on Slavic vocabulary began to accumulate and were attested in manuscripts, dictionaries, charters, legal documents, religious treatises, and medical manuals. During the Middle Ages, Ukrainian terminology developed under the influence of Latin and Greek, though many terms were also borrowed from the vernacular language. A distinctive feature of that time was the creation of original terms by individual authors. The period up to the 18th–19th centuries can be characterized as “pre-scientific”, although certain aspects of scientific terminology studies did take place during that time (Ivashchenko, 2017, p. 199).

The foundations of modern Ukrainian terminology science began to take shape in the 18th century along with the development of the scientific style (Citkina, 1991, p. 38). Terminology science as a distinct scientific field began in the early 19th century and

achieved stability in the first half of the 20th century (Циганок, 2017). The first Ukrainian schools of terminology science were established in the second half of the 19th century (Іващенко, 2018). As mentioned by I. Ohiyenko:

“The development of scientific terminology began early, with individual Ukrainian terms being introduced as early as the 1860s. Since then, much has been done, but because this work lacked practical application and real-life testing, and also because it was often undertaken by individuals (as sometimes happens even now) with great patriotism but little professional knowledge, the creation of Ukrainian terminology remained within the bounds of dilettantism for a long time” (Огієнко, 2001, с. 161).

It is also worth noting that during this period, nomenclatures and terminologies were mostly based on the vernacular language (Іващенко, 2018). One of the first attempts to compile Ukrainian scientific terminology took place in the second half of the 19th century, thanks to M. Levchenko. He published the article titled “A Note on Ruthenian Terminology” in the journal *Osnova*, in which he emphasized the need for the creation of scientific terminology. He also published “Experience of the Russian-Ukrainian Dictionary” in 1894, which contained a limited number of borrowings but introduced many neologisms (Doroshenko et al., 2018). A similar approach was used by O. Partyc’kyj while creating the “German-Ukrainian Dictionary”. In the introduction to this dictionary, he mentioned the following:

“Since 1848, the need for a dictionary has been strongly felt here in Galicia. We have thoroughly learned the German, Polish, and Russian languages with the help of dictionaries and books... We are forced to borrow from foreign dictionaries the expressions that go beyond the scope of our knowledge, unaware that our literature and people possess their own native expressions. This is the reason why the need for a dictionary is so urgent for us and why – except for a few – it is so strongly felt” (Partyc’kyj, 1867, p. 3).

It is notable that most neologisms from that period have not been preserved in modern Ukrainian (Doroshenko et al., 2018).

Several important works related to terminology were published in Galicia in the 1860s: “The Beginning of the Compilation of Ruthenian Botanical Terminology” by Havryskevych, “Dictionary of Legal and Political Terminology: German-Ukrainian”, and “Beginnings of the Compilation of Nomenclature and Terminology in Natural History” by Verkhratskyi (Д’яков та ін., 2000, с. 159). The second half of the 19th century can also be considered as the period of the establishment of terminological historiography. During this time, H. Kholodny began his research on Ukrainian terms (Ivashchenko, 2017, p. 200). The Shevchenko Scientific Society (NTSh) was founded in 1873, which was, in fact, the first Ukrainian national academy of sciences. This society promoted the use of the Ukrainian scientific language and the development of corresponding terminology. Due to the efforts of NTSh scientists, the first Ukrainian scientific works related to terminology were published in 1897, including “Collected Works of the Mathematical-Natural Science-Medical Section” and “Medical Collection” (Наукове товариство ім. Шевченка, 2012). Moreover, several small bilingual dictionaries were published in the second half of the 19th century, covering fields such as physics, chemistry, biology, politics, economics, engineering, law, and other fields. Most of these were Russian-Ukrainian/Ukrainian-Russian and German-Ukrainian/Ukrainian-German dictionaries. The main scientific research on terminology at the end of the 19th century focused on translating terms into Ukrainian and their standardization. I. Ohiyenko published “The History of Ukrainian Grammatical Terminology” in 1908 in which he outlined the key requirements for the formation of terminological standards, particularly for grammatical terms (Ivashchenko, 2017, pp. 201–202).

At the very beginning of the 20th century, the Kyiv Scientific Society and the Luhansk Scientific Society played a significant role in the development of Ukrainian terminology science. Since 1911, the Kyiv Scientific Society published the “Collected Works of the Natural and Technical Section” which contained articles by Ukrainian scientists and engineers, each issue included a corresponding glossary of terms (Doroshenko et al., 2018).

The further development of terminology science was closely linked to the advancement of specialized fields of knowledge, particularly technical, natural, socio-political, and cultural studies (Циганок, 2017). Starting in 1917, organizations dedicated to compiling terminological dictionaries emerged. These included not only scientific clubs and schools but also commissions, such as the Terminological Commission and the Orthographic-Terminological Commission. The methodology used by these scholars was based on the use of a national terminology framework. As a result, a large number of terminological dictionaries were compiled, although many of them remained unpublished mainly because of the lack of material resources, especially in the early years of their activity (Орієнко, 2001, с. 323). Several terminological dictionaries were nevertheless published based on recommendations from various ministries in 1918–1919. For instance, the Ministry of Transport issued a specialized “Terminological Collection”. During that period, both under the leadership of the Ukrainian People’s Republic and after its fall, a romantic trend in terminology formation prevailed, manifesting in two variants: historical and ethnographic. The historical approach was reflected in the use of terminology from the Cossack era, while the ethnographic approach incorporated dialectal variations (Шевельов, 1987, сс. 98–100).

The 1920s and the early 1930s can be considered as a period of a terminological explosion. This was driven, on the one hand, by the development of science and technology and, on the other, by the establishment of Ukrainian as the language of education and science. In addition to dictionaries, scientific works were written on topics related to Ukrainian terminology. The article “On the Issue of Ukrainian Legal Terminology” was published in 1924. The article on Ukrainian geographical terms was published in “Notes of the Ukrainian Research Institute of Geography and Cartography” in 1928. That same year, “Visnyk” of the Institute of the Ukrainian Scientific Language published an article on terminology in forestry, fishery, and beekeeping, as well as in the field of natural sciences. Issues related to chemical terminology were elaborated in 1927 by A. Sementsov in “Notes of the Kyiv Institute of People’s Education”. O. Suprunenko wrote about botanical and breeding terminology in the edition of 1928. General terminological problems were discussed by M. Semeniva in “Terminological Works in Odesa in 1925–1928”, H. Kholodny in “The State and Prospects of Scientific Work at the Institute of the Ukrainian Scientific Language”, and by T. Sekunda in “Some Aspects of Ukrainian Terminology and the Institute of the Ukrainian Scientific Language of the National Academy of Sciences of Ukraine” (Кочан, 2011a, сс. 122–123).

Since the early 1920s, with the support of the National Academy of Sciences of Ukraine, a significant number of terminological dictionaries have been published. The Institute of the Ukrainian Scientific Language was established in 1921. It included five departments: natural sciences, technical, agricultural, socio-economic, and artistic. The researchers of the institute compiled and published 27 terminological dictionaries between 1926 and 1931, the vast majority of which were Russian-Ukrainian and Ukrainian-Russian dictionaries. Instead of private initiatives in dictionary compilation, centralization became dominant, with the primary goal being the normalization of the language (Шевельов, 1987, сс. 157–158). It is also worth noting the word-formation process that took place during these years. As mentioned by Shevelov:

“In addition to using words from dialectal or vernacular language, word formation was also used – most often with the help of suffixes based on commonly used morphemes. For example: *движ-*

ун, руш-ій, ви-мик-ач, etc. Some of these words, such as *двигун* and *вимикач*, entered everyday speech, but most remained on the pages of terminological dictionaries. The method of compound word formation was also used, though relatively infrequently, as seen in examples like *скло-різ* and *водо-збір*" (Шевельов, 1987, с. 165).

The following terminological dictionaries were published in the 1920s: "Dictionary of Technical Terminology. Electrical Engineering" and "A Short Russian-Ukrainian Technical Dictionary of Financial Terms (for use by employees of the Provincial Finance Department)" by I. Sheludko; "Medical Russian-Ukrainian Dictionary" by V. Kysilov; "Russian-Ukrainian Dictionary of Banking Administration" edited by V. Orlovskiy and I. Sheludko; "Dictionary of Physical Terminology" by V. Favorskyi; "Systematic Dictionary of Ukrainian Mathematical Terminology" by M. Chaikovskiy; Terminological Dictionary "Strength of Materials" by S. Ryndyk (Д'яков та ін., 2000, с. 159).

A total of 83 terminological dictionaries were published between 1918 and 1933. These dictionaries can be categorized into the following groups: lexicographic supplements, materials for dictionaries, practical dictionaries, project dictionaries, and academic editions. These dictionaries had the following characteristics: elimination of derivative models uncharacteristic for the Ukrainian language (e.g., replacing the suffix *-щик*; *муфельщик* – *муфельник*); attempts to replace loanwords with Ukrainian equivalents (e.g., *гніт* instead of *прес*); use of Ukrainian word-formation models (e.g., replacing the suffix *-ер* with *-ач*; *рекордер* – *звукозаписувач*); use of adjectives instead of participles (e.g., *гріючий* – *грійний*); replacement of two-word terms with single-word equivalents (e.g., *у шаховому порядку* – *шахівницею*); phonetic correction of terms (e.g., *піяніст*); use of archaic terms (e.g., *чайка* (in watercraft meaning)); use of the first declension for nouns of both feminine and masculine genders (e.g., *кадриля*, *бандуриста*). As mentioned by Kochan:

"Evaluating the dictionaries of that period from the perspective of the 21st century, we can affirm their relevance and modernity. Anyone engaged in the important field of terminology inevitably turns to past lexicographic practices, drawing invaluable examples and models of Ukrainian terms, discovering the boundless richness of the Ukrainian language and its ability to serve various fields of human activity" (Кочан, 2011а, сс. 123–127).

The main approach of the Ukrainian school of terminology in the 1920s–1930s was prescriptive. During this period, Kyiv and Kharkiv terminological schools had a significant influence on terminology studies. The Kyiv school is considered purist, or ethnographic, while the Kharkiv school is regarded as moderate or synthetic. The ethnographic school studied folk terminology and introduced it into use (Іващенко, 2018). Purists proposed to use *рівник* instead of *екватор*, *рівнобіжний* instead of *паралельний*, *стіжок* instead of *конус*, *витунок* instead of *сектор*, *притичку* instead of *итенсель*, *письмівку* instead of *курсив*. The Kharkiv terminologists were more moderate and did not reject borrowings, although they prioritized purely Ukrainian terms. When choosing between a folk or borrowed term, they also took into account the genre and style to which the terms belonged (Шевельов, 1987, с. 167). This period can be considered as peak of Ukrainian terminology studies, as there was an effort to transition of all administrative work to the Ukrainian language, requiring the creation and standardization of scientific and technical terminology. The primary terminological strategy of these years was the development of a Ukrainian national terminology system and its separation from Russian, with a strong emphasis on the internal linguistic resources for term formation. Notably, archaisms and dialectisms were frequently incorporated as terms, while even well-established loanwords were rejected. Extreme purists insisted on the exclusive use of Ukrainian-language terms. As a result, there were published a lot of dictionaries in which stable but borrowed terms

were replaced by newly created ones, including: “Strength of Materials Dictionary” by S. Ryndyk; “Systematic Dictionary of Mathematical Terminology” by M. Chaikovskiy; “Dictionary of Physical Terminology” by V. Favorskyi (Д’яков та ін., 2000, сс. 159–160).

“Russian-Ukrainian Dictionary of Legal Language” was published under the editorship of A. Krymskyi in 1926. He expressed his views on the use of archaisms in terminology in the foreword to this dictionary:

“Consciously, we have introduced many words from the ancient Ukrainian legal language into the dictionary to clarify the connection between the modern language and the old one, to provide the contemporary legal language with a historical foundation, and to demonstrate how many words from the old legal language have been preserved in modern Ukrainian. This also proves how gravely mistaken are those who accuse the present-day Ukrainian language of artificiality, artificial coinage, or Galician influences. After all, it turns out that these are the very same words that sometimes seem so jarring to our russified ears” (Кримський, 1926, сс. 4–5).

S. Ryndyk stated that Ukrainian scientific terminology should rely exclusively on its own linguistic resources, arguing that foreign words “pollute” the language. He also downplayed the advantages of international terms, asserting that they do not facilitate cross-linguistic communication since, even when using common terminology, reading foreign literature is impossible without knowledge of the respective language. The article “The Principles of Compiling Ukrainian Technical Terminology” was published in the journal of the Institute of the Ukrainian Scientific Language in 1930, in which T. Sekunda acknowledged that established international terminology does not necessarily require replacement with purely Ukrainian equivalents. However, he encouraged synonymy, allowing both foreign and native terms to coexist depending on the target audience, citing examples like *барометр* and *температура*. M. Chaikovskiy, who published the “Systematic Dictionary of Ukrainian Mathematical Terminology” in 1924, held a more moderate view. He noted that a complete nationalization of terminology was unnecessary, as many foreign words had already become familiar, and there might not always be a purely Ukrainian equivalent for them (Кочан, 2018, с. 7).

The policy of “korenizatsiya” (indigenization) was rapidly curtailed in the 1930s, leading to the halt of terminological work initiated in the 1920s. Many works were physically destroyed, and linguists faced repressions from the USSR government. Purism, including its moderate forms, was banned, and terminological efforts were redirected toward aligning Ukrainian terminology and language more closely with Russian (Шевельов, 1987, с. 197).

The Terminological Bulletins containing collections of Russian terms with Ukrainian equivalents, along with theoretical discussions were published in 1934–1935. Only five bulletins, in botany, mathematics, physics, technology, and medicine were issued. Additionally, small school dictionaries were published in various subjects, including botany, geography, mathematics, chemistry, anatomy, natural sciences, and zoology (Шевельов, 1987, с. 197).

In the 1920s and 1930s, part of what is now Ukraine was under Polish control, where the work of linguists differed significantly from that in the Ukrainian SSR. The local dialect influenced terminology; however, Western Ukrainian linguists still oriented themselves toward the Dnipro-region variant of the Ukrainian language. This was particularly evident before the termination of “korenizatsiya”, a period when collaboration between linguists from both Ukrainian communities was quite effective. K. Levitskyi published the “German-Ukrainian Legal Dictionary” in 1920, and Z. Lysko released “Musical Dictionary” in 1933. Additionally, there were works on the terminology of physics, mathematics, and chemistry (Шевельов, 1987, с. 229).

The 1940s are mostly absent in many studies on the history of the Ukrainian terminology. While this period was indeed extremely difficult for terminologists, especially after the rapid development of the 1920s and early 1930s, terminology research continued even in the most challenging years. After the closure of the Institute of the Ukrainian Scientific Language, the Shevchenko Scientific Society in Lviv, and the repressions of scientists, terminological work was nearly halted in Soviet Ukraine. However, "Dictionary of the Most Common Printing Terms" was published in 1941 in Lviv. Most Ukrainian terminological work during this period was concentrated in the diaspora. Bishop Ilarion (Ivan Ohienko) published "Terminological Dictionary of Church Administration" in 1940 in Krakow, and I. Ilnytskyi-Zankovych released "Learning Military Terminology" in 1941. Starting from the late 1930s, a dictionary department operated at the Ukrainian Scientific Institute in Berlin. This department published the series of dictionaries: "German-Ukrainian Aviation Dictionary" and "German-Ukrainian Military Dictionary" by I. Ilnytskyi-Zankovych, "German-Ukrainian Practical Dictionary" by H. Nakonechna, "Ukrainian-German Practical Dictionary" by Ya. Rudnytskyi, "German-Ukrainian Technical Dictionary" by Zhukovsky and Z. Kuzelia, "Medical German-Ukrainian Dictionary" by R. Smyk. German had a significant influence on the terminology of these dictionaries, so it is not surprising that they contain a large number of loanwords from German. (Кочан, 2011b, cc. 74–75).

After World War II, the terminological work in emigration continued at the Ukrainian Free University, which resumed its activities in 1945 in Munich (having been located in Prague before the war), and at the Ukrainian Academy of Sciences in Augsburg, which was founded in 1945 (Кочан, 2011b, c. 76).

The theoretical aspects of compiling Russian-Ukrainian dictionaries in the postwar years were made by P. Horodetskyi. He published the article entitled "Principles of Compiling Russian-Ukrainian Terminological Dictionaries" in 1946 and "Compiling a Russian-Ukrainian Terminological Dictionary on the Basis of Soviet Linguistics" in 1947. "Ukrainian Orthography" was published in 1946. It included both a Ukrainian-Russian and a Russian-Ukrainian dictionary of grammatical terms. "Dictionary of Medical Terminology: Latin-Ukrainian-Russian" was published in 1948, authored by M. Knypovych with the assistance of L. Yerofeiev and A. Zalkynda. "The Collective Farm Production Encyclopedia" was issued in 1949 under the editorship of V. Matskevych, as well as "Encyclopedia of Ukrainian Studies" edited by V. Kubyovych. "The Russian-Ukrainian Dictionary of Geographical Names" was published by A. Kara-Mosko and M. Tokarskyi in 1953. The article by K. Tsilyuko entitled "About Principles of Constructing a Dictionary of Grammatical Terminology" was published in "Lexicographic Bulletin" in 1951. "Dictionary of Ukrainian-Russian Grammatical Terminology and Words Related to the Study of Grammar" by A. Kondratiuk, and "Dictionary of Linguistic Terms" by Ye. Krotevych and N. Rodzevych were published in 1957. "Lexicographic Bulletin" featured "The Prospectus of the Russian-Ukrainian Dictionary of Technical Terminology with Instructional Guidelines (for Discussion)" compiled by N. Rodzevych and published in "Lexicographic Bulletin" in 1958. The dissertations on terminological problems were defended in 1959: T. Baimut's "Historical Dictionary of Ukrainian Grammatical Terminology" and N. Moskalenko's "On the History of Ukrainian Grammatical Terminology". Lexicographic Commission responsible for the compilation of dictionaries was established in the 1950s. A large number of terminological dictionaries in various fields of knowledge were published starting from the late 1950s, including those on geology, mining, mechanical engineering, chemistry, physics, and so on (Кочан, 2011b, cc. 76–78). In total, more than 50 terminological dictionaries were published, but those dictionaries were compiled based on the Russian

language, while the use of purely Ukrainian terms or borrowings from other languages was limited (Д'яков та ін., 2000, с. 161).

As far as terminological studies are concerned, V. Ivashchenko specifies the following scientific disciplines that emerged between the 1940s and 1980s: historical Ukrainian terminology studies, theory of terminography, comparative-historical terminology studies, translation terminology studies, and contrastive terminology studies. The concept of contrastive analysis also emerged, allowing to identify similarities and differences between the lexical systems of two distantly related languages (Іващенко, 2018).

The contribution of the Ukrainian diaspora to the development of the Ukrainian terminology is also significant. The diaspora continued the traditions of the 1920s, which was nearly impossible in the USSR (Іващенко, 2018). So, "Dictionary of Foreign Words", which can be characterized as an example of extreme purism was published in diaspora (Д'яков та ін., 2000, с. 161).

The period from the 1990s to the present is defined as modern Ukrainian terminology studies. Work on the terminological systems across various fields of knowledge has been intensified, reviving the traditions of the 1920s and purism in term formation. Institutions responsible for the normalization of terminological systems have emerged, including Scientific and Terminological Laboratory, Publishing and Terminological Commission, Technical Committee "Scientific and Technical Terminology" and State Enterprise "Ukrainian Research and Training Center for Standardization, Certification, and Quality". Existing institutions have been reorganized, particularly Committee on Scientific Terminology of the National Academy of Sciences of Ukraine (NASU). It is also important to emphasize the contribution of the Shevchenko Scientific Society to the development of scientific terminology and the Ukrainian scientific language in general (Іващенко, 2018).

The requirements for the term formation of independent Ukraine are specified in the scientific work "Principles of term formation": "Today, there is a need in development of the national terminology and formation of terminological dictionaries that meet global standards, to bring the national terminography to the international level. This also depends on the accurate rendering of borrowed terms in Ukrainian, their proper usage, etc." (Д'яков та ін., 2000, с. 6).

V. Ivashchenko notes that at the turn of the 20th and 21st centuries, the main directions of terminological research included dynamic theories of norms, concepts of network modeling of vocabulary and the informational value of a term (or the term-centric theory of scientific discourse), semasiological terminology studies, socio- and onomasiological terminology studies, system-structural terminology studies, functional-stylistic terminology studies, concepts of cognitive-onomasiological analysis of the motivation of consubstantial names, scientific linguoconceptology, discursive aspects of terminology studies – an integrated concept of professional discourse, cognitive and communicative theory of terminological nomination, linguistic informology, conceptual semantics, and concepts of cognito-semantic analysis of consubstantial terms (Ivashchenko, 2018). One of the current tasks of modern terminology studies is verifying term meanings, researching ontological semantics, and replacing terms that lack sufficient motivation in the Ukrainian language (Кочан, 2018, cc. 5–6).

The period of modern terminology studies can also be characterized by the emergence of communicative terminology studies, based on the theory of communicative linguistics. Additionally, cognitive terminology studies have emerged, focusing on cognitive processes in the minds of speakers. Translation terminology studies have been transforming into an interdisciplinary field of knowledge since the 1990s. The actual problems of these studies

are harmonization of the terminological units and translating terms between non-closely related languages (Іващенко, 2018).

A large number of terminological dictionaries have been published since 1991, however not all fields of science and technology have a respective Ukrainian-language terminology. Creation and unification of terminology remain one of the priority areas of terminology studies today, particularly search for equivalents in new fields of knowledge and reconstruction of traditional terms artificially removed from the Ukrainian language after the 1930s (Doroshenko et al., 2018). Nowadays, practical terminology studies are prioritized, unlike theoretical ones. That's why the researchers mainly work on the industry-specific terminology systems and formation of dictionaries (Кочан, 2017, с. 94).

A relevant issue in terminology studies is the distinction between the concepts of “terminology” and “terminological system”. Scientists' views on these concepts vary, ranging from complete differentiation to their identification. As a rule, terminology is understood as a collection of terms used in a particular field of scientific knowledge and professional activity, while a terminological system is a systematically organized set of such terms. So, systematic organization is the primary difference between these concepts, but it is incorrect to consider terminology as unsystematic. There are generally two approaches to the relationship between terminological systems and terminology. The first one significantly differentiates the concepts, considering the terminological system as a consciously structured, standardized system of terms, in which terminology develops spontaneously, without direct influence from scientists, yet serves as a source for the terminological system. The second approach essentially equates both concepts, viewing the terminological system as a form of terminology that possesses systemic characteristics. From the perspective of cognitive terminology studies, there is a clear distinction between the two concepts. So, in cognitive linguistics a terminological system is associated with classification and sorting of relationships between terms and the concepts they denote. Meanwhile, terminology is seen as the organization of terms based on the nomination of conceptualized notions (Попович & Бялик, 2020).

A new branch of terminology studies is historiography, a term specifically proposed by V. Ivashchenko. This field studies the history of the formation and development of terminology studies, its methods, and approaches (Кочан, 2017, с. 94).

As to the global scale of the terminology development, Picht states the main issues the terminology had within the historical development:

- Lack of or incorrect conceptual ordering. C. Linné worked on systematization and ordering of the concepts in the 18th century and later research was also focused on the ordering.
- Confusion caused by excessive synonymy. J. Beckmann promoted the idea to avoid synonyms in the 18th, and beginning of the 19th century.
- Lack of terms for the concept in a particular language. This issue was noted in the Middle Ages.
- Unclear and undefined concepts. The issue of clarification of the names and concepts was mentioned by C. Clausewitz in the beginning of the 19th century.
- Language planning deficits. The issue that emerged in the 19th–20th centuries in many countries (Picht, 2011, p. 7).

Institutions dealing with regulation, development, and standardization of their respective languages appeared in European countries in the 17th century. In Italy, this was “Accademia della Crusca”, in France – “Académie Française”, and in Germany – “Königliche Preußische Akademie der Wissenschaften”. The process of enriching European languages with terms

became especially intensive in the 19th century, however, it lacked systematization and regulation (Д'яков та ін., 2000, с. 138).

In the 20th century one of the main topics of the research of the terminologists was LSP (language for specific purposes). The subject of professional language was also studied by Prague School in the 1930s. In the 1970s–1980s the pragmatic approach dominated, mainly influenced by L. Hoffmann and L. Drozd (Picht, 2011, p. 9).

Modern terminology studies are focused on standardization. The process of standardization intensified in the 20th century along with the industrialization and economic growth. Inter- and transdisciplinary approach is applied nowadays as well as cognition and LSP (Picht, 2011, p. 8). A. Schlomann also stressed on systematic ordering of terminology as he published 21 multilingual dictionaries in the beginning of the 20th century (Picht, 2011, p. 9).

E. Wüster, E. Drezen and D. Lotte are actually considered the founders of modern terminology studies. Their main activity was in the first half and the middle of the 20th century. All of them worked hard on standardization of terminology and LSP studies. The main approaches of all the three scientists were the concept as a unit of knowledge, knowledge ordering, term formation regulated by guidelines, dynamic standardization of concepts and terms. E. Wüster published his doctoral theses “International Language Standardization in Technology. Especially in Electrical Engineering” in 1931. The same year D. Lotte published the article “Pressing Problems in the Field of Scientific and Technical Terminology” (Picht, 2011, p. 9).

The International Federation of National Standardizing Associates (ISA) was founded in New York in 1926 with a headquarter established in Switzerland (Kuert, 1997, p. 15). This Federation established a technical terminology committee in 1936, making possible to develop unification of technical terms. This committee adopted a resolution on international technological terminology (ISA Code), facilitating creation of international terms (Nedobity, 1989, p. 175). The ISO/TC 37 “Terminology (principles and coordination)” Technical Committee was established in 1947. It was also responsible for the standardization and formation of terms (French, 1965, p. 248).

In the 20th century there were two main approaches to terminology: one represented by the Soviet Union linguists and the other by the Western countries' scholars. Soviet terminology studies may be divided into the following periods:

- 1930s–1960s – accumulating knowledge of the terms. Terminology was examined through linguistics and logic;
- 1960s–1970s – comprehension of knowledge of the terms. Terminology was transforming into a separate branch of science;
- 1980s–1990s – extralinguistic approach (Picht, 2011, p. 10).

As for the Western countries, the following periods may be considered:

- 1930s–1950s – development of applied terminology with dominant practical approach. Publication of dictionaries was one of the scientific focuses during that period. One of the first theoretical works was “The Wording of the World” published in 1959 by E. Wüster.
- 1960s–1970s – LSP and terminology were not the priorities in linguistics. The situation changed after publishing of L. Hoffmann's book “Specialized Language Communication” in 1976, which listed the following approaches to LSP and terminology: the lexicological-terminological approach, functional linguistics, functional stylistics, the natural science and philosophical approach, the translation-related approach, theory of sublanguages. E. Wüster also published the book “General Terminology Theory – an Interdisciplinary Field between Linguistics, Logic, Ontology, Computer Science, and Subject Sciences” in 1974.

- Modern period – two approaches about terminology are dominating: the one which considers terminology studies as a completely independent science whereas the other considers it as part of applied linguistics. In general, modern terminology studies may be considered as an autonomous branch of linguistics (Picht, 2011, pp. 10–11).

Modern period of global terminology studies is quite diverse as it includes many different opinions. The semiotic approach is also applied for terminology studies and the concept of “designation” is introduced (Picht, 2011, p. 10). Nowadays the traditional approach to terminology studies (mainly prescriptive) is being replaced by the cognitive and communication approaches. This means that modern terminology studies should reflect cognitive and functional aspects (Castellví, 2003, p. 171). Castellví observes that in the late 1980s the prevailing theory of terminology was inconsistent with the empirical data available at the time. So, next decade she released several articles about the new paradigm of terminology theory (Castellví, 2003, p. 196).

Modern cognitive linguistics includes the frame approach which is based on the structure of concepts. Frame may be considered as a system of concepts or context in which the meaning of the term is examined by linguists. The construction of a frame network requires corpus analysis of a relevant scientific field. So, corpus compilation and analysis are also among the tasks for modern linguists working with terminology and LSP. (Faber Benitez et al., 2005).

Terminography is also considered part of terminology studies. This is the concept that was developed in the 20th century, specifically it was mentioned by A. Schlomann in 1938 and E. Wüster in 1968. Terminography is part of terminology science that refers to the recording and presentation of terminological data. Modern terminography differs from the classical one in terms of representation because the development of digital data processing considerably affects the approaches, specifically representation. As Picht mentioned: “According to my view, three obstacles inherent in traditional terminography could be surmounted: limitation of space available for knowledge representation, immediate actualisation and interchange of terminological data, application of terminological data to a variety of knowledge-based systems” (Picht, 2011, p. 19).

Nowadays the problem of standardization has become actual for global linguistics. In the 1930s E. Wüster emphasized the necessity of providing rules for standardizing of terminology. Practical implementation started with the foundation of ISO/TC 37. Though the ways of standardization have considerably developed since that time and are at a higher level today. Nevertheless, the interest to purism and revealing of the national terminology have been increasing during the last decades. One of the main arguments for this process is protection from the English language influence which is the product of the main part of neologisms now (Picht, 2011, p. 23).

It is also important to understand the experience of different countries in terminology studies. The terminology planning of the Prague School was based on the theory of word formation, on which the work “Word Formation in the Czech Language” was published. Particular attention was paid to derivational word formation, as it is the primary method of creating new terms in the Czech and Slovak languages. In the Czech Republic, the planning of terminological systems was carried out by the Institute of the Czech Language and the Czech Bureau of Standardization. In Slovakia, which was part of Czechoslovakia at that time, there was corresponding Institute of Linguistics that also worked on terminology-related issues (Drozd & Roudný, 1980, pp. 34–40). Linguists of the Prague School also studied languages for specific purposes. Scientists argued that LSP is not merely a set of lexical and phraseological units but rather a functional difference from the general language. Czech researchers leaned towards an onomasiological approach to term formation and

identified three main onomasiological types: transpositional, mutational, and modificational. Members of the Prague School noted that, it might be better to adopt a term from another language – one that carries no connotations in the recipient language, rather than an attempt to use existing linguistic resources. One of the most prominent figures of the Prague School, B. Havránek, noted that, in general, it is easier to borrow a term from another language than to coin an entirely new one (Bozděchová, 2015, pp. 2258–2259). Nowadays, Czech scientists are working on detailed research on the origins of terms in the Czech language. Two main methods of term formation in Czech have been identified: affixation and the creation of compound words, with the connection of elements in compound words being rarely used. Abbreviations are quite common among Czech terminology. Many eponyms are also used in Czech terminology in the medical field (*ibid.*, pp. 2259–2260). Modern Czech scientists are focused on standardization and normalization of terms, particularly in accordance with the international standards such as ISO and FCAT. They also study the role of borrowings in the modern Czech terminological system. An important phenomenon is that new borrowings are predominantly idiomatic and have no other equivalents, whereas older borrowings often have purely Czech counterparts. Additionally, old borrowings are mainly of the Greek or Latin origin, new borrowings come mainly from English, but their origin is also Greek or Latin (*ibid.*, pp. 2261–2262).

In Austria, terminology planning was handled by the Vienna School of Terminology. The official institutions responsible for terminology included Austrian Committee for Standardization in Industry and Trade (Österreichische Normungsausschuß für Industrie und Gewerbe, ÖNIG), founded in 1920, and the ISA Code Committee (Ausschuß für ISA-Code), established in 1935 (Gasthuber, 1985, p. 263).

In France, the terminological committees have been established in 1969. Their main task was protecting the French language from foreign influence. These committees focused on filling lexical gaps, creating new terms and replacing foreign terms with native French equivalents. Particular attention was given to replacing English-language terms with their French equivalents (Bessé, 1980, pp. 43–47).

Icelandic terminology studies differ from those of other European countries due to their extreme purism. Most terms in the Icelandic language are native, as the language has a strong capacity for creating new terms through compounding. Notably, the Icelandic language lacks words derived from Ancient Greek or Latin. Regarding institutions involved in terminology studies in Iceland, the Dictionary Commission (Orðabókarnefnd Háskólans) was established in 1951 but was later transformed into the Icelandic Language Council (Íslensk málnefnd) in 1964. This institution published five dictionaries of neologisms in the Icelandic language in the 1950s. Special Neologism Commission (Nýyrðanefnd) was created in 1960, which later became part of the Icelandic Language Council. The Icelandic Language Institute (Íslensk málstöð) was established in 1985, it was responsible for collecting and standardizing neologisms (Sigrun, 1991).

For the Hebrew language, the Language Committee was established in 1890. Later, it was transformed into the Teachers' Union, which was responsible for language and terminology standardization. The primary principle for creating new terms in Hebrew was assigning new meanings to ancient Hebrew words. The Teachers' Union also published terminological dictionaries, including Dictionary of Mathematical Terms. The Academy of the Hebrew Language was founded in 1953, which subsequently became responsible for the standardization of the language and terminology (Rabin, 1989, pp. 31–33).

In Ireland, the Permanent Terminology Committee (An Buainchoiste Tearmaíochta) was established in 1968 to standardize sectoral terminology systems. The Translation Department (Rannóg an Aistriúcháin) was created the same year in order to develop

translation guidelines. An organization responsible for developing rules for the Irish language (Ódarás na Gaeltachta) was founded in 1972. The National Center of Language Policy Research (Institiúid Teangeolaíochta Éireann) was established in 1972, and the Irish Language Board (Bord na Gaeilge) was formed in 1979, which began working on language planning for the Irish language (O'Connell & Pearson, 1991).

In Lithuania, standardization of terminology was handled by the Institute of the Lithuanian Language and Literature transformed into the Terminology Commission in 1952. Lithuanian terminology was based on Russian borrowings at that time, and terminology planning in the Lithuanian language itself began only in 1990 with the creation of the State Commission of the Lithuanian Language (Д'яков та ін., 2000, с. 146).

In Latvia, religious terms began to appear in the 16th century due to the Protestant Reformation and the translation of the Bible into Latvian (Rozenberga & Sprēde, 2016). Terminology planning in Latvian language started in mid-19th century when popular science literature in various fields of knowledge began to be published. Terminological dictionaries also emerged in the second half of the 19th century. Various terminology commissions were established in the beginning of the 20th century, and Latvian-Russian-German Dictionary of Scientific Terminology was published in 1922. The Terminology Commission was created at the Latvian Academy of Sciences in 1946, which was responsible for developing terms for various fields of science and technology. The national terminology standards were ratified in 1991 (Д'яков та ін., 2000, с. 147).

In Malaysia, the Permanent Committee on the Malay Language (Jawatankuasa Tetap Bahasa Malaysia) was established in 1972 to standardize Malay terminology. Malay terminologists collaborate with their Indonesian and Bruneian colleagues to create unified terminology, as these countries share the same Malay language but have differences in their writing systems (Carmel, 1989, pp. 228–269).

Conclusions and implications for further research. History of Ukrainian terminology studies has a complex structure due to the different conditions of its formation across various stages. The following stages in the formation of terminology studies can be defined: (1) The initial or “pre-scientific” stage from the ancient forms in the 9th–11th centuries till the beginning of formation of the modern terminology and scientific language in the 18th–19th centuries; (2) formation of the modern terminology and scientific language from the 18th–19th centuries till the 1920s; (3) the period of rapid development or the “golden age” of Ukrainian terminology studies in the 1920s and beginning of the 1930s; (4) the period of decline and aligning Ukrainian terminology with Russian and at the same time fruitful work of the Ukrainian diaspora – from the 1930s till the end of the 1980s; (5) modern stage which began in 1991 with Ukraine's independence and is characterized by active development of terminology studies and revival of the traditions of the 1920s.

As for the development of the global terminology studies, the following stages can be defined: (1) initial stage of the terminology development when there were almost no attempts to standardize and regulate it – from the ancient time till the 17th–18th centuries; (2) intensive enriching of terminology, first attempts to standardize and regulate terminology from the 17th–18th centuries till the beginning of the 20th century; (3) modern terminology foundation, theoretical studies of terminology and LSP, work on standardization from the 1930s till the 1990s; (4) modern stage of terminology studies development as interdisciplinary science, starting from the late 1980s, beginning of the 1990s.

The development of national terminologies varies significantly across languages. Some languages have very long history of terminology studies development but others started real scientific work only within the last decades.

Further research could be focused on deeper examinations of the ancient period of global and Ukrainian terminology development. It is also necessary to study terminology and LSP of modern branches of science, specifically information technologies, artificial intelligence, neural networks, etc. Additional research of different national terminology systems and their comparison may also be valuable for modern linguistics.

Conflict of Interest

The authors declare no conflicts of interest.

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence tools or materials were used in the manuscript.

REFERENCES

- Д'яков, А. С., Кияк, Т. Р., & Куделько, З. Б. (2000). *Основи термінотворення*. КМ Academia, 216.
- ДП “УкрНДНЦ” (2025). *Національний орган стандартизації ДП “УкрНДНЦ”*. https://uas.gov.ua/zagalni_vidomosti
- Іващенко, В. Л. (2013). Історіографія термінознавства: метамова і структурні підрозділи. *Термінологічний вісник*, 2(1), 5–20.
- Іващенко, В. Л. (2018). Сучасне українське теоретичне термінознавство: віхи становлення. *Слов'янське термінознавство кінця XX – початку XXI століть. Жнець*, 31–74.
- Кочан, І. (2011a). Українське термінознавство 1920-х років: погляд з позицій XXI століття. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 52, 122–129.
- Кочан, І. (2011b). Українське термінознавство 1940–1950-х років. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”*, 709, 74–78.
- Кочан, І. М. (2017). Українське термінознавство сьогодні. *Збірник наукових праць. Філологічні студії*, 9, 93–101.
- Кочан, І. (2018). Кодифікація термінів з міжнародними компонентами в українській мові. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 68, 3–10. <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2108.68.8845>
- Кримський, А. Ю. (1926). *Російсько-український словник правничої мови*. Українська академія наук.
- Наукове товариство ім. Шевченка. (2012). *Онлайн-журнал Товариства*. <http://ntsh.org/history>
- Національна комісія зі стандартів державної мови. (2024). *Стандарти державної мови*. <https://mova.gov.ua/diyalnist-i-proyekti/termini>
- Огієнко, І. (2001). *Історія української літературної мови* (М. С. Тимошик). Наша культура і наука.
- Попович, Ю. В. & Бялик, В. Д. (2020). Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 206–211. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/36>
- Циганок, Г. М. (2017). Етапи формування української лінгвістичної термінології XX–початку XXI століття. *Система і структура східнослов'янських мов*, 12, 175–183.
- Шевельов, Ю. О. (1987). *Українська мова в першій половині двадцятого століття. Стан і статус. Сучасність*.

- Bozděchová, I. (2015). Word-formation and technical languages. *XIV. Word-formation and language use*. 2251–2266.
- Castellví, M. T. C. (2003). Theories of terminology: Their description, prescription and explanation. *Terminology. International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication*, 9(2), 163–199.
- Citkina, F., (1991). Terminology and terminology science in Ukraine. *Journal of the International Institute for Terminology Research (ITTF)*, 2(2), 38–45.
- De Besse, B. (1980). Terminology committees in France: balance and perspectives. *International Journal of Sociology of Language*, 23, 43–49.
- Doroshenko, S., Lysenko, A. & Tievikova, O. (2018). Ukrainian scientific and technical terminology formation and development peculiarities. *International Journal of Engineering and Technology (UAE)*, 7(3), 539–544.
- Drozd, L. & Roudný, M. (1980). Language planning and standardization of terminology in Czechoslovakia. *International Journal of the Sociology of Language*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 29–42.
- Faber Benítez, P., Márquez Linares, C. & Vega Expósito, M. (2005). Framing Terminology: A Process-Oriented Approach 1. *Meta*, 50(4).
<https://doi.org/10.7202/019916ar>
- French, E. J. (1965). Terminological activities in ISO and their wider significance. *Terminologie und benachbarte Gebiete*. Wien/Köln/Graz, Herman Böhlau, 247–258.
- Gasthuber, H. G. (1985). Ergebnisse und Tendenzen der Terminologienormung in Österreich. *Terminologie und Benachbarte Gebiete*. Wien, Köln: Graz-Herman Bohlau, 259–267.
- Ivashchenko, V. (2017). Ukrainian School of Terminology. *Polskie i europejskie nurty terminologiczne*, 38, 198–225.
- Kuert, W. (1997). The founding of ISO. *Friendship among equals. Recollections from ISO's first fifty years*. ISO central secretariat, 12–21.
- Nedobity, W. (1989). International terminology. (F. Columas, Ed.), *Language adaptation*. Cambridge University Press, 168–176.
- O'Connell, E. & Pearson, J. (1991). Language planning, terminology and the Irish language. *Journal of the International Institute for Terminology Research (ITTF)*, 2(2), 82–93.
- Partyc'kyj, O. (1867). *Deutsch-ruthenisches Handwörterbuch* (Vol. 1). Dymet.
- Picht, H. (2011). The science of terminology: History and evolution. *Terminologija*, 18, 6–26.
<https://www.cceol.com/search/article-detail?id=563193>
- Rabin, C. (1989). Terminology in contemporary Hebrew. *Language Adaptation* (F. Columas, Eds). Cambridge University Press, 26–38.
- Rozenberga, M. & Sprēde, A. (2016). *National treasure: The first Bible in Latvian*. Latvian Public Media.
<https://eng.lsm.lv/article/culture/culture/national-treasure-the-first-bible-in-latvian.a197713/>
- Sigrun, H. (1991). Terminology in Iceland. *Terminology Science & Research. Journal of the International Institute for Terminology Research (ITTF)*, 2(2), 56–75.

TRANSLITERATED REFERENCES

- DP “UkrNDNTs” (2025). *Natsional'nyj orhan standartyzatsii DP “UkrNDNTs”*.
https://uas.gov.ua/zagalni_vidomosti
- Dyakov, A. S., Kyiak, T. R. & Kudel'ko, Z. B. (2000). *Osnovy terminotvorennia*. K.: KM Academia, 216.

- Ivashchenko, V. L. (2013). Istoriohrafia terminoznavstva: metamova i strukturni pidrozdily. *Terminolohichnyj visnyk*, 2(1), 5–20.
- Ivashchenko, V. L. (2018). Suchasne ukrains'ke teoretychne terminoznavstvo: vikhy stanovlennia. *Slov'iasn'ske terminoznavstvo kintsia XX – pochatku XXI stolit'*. *Zhnets'*, 31–74.
- Kochan, I. (2011a). Ukrains'ke terminoznavstvo 1920-h rokiv: pohliad z pozytsij XXI stolittia. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii filolohichna*, 52, 122–129.
- Kochan, I. (2011b). Ukrains'ke terminoznavstvo 1940–1950-h rokiv. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika"*. *Seriia "Problemy ukrains'koi terminolohii"*, 709, 74–78.
- Kochan, I. M. (2017). Ukrains'ke terminoznavstvo s'ohodni. *Zbirnyk naukovykh prats'*. *Filolohichni studii*, 9, 93–101.
- Kochan, I. (2018). Kodyfikatsiia terminiv z mizhnarodnymy komponentamy v ukrains'kij movi. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii filolohichna*, 68, 3–10.
<http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2108.68.8845>
- Krymskyi, A. Yu. (1926). *Rosijs'ko-ukrains'kyj slovnyk pravnychoi movy*. Ukrains'ka akademiia nauk.
- Natsional'na komisiia zi standartiv derzhavnoi movy (2024). *Standarty derzhavnoi movy*.
<https://mova.gov.ua/diyalnist-i-proyekti/termini>
- Naukove tovarystvo im. Shevchenka. (2012). *Onlajn-zhurnal Tovarystva*.
<http://ntsh.org/history>
- Ohiyenko, I. (2001). *Istoriia ukrains'koi literaturnoi movy* (M. S. Tymoshyk). Nasha kul'tura i nauka.
- Popovych, Yu. V. & Bialyk, V. D. (2020). Poniattia terminolohii ta terminosystemy v suchasnij linhvistytsi. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho. Serii: Filolohiia. Sotsial'ni komunikatsii*, 206–211.
<https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/36>
- Shevelov, Yu. O. (1987). *Ukrains'ka mova v pershij polovyni dvadtsiatoho stolittia. Stan i status*. Suchasnist'.
- Tsyhanok, H. M. (2017). Etapy formuvannia ukrains'koi linhvistychnoi terminolohii XX – pochatku XXI stolittia. *Systema i struktura skhidnoslov'ians'kykh mov*, 12, 175–183.

Дата надходження до редакції 05.04.2025
Ухвалено до друку 30.06.2025

Author information

Denys Sabalaiev, PhD student, Kyiv National Linguistic University e-mail: denys.sabalaiev@knlu.edu.ua		Fields of scientific interest: Terminology, Language for Specific Purposes, Cognitive Linguistics, History of Linguistics
--	---	--

Yu. V. Sylovanyuk
Kyiv National Linguistic University, Ukraine
e-mail: yurii.sylovaniuk@knlu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-0250-7264>

STRATIFICATION OF ECONOMIC TERMS BY THE CRITERION OF ABSTRACTNESS IN ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION DICTIONARIES

Abstract

The article examines the stratification of economic terms by the criterion of abstractness in English-Ukrainian translation dictionaries. The relevance of studying this problem is substantiated stemming from the heterogeneity of economic terminology regarding the level of concreteness/abstractness, which reflects the complexity of economic phenomena. Particular attention is paid to identifying the consequences of ignoring the level of abstractness of terms for the effectiveness of scientific and business communication, modeling accuracy, and decision-making. This study notes the insufficient development of scientifically grounded criteria and methodologies for classifying economic terms on the “concrete-abstract” scale.

An original methodology for the stratification of economic terms based on componential analysis is proposed and tested using Anna Shymkiv's “English-Ukrainian Explanatory Dictionary of Economic Lexicon” as empirical material. The paper analyses philosophical and linguistic approaches to understanding the categories of abstract/concrete. This study summarizes the state of research on abstract vocabulary and highlights the difficulties involved in its definition and classification. It demonstrates the feasibility of applying the componential analysis methodology as a tool for decomposing lexical meaning. The analysis identifies five key semantic components (semes) of abstractness relevant to economic terminology: non-concrete reference, generality, conceptuality, distance from empiricism, and theoretical saturation. A three-level scale (1–3 points) is developed to quantify the degree of expression of the identified semes. Based on the cumulative scores (5–15), three levels of abstractness for economic terms are determined: concrete terms, mildly abstract terms, and abstract terms. The proposed methodology proves to be effective, and its testing confirms the presence of all three levels of abstractness in the economic terminological system.

The study establishes the theoretical significance of the conducted research for terminology studies and economic linguistics, and emphasizes its practical value for improving communication and understanding of economic texts. It demonstrates that the systematic linguistic analysis of abstractness constitutes a fundamental stage in stratifying economic terminology in dictionaries, as it reflects deep cognitive features of economic concepts, which are critically important for their further classification into micro- and macro-spheres. At the same time, the research acknowledges the complex nature of stratification, which also includes criteria of scale, object of study, sectoral differentiation, and functionality, and identifies promising directions for further scientific research in this field.

Keywords: stratification of economic terms, componential analysis, economic lexicography, levels of abstraction, systematic classification.

Анотація

Статтю присвячено дослідженню стратифікації термінів економічної галузі за критерієм абстрактності в англійсько-українських перекладних словниках. Обґрунтовано актуальність вивчення цієї проблеми, зумовленої гетерогенністю економічної термінології за рівнем конкретності / абстрактності, що відображає складність економічних явищ. Особливу увагу приділено виявленню наслідків ігнорування рівня абстрактності термінів для ефективності наукової та ділової комунікації, точності моделювання та ухвалення рішень. Констатовано недостатню розробленість науково обґрунтованих критеріїв і методик для системної класифікації економічних термінів на шкалі “конкретне-абстрактне”.

Запропоновано й апробовано оригінальну методику стратифікації економічних термінів на основі компонентного аналізу на матеріалі “Англо-українського тлумачного словника

економічної лексики” Анни Шимків. Проаналізовано філософські й лінгвістичні підходи до розуміння категорій абстрактного / конкретного. Узагальнено стан вивчення абстрактної лексики та висвітлено труднощі її визначення й класифікації. Обґрунтовано доцільність застосування методики компонентного аналізу як інструмента для декомпозиції лексичного значення. Виокремлено п’ять ключових семантичних компонентів (сем) абстрактності, релевантних для економічної термінології: ‘неконкретність референції’, ‘узагальненість’, ‘концептуальність’, ‘віддаленість від емпірії’ та ‘теоретична насиченість’. Для кількісної оцінки ступеня вираження виділених сем розроблено тривірневу шкалу (1–3 бали). За сумою балів (5–15) визначено три рівні абстрактності економічних термінів: конкретні терміни, терміни середньої абстрактності та абстрактні терміни.

Запропонована методика виявилася ефективною, у результаті апробації якої підтверджено наявність усіх трьох рівнів абстрактності в економічній терміносистемі. Зроблено висновки щодо теоретичної значущості проведеного дослідження для термінознавства й економічної лінгвістики, а також наголошено на його практичній цінності для покращення комунікації та розуміння економічних текстів. Доведено, що системний лінгвістичний аналіз абстрактності є фундаментальним етапом стратифікації економічної термінології в словниках і відображає глибинні когнітивні особливості економічних понять, що критично важливі для їхньої подальшої класифікації за мікро- та макросферами.

Ключові слова: стратифікація економічних термінів, компонентний аналіз, економічна лексикографія, рівні абстракції, системна класифікація.

Introduction. Economic terminology serves as the foundation of scientific discourse in the field of economics. It ensures the necessary level of precision for effective communication among specialists and also serves as the basis for developing theoretical models, conducting empirical research, and formulating and justifying economic policy. Development of economic science as such is impossible without clearly defined and systematically organized terminology. Economic science, by its nature, covers an extremely broad spectrum of phenomena – from material objects and processes subject to direct observation and measurement to complex theoretical constructs that exist primarily within the realm of scientific models and abstract thinking (Гузап, 2022). This circumstance determines one of the key characteristics of the economic terminological system – significant variability of its units in terms of their level of abstractness (Товстенко, 2022, с. 103). The economic lexicon contains terms denoting entirely concrete, sensorily perceived objects (*banknote, factory*), terms indicating measurable processes and indicators (*price, wage*), and simultaneously, terms representing highly abstract concepts that lack a direct physical referent and function as elements of theoretical systems (*market, capital, GDP*).

Importantly, the dualism of abstract and concrete is a fundamental characteristic of the linguistic expression of economic concepts; however, it is not so much a rigid dichotomy as a spectrum on which terms occupy different positions depending on their level of generality, contextual dependence, and possibility of empirical measurement (Marinov et al., 2019). Understanding a term’s position on this scale is critically important, as ignoring or inadequately assessing the level of abstractness can have serious consequences. For example, perceiving a highly abstract term (like *market efficiency*) as a simple description of reality can lead to erroneous conclusions in policy or investment decisions. On the other hand, excessive abstractness in communication can create barriers to understanding economic processes for non-specialists, complicating public dialogue.

The relevance of the scientific problem of studying the stratification of economic terms by the criterion of abstractness is driven by a range of theoretical and practical factors. Theoretical significance lies in the need for a deeper understanding of the semantic structure of the economic terminological system, identifying patterns of conceptualization of economic reality, and the role of language in forming economic knowledge. Practical relevance is determined by the need for:

- analysis of the classification of economic terms in Anna Shymkiv's "English-Ukrainian Explanatory Dictionary of Economic Lexicon" by the criterion of abstractness to further avoid semantic discrepancies and ambiguity;
- improvement of lexicographical practice: data on the level of abstractness can be used when compiling dictionaries for a more accurate description of term meanings;
- systematization of economic terminology: the stratification methodology can be applied to other criteria (scale, object, sector, functionality) for the further stratification of economic terms by micro- and macro- economic spheres (Силованюк, 2024).

Despite the obvious relevance, the scientific literature analysis indicates that the issue of systematic stratification of economic terms by the criterion of abstractness remains insufficiently developed. While several studies address specific terminological domains such as finance (Петрина, 2018) and audit (Бардаш & Баранюк, 2016), and explore the role of abstract vocabulary in communication (De Angelis et al., 2017), the field still lacks a unified methodology for classifying economic concepts on the "concrete-abstract" scale. The main difficulties are associated with the complex, often fuzzy, semantic structure of abstract concepts (Полюга, 1991; Тома, 2012) and the absence of unified criteria for the quantitative assessment of abstractness (Піскозуб & Кость, 2019).

Therefore, there is an objective need to develop a scientifically grounded methodology for the consistent stratification of economic terms by level of abstractness, which will not only structure the terminological system but also contribute to a deeper understanding of the nature of economic concepts and the effectiveness of their use.

Statement of the research aim and objectives. The aim of this article is to test the methodology for stratifying economic terms by the criterion of abstractness in Anna Shymkiv's "English-Ukrainian Explanatory Dictionary of Economic Lexicon" based on the method of componential analysis. To achieve this aim, the study sets the following objectives: (a) to analyze philosophical and linguistic approaches to defining the categories "abstract" / "concrete", and to summarize the state of research on abstract vocabulary; (b) to justify the feasibility of applying componential analysis to identify semantic features of abstractness; (c) to identify key semantic components (semes) of abstractness for economic terms; (d) to develop a quantitative scale for assessing the expression of semes and determining the level of abstractness of a term; (e) to test the methodology by classifying a sample of economic terms using the material of A. Shymkiv's "English-Ukrainian Explanatory Dictionary of Economic Lexicon" (Шимків, 2004).

Analysis of recent research and publications. The understanding of the "concrete-abstract" dichotomy has deep philosophical roots. G. Hegel viewed them as dialectical categories of cognition: the concrete as a synthetic unity, and the abstract as an analytical moment of isolating a property (Заєць, 2018). Philosophy considers abstraction as a cognitive process of generalization (Shivhare & Kumar, 2016), which has been interpreted differently: from Aristotle's selective attention (Bäck, 2006) to constructive symbolization of W. James and J. Dewey (Winetroun, 2014).

In linguistics, these categories are also central, although their definition and demarcation remain subjects of discussion (Піскозуб & Кость, 2019). Concrete vocabulary denotes objects and phenomena directly perceived by the senses, while abstract vocabulary verbalizes concepts that lack a direct sensory correlate – qualities, states, processes, ideas (Словник української мови: в 11 т., 1970–1980; Єрмоленко та ін., 2000). Abstract vocabulary is an extremely productive layer of the lexicon, but its study is associated with significant difficulties due to the complexity and fuzziness of its semantic structure (Вовкодав, 2020; Полюга, 1991; 2003).

Defining clear criteria for abstractness remains challenging. The semantic criterion (absence of a material denotatum) is key but insufficient due to contextual variability and transitional cases (Тома, 2012; Schmidt, 2000). Grammatical (limitations in number forms, compatibility) and word-formation (specific affixes) features are only tendencies (Schmidt, 2000). Consequently, most researchers lean towards the need for a comprehensive approach (Тома, 2012), but the issue of unified criteria and classification remains open (Гордійчук, 2016).

In Ukrainian linguistics, abstract vocabulary has been studied in historical (Полюга, 1991; 2003; Тома, 2014) and synchronic aspects, particularly in general and terminological lexicon (Микитюк, 1997). These works highlighted the dynamics of semantics, word-formation models, and functional features of abstract nouns.

Contemporary global research increasingly views abstractness not as a binary opposition, but as a continuum – the idea of S. Hayakawa’s “ladder of abstraction” (Cui et al., 2023); empirical scales of concreteness (Brysbaert et al., 2014) – and as a multidimensional construct encompassing various aspects such as referent domain, fact status, etc. (Nirenburg & Raskin, 2004). Cognitive theories investigate the “grounding” of abstract concepts, suggesting their mediated connection with sensorimotor, emotional, and social experience, where language plays a key role (Kousta et al., 2011; Lupyan & Winter, 2018; Martínez & Borghi, 2022). Linguistic correlates of abstractness likewise continue to receive scholarly attention (Lievers et al., 2021).

Given the complexity of the phenomenon and the need for an objective methodology, the application of componential analysis seems promising. This method, which involves breaking down lexical meaning into minimal differential semantic features – semes (Форманова, 2021, с. 43; Nida, 1975), allows for structuring semantics and conducting comparative analysis. Developed in the works of E. Nida (1975) and related to the ideas of A. Wierzbicka (1996), componential analysis is actively used in modern linguistics (Форманова, 2021; Choudhary & Bhattacharyya, 2022; McNally, 2024). Applying this method to the concept ABSTRACTNESS in economic terminology allows for identifying its key semantic dimensions and developing a tool for term stratification based on them.

Results and discussion. To address the task of stratifying economic terms by the criterion of abstractness, this study employs the method of componential analysis. This method allows moving from an intuitive understanding of abstractness to a formalized assessment procedure based on identifying and quantifying key semantic features.

The methodology is based on the decomposition of the concept ABSTRACTNESS into five key semantic components (semes), which reflect different aspects of an economic term’s distance from the concrete, empirically given world. Semes, key components of a linguistic sign’s semantic structure, are classified according to various criteria such as fixation to meaning, regularity, and function within paradigms (Сіденко, 2015). The selection of these semes is based on the generalization of philosophical and linguistic approaches discussed above and their adaptation to the specifics of economic terminology. The five semantic components are as follows:

Non-concrete reference: This seme reflects the degree of absence of a direct equivalent for the term in the physical world that can be perceived by the senses. Low expression (1 point): The term denotes a specific physical object or substance (e.g., *factory, oil*). Medium expression (2 points): The term denotes a measurable quantity, state, or action that has empirical manifestations but is not a separate physical object (e.g., *price, wage*). High expression (3 points): The term denotes a purely conceptual entity, process, or system that has no direct physical referent (e.g., *inflation, free market*).

Generality: This seme shows how broad a range of diverse phenomena, objects, or processes the term covers. Low expression (1 point): The term denotes a specific type of object or phenomenon with a relatively narrow meaning (e.g., *a specific company's stock*). Medium expression (2 points): The term denotes a class of objects or a standard concept (e.g., *stock exchange, factory as types*). High expression (3 points): The term is a broad generalization covering diverse manifestations (e.g., *capital, demand, resources*).

Conceptuality: This seme indicates the extent to which the meaning of the term is determined by its place within a system of theoretical knowledge, models, and abstract constructs. Low expression (1 point): Understanding the term minimally depends on special theoretical knowledge (e.g., *safe, office*). Medium expression (2 points): The term is a generally accepted economic category, but its understanding does not require deep theoretical knowledge (e.g., *price, wage, banknote*). High expression (3 points): The term is a theoretical construct, an integral element of economic models; its full understanding requires knowledge of the theory (e.g., *marginal utility, GDP, fiscal policy*).

Distance from empiricism: This seme characterizes the complexity of direct empirical verification, observation, or measurement of the concept denoted by the term. Low expression (1 point): The concept can be directly observed or easily measured by simple methods (e.g., *presence of a banknote, physical dimensions of a factory*). Medium expression (2 points): The concept requires certain procedures for measurement or data aggregation but has clear empirical indicators (e.g., *price of a product, size of a wage*). High expression (3 points): The concept is aggregated, requires complex calculation methods, statistical processing, or expert assessments for its measurement and verification (e.g., *GDP, inflation rate, economic growth rates*).

Theoretical saturation: This seme reflects the degree of dependence of the term's interpretation on a specific economic theory, school, or paradigm. Low expression (1 point): The interpretation of the term is practically independent of theoretical disagreements (e.g., *table, pen*). Medium expression (2 points): Minor differences in interpretation or emphasis are possible depending on the context, but the core meaning is stable (e.g., *banknote, factory, price*). High expression (3 points): The meaning and interpretation of the term significantly depend on the theoretical school or model within which it is used (e.g., *capital, value, economic growth, fiscal policy*).

To obtain a quantitative measure of abstractness, each term is assigned a score from 1 to 3 for each of the five described semes. The sum of scores (ranging from 5 to 15) determines the integral level of abstractness of the term according to a three-level scale:

Concrete terms: Sum of scores 5–8.

Terms of medium abstraction: Sum of scores 9–12.

Abstract terms: Sum of scores 13–15.

This methodology allows not only assigning a term to a specific category but also seeing its abstractness profile across individual semantic dimensions. The effectiveness of the methodology was tested by analyzing and classifying a sample of 10 economic terms. The results are presented in Table 1 below.

The analysis results demonstrate the methodology's ability to differentiate terms by the level of abstractness.

Concrete terms (*banknote, factory, natural resources*) received a score of 8. They have a clear referent (non-concrete reference = 1) and are easily verifiable (distance from empiricism = 1). Their moderate generality, conceptuality, and theoretical saturation (2 points each) reflect the fact that they are still economic categories, not just everyday words. For example, *natural resources* is a class of objects identified and classified in economic theory.

Table 1

Level of Abstraction of Economic Terms

Economic Term	Non-specificity of Reference	Generality	Conceptuality	Distance from Empiricism	Theoretical Saturation	Sum of Points	Level of Abstraction
Banknote	1	2	2	1	2	8	Concrete
Plant	1	2	2	1	2	8	Concrete
Natural Resources	1	2	2	1	2	8	Concrete
Price	2	3	2	2	2	11	Medium Abstraction
Wages	2	3	2	2	2	11	Medium Abstraction
Supply and Demand	2	3	2	2	2	11	Medium Abstraction
GDP (Gross Domestic Product)	3	3	3	3	3	15	Abstract
Inflation	3	3	3	3	3	15	Abstract
Economic Growth	3	3	3	3	3	15	Abstract
Fiscal Policy	3	3	3	3	3	15	Abstract

Terms of medium abstraction (price, wage, supply and demand) scored 11 points each. They are characterized by high generality (3 points), as these concepts apply to a wide range of markets and situations. Other semes have medium expression (2 points each). This shows their dual nature: they have empirical manifestations (a specific price or wage), but are themselves conceptual tools for analyzing market mechanisms, requiring a certain level of abstraction and potentially different interpretations.

Abstract terms (GDP, inflation, economic growth, fiscal policy) reached the maximum score of 15. This indicates their high abstractness across all five dimensions (3 points for each seme). These terms denote complex macroeconomic phenomena, processes, or policy tools that lack a direct physical analogue, are the result of significant generalization and aggregation, function as key elements of economic theories, require complex measurement methods, and largely depend on theoretical interpretation.

Thus, the testing confirmed that the proposed methodology based on componential analysis allows not only assigning an economic term to a certain level of abstractness but also characterizing its semantic profile across key dimensions, contributing to a deeper understanding of its nature.

Conclusions and prospects for further research. The study developed and tested a methodology for stratifying economic terms based on the criterion of abstraction, which is relevant for both terminology studies and economic science. The complexity of the phenomenon of abstraction was confirmed, and the necessity of creating a special toolkit for the analysis of economic vocabulary was substantiated. The method of component analysis was identified as an effective approach to identifying features of abstraction, and five

relevant semes were distinguished: non-specificity of reference, generality, conceptuality, distance from empiricism, and theoretical saturation. A quantitative scale for evaluating the level of term abstraction was created, and three levels of abstraction were identified – concrete, medium abstraction, and abstract.

The testing of the methodology confirmed its validity, demonstrating the presence of terms of different semantic natures in economic discourse. The theoretical contribution of the work is the adaptation of component analysis to the needs of researching economic terminology, which opens up prospects for further stratification of economic terms according to other relevant criteria (scale, object of study, sectoral differentiation, functionality) and their classification into micro- and macroeconomic spheres. The practical significance of the study lies in the possibility of applying the developed methodology to optimize the organization of dictionary entries, which will facilitate the search for terms and increase the accuracy of their translation. In addition, the results can be used to improve professional communication, lexicographical practice, and the development of tools for automated processing of economic texts.

Further research directions include expanding the empirical base, expert validation of the methodology, in-depth semantic analysis, interlingual and diachronic studies, application of computational methods of analysis, study of cognitive aspects of perceiving abstract economic vocabulary, and analysis of communication strategies for presenting abstract concepts.

Conflict of Interest

The authors declare no conflicts of interest.

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence tools or materials were used in the manuscript.

ЛІТЕРАТУРА

- Бардаш, С. В., & Баранюк, Ю. Р. (2016). Поняття і склад публічних фінансів як об'єкта державного фінансового аудита. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 6(1), 34–37.
- Вовкодав, О. (2020). Характерні особливості категорії абстрактності як засобу лексичного збагачення мови. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 187, 54–58.
- Гордійчук, О. В. (2016). Традиція дослідження абстрактної лексики в українському мовознавстві. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки (Мовознавство)*, 189, 7–11.
- Гузар, Б. С. (2022). Методи та методологія наукових досліджень у фінансовій сфері. *Економіка та держава*, 1, 83–87.
- Микитюк, О. Р. (1997). Українські абстрактні іменники у загальноновживаній та терміній лексиці [Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Державний університет “Львівська політехніка”].
- Форманова С. В. (2021). Компонентний аналіз як одна із методик структурного методу. *Записки з українського мовознавства*, 28, 41–52.
- Петрина, О. С. (2018). Методологічні засади дослідження англomовних та українських терміносистем банківської сфери. *Закарпатські філологічні студії*, 1(3), 174–179.
- Піскозуб, З. Ф. & Кость, Г. М. (2019). Абстрактність/конкретність як константа іменникової лексики. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: серія “Філологія”*, 5(73), 76–80.

- Полюга, Л. М. (1991). Українська абстрактна лексика XIV – першої половини XVII ст. Наукова думка.
- Полюга, Л. М. (2003). Абстрактні слова в українських історичних словниках. *Волинь – Житомирщина*, 10, 103–107.
- Силованюк, Ю. В. (2024). Стратифікація економічних термінів за мікро- та макросферами економічної галузі. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 72 (3), 180. Дрогобич: Видавничий дім “Гельветика”.
<https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-3-26>
- Сіденко, Н. Г. (2015). Деформація фразеологізмів: методи дослідження. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 18(2), 163–168.
- Товстенко, В. (2022). Сучасна українська економічна терміносистема як компонент наукової картини світу. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 47(4), 119–125.
- Тома, Н. М. (2012). До проблеми визначення абстрактної лексики. *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць*, 34, 288–292. ВПЦ “Київський університет”.
- Тома, Н. (2014). *Абстрактна лексика в мовосвіті Петра Могили*: монографія. Тернопіль: Астон. 215 с.
- Bäck, A. (2006). *The concept of abstraction. The Society for Ancient Greek Philosophy Newsletter*, 376.
- Brysbaert, M., Warriner, A. B. & Kuperman, V. (2014). Concreteness ratings for 40 thousand generally known English word lemmas. *Behavior Research Methods*, 46(3), 904–911.
<https://doi.org/10.3758/s13428-013-0403-5>
- Choudhary, P. & Bhattacharyya, P. (2022). Componential analysis of English verbs. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 5, 780385.
<https://doi.org/10.3389/frai.2022.780385>
- De Angelis, M., Tassiello, V., Amatulli, C. & Costabile, M. (2017). How language abstractness affects service referral persuasiveness. *Journal of Business Research*, 72, 119–126.
<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.10.018>
- Cui, H., Li, T. & Wang, C. J. (2023). Climbing up the ladder of abstraction: How to span the boundaries of knowledge space in the online knowledge market? *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, 351.
- Kousta, S.-T., Vinson, D. P. & Vigliocco, G. (2011). How language enables abstraction: a study in computational cultural psychology.
- Lupyan, G. & Winter, B. (2018). Language is more abstract than you think, or, why aren't languages more iconic? *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 373.
- Lievers, F. S., Van Lier, R. I. & Hassankhali, A. (2021). The linguistic dimensions of concrete and abstract concepts: Lexical category, morphological structure, countability, and etymology. *Journal of Psycholinguistic Research*, 50(6), 1479–1499.
<https://doi.org/10.1007/s10936-021-09816-7>
- Marinov, G., Ridic, O., Jukic, T. & Knezović, E. (2019). Abstractness of economic terms in the perceptions of Bosnians-Herzegovinians, Bulgarians and Croats: An empirical study.
<https://doi.org/10.13140/RG.2.2.13135.23206>

- Martínez, M. & Borghi, A. M. (2022). Concepts, abstractness and inner speech. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 377(1847), 20210371. <https://doi.org/10.1098/rstb.2021.0371>
- McNally, L. (2024). Two approaches to the semantic decomposition of change of state verbs, how they differ, and why it matters. *Glossa: a journal of general linguistics*, 9(1). <https://doi.org/10.16995/glossa.9948>
- Nida, E. A. (1975). Componential analysis of meaning: An introduction to semantic structures. Mouton.
- Nirenburg, S. & Raskin, V. (2004). Ontological semantics. MIT Press.
- Schmidt, H.-J. (2000). English abstract nouns as conceptual shells: From corpus to cognition (Vol. 34). Walter de Gruyter.
- Shivhare, R., & Kumar, C. A. (2016). On the cognitive process of abstraction. *Procedia Computer Science*, 89, 243–252.
- Wierzbicka, A. (1996). Semantics: Primes and universals. Oxford University Press.
- Winther, R. G. (2014). James and Dewey on abstraction. *The Pluralist*, 9(2), 1–28.

СЛОВНИКИ

- Словник української мови: в 11 т. (1970-1980). Наукова думка. <http://sum.in.ua/>
- Єрмоленко, С. Я., Биби́к, С. П. & Тодор, О. Г. (Ред.). (2000). Українська мова: Енциклопедія. Видавництво “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана.
- Заєць, О. В. (2018). Абстрактне і конкретне. У Велика українська енциклопедія (Т. 1). Державна наукова установа “Енциклопедичне видавництво”. https://vue.gov.ua/Абстрактне_і_конкретне
- Шимків, А. (2004). Англо-український тлумачний словник економічної лексики. Києво-Могилянська академія.

REFERENCES

- Bardash, S. V. & Baraniuk, Yu. R. (2016). Poniattia i sklad publichnykh finansiv yak obiekta derzhavnoho finansovoho audyta. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, 6(1), 34–37.
- Vovkodav, O. (2020). Kharakterni osoblyvosti katehorii abstraktnosti yak zasobu leksychnoho zbahachennia movy. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky*, 187, 54–58.
- Hordiichuk, O. V. (2016). Traditsiia doslidzhennia abstraktnoi leksyky v ukrainskomu movoznavstvi. *Naukovi zapysky NaUKMA. Filolohichni nauky (Movoznavstvo)*, 189, 7–11.
- Huzar, B. S. (2022). Metody ta metodolohiia naukovykh doslidzhen u finansovii sferi. *Ekonomika ta derzhava*, 1, 83–87.
- Mykytiuk, O. R. (1997). *Ukrainski abstraktni imennyky u zahalnovzhyvanii ta terminni leksytsi* [Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata filolohichnykh nauk, Derzhavnyi universytet “Lvivska politehnika”].
- Formanova, S. V. (2021). Komponentnyi analiz yak odna iz metodyk strukturnoho metodu. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, 28, 41–52.
- Petryna, O. S. (2018). Metodolohichni zasady doslidzhennia anhlomovnykh ta ukrainskykh terminosystem bankivskoi sfery. *Zakarpatski filolohichni studii*, 1(3), 174–179.

- Piskozub, Z. F. & Kost, H. M. (2019). Abstraktnist/konkretnist yak konstanta imennykovoi leksyky. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia": Seriya "Filolohiia"*, 5(73), 76–80.
- Poliuha, L. M. (1991). *Ukrainska abstraktna leksyka XIV – pershoi polovyny XVII st.* Kyiv: Naukova dumka.
- Poliuha, L. M. (2003). Abstraktni slova v ukrainskykh istorychnykh slovnykakh. *Volyn – Zhytomyrshchyna*, 10, 103–107.
- Sylovaniuk, Yu. V. (2024). Stratyfikatsiia ekonomichnykh terminiv za mikro- ta makrosferamy ekonomichnoi haluzi. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: Mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 72 (3), 180. Drohobych: Vydavnychy dim "Helvetyka".
- Sidenko, N. H. (2015). Deformatsiya frazeolohizmiv: metody doslidzhennia. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho linhvistychnoho universytetu. Seriya Filolohiya*, 18(2), 163–168.
- Tovstenko, V. (2022). Suchasna ukrainska ekonomichna terminosystema yak komponent naukovoi kartyny svitu. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 47(4), 119–125.
- Toma, N. M. (2012). Do problemy vyznachennia abstraktnoi leksyky. In *Movni i kontseptualni kartyny svitu: Zbirnyk naukovykh prats*, 34, 288–292. Kyiv: VPTs "Kyivskyi universytet".
- Toma, N. (2014). *Abstraktna leksyka v movosviti Petra Mohyly*: Monograph. Ternopil: Aston.
- Bäck, A. (2006). The concept of abstraction. *The Society for Ancient Greek Philosophy Newsletter*, 376.
- Brysbaert, M., Warriner, A. B. & Kuperman, V. (2014). Concreteness ratings for 40 thousand generally known English word lemmas. *Behavior Research Methods*, 46(3), 904–911. <https://doi.org/10.3758/s13428-013-0403-5>
- Choudhary, P. & Bhattacharyya, P. (2022). Componential Analysis of English Verbs. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 5, 780385. <https://doi.org/10.3389/frai.2022.780385>
- De Angelis, M., Tassiello, V., Amatulli, C. & Costabile, M. (2017). How language abstractness affects service referral persuasiveness. *Journal of Business Research*, 72, 119–126. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.10.018>
- Cui, H., Li, T. & Wang, C. J. (2023). Climbing up the ladder of abstraction: How to span the boundaries of knowledge space in the online knowledge market? *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, 351.
- Kousta, S.-T., Vinson, D. P. & Vigliocco, G. (2011). How language enables abstraction: a study in computational cultural psychology.
- Lupyan, G. & Winter, B. (2018). Language is more abstract than you think, or, why aren't languages more iconic? *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 373.
- Lievers, F. S., Van Lier, R. I. & Hassankhali, A. (2021). The linguistic dimensions of concrete and abstract concepts: Lexical category, morphological structure, countability, and etymology. *Journal of Psycholinguistic Research*, 50(6), 1479–1499. <https://doi.org/10.1007/s10936-021-09816-7>
- Marinov, G., Ridic, O., Jukic, T. & Knezović, E. (2019). Abstractness of economic terms in the perceptions of Bosnians-Herzegovinians, Bulgarians and Croats: An empirical study.

<https://doi.org/10.13140/RG.2.2.13135.23206>

Martínez, M. & Borghi, A. M. (2022). Concepts, abstractness and inner speech. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 377(1847), 20210371.

<https://doi.org/10.1098/rstb.2021.0371>

McNally, L. (2024). Two approaches to the semantic decomposition of change of state verbs, how they differ, and why it matters. *Glossa: a journal of general linguistics*, 9(1).

<https://doi.org/10.16995/glossa.9948>

Nida, E. A. (1975). Componential analysis of meaning: An introduction to semantic structures. Mouton.

Nirenburg, S. & Raskin, V. (2004). Ontological semantics. MIT Press.

Schmidt, H.-J. (2000). English abstract nouns as conceptual shells: From corpus to cognition (Vol. 34). Walter de Gruyter.

Shivhare, R. & Kumar, C. A. (2016). On the cognitive process of abstraction. *Procedia Computer Science*, 89, 243–252.

Wierzbicka, A. (1996). Semantics: Primes and universals. Oxford University Press.

Winther, R. G. (2014). James and Dewey on abstraction. *The Pluralist*, 9(2), 1–28.

DICTIONARIES

Shymkiv A. (2004). Anhlo-ukrainskyi tlumachnyi slovnyk ekonomichnoi leksyky. Kyievo-Mohylianska akademiia.

Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. (1970–1980). Naukova dumka.

<http://sum.in.ua/>

Yermolenko, S. Ya., Bybyk, S. P., & Todor, O. H. (Eds.). (2000). Ukrainska mova: Entsyklopediia. Vydavnytstvo “Ukrainska entsyklopediia” im. M. P. Bazhana.

Zaiets, O. V. (2018). Abstraktne i konkretne. In Velyka ukrainska entsyklopediia (Vol. 1). Derzhavna naukova ustanova “Entsyklopedychne vydavnytstvo”.

https://vue.gov.ua/Абстрактне_i_конкретне

Дата надходження до редакції 11.04.2025

Ухвалено до друку 30.06.2025

Author information

Sylovanyuk Yuriy Viktorovich, Ph.D. student, Department of Germanic Philology, Kyiv National Linguistic University e-mail: yurii.sylovaniuk@knlu.edu.ua		Field of Scientific Interests Philology, Translation, Economics, International Relations, Lexicography
---	---	---

АНАЛІТИЗМ У ЛЕКСИЧНІЙ І ГРАМАТИЧНІЙ СИСТЕМАХ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

Abstract

The problem of analytical means used for word formation and for the realization of grammatical meaning has repeatedly been the subject of study in the works of European Turkologists and Turkish linguists. However, the analysis of the relevant literature and the proposed solutions have led to the conclusion that there are many differences between the concepts and hypotheses of various authors: from a narrow understanding of analytics at the lexical and grammatical levels to a maximally broad one, where forms and formations that, in our opinion, do not correspond at all to the definition of an analytical means are improperly included in this class of means. In this work, we examine the concepts of various linguists both classical and modern, who published their works within the last decade, as they are of greatest interest because they demonstrate no significant progress in the positions and views on the problem of analytics in the system of the Turkish language over the past fifty years. The article investigates diverse lexical and grammatical forms that meet the main requirement for analytical means, which comes down to the presence of a full-fledged element containing the main lexical meaning, and an auxiliary verb that has no autonomous lexical meaning but creates a new lexeme (the so-called “compound verb”) or modifies the lexical meaning for a grammatical purpose (primarily in terms of realizing internal tense or modal meanings). The article describes the concepts regarding the genesis of analytical forms in Turkish and the Turkic languages and proposes a group classification of analytical grammatical means: periphrastic verb forms, compound verb forms, quasi-periphrastic verb forms, set verbal formations, and set phrases, which are formally correlated with analytical forms but significantly differ from them from the semantic and functional points of view. The paper concludes by outlining prospects for further research into set verbal collocations in Turkish.

Keywords: Turkish language, auxiliary verbs, compound verbs, analytical means, periphrastic verb forms, compound verb forms.

Анотація

Проблема аналітичних засобів словотвору і реалізації граматичного значення неодноразово ставала об'єктом студій у працях європейських тюркологів і турецьких лінгвістів. Водночас аналіз праць, присвячених цій проблематиці, і запропонованих рішень дав змогу дійти висновку про наявність багатьох відмінностей між концепціями і гіпотезами багатьох авторів: від вузького розуміння аналітики на лексичному і граматичному рівнях до максимально широкого, коли до класу таких утворень неправомірно включаються форми й утворення, які, на наш погляд, аж ніяк не відповідають визначенню аналітичного засобу. У цій праці ми розглядаємо концепції різних мовознавців-тюркологів: як “класичні”, так і сучасні, видані друком за останні десять років, адже саме вони становлять найбільший інтерес і демонструють, що в позиціях і поглядах на проблематику аналітики в системі турецької мови істотного поступу за останні більше ніж 50 років не відбулося. У статті досліджено різнопланові лексичні і граматичні форми, які відповідають основній вимозі до аналітичних засобів, що зводиться до наявності повнозначного елемента, який містить основне лексичне значення, і допоміжного дієслова, яке не має автономного лексичного значення, але творить нову лексему (так зване “складене дієслово”) або модифікує лексичне значення з граматичною метою (насамперед у плані реалізації внутрішньочасових або модальних значень). У роботі описано концепції генези аналітичних форм у турецькій / тюркських мовах, упорядковано групи аналітичних граматичних засобів: перифрастичні форми дієслова, складені форми дієслова, квазіперифрастичні форми дієслова, сталі дієслівні утворення і сталі словосполучення, формально співвідносні з аналітичними формами, проте значно відмінні від них із семантичного і функційного поглядів. Окреслено перспективи подальших досліджень сталих дієслівних сполук.

Ключові слова: турецька мова, допоміжні дієслова, складені дієслова, аналітичні засоби, перифрастичні форми дієслова, складені форми дієслова.

Вступ. Турецька мова, як й інші тюркські мови, з погляду реалізації граматичного значення належить до мов аглютинативної будови. Це значить, що основним способом творення нових лексем і словоформ є афіксація, відповідно афікс (в англійськомовній термінології *suffix*) – основний будівельний елемент лексичної і граматичної систем турецької мови. Водночас ведучи мову про граматичну систему турецької мови, відзначаємо, що аглютинація є основним, проте не єдиним способом реалізації граматичного значення. Поряд з афіксацією певне місце посідають аналітичні засоби. Говорячи “певне місце”, маємо на увазі, що попри наявність і подекуди важливість аналітичних засобів, афіксація все одно має домінантний характер, натомість аналітичні засоби мають допоміжний, другорядний, уточнювальний характер. При цьому слід зазначити, що аналітика на рівні лексичної системи (передусім для творення так званих “складених дієслів”) набагато поширеніша й більш функціональна, ніж на рівні граматичної системи.

Під аналітикою (аналітичним способом словотвору і словозміни) маємо на увазі ситуацію, коли певна форма складається здебільшого з двох елементів: перший містить у собі основне лексичне значення, а другий виконує допоміжну функцію, створюючи нову лексему (передусім дієслово від імені – слова іменної частини мови) або модифікуючи значення лексеми із граматичною метою. Х. Караджа зазначає, що в турецькому мовознавстві спостерігається низка проблем з погляду термінологізації і класифікації аналітичних лексичних і граматичних форм: серед науковців немає єдності, і чи не кожна праця пропонує нам відмінний від інших підхід (Karaca, 2021, s. 258). Турецьким мовознавцям загалом властиво неправомірно, як на наш погляд, розширювати обсяг аналітичних засобів, включаючи до них не лише лексичні і граматичні форми, утворені допоміжними дієсловами, але й будь-які інші поєднання двох чи більше граматичних форм у межах складної (складеної) форми, наприклад, складні часові форми (Nalbant, 2023, s. 26).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лексичні і граматичні аналітичні засоби в турецькій та інших тюркських мовах ставали об’єктом наукових студій. Водночас слід зробити ремарку про те, що період найбільш інтенсивного дослідження тюркських мов європейськими тюркологами припав на середину і другу половину ХХ століття (орієнтовно від 1940-х до 1990-х років), після чого почав спостерігатися значний спад у тюркологічних працях. Не можна сказати, що вони зникли повністю, але їхня кількість, а подекуди і якість залишає бажати кращого. Саме в цьому полягає основна причина того, що спроби віднайти розв’язання багатьох актуальних проблем філологічної тюркології в сучасних чи принаймні порівняно сучасних працях іншими, крім турецької, мовами нерідко наштовхується на брак таких праць.

На фоні зменшення кількості праць у виконанні європейських тюркологів варто відзначити їхнє значне зростання в самій Туреччині. Остання чверть ХХ століття і початок нинішнього століття позначилися бурхливим сплеском досліджень актуальних проблем турецької та інших тюркських мов, зокрема й безпосередньо дотичних до предмета нашої статті. Далеко не всі з них можна віднайти у вільному доступі, оскільки принцип “відкритої науки” в Туреччині перебуває ще на початковому етапі розвитку (зрештою, так само, як і в Україні), проте навіть наявні у відкритому доступі джерела дозволяють скласти принаймні загальне враження про стан розробленості тих чи тих проблем філологічної тюркології в Туреччині. Водночас слід говорити про певний методологічний розрив (не критичний, але все ж таки відчутний) між дослідженнями турецької мови як іноземної у Європі, зокрема і в Україні, і подібними студіями турецької як рідної в Туреччині. Турецькі лінгвісти як п’ятдесят років тому, так і нині в основу переважної більшості лінгвістичних

досліджень покладають принципи класичного для середини ХХ століття мовознавства: пошуки ґрунтуються передусім на структурному принципі. За дуже незначними винятками семантика, функції, комунікативні аспекти залишаються поза межами уваги турецьких лінгвістів.

У контексті вивчення аналітики в турецькій мові передусім слід вести мову про “складені дієслова”. Розуміння поняття “складене дієслово” (тур. *birleşik fiiller*; англ. *compound verbs*; аз. *mürəkkəb fəllər*) різняться в працях різних тюркологів, проте ми можемо знайти певні подібності в дефініціях і класифікаціях. Найчастіше натрапляємо на аналіз таких дієслів у комплексних граматичних працях, значна частина з яких на сьогодні вже вважаються класикою тюркології: ідеться про академічні (університетські) граматика М. Ергіна, Т. Бангуоглу, Х. Едіскуна, М. Кая Більгегіля, З. Коркмаз, В. Хатібоглу, А. фон Габена, А. Кононова, Ж. Дені, Л. Карахан та інших як європейських, так і турецьких науковців. Цій проблемі присвячена доволі значна кількість наукових статей, особливо в Туреччині (про основні з них ми згадаємо нижче). Зауважимо водночас, що питання кваліфікації і класифікації складених дієслів, попри наявність доволі значної кількості окремих студій і згадок у численних граматичних працях, досі залишається дискусійним (про це згадує, зокрема, Г. Ш. Кязимов у своїй праці (Kazimov, 2010, s. 173)).

Порівнюючи бачення європейських і турецьких авторів, можемо констатувати, що вони докорінно різняться в методологічному підході: турецькі автори будь-які поєднання повнозначного лексичного елемента з допоміжним вважають складеним дієсловом, натомість європейські автори переважно проводять межу між утвореннями лексичного рівня (власне “складеними дієсловами”) і явищами граматичного рівня (згадаймо термін “перифрастичні форми”, особливо поширений у працях вітчизняних тюркологів). Показовою у плані методологічного підходу є праця Д. Ергьоненч Акбаба (Ergönenç Akbaba, 2007), яка не лише зараховує до одного класу “складених слів” (*birleşik fiiller*) усі можливі аналітичні утворення, але й неправомірно, як на наш погляд, розширює цей клас за рахунок звичайних дієслівних словосполучень, що являють собою поєднання дієслова з додатком, вираженим інфінітивом / усіченим інфінітивом у моделях на зразок: *-maya bakmak*, *-maya başlamak*, *-maya çabalamak*, *-maya çalışmak*, *-maya değmek*, *-maya durmak*, *-maya girişmek*, *-maya görmek*, *-maya kalkmak*, *-maya koyulmak*, *-maya sevk etmek*, *-maya uğraşmak* (авторка називає їх “складеними дієсловами, утвореними на основі дієімєнників” – *isim-fiilli birleşik fiiller*). Ці словосполучення, переважна більшість яких має семантику початку дії, не є “складеними дієсловами”. Понад те, цей ряд словосполучень вочевидь можна істотно розширити, оскільки явище дієслівного керування охоплює всю дієслівно-іменникову систему турецької мови, адже відмінок – один з основних, поряд із післяйменниками, засобів поєднання слів у словосполучення. Водночас варто зауважити, що такий підхід не унікальний: ми можемо бачити його й у набагато більш ранніх граматичних працях, наприклад, в А. Кононова (там само, ss. 85–86).

Одним із найбільш широко досліджуваних об’єктів у сфері аналітичних засобів реалізації граматичного значення в турецькій (а також і в інших тюркських мовах, у пам’ятках давньотюркської писемності, в османській мові) є так звані *tasvir fiilleri* (для них не вироблено єдиного терміна в українській і загалом європейській термінології). Турецькі дослідники зараховують до них дієслівні утворення з головною (повнозначною) частиною і допоміжним дієсловом, при цьому головне дієслово здебільшого перебуває у формі дієприслівника. Такі дієслова мають вельми специфічну й вузьку сферу функціонування, адже пов’язані з видовими або модальними модифікаціями значення дієслова в певних комунікативних ситуаціях.

Д. Ергьоненч Акбаба дає таким утворенням дефініцію *zarf-fiilli birleşik fiiller*, тобто складені дієслова, утворені на основі дієприслівника (Ergönenç Akbaba, 2007, s. 92). Зауважимо, що вона диференціює також і третю групу “складених дієслів”, які творяться на основі дієприкметників: *sıfat-fiilli birleşik fiiller* (там само). Отже, ми можемо констатувати, що турецькі граматисти як “складене дієслово” (*birleşik fiiller*) тлумачать будь-яке поєднання неприсудкової форми дієслова (дієіменника, дієприкметника, дієприслівника) з будь-яким дієсловом, навіть повнозначним. Такий підхід бачимо у працях й інших турецьких мовознавців: Х. Налбант у своїй статті (Nalbant, 2023, s. 259–263) докладно аналізує концепції складених дієслів у працях Л. Карахан, Х. І. Делідже, Г. Караагача, М. Ергіна, З. Коркмаз, М. Озкана і В. Севінчлі, М. Озмена, С. Екера, Т. Н. Генджана, М. К. Більгегіля і деяких інших турецьких лінгвістів. Попри те, що вони поділяють “складені дієслова” на різну кількість груп (на дві групи, на три групи або на чотири групи), власне принцип диференціації залишається однотипним і, ще раз констатуємо, неправомірно широким. На наш погляд, до аналітичних засобів словотворення і реалізації граматичних значень можна зарахувати лише ті, у яких ми маємо справу з допоміжним дієсловом, тобто дієсловом без окремого лексичного значення або лексичне значення якого в певній складеній структурі виявляється нейтралізованим (або щонайменше сильно редукованим), зводячись лише до функції модифікатора значення основної лексеми.

Мета пропонованого дослідження полягає у визначенні структурних і функційних характеристик аналітичних засобів реалізації лексичного і граматичного значень у турецькій мові. Досягнення мети передбачає реалізацію кількох **завдань**: 1) здійснити аналіз походження та історичного розвитку системи аналітизму в тюркських мовах; 2) проаналізувати генезу й динаміку розвитку аналітичних засобів реалізації лексичного і граматичного значень у турецькій мові; 3) здійснити класифікацію аналітичних засобів на сьогоденному етапі розвитку турецької мови; 4) визначити структуру й особливості функціонування аналітичних засобів у лексичній і граматичній системах сучасної турецької мови.

Виклад та обговорення основних наукових результатів. Аналітичні засоби в турецькій мові можна поділити на дві великі й водночас функціонально й кількісно нерівнозначні групи: лексичні аналітичні засоби і граматичні аналітичні засоби. Якщо перші є дуже широким класом явищ, які посідають значне місце в мовній системі й повсякчас використовуються в будь-яких стилях мовлення, то другі є або явищами порівняно “екзотичними” для сучасної турецької мови, або щонайменше пов’язані з певними умовами комунікації чи певними стилями мовлення (наприклад, є такі, що трапляються лише в розмовній мові або навпаки – такі, що є надбанням насамперед офіційного / канцелярського мовлення).

Природа аналітики на рівні лексики і на рівні граматики в турецькій мові зовсім різна. Якщо говорити про лексичну систему, то загальновідомим фактом те, що вона має значний прошарок слів, запозичених з арабської мови. Засилля лексики арабського походження, що сягнуло піку на останньому етапі існування Османської імперії, було спричинене особливостями розвитку і формування турецької мови, зокрема, пов’язане з роллю ісламу в житті турецького суспільства османського періоду (арабська – мова ісламу), а також зі зниженим статусом розмовної турецької мови протягом кількох століть. Попри вельми значні зусилля турецького уряду республіканської доби щодо пуризації турецької мови, повного звільнення від лексики арабського походження досягнути не пощастило, хоча її питома вага значно зменшилася. Водночас спостерігаємо як явні, так і приховані тенденції до її

повернення до активного вжитку після приходу до влади помірно ісламської Партії справедливості і розвитку в 2003 році.

Арабізми запозичувалися до турецької мови в іменній (передусім в іменниковій) формі. Сукупно більшу частину цих запозичень ми умовно називаємо “масдаром”, хоча в науковій літературі, як тюркологічній, так й арабськознавчій, цей термін не має однозначного тлумачення: у граматиках турецької мови термін “масдар” часто поширюється на всі дієіменники (імена дії). Масдар як дієслівний розряд у системі неприсудкових форм турецької мови належить до дієіменників, тобто тих слів, що поєднують у собі властивості іменника і дієслова. Усі інші розряди дієіменника, утворені від турецьких дієслівних основ (інфінітив, усечений інфінітив, герундій, віддієслівний іменник), підпорядковуються звичайним для лексичної і граматичної систем турецької мови механізмам перетворення на інші неприсудкові (дієприкметники, дієприслівники) або присудкові форми. Тобто ми можемо з будь-якої дієслівної форми виділити дієслівну основу й додати до неї необхідний афікс дієприкметника, дієприслівника, часу, способу тощо. Водночас із масдара в турецькій граматичній системі неможливо виділити дієслівну основу, адже дієслово флективної арабської мови надто різниться за своєю формою від дієслова турецького, а отже, потрібний певний службовий елемент, який перетворить масдар на дієслово й уможливить його повноцінне включення до дієслівної системи турецької мови.

Природним для турецької мови службовим елементом є афікси (у нашому випадку афікс *-la / -le* і його модифікації, які мають функцію творення дієслів від іменників). Заразом від масдарів афіксацією дієслова творяться лише в дуже незначній кількості випадків (як у прикладі *kabul* – прийняття (масдар), *kabullenmek* – приймати). Допоміжні дієслова становлять найбільш частотний елемент, за допомогою якого творяться так звані “складені дієслова” від масдарів (порівняймо набагато частотніший варіант дієслова від уже згаданого вище масдара: *kabul etmek* – приймати). До речі, турецькі автори нерідко зазначають, що допоміжне дієслово у складених дієсловах, утворених від основ, запозичених з арабської мови, постає як функціональний еквівалент турецького словотворчого афікса *-la / -le*, використовуваного переважно для творення дієслів від тюркських основ (Musa, 2015).

У певних випадках за допомогою дієслова *etmek* “складені дієслова” можуть творитися від іменників, запозичених з інших мов, передусім французької (*kontrol etmek* – контролювати). У контексті таких слів варто звернутися до праці Г. Чолака (Çolak, 2020), у якій він аналізує “складені дієслова”, утворені від слів іменних частин мови, запозичених із французької на зразок: *formüle etmek* – формулювати, *realize etmek* – реалізовувати, *restore etmek* – реставрувати, *sembolize etmek* – символізувати і чимало інших (насправді в турецькій мові прошарок лексики, запозиченої з французької, посідає друге місце після лексики арабського походження, хоча в абсолютних цифрах значно їй поступається). Особливо цікаве явище становлять “складені дієслова”, утворені на основі лексики, запозиченої з французької мови, які відтак у турецькій лексичній системі зазнали “спотворення” і набули форми, якої власне у французькій мові немає, наприклад: *karikatürize etmek* – перетворювати на карикатуру, *pasifize etmek* – замирювати (Uysal, 2014, ss. 85–86; Çolak, 2020, s. 32). Також є й інші “спотворені” лексеми французького походження: *assolist*, *asortik*, *baterist*, *bonfile*, *bonkör* тощо (Uysal, 2014, s. 102).

Дієслово *etmek* є найчастотнішим, проте не єдиним допоміжним дієсловом у сучасній турецькій мові: можемо говорити про його стилістичний варіант *eylemek*, а також дієслово *kılmak*, що традиційно трапляється в кількох варіаціях “складених дієслів” на зразок: *nikâh kılmak* – укладати шлюб, *namaz kılmak* – здійснювати намаз,

tümkün kılmaq – уможливлювати. Названі допоміжні дієслова в сучасній турецькій мові не мають окремого лексичного значення, а автономне функціонування дієслова *etmek* (початково мало значення “робити”) трапляється лише в клішованих ситуаціях. У звичайних ситуаціях мовлення значення “робити” передається дієсловом *uarmak*. Цікаво, що в близькоспорідненій азербайджанській мові дієслово *etmək* постає одночасно як повнозначне і як допоміжне, натомість дієслово *uarmaq* вважається архаїзмом (Oğucov vb., 2006, s. 531).

Крім зазначених вище, у турецькій мові є ще й повнозначні дієслова, для яких допоміжна функція стандартна. До них належать дієслова: а) *olmak* – бути, яке нерідко творить “складені дієслова” зі зворотною (або зворотно-пасивною) семантикою від вихідних “складених дієслів” з активною семантикою, порівняймо: *hazır etmek* (готувати) – *hazır olmak* (готуватися), *kabul etmek* (приймати) – *kabul olmak* (прийматися, бути прийнятим); б) *bulunmak* – перебувати, яке у плані творення “складених дієслів” комбінується з масдарами чи іменниками в місцевому відмінку, наприклад: *teşekkürde bulunmak* – дякувати, *tasaddide bulunmak / girişimde bulunmak* – пробувати, *teşebbüste bulunmak* – намагатися (заради справедливості слід зазначити, що зарахування таких дієслів до класу “складених” доволі дискусійне: вони потребують додаткового дослідження). Слід додати, що ці два дієслова використовуються для творення перифрастичних форм, про що йтиметься нижче.

У зв’язку зі “складеними дієсловами” постає проблема цільнооформленості слова: чи можна вважати “складені дієслова” власне дієсловами чи все ж таки вони мають інтерпретуватися як словосполучення. Однозначної відповіді на це запитання немає і, ймовірно, бути не може. Без сумніву, є певні прийняті в мовознавстві критерії розмежування слова як одиниці мови і його відмежування від словосполучення, проте у випадку зі “складеними дієсловами” в турецькій мові ці критерії не можуть бути застосованими повною мірою. На користь їхньої кваліфікації як слова свідчить той факт, що вони завжди включаються до словників на тих самих правах, що й звичайні похідні дієслова, утворені афіксальним способом (порівняймо: *kabullenmek* – *kabul etmek* – *hazırlamak* – *hazır etmek*). Другий аргумент полягає в тому, що частина (і до того ж чимала) таких “складених дієслів” все ж таки має цільнооформленість. Якщо допоміжне дієслово *etmek* (так само й *olmak* як його зворотно-пасивна форма) додається до масдара, який сам по собі має здатність до фонетичних трансформацій (як-от: одзвінчення глухого приголосного, подвоєння кінцевого приголосного, випадіння вузького голосного в другому складі) або до масдара, якого в автономному функціонуванні немає в лексичній системі турецької мови, то таке похідне дієслово має написання разом, наприклад: *affetmek* – пробачати (від *af* (*ffi*)), *kaydetmek* – реєструвати, зазначати (від *kayıt* (*ydi*)), *zulmetmek* – утискати (від *zulüm* (*lmü*)), *bahsetmek* – говорити (від *bahis* (*hsi*)) тощо (таких прикладів можна навести чимало). Проти визнання “складених дієслів” власне дієсловами, а не словосполученнями виступає форма переважної більшості з них: навіть інтуїтивно складно називати словом певне утворення, яке насправді складається з двох слів. Отже, проблема може бути розв’язана лише конвенційним шляхом: ми визнаємо ці утворення словами, власне складеними дієсловами (відтак пишемо їх без лапок).

Слід зауважити, що турецькій мові властивий цілий прошарок дієслівних утворень клішованого характеру, які за структурою і функціонуванням дуже близькі до складених дієслів. Міра семантичної “спаяності” таких утворень може бути різною, але в будь-якому разі йдеться про сполучення слів, які не зазнали вторинної номінації, а отже, не можуть бути зарахованими до розряду фразеологізмів, наприклад: *karar vermek* – ухвалювати рішення (порівняймо зі складеним дієсловом

hükmetmek з таким самим значенням), ціла низка утворень з дієсловом *uğramak* (*saldırıya uğramak* – зазнати напад, *hezimete uğramak* – зазнати поразки). Такі дієслівні утворення не можуть бути визнані складеними дієсловами, адже друге дієслово аж ніяк не має допоміжного характеру: воно зберігає свою автономність, і навіть у словосполученнях, де значення цього дієслова виявляється редукованим, воно все одно очевидно “читається” (Сорокін, 2025).

Водночас такі утворення не можуть бути визнані ідіомами (хоча турецькі автори переважно зараховують їх до класу так званих *deyimler*, де-факто ідіом або, за класифікацією деяких українських тюркологів, *фразем* (Покровська, 2007)), адже значення ідіоми, на відміну від складених дієслів і від сталих словосполучень, не являє собою суму значень слів-складників, а виникає на основі їхнього переосмислення, вторинної номінації. Цікаво, що окремі турецькі мовознавці (наприклад, Т. Бангуоглу), зараховуючи такі утворення до складених дієслів, тлумачили дієслова, що входить до їхнього складу, як “напівдопоміжне” – *yarı yardımcı filler* (Banguoğlu, 2000, s. 316). Таку саму думку поділяє і С. Алібекіроглу (Alibekiroğlu, 2018). Х. Зюльфікар, аналізуючи таке бачення Т. Бангуоглу, називає розглядувані дієслівні утворення “майже ідіомами” – *olsa olsa deyimler* (там само, s. 1142). Отже, ми можемо вишикувати розглядувані утворення, що складаються з іменної частини і дієслова, у вигляді своєрідної ієрархії: *складене дієслово – стале словосполучення – ідіома*.

Від групи складених дієслів слід відрізнити складні дієслова, утворені основоскладанням / словоскладанням, наприклад *ayakkabı* – взуття, *denizaltı* – підводний човен, *boyunbağı* – краватка. Такі слова, що складаються з двох слів (найчастіше – у форматі відносного / однофіксного ізафету, але необов’язково, порівняймо: *vurdumduymaz* – байдужий, товстошкірий) завжди мають цільнооформлений характер. Обидва компоненти таких слів зберігають своє значення, а сама семантика лексеми, утвореної словоскладанням / основоскладанням, становить комбінацію значень обох складників (пор.: *vurdumduymaz* – досл. “я вдарив, а він не відчуває” – товстошкірий; *ayakkabı* – досл. “обгортка для ніг” – взуття; *boyunbağı* – досл. “зав’язка для шиї” – краватка). У цьому їхня відмінність від складених дієслів, де другий компонент є допоміжним і не має автономного лексичного значення або таке значення виявляється нейтралізованим чи редукованим.

Природа граматичного аналітизму докорінно відмінна від лексичного аналітизму. Якщо лексичний аналітизм – це переважно спосіб адаптації лексики іншомовного походження, то граматичний аналітизм – це природний хід розвитку тюркських мов, зокрема й турецької. Моделювання діахронічних зрізів давньотюркської мови (мов) на певних ранніх етапах її (їхнього) існування виявляється дуже ускладненим, нерідко – неможливим через брак давньої писемної традиції. До нашого часу дійшли лише зразки текстів, виконаних давньотюркським рунічним письмом – переважно тюркська рунічна епітафіка й історико-біографічні написи (так звані орхоно-єнісейські пам’ятки), датовані періодом VII–VIII століть (епітафії на кам’яних брилах, віднайдені в басейні річки Орхон: онгінська пам’ятка, пам’ятка на честь Кюль-тегіна, пам’ятка Могилян-хану, напис Тоньюкука, пам’ятка на честь Кулічура, пам’ятка Моюн-чуру, суджинський напис, напис із Хойто-Таміра, напис із Іхе-Асхете), датовані періодом IX–X століть (пам’ятки, віднайдені в басейні річки Єнісей, приблизно 85 написів). Віднайдені також і деякі інші давньотюркські пам’ятки, наприклад, хазарського Каганату і Печенізького племінного союзу (так звана “східноєвропейська руніка”).

Ці пам’ятки тюркського рунічного письма детально вивчалися, у тому числі з погляду їхньої граматики, зокрема й у ранніх працях авторів ще XVII століття, починаючи від

Ф.-Й. Страленберга, який першим представив тодішній науковій громадськості тюркські рунічні пам'ятки, віднайдені ним під час заслання до Сибіру після того, як він потрапив у російський полон під час битви під Полтавою у 1709 році. Прикро, що дослідження тюркських пам'яток, і ширше – питань історії тюркських мов не є популярним об'єктом для наукових студій серед українських дослідників.

Розвідки над пам'ятками давньотюркської писемності дають нам певне уявлення про граматичний лад тюркських мов – кількох діалектів тогочасної тюркської мови (деякі дослідники висловлюють думку про наявність своєрідного койне – наддіалектної літературної форми тюркської мови, але це питання доволі дискусійне), а також уйгурської мови, проте вони все одно демонструють їхній стан, більш наближений до сьогодення. Водночас письмових пам'яток, які могли би представити нам стан тюркських мов на більш ранніх етапах їхнього існування, немає, тому нам доводиться лише робити припущення, ґрунтуючись на певних закономірностях сучаснішої доби. Зауважимо, що мова тюркських рунічних пам'яток переважно являє собою поєднання елементів огузької і кипчацької груп тюркських мов, тому ми можемо віднайти доволі яскраві паралелі між мовою цих пам'яток і сучасними огузькими і кипчацькими тюркськими мовами: наприклад, турецькою, азербайджанською, кримськотатарською.

У тюркологічних колах наявні два основних погляди на початковий стан і розвиток граматичної системи тюркських мов. Перший із них стверджує про те, що афіксація як спосіб реалізації граматичних значень виникала одразу й афікси як основний будівельний матеріал початково були властиві тюркським мовам. Другий підхід постулює поступове виникнення афіксації і афіксів від переходу повнозначних слів до розряду службових, їхньої граматикизації й набуття характеру афіксів (тобто відбувався поступовий перехід від аналітичних до синтетичних засобів).

Ця друга думка має чимало критиків, але беззаперечним фактом є те, що в багатьох випадках граматичні елементи тюркських мов проходили у своєму розвитку шлях від поєднання повнозначних лексем і граматикизації певних із них через набуття службового (допоміжного) характеру до перетворення на афікс. Цей процес ми можемо бачити навіть у сучасній мові на прикладах інструментального післяйменника *ile*, який поступово набуває афіксального характеру й поступово входить до відмінкової системи; протиставної частки *ise*, яка має також і афіксальний характер; питальної частки *mi*, яка в турецькій мові власне є часткою, проте має чотири фонетичні варіанти і підлягає гармонії, що у принципі не властиво часткам, а в азербайджанській мові виконує роль афікса.

Згадаймо в цьому контексті етимологічні студії над афіксом теперішнього часу *-yor* у сучасній турецькій мові (ця часова форма з усіх тюркських мов є лише в турецькій). За однією з гіпотез його виводять із пратюркської форми *-r* (форма, що мала значення теперішньої дії), яка в певний час розпалася на дві частини: теперішній-майбутній час і власне теперішній час (через форму *-ur*, як у сучасній азербайджанській у словоформах на зразок *başlayır* – він починає, через огублення відповідної фонемі, хоча для нас не зовсім зрозуміло, з якої причини це огублення сталося і чому такого явища немає ані в інших тюркських мовах, ані власне в турецькій у якихось інших подібних ситуаціях). Інша гіпотеза припускає, що теперішній час еволюціонував через аналітичну форму, яка являла собою поєднання дієприслівникової форми на *-i* і okazіонально-допоміжного дієслова *yürütek* – *itü* у формі теперішнього-майбутнього часу (*yürür*). Відповідно сама аналітична форма мала такий вигляд: *gidi yürür* (він їде) → *gidiyor*. Сучасна турецька мова має цілу низку подібних аналітичних форм, про які ми згадаємо нижче.

Ми не беремося стверджувати про істинність котроїсь із цих гіпотез через брак реальних мовних даних, але шлях розвитку з аналітичної форми до синтетичної є цілком імовірним і таким, що співвідноситься із фактами сучасної мови. Інакше не зрозуміло, чому в тюркських мовах для реалізації одних значень виникали афіксальні форми, а паралельно з ними для реалізації інших значень – аналітичні. Водночас якщо це не можна пояснити з погляду синхронного дослідження сучасних тюркських мов, то це не означає, що це у принципі було неможливо. Про існування у давньотюркській мові (мовах / діалектах) значно більшої, ніж у сучасних тюркських мовах аналітичних дієслівних форм зазначають і турецькі дослідники (Akdemir, Kaş, 2019).

У сучасній турецькій мові аналітичні засоби реалізації граматичного значення слугують для уточнення внутрішньочасових (“видових”) і модальних характеристик дії. Вони можуть бути поділені на три великі групи: 1) перифрастичні форми дієслова, які являють собою поєднання дієприкметника (зокрема квазідієприкметника за принципом аналогії) і допоміжного дієслова *olmak*, рідше *bulunmak*: *gelmiş olmak* – бути таким, що прийшов; *gelecek olmak* – бути таким, що має намір прийти; *gelmek üzere olmak* – бути таким, що ось-ось прийде; *gelmekte olmak* – бути таким, що приходить; *geliyor olmak* – бути таким, що приходить; *gelir / gelmez olmak* – почати приходити / перестати приходити. Перифрастична форма може набувати тієї дієслівної форми (неприсудкової або присудкової), що необхідна за змістом висловлення (див. докладніше у статті (Сорокін, 2007)). Перифрастичні форми дієслова доволі поширені в сучасній турецькій мові, хоча їхня реальна необхідність чи доцільність у багатьох ситуаціях доволі сумнівна (знову ж таки про це ми детально вели мову у згаданій статті); 2) складені форми дієслова; 3) квазіперифрастичні форми дієслова. Зауважимо, що турецькі граматисти не дають спеціальних термінів різним групам складених дієслів. Х. Едіскун, класифікація якого може вважатися найбільш системною (хоча далеко не єдиною і не завжди обґрунтованою), називає їх складеними дієсловами першої групи (він включає у цю групу ті форми, які ми дефінуємо як складені форми дієслова, квазіперифрастичні форми), складеними дієсловами другої групи (перифрастичні форми), складеними дієсловами третьої групи (складні дієслова з допоміжними дієсловами *etmek* і подібними) і складеними дієсловами четвертої групи (ідіоми / сталі словосполучення) (Ediskun, 1999, ss. 228–246).

Складені форми дієслова є явищем доволі рідкісним, до того ж частина з них втратили свою функціональність у сучасній турецькій мові. Турецькі граматисти всі складені дієслівні форми розглядають як один клас слів, який “розпадається” на певну кількість груп. Натомість у вітчизняній тюркології вони традиційно зараховуються до кількох різних класів граматичних засобів. Наприклад, так звані аспекти можливості й неможливості дієслова (за турецькою термінологією, *Yeterlik Eylemi*), разом із стведжувальним і заперечним аспектами зараховуються до автономної граматичної категорії дієслівного аспекту, який поряд із категорією дієслівного стану вважається базовою (універсальною) дієслівною категорією. Перифрастичні форми дієслова в турецькомовних граматиках не мають спеціального терміна, а кожна з них розглядається як окрема група в межах складених дієслівних форм відповідно: *Başlama Eylemleri* – дієслова початку дії, *Bitirme Eylemleri* – дієслова закінчення дії, *Davranma Eylemleri* – дієслова способу дії.

Складені форми дієслова в широкому розумінні являють собою розрізнений клас дієслів і дієслівних сполучень, спільною структурною характеристикою яких є те, що вони складаються з двох елементів: повнозначного дієслова і допоміжного дієслова, причому такі дієслова нерідко мають характер семантичних зрощень, тобто їхнє

значення не є простою сумою значень окремих складових елементів, на противагу тому, що ми бачимо у вільних словосполученнях. Складені форми дієслова, які є засобом реалізації граматичних значень, насамперед уточнення внутрішньочасових та/або модальних характеристик дії, слід відрізняти від складних дієслів, про які ми згадували вище, хоча турецькі граматисти також зараховують їх до класу складених дієслів.

Складені форми дієслова творяться за однією типовою схемою, що, власне кажучи, і дозволяє об'єднати їх в один клас мовних засобів: основа дієслова (*temel eylem*) + афікс дієприслівника + okazionalno-dopomizhne дієслово (*tasvir eylemi*). У цій моделі слід звернути увагу на дві особливості:

1) афіксами дієприслівника у складі аналітичних дієслів є переважно ті, використання яких для сьогоденної турецької мови є не дуже типовим або навіть архаїчним (наприклад, афікси $-(y)a/ -e$; $-(y)i^t$); дієприслівник $-(y)a/ -e$ ми бачимо, наприклад, у формі сполучника *diye*, який творить низку типів складних речень, зокрема оформлює пряму мову, а також у редульованій формі у складі дієприслівника способу дії *güle güle* – *сміючись*, *baka baka* – *дивлячись*, *seve seve* – *люблячи*, з радістю; щодо дієприслівникового афікса $-(y)i^t$, то він є більш архаїчною формою того самого афікса $-(y)a/ -e$. Зазначимо, що серед тюркологів немає єдності щодо розв'язання проблеми етимології цих форм, адже своїм корінням вони сягають ще пратюркського періоду. Так, Х. Едіскун (на наш погляд, однозначно помилково) вважає афікс $-(y)a/ -e$ афіксом бажаного способу (*istek eki*), а показник $-(y)i^t$ (у складі аналітичного дієслова $-i + vermek$) тлумачить не як окремий морфологічний елемент, а як частину основи дієслова *ivermek* – *пришвидчувати* (Ediskun, 1999, s. 229). Повторимося, що така думка є більш ніж дискусійною;

2) основною частиною складеної форми дієслова є okazionalno-dopomizhne дієслова (*vermek, durmak, gelmek, kalmak* тощо), тобто таке дієслово, яке саме по собі повнозначним і автономне у використанні, проте в певній ситуації, у певній граматичній конструкції виконує допоміжну функцію, втрачаючи своє основне лексичне значення.

Складені форми дієслова, подібно до перифрастичних форм, мають своєю первинною функцією позначення чи уточнення внутрішньочасових або модальних характеристик дії, проте відрізняються від них трьома основними особливостями: 1) перифрастична форма завжди має те саме (точніше одне з двох) допоміжне дієслово: *olmak*, рідше *bulunmak*, тоді як аналітичні форми дієслова творяться за допомогою різних okazionalno-dopomizhnych дієслів; 2) першим компонентом перифрастичної форми є дієприкметник ($-miş olmak, -ır olmak, -acak olmak$) або квазидієприкметник, що функціонує за принципом аналогії ($-yor olmak, -makta olmak, -mak üzere olmak$), тоді як першим компонентом складеної форми дієслова є дієприслівник $-a/ -e, -ı$ або $-ıp$; 3) у сучасній турецькій мові складені форми дієслова трапляються переважно в розмовній мові й нерідко слугують для висловлення експресії, наприклад, при додатковому спонуканні, і в такому разі їхнє видове чи модальне значення може частково чи навіть і повністю нейтралізуватися. Чимала кількість із них взагалі вийшли з активного вжитку: з перелічених нижче аналітичних дієслів, крім форм можливості і неможливості, порівняно частотними є лише дієслова на позначення швидкості і (набагато рідше) дієслова на позначення тривалості; решта в сучасній мові майже чи навіть зовсім не трапляються.

За своєю структурою і значенням до класу складених форм дієслова належать форми можливості / неможливості, які традиційно в українській граматичній

тюркології не розглядаються як аналітичні форми, а поряд із категорією дієслівного стану зараховуються до базових (універсальних) граматичних категорій дієслова. Аспект можливості твориться шляхом додавання до основи смислового дієслова дієприслівникового афікса $-(y)a/-e$, а також okazіonalно-допоміжного дієслова *bilmek* – знати, *umіti* (пишеться разом): *yazabilmek* – могли / *umіti* написати; *okuяabilmek* – могли / *umіti* (про)читати; *gelebilmek* – могли / *umіti* прийти. Щодо аспекту неможливості, традиційно вважається, що він твориться за допомогою афікса $-(y)ama/-eme$, етимологія якого, утім, доволі туманна. Найчастіше цей афікс зводять до архаїчного дієслова *umak* – могли зробити що-небудь, до якого додано афікс заперечного аспекту: *yazamamak* – не могли / не вміти (на)писати; *okuямamak* – не могли / не вміти (про)читати; *gelememek* – не могли / не вміти прийти. Якщо це так, то стає очевидним, що структурно форма неможливості “не вписується” в систему аналітичних форм дієслова, оскільки в ній, на відміну від інших дієслів цього типу, немає форми дієприслівника.

Складені форми дієслова на позначення швидкості (у термінології турецьких авторів – *Tezlik Eylemleri*) творяться шляхом додавання до смислового дієслова афікса дієприслівника $-(y)i^4$ й okazіonalно-допоміжного дієслова *vermek* (пишеться разом): *gelivermek* – (одразу ж) прийти, *söyleyivermek* – (одразу) сказати, *ativermek* – (швидко, просто) викинути. Okazіonalно-допоміжне дієслово *vermek* додає смислового дієслову значення швидкості, інколи – миттєвості, а також простоти, невимушеності, легкості в реалізації дії, наприклад: *Kağıtları buruşturdu, çöp kutusuna atıverdi* – Він зім'яв папірці й викинув їх у сміттєвий кошик. *Hanımefendi ölüverdi* – Пані померла наглою смертю або взяла та й померла. У поєднанні зі смисловим дієсловом *çıkma* (складене дієслово *çıkıvermek*) позначає раптовість, несподіваність у реалізації дії, наприклад: *Tanımadığım birkaç insan karşıma çıkıverdi* – Раптом мені назустріч вийшли кілька незнайомих чоловіків.

Варто звернути увагу на те, що з погляду перекладу модальні значення аналітичних дієслів, подібно до семантики неочевидності (“чужослівності”) і спонування (семантика спонукального стану), є лакунарними і в українській мові часто виявляються нерелевантними, тому при перекладі їх можна, а інколи навіть і потрібно опускати.

У сучасній розмовній турецькій мові нерідко бачимо наказовий спосіб від аналітичних дієслів на позначення швидкості, що дають значення додаткового спонування до реалізації дії (переважно у фамільярному мовленні або ж у звертанні старших за віком / статусом до молодших), наприклад: *söyleyiver* – скажи-но, *çeviriver* = *tercüme ediver* – переклади-но (швиденько), *yazıver* – напиши-но. Х. Едіскун вказує на можливість редульованого використання дієслова на позначення швидкості (без зміни семантики чи з її інтенсифікацією), утім, для сучасної мови такі варіанти не є вельми характерними: *koşu koşıvermek* – побігти (швидко, одразу ж), *geli gelivermek* – прийти.

Складені форми дієслова на позначення тривалості (у термінології турецьких граматистів – *Sürerlik Eylemleri*) творяться за допомогою okazіonalно-допоміжного дієслова *durmak*, що додається до смислового дієслова у формі дієприслівника або з афіксом $-(y)a/-e$ (у такому разі дієслово пишеться разом: *okuяadurmak* – (довго) читати; *gidedurmak* – (довго) іти або з афіксом $-(y)ıp^4$ (у такому разі дієслово пишеться окремо: *okuıup durmak*, *gidip durmak*); семантично ці форми рівнозначні. Аналітичні дієслова розглядуваної групи підкреслюють тривалість дії, наприклад: *Tüm gece kitap okııup durdum* – Усю ніч я читав книгу. *Siz çocuklar gidedurun biz de annenizle konuşalım* – Діти, ви йдіть далі, а ми з вашою мамою поговоримо.

Інколи можна натрапити на варіант, коли замість дієприслівника смислове дієслово набуває тієї самої часової форми (найчастіше котрогось із минулих часів або теперішнього-майбутнього часу), що й допоміжне дієслово: *Bütün bir gece sabaha kadar teessüründen hıçkırđı durdu* (Y. K. Karaosmanoğlu) – *Усю ніч до ранку від смутку вона плакала*. Загалом редуплікація в турецькій мові відіграє відчутну роль на рівні як лексики, так і граматики (згадаймо хоча б так звані парні слова – *ikilemeler*, яких налічується не одна сотня, якщо не тисяча). Власне на цьому хоча б певною мірою використовувані в сучасній турецькій мові складені дієслівні форми закінчуються. Описувані нижче варіації є або архаїзмами, або використовуються в лексикалізованих формах, або лише в певних ситуаціях сталого характеру.

У старих текстах можна натрапити на дієслова на позначення тривалості, що створюються від дієприслівників з афіксом *-(y)a/-e* й оказіонально-допоміжними дієсловами *kalmak*, *koymak*. Вони створюють таке саме значення, що й ті, які мають допоміжне дієслово *durmak*, проте в сучасній мові не трапляються, наприклад: *Sen burada çalışakoy* – *Ти продовжуй тут працювати*.

Аналітичні форми дієслова на позначення звичності (за Х. Едіскуном, знову ж таки *Sürerlik Eylemleri*, хоча семантика тривалості в них навряд чи простежується) наявні у двох варіантах: 1) створюються за допомогою оказіонально-допоміжного дієслова *gelmek*, що додається до смислового дієслова у формі дієприслівника з афіксом *-(y)a/-e*, і позначають минулу дію, що стала звичною; 2) створюються за допомогою оказіонально-допоміжного дієслова *gitmek*, що додається до смислового дієслова у формі дієприслівника з афіксом *-(y)a/-e*, і позначають майбутню дію, що входить у звичку та/або стане звичною після моменту мовлення. Такі складені дієслівні форми в сучасній мові фактично не є вільноутворюваними, проте існують у кількох лексикалізованих варіантах: *kullanılagelmek* – *увійти у використання, стати часто використовуваним*, *uygulanagelmek* – *увійти в загальну практику, стати часто використовуваним*, *çıkagelmek* – *несподівано з'явитися, вийти назустріч* (це дієслово має значення несподіваності подібно до *çıkıvermek*).

Складені форми дієслова на позначення несподіваності (Х. Едіскун також визначає їх як *Sürerlik Eylemleri*, хоча до семантики тривалості, так само як і дієслівні форми попередньої групи, вони не мають стосунку) створюються за допомогою оказіонально-допоміжного дієслова *kalmak*, що додається до смислового дієслова у формі дієприслівника з афіксом *-(y)a/-e*, і позначають несподіваність у реалізації дії або виникненні ситуації. На практиці такі дієслова в сучасній турецькій мові також фактично не є вільноутворюваними й наявні в кількох лексикалізованих варіантах: *şaşakalmak* – *дуже сильно здивуватися*, *uçuakalmak* – *несподівано / раптом заснути*, *bakakalmak* – *із здивуванням дивитися*, *donakalmak* – *сильно замерзнути або застигнути (наприклад, від здивування)*. Зрідка можна натрапити на варіант не з дієприслівником, а із фінітним дієсловом: *Derhal uyumuş kalmışım* (N. Kemal) – *Я одразу ж заснув. ...şaştı kaldı* – *дуже здивувався*, *...dondu kaldı* – *дуже змерз*.

Складені форми дієслова на позначення несподіваності (за термінологією Х. Едіскуна – *Yaklaşma Fiilleri*) можна виділити лише дуже умовно, оскільки для сучасної турецької мови вони є “екзотичними”. Вони створюються за допомогою допоміжного дієслова *yazmak*, що додається до смислового дієслова у формі дієприслівника або з афіксом *-(y)a/-e*, і позначають дію, що мало не відбулася: *düşeyazdı* – *мало не впав*, *öleyazdı* – *мало не помер*. У сучасній турецькій мові таке значення приблизності дії стандартно реалізується через означений імперфект (*-yordu*) в комбінації з обставинними маркерами *az daha*, *az kaldı*, *az kalsın*.

Зауважимо, що деякі граматисти ще всередині минулого століття зазначали, що аналітичні форми дієслова на позначення несподіваності (за винятком сталих лексикалізованих форм) використовуються рідко, те саме сьогодні можна сказати майже про всі аналітичні дієслівні форми. Зауважимо ще раз, що на більш ранніх етапах формування тюркської мови існували й інші варіанти складених дієслівних форм, від яких у сучасній мові не залишилося навіть реліктів (детальніше про них можна прочитати у праці (Akdemir, Kaş, 2019)).

У турецькій мові, крім власне перифрастичних форм дієслова, складених форм дієслова, є певна кількість морфосинтаксичних утворень, які зовні подібні до перифрастичних форм (тобто мають першим компонентом смислове дієслово у формі дієприкметника або квазідієприкметника), проте відрізняються від них тим, що мають у своєму складі післяйменник *gibi* та допоміжне дієслово *olmak* або okazionalno-dopomizhne дієслово (насамперед *gelmek* і *durmak* у значенні “здаватися”, *yapmak* у значенні “вдавати” та деякі інші): *-miş gibi görünmek*; *-acak(mış) gibi durmak*; *-yor(mış) gibi yapmak*, *-ır(mış) gibi yapmak*, наприклад: *Ahmet anlatamış gibi duruyor* – Здається, Ахмет не зрозумів. *Kitap okur gibi yapıyor* – Він робить вигляд, що читає книгу. *Yağmur yağacak gibi duruyor* – Здається, збирається дощ.

До квазіперифрастичних форм безпосередньо дотичні й дієприкметникові комплекси, адже вони також мають у своєму складі дієприкметник (квазідієприкметник) і виконують означальну функцію або поєднуються з допоміжними елементами (наприклад, okazionalno-dopomizhni дієсловами) і мають здатність до присудкового використання. До них слід зарахувати такі утворення, як: *-ası gelmek*, *-acağı gelmek*, *-acağı tutmak*, *-acak duruma (hale) gelmek / getirmek*, *-ır duruma (hale) gelmek / getirmek*, *-acak durumda (halde) olmak*, *-ır durumda (halde) olmak*, наприклад: *Güleceğim tuttu* – На мене напав сміх. *Ağlayacağım tuttu* – Мені раптом захотілося поплакати. *Gitmeyeceği tuttu* – Він передумав туди йти. *Çay içesim geldi* – Мені захотілося випити чаю. Ці й деякі інші, подібні за значенням, форми, наприклад, стали словосполучення, про які йтиметься нижче, Х. Едіскун зараховує до розряду *Yapmacık Fiilleri* (досл.: дієслова вдавання); форму *-acağı tutmak* він зараховує до так званих *Beklenmezlik Fiilleri* (досл.: дієслова несподіваної дії – позначають таку дію, бажання / ідею, стан реалізації якої несподівано приходить до суб'єкта, несподівано спадає на думку, несподівано захоплює; заперечна форма позначає несподівану відмову від запланованої дії), а форми *-acağı/ -ası gelmek* – до *Gerekseme Fiilleri* (досл.: Дієслова потреби / необхідності – нагадаємо, що вона позначає бажання щось зробити). Усі ці форми Х. Едіскун вважає такими, що належать до класу складених дієслів (*Bileşik Fiiller*) поряд із перифрастичними формами, а також аналітичними дієсловами, які ми розглядали вище (Ediskun, 1999, ss. 237–238).

Турецька мова має значну кількість сталих словосполучень, які відрізняються від складених дієслів, перифрастичних і квазіперифрастичних форм тим, що не реалізують граматичне значення, проте мають своє лексичне значення, входять до словникового фонду мови й фіксуються в словниках. Вони є явищем того самого мовного ярусу, що й складні дієслова, утворені допоміжними дієсловами *etmek*, *kılmak* та ін. До таких сталих словосполучень, за формою подібних до складених дієслів, слід зарахувати:

1) групу сталих дієслівних утворень, які можна було б ідентифікувати як граматичні (так і є в багатьох граматиках), проте вони мають лише обмежене коло сталих варіантів використання, тому їх логічніше розглянути як сталі словосполучення: *görmemişten gelmek* – зробити вигляд, що не бачив; *duymamıştan gelmek* – зробити вигляд, що не

çuşu; istememişlikten gelmek – зробити вигляд, що не хочеш; *gülmemişlikten gelmek* – вдати, що не смієшся; *anlatamazlığa vurmak / anlamazlığa vurmak* – вдати, що не розумієш; *anlatamazlıktan gelmek / anlamazlıktan gelmek* – вдати, що не розумієш.

Наведені вище форми можна розглядати як своєрідну лексико-семантичну групу, до якої входять дієслова сприйняття або розумової діяльності (*görmek, duymak, anlamak*), бажання, дієслова, що позначають поведінку. У принципі для того, щоб висловити значення “вдавання” можна використати будь-яку комбінацію форм для будь-якого дієслова, що підходить за смыслом. Водночас слід зважити, що в сучасній турецькій мові для позначення цієї семантики все ж таки краще вдатися до квазіперифрастичної форми;

2) сталі вирази / сталі словосполучення, яких у турецькій, як і в будь-якій іншій мові, безліч; і якщо щодо граматичної природи наведеної вище групи форм можна подискутувати, то, без сумніву, важко погодитися з тими турецькими граматистами, які дієслівні поєднання цієї групи вважають за граматичне явище.

Висновки. Турецька мова має цілу низку аналітичних засобів на лексичному і граматичному рівнях. На лексичному рівні йдеться про використання допоміжних дієслів для творення так званих “складених дієслів” (*birleşik fiiller*) від іменних основ арабського, набагато рідше – французького походження. Такі складені дієслова відіграють доволі значну роль у системі засобів словотвору в турецькій мові й перебувають в активному вжитку. До складених дієслів безпосередньо дотична група сталих словосполучень, які деякі турецькі автори тлумачать як складені дієслова, проте ними не є, адже дієслово в таких утвореннях не має суто допоміжної функції. Загалом констатуємо неправомірне розширення турецькими граматистами обсягу складених дієслів за рахунок поєднань лексем, які являють собою різні комбінації словосполучень, зокрема й використані з граматичною метою. На відміну від лексичного рівня, аналітичні засоби граматичного рівня, попри свою порівняно значну розгалуженість, не відіграють бодай якоїсь істотної ролі й поступаються в частотності використання афіксації, що цілком природно для аглютинативної мови. Водночас констатуємо доволі високу ймовірність природного розвитку багатьох сучасних афіксальних форм з аналітичних комбінацій, які існували на певних ранніх, архаїчних етапах розвитку тюркської прамови. Однозначно підтвердити чи спростувати це твердження неможливо через брак письмових джерел. Для сучасної турецької мови виділяємо такі аналітичні засоби: перифрастичні форми, квазіперифрастичні форми, складені дієслівні форми, а також низку сталих дієслівних утворень аналітичного характеру, які становлять гетерогенну групу й посідають медіальну позицію між граматичними й лексичними формами, поступово входячи до лексичної системи.

До перспектив подальших досліджень ми зараховуємо вивчення сталих словосполучень, які потребують систематизації і групування за ключовим дієслівним компонентом.

Конфлікт інтересів

Автор не має потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Покровська, І. Л. (2007). Критерії класифікації фразеологізмів у працях турецьких лінгвістів. *Сходознавство*, 38, 114–118.
- Сорокін, С. В. (2007). До проблеми перифрастичних форм турецького дієслова. *Мова і культура*, Вип. 9, Том VI (94), 265–273.
- Сорокін, С. В. (2025). Сталі словосполучення з дієсловом *uğramak*. *До світу через мови. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Людина і цифрове суспільство: Когніція – мова – освіта – дискурс*. ВЦ КНЛУ. Retrieved from knlu.edu.ua/images/news/2025/13-05-2025/Tezy-vykladachi_15.05.2025_12-00.pdf?t=1747300334.
- Akdemir, Y., & Kaya, İ. H. (2019). Eski Anadolu Türkçesinde Birleşik Fiiller Üzerinde. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt 6, Sayı 37, 1434–1456. <https://doi.org/10.26450/jshsr.1221>.
- Alibekiroğlu, S. (2018). Türkiye Türkçesinde Yarı Yardımcı Fiiller. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 15, 1140–1147. <https://doi.org/10.33692/avasyad.510035>
- Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çolak, G. (2020). Birleşik Fiil Yapılarındaki Bağımlı Sözlükbirimler. *Dil Araştırmaları*, Güz, 27, 31–45. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/60269/877471>
- Ediskun, H. (1999). *Türk Dilbilgisi*. Remzi Kitabevi.
- Ergönenç Akbaba, D. (2007). Türkiye Türkçesinde Yapısında İsim-Fiil Bulunan Birleşik Fiiller. *Dil Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 83–95. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/4715/64591>
- Karaca, H. (2021). Birleşik Fiillerin Tasnifi ve Yapısında Birleşik Fiil Olan Birleşik Fiiller. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 258–256. <https://doi.org/10.29000/rumelide.890450>
- Musa, B. (2015). Türkçede Arapça Kökenli Kelimelerle Kurulan Birleşik Fiillerin İstemleri. *Türklük Bilim Araştırmaları TÜBAR–XXXVIII*, Güz, Sayı 38, 201–216. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16979/177482>
- Kazımov, Q. Ş. (2010). *Müasir Azərbaycan dili*. Elm və təhsil.
- Nalbant, M. V. (2023). Türkçede Birleşik Fiiller ile Birleşik Zamanlı Fiillerin Yapısı ve Bu Terimler Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 7. Cilt. 1. Sayı, 25–30. <https://doi.org/10.30563/turklad.1275357>
- Orucov, Ə., Abdullayev, B., & Rəhimzadə N. (2006). *Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Cild IV, Şərq – Qərb*.
- Uysal, S. S. (2014). *Türkçe’de Yaratılan Fransızca Sözcükler ve Türkçe’de Anlamları Değiştirilen Fransızca Sözcükler*. Yapı Kredi Yayınları.

REFERENCES

- Pokrovs'ka, I. L. (2007). Kryterii klasyfikatsii frazeolohizmiv u pratsiakh turets'kykh lnhvistiv. *Skhodoznnavstvo*, 38, 114–118.
- Sorokin, S. V. (2007). Do problemy peryfrastychnykh form turets'koho diieslova. *Mova i kul'tura*, Vyp. 9, Tom VI (94), 265–273.
- Sorokin, S. V. (2025). Stali slovospoluchennia z diieslovom uğramak. *Do svitu cherez movy. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Liudyna i tsyfrove suspil'stvo: Kohnitsiia – mova – osvita – dyskurs*. KNLU. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/60269/877471>

- Akdemir, Y., & Kaya, İ. H. (2019). Eski Anadolu Türkçesinde Birleşik Fiiller Üzerinde. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt 6, Sayı 37, 1434–1456. <https://doi.org/10.26450/jshsr.1221>
- Alibekiroğlu, S. (2018). Türkiye Türkçesinde Yarı Yardımcı Fiiller. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 15, 1140–1147. <https://doi.org/10.33692/avrsasyad.510035>
- Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çolak, G. (2020). Birleşik Fiil Yapılarındaki Bağımlı Sözlükbirimler. *Dil Araştırmaları*, Güz, 27, 31–45. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/60269/877471>
- Ediskun, H. (1999). *Türk Dilbilgisi*. Remzi Kitabevi.
- Ergönenç Akbaba, D. (2007). Türkiye Türkçesinde Yapısında İsim-Fiil Bulunan Birleşik Fiiller. *Dil Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 83–95. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/4715/64591>
- Karaca, H. (2021). Birleşik Fiillerin Tasnifi ve Yapısında Birleşik Fiil Olan Birleşik Fiiller. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 258–256. <https://doi.org/10.29000/rumelide.890450>
- Musa, B. (2015). Türkçede Arapça Kökenli Kelimelerle Kurulan Birleşik Fiillerin İstemleri. *Türklük Bilim Araştırmaları TUBAR–XXXVIII*, Güz, Sayı 38, 201–216. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16979/177482>
- Kazımov, Q. Ş. (2010). *Müasir Azərbaycan dili*. Elm və təhsil.
- Nalbant, M. V. (2023). Türkçede Birleşik Fiiller ile Birleşik Zamanlı Fiillerin Yapısı ve Bu Terimler Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 7. Cilt. 1. Sayı, 25–30. <https://doi.org/10.30563/turklad.1275357>
- Orucov, Ə., Abdullayev, B., & Rəhimzadə N. (2006). *Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Cild IV, Şərq – Qərb*.
- Uysal, S. S. (2014). *Türkçe’de Yaratılan Fransızca Sözcükler ve Türkçe’de Anlamları Değiştirilen Fransızca Sözcükler*. Yapı Kredi Yayınları.

Дата надходження до редакції 08.05.2025
Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про автора

Сорокін Сергій Володимирович, кандидат філологічних наук, професор, перший проректор Київського національного лінгвістичного університету e-mail: sergii.sorokin@knlu.edu.ua		Коло наукових інтересів: тюркська філологія, теорія граматики, когнітивна лінгвістика, перекладознавство
--	---	---

О. О. Черкас

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: oleksandr.cherkas@knlu.edu.uaORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-5957-4919>

АСПЕКТУАЛЬНА ПАРАДИГМА ДІЄСЛІВ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ

Abstract

The article presents the first comprehensive attempt to model the aspectual paradigm of verbs in contemporary Ukrainian youth slang, regarded as a unique type of informal speech operating within a specific sociolect. The study aims to identify the structural and semantic features of expressing the grammatical category of aspect, as well as to establish the main trends in the realization of verbal action types within the slang segment of the modern Ukrainian language. The empirical material is drawn from a carefully compiled corpus of authentic examples collected from various sources of online communication – including social networks, forums, and messaging platforms – as well as from the oral speech of youth communities.

The research employs a range of methods, including analysis, synthesis, descriptive, modeling, semantic, structural, functional and comparative analyses. For the first time, slang verbs have been thoroughly analyzed and systematized according to their aspectual properties, enabling the identification of three primary groups: binary-aspectual verbs (with a clear opposition between perfective and imperfective aspects), double-aspectual verbs (functioning in two aspectual meanings depending on contextual usage), and single-aspectual verbs (with fixed, unambiguous aspectual semantics). Furthermore, the study identified the most productive word-formation models for creating aspectual forms, particularly through the use of prefixes such as *na-*, *za-*, *do-* and suffixes including *-anuty-*, *-iaty-*, *-anutys-*, among others. It demonstrates that slang verbs possess a complex and highly differentiated system of verbal action types characterized by the semantics of phase, resultativity, intensity, iterativity, delimitation, and inceptivity, all of which contribute to a rich and functionally saturated aspectual paradigm. The cognitive-pragmatic functions of these forms are described in detail, highlighting their role as instruments for expressing intensity, emotional expressivity, subjective evaluation, and the speaker's social identity. The article proposes an integrated model of the functioning of the category of aspect within the verbal slang segment, significantly expanding the current understanding of grammatical innovations and dynamic linguistic processes in contemporary youth communication. The results of this research have important applications in sociolinguistics, grammatical semantics, discourse analysis of informal communication, and may also prove valuable in teaching modern Ukrainian as a practical tool for modeling vibrant, living communication in real social contexts.

Keywords: aspectuality, verb, youth slang, grammatical paradigm, aspect category, types of verbal action.

Анотація

У статті вперше здійснено спробу змоделювати аспектуальну парадигму дієслів сучасного українського молодіжного сленгу. Дослідження спрямоване на виявлення структурно-семантичних особливостей вираження категорії виду, а також встановлення основних тенденцій реалізації родів дієслівної дії (РДД) у сленговому сегменті сучасної української мови. Основою емпіричного матеріалу слугував корпус автентичних прикладів, зібраний з онлайн-комунікацій (соціальних мереж, форумів, месенджерів), а також з усного спілкування молодіжних спільнот. Дослідження виконано за допомогою методів: аналізу, синтезу, описового, моделювання, семантичного, структурного, функційного та зіставного аналізу. Уперше проаналізовано й систематизовано дієслівні сленгізми за видовою ознакою, що дало змогу виокремити три основні групи: парновидові (з чітким протиставленням доконаного й недоконаного виду), двовидові (функціонують у двох видових значеннях залежно від контексту) та одновидові (із фіксованою

видовою семантикою). Доведено, що сленгові дієслівні одиниці мають розгалужену систему РДД із семантикою фазовості, результативності, інтенсивності, повторюваності, делімітації та ін., що формують складну й функційно насичену аспектуальну парадигму. Описано когнітивно-прагматичні функції цих форм – як засобів вираження інтенсивності, експресії, суб'єктивної оцінки й ідентичності мовця. У статті запропоновано цілісну модель функціонування категорії виду в дієслівному сленговому сегменті, що розширює уявлення про граматичні інновації в просторі сучасного молодіжного мовлення. Установлено, що аспектуальна система молодіжного сленгу постає як складний і багатфункційний засіб комунікації, адаптований до специфіки сучасного неформального спілкування. Результати дослідження можуть бути використані в межах соціолінгвістики, граматичної семантики, аналізу неформального дискурсу, а також у викладанні сучасної української мови як інструмента моделювання живої комунікації.

Ключові слова: аспектуальність, дієслово, молодіжний сленг, граматична парадигма, категорія виду, роди дієслівної дії.

Вступ. Сучасний український молодіжний сленг є однією з найбільш динамічних і водночас малодосліджених підсистем національної мови. Він формується під впливом соціокультурних, психологічних і технологічних чинників та виконує низку важливих функцій: слугує засобом ідентифікації, групової інтеграції, дистанціювання від дорослого мовного середовища, а також маркування ціннісних і комунікативних пріоритетів молоді України.

Традиційно сленг визначають як особливу категорію лексики (Бондаренко, 2007; Грабовий, 2010; Мартос, 2006; Мосенкіс, 2007; Ставицька, 2005; Фурса, 2008; Шовгун, 2000; Щур, 2006). Проте його функціонування не обмежується лише номінацією об'єктів та ознак. Особливо важливим у сучасному українському молодіжному сленгові є дієслівний сегмент, що має потужний граматичний потенціал, який поки що залишався поза предметним вивченням.

Актуальність дослідження аспектуальної парадигми дієслів молодіжного сленгу зумовлена потребою комплексного осмислення цієї підсистеми як такої, що функціонує за законами національної мови, але одночасно продукує власні граматичні моделі, адаптовані до потреб групового кодування, мовної гри, експресії та евфемізації. У цьому контексті дієслово виступає не лише засобом номінації дії, а й інтерпретатором ситуації, маркером її динаміки, завершеності та модальності, що робить його надзвичайно важливим об'єктом дослідження в межах граматичної системи молодіжного соціолекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значний інтерес мовознавців до проблеми сутності сленгу, його ролі в суспільстві та впливу на розвиток загальнонародної мови. Так, Л. Ставицька визначає сленг як відкриту мовну підсистему з експресивною та евфемістичною функціями (Ставицька, 2005, с. 17). П. Грабовий наголошує на його позанормативності та нестандартності (Грабовий, 2010, с. 37). Ю. Ковальчук (2020) і О. Селіванова (2006) підкреслюють соціальну зумовленість сленгу в межах певних вікових або професійних груп. Західні лінгвісти також активно вивчають сленг. Зокрема J. Coleman (2014), вважає, що трансгресивний характер сленгу відрізняє його від жаргону, а A. Damirjian (2024, с. 141) кваліфікує його як маркер соціальної ідентичності.

І. Цар (2021) визначає молодіжний сленг як динамічну мовну підсистему, багату на okazіоналізми, мовну гру та експресивність. Походження та творення українського сленгу досліджували В. Обухова (2007), Л. Назаревич і Г. Мацюк (2022) та ін. М. Баган (2021) акцентує на креативній метафоризації як молодіжному способі емоційного дистанціювання й оцінювання, що корелює з естетикою сленгу.

Безперечно, важливо враховувати прагматичний аспект вживання сленгу. Ю. Ковальчук (2020) звертає увагу на його функцію приховування інформації в

підлітковому середовищі, а О. Селіванова (2006) витлумачує сленг як різновид соціолекту з оцінною експресією. Доведено, що сленг слугує також засобом психологічної саморегуляції молоді за стресових умов (Баган, Навальна & Істоміна, 2022) і може бути виразником особливого етикету на тлі зміни комунікативних орієнтирів сучасної молоді (Баган & Склярєнко, 2024).

Попри ґрунтовність досліджень семантики, походження і функцій молодіжного сленгу, граматичні особливості, зокрема аспектуальні, залишаються недостатньо вивченими, що й зумовлює актуальність цієї студії.

Визначальною граматичною особливістю дієслів справедливо вважають категорію аспектуальності, що відображає внутрішню часову структуру дії, її перебіг та особливості розвитку в часі, незалежно від зовнішнього часово-мовленнєвого контексту. На відміну від категорії часу, яка локалізує подію щодо моменту мовлення, аспектуальність характеризує спосіб здійснення дії – її завершеність, повторюваність, фазовість та інші параметри внутрішньої часової організації (Лаврінець, Симонова & Ярошевич, 2019, с. 335).

Сучасні дослідники трактують аспектуальність як комплексну категорію, що охоплює низку семантичних і граматичних виявів (Соколова, 2021; Дудко, 2009). М. Калько (2008) визначає граматичний рівень аспектуальності через категорію виду, що протиставляє дієслова доконаного й недоконаного виду, відображаючи когнітивну опозицію завершеності та незавершеності дії як онтологічного феномена. Крім граматичного вираження, аспектуальність має широкий лексико-семантичний спектр, який охоплює такі параметри, як лімітативність (часове обмеження дії), фазовість (початок, тривалість, завершення), результативність, кратність (одноразовість чи багаторазовість), узуальність (звичність) тощо (Шульга, 2021, с. 383). Отже, аспектуальність набула статусу гіперкатегорії, що інтегрує різні граматичні й семантичні підкатегорії. Вона охоплює не лише традиційне граматичне протиставлення виду, але й ширший діапазон семантичних характеристик дії, які відображають роди дієслівної дії (далі – РДД).

Ядро категорії аспектуальності в сучасній українській мові становить граматична категорія виду. Як зазначають К. Городенська та В. Русанівський (1993, с. 193), основою категорії виду є протиставлення доконаних і недоконаних форм за ознакою обмеженої або необмеженої тривалості дії. І. Вихованець (2004, с. 224) характеризує вид як граматичну категорію, “найбільш заховану в лексичному значенні дієслова”, оскільки вона дає змогу мовцеві репрезентувати дії чи стани як цілісні або нецілісні. М. Гінзбург (2006) вважає цю тезу засадничою для пояснення функційного навантаження видових форм.

Категорію виду називають також центрально-периферійною власнедієслівною категорією, що відображає здатність мовця окреслювати дії / стани як завершені (доконаний вид) або незавершені (недоконаний вид) (Вихованець & Городенська, 2004, с. 224). С. Бакарджієва-Моріканг і К. Кабакчієв (2024, с. 28) виділяють два архетипи інстанціювання виду: вербальний-граматичний (слов'янські мови) та композиційний (напр., англійська мова), що демонструє типологічне розмаїття аспектуальних реалізацій.

Крім видових форм, у структурі категорії аспектуальності граматисти виокремлюють численні формиродівдієслівної дії, які характеризуються семантичною розгалуженістю та різноманітністю морфологічних і словотвірних маркерів. На відміну від категорії виду, що має бінарну опозицію (доконаний / недоконаний), РДД демонструють градуальну шкалу семантичних відтінків, що дає підстави вважати їх важливим інструментом для глибшого аналізу дієслівної семантики (Вихованець

& Городенська, 2004). С. Сорокін (2009, сс. 80-81) наголошує, що категорія РДД тісно пов'язана з категорією виду, яка є обов'язковою для будь-якого дієслова в українській мові. Натомість категорія РДД факультативна й найчастіше пов'язана не лише з відображенням характеру перебігу дії, а й із конотаціями, тобто емоційно-оцінним забарвленням мовлення, що вказує на її більш специфічні функції в системі аспектуальності української мови. Як бачимо, такий підхід дає змогу глибше осмислити роль аспектуальності не лише як формально-граматичної категорії, а й як важливого засобу вираження стилістичних і прагматичних нашарувань. Саме ця подвійна природа аспектуальності – як граматичної та комунікативно забарвленої – стає особливо значущою в контексті аналізу молодіжного сленгу, де формальні ознаки дії тісно переплітаються з емоційними, оцінними та соціально маркованими нашаруваннями.

Специфіку аспектуальності дієслова мовознавці досліджували переважно на матеріалі літературної мови, зосереджуючись на нормативних формальних структурах та видових опозиціях. Поза увагою залишалися нелітературні різновиди дієслівної лексики, зокрема розмовна, жаргонна й сленгова, яка активно відображає мовну динаміку, інтенсифікацію та суб'єктивне сприйняття дії. Вивчення аспектуальних параметрів дієслів українського молодіжного сленгу відкриває нові перспективи для глибинного розуміння когнітивної природи виду й категоріальної структури дієслова в живому мовленні. Отже, актуальність цього дослідження зумовлена потребою розширення аспектуального аналізу за межі нормативної мови на соціально марковані пласти лексики, які виконують у житті молоді не лише комунікативну, а й світоглядну функцію.

Мета статті – змодельовати аспектуальну парадигму сучасного українського дієслівного сленгу й з'ясувати її специфіку на тлі категорії аспектуальності сучасної української літературної мови. Для досягнення поставленої мети виконано такі завдання:

- 1) зібрано й систематизовано дієслівний сленг сучасної української молоді;
- 2) встановлено способи творення різних видових форм дієслів сучасного українського молодіжного сленгу;
- 3) визначено можливі аспектуальні форми дієслівних сленгізмів;
- 4) з'ясовано відмінності в реалізації аспектуальних значень дієслів сучасного молодіжного сленгу та української літературної мови.

Методологія проведення дослідження. Для реалізації поставлених завдань застосовано комплексний лінгвістичний підхід, що поєднує кількісні та якісні методи аналізу мовного матеріалу. Основою збору даних стало корпусне дослідження, виконане на основі аналізу широкого спектра джерел: усної мови молодіжних спільнот, онлайн-платформ (соціальних мереж, форумів, месенджерів), а також друкованих аудіовізуальних матеріалів, орієнтованих на молодіжну аудиторію.

Зібраний матеріал пройшов попереднє фільтрування для виокремлення дієслівних одиниць, що належать до сленгової лексики, із подальшою систематизацією за критеріями морфологічної структури, семантики та функційного навантаження в молодіжному спілкуванні. У результаті сформовано корпус сленгових дієслів, упорядкований за аспектуальними ознаками.

Для визначення аспектуальних значень дієслівних сленгізмів застосовано семантичний аналіз, на основі якого виокремлено РДД, типові для мовлення молоді. Структурний аналіз дав змогу з'ясувати способи творення різних аспектуальних різновидів, а функційний – установити їхню роль у структурі речення молодіжного мовлення.

Важливим складником методології став метод зіставлення (компаративний аналіз), який полягав у порівнянні аспектуальних характеристик дієслів сленгу з відповідними категоріями української літературної мови. Це дало змогу виявити особливості реалізації аспектуальності в молодіжній мовній практиці, а також простежити трансформації граматичних моделей у сленговому середовищі.

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. Аспектуальна парадигма сучасного українського молодіжного дієслівного сленгу, як і парадигма дієслів літературної мови, охоплює ядерні видові форми й строкаті форми РДД.

Спершу проаналізуємо дієслівний сленг на предмет реалізації ядерних видових значень категорії аспектуальності. Як і в літературній мові, у сленгу видається доцільним виділити 3 основні види дієслів щодо можливості реалізації видових значень: парновидові, двовидові та одновидові.

Парновидові сленгізми становлять понад 70%. До них належать дієслова, які чітко утворюють пару доконаного та недоконаного виду, демонструючи класичні морфологічні маркери виду. Водночас сленгізми виявляють певну специфіку у творенні видових пар. Якщо в сучасній українській літературній мові, на думку мовознавців, творення видових пар найчастіше відбувається за рахунок суфіксів *-ува-, -овува-*: *зменшити – зменшувати, виховати – виховувати, підпорядкувати – підпорядковувати* тощо (Вихованець & Городенська, 2004, с. 227), то в дієслівному сленгові така імперфективізація можлива, але не надто поширена, пор.: *впарити – впарювати, навалити – навалювати, приколотися – проколюватися*.

У межах префіксального видового формотворення в сучасній українській літературній мові найбільш продуктивними визнано префікси *по-, з-, с-*, рідше для цього використовують префікси *на-, за-, у- / в-, о-, при-, про-* (Вихованець & Городенська, 2004, с. 228). За нашими спостереженнями, для перфективізації дієслівного сленгу мовці частіше застосовують префікси *за-, по-, від-, про-, роз-* пор.: *хейтити – захейтити, донатити – задонатити, морозитись – відморозитись, спойлерити – заспойлерити, тролити – затролити, шеймити – зашеймити, френдити – зафрендити, шерити – розшерити, шарити – прошарити, мутити – замутити, гасити – загасити, чекати – почекаати, зумитись – позумитись, скролити – проскролити, м'ютити – зам'ютити, твітити – затвітити*. Наявність чітких видових пар сприяє більш точній семантичній диференціації та гнучкості вираження часово-видових значень, що відповідає комунікативним потребам молоді України.

До двовидових сленгізмів уналежнюємо дієслова, форми яких у різних контекстах можуть набувати значення як доконаного, так і недоконаного виду. Такі дієслова здебільшого позначають дії зі змінним або тривалим характером, а їхню видову належність сприймачі визначають з контексту та семантичної інтерпретації мовця. Наприклад, дієслово *кринжувати* вживають у значенні тривалої, повторюваної дії (недоконаний вид): *Він увесь вечір кринжував у чаті* – тобто постійно відчував або викликав почуття кринжу. Але воно може передавати й завершену дію (доконаний вид): *Він нарешті кринжував і вийшов із кімнати* – дія, що сталася одноразово й завершилася.

Статус двовидових найчастіше мають молодіжні сленгізми іншомовного походження: *коментити, фейспалмити, бустити, бокопорити* та ін. За нашими підрахунками, вони становлять приблизно 10 % словникового запасу молодіжного дієслівного сленгу. Їхня семантика досить пластична, що дає змогу в живому мовленні передавати різноманітні відтінки інтенсивності, повторюваності чи тривалості дії без чіткої межі завершеності. Це зумовлено тим, що в сленговій комунікації мовці часто

не дотримуються класичних граматичних правил, а передають значення передусім завдяки контексту та інтонації.

До одновидових дієслівних сленгізмів належать лексеми, які мають лише одну видову форму – доконаного або недоконаного виду. Серед них більшість становлять дієслова недоконаного виду, які вказують на процесуальність, тривалість або регулярність дії. Наприклад: *тусити* (перебувати десь у компанії, відпочивати, веселитися), *стенити* (фанатити, сильно захоплюватися, бути палким прихильником), *букати* (бронювати, резервувати, планувати), *бекапити* (створювати резервну копію, зберігати дані), *байтити* (копіювати, імітувати, красти ідеї), *флудити* (писати забагато, засмічувати чат, надсилати непотрібне), *хайпувати* (піднімати ажіотаж, ловити популярність, активно обговорювати), *вайбувати* (ловити атмосферу, відпочивати з настроєм, розслаблятися), *душінити* (занудствувати, псувати атмосферу, вести себе надто серйозно), *спамити* (надсилати багато однакових повідомлень, нав'язуватися), *банячити* (інтенсивно працювати, щось довго готувати, “варити” справу), *брейкати* (ламати, припиняти роботу, порушувати щось). Ці дієслова переважно позначають різноманітні процеси в соціальній та комунікативній взаємодії молоді.

Одновидові сленгізми доконаного виду трапляються дещо рідше. Вони переважно позначають результативну, завершену або одноразову дію, часто з яскравим експресивним забарвленням. Наприклад: *зашкваритись* (зганьбитися, втратити повагу, зробити щось соромне), *відправити у френдзону* (відмовити в романтичних почуттях, залишити лише другом, уникнути стосунків), *крякнути* (відмовити, зламатися, перестати працювати), *пранконути* (розіграти, пожартувати, влаштувати жартівливу витівку), *вписатись* (приєднатися до компанії, події або подорожі; знайти місце для ночівлі), *відписатись* (припинити підписку, відмовитися від стеження в соцмережах, проігнорувати).

Одновидові форми загалом становлять близько 20 % усього корпусу дієслівного сленгу, що вказує на їхню допоміжну, але функційно важливу роль у сленговій видо-часовій організації мовлення.

Переважання парновидових форм засвідчує збереження традиційної структури видового протиставлення, характерної для сучасної української літературної мови. Водночас використання в сленгу більшої кількості афіксів для творення видових пар відображає певну інноваційність молодіжного видотворення, адаптацію запозичених сленгізмів до граматики української мови й комунікативних потреб української молоді.

Крім ядерних видових форм, дієслівні сленгізми в сучасному українському молодіжному мовленні активно формують аспектуальні форми РДД. За нашими спостереженнями, у молодіжному мовленні вельми продуктивні часові (фазові) форми сленгізмів, зокрема починальні (інгерсивні), утворені префіксом *за-*, напр.: *зафлексити* (раптово почати демонструвати щось ефектне), *зачілити* (почати відпочивати), *забайтити* (почати надмірно повторювати чи копіювати), *затусити* (раптово приєднатися до вечірки чи тусівки), *задушнити* (почати говорити нудні речі), *заблекати* (почати блокувати когось у соцмережах). Починальні сленгізми відіграють важливу роль у динаміці молодіжного мовлення. Вони не просто увиразнюють момент активації дії, процесу чи стану, а й підсилюють комунікативну енергію висловлення, сигналізують про зміну емоційного стану мовця, напр.: *Та він учора як затусив* – сьогодні його не видно; *Давай уже зачілимо трохи, а то я з ніг валюся*; *Ну ти зафлексив* – респект; *Училка знову задушнила про правила поведінки*. Починальні форми створюють ефект присутності мовця та імпульсивності його вербального реагування на поведінку інших.

Доволі поширеними в сучасному українському молодіжному мовленні є дієслівні форми делімітативного типу, які виражають короткочасну, обмежену в часі дію. Такі форми переважно утворюють додаванням префікса *по-* до форм недоконаного виду (*пофіксити, початитись, почілити, пофлексити, потрешити*). У мовленні вони слугують певним способом пом'якшення змісту через нетривалість дій чи процесів. Наприклад: *Зайшли з нею в телеграм – **початились** хвилин десять і все; Після контрольної треба трохи **почілити**, а то мозок плавиться*. Делімітативні дієслова відіграють важливу роль у структурі аспектуальної організації молодіжного сленгу, оскільки дають змогу мовцеві варіювати інтенсивність дії, її тривалість або ставлення до неї.

Аспектуальні форми тривало-обмеженої, або пердуративної, дії чи процесу також помітні в системі молодіжного сленгового мовлення. Основним морфологічним засобом вираження цієї дії слугує префікс *про-*, який маркує виконання дії впродовж певного часу, найчастіше без акцентування на її завершеності, але з чітким уявленням про її тривалість. Такі форми фактично означають “позайматись чимось певний час” або “перебувати у процесі упродовж певного часу”, пор.: *прочілити* (відчути стан спокою протягом певного часу), *продушити* (надто довго або монотонно набридати), *проугарати* (сміятись, веселитись упродовж певного часу). Значення пердуративних форм у молодіжному сленгові полягає не лише в маркуванні тривалості (за допомогою обставин часу), а й у вираженні певного ставлення до дії / процесу: іронії, байдужості, поблажливості, втоми тощо, пор.: *Та я вчора весь вечір **прочілив** під серіальчик – кайф; Ми з ними десь годину **проугарали** над тим мемом; Він **продушив** лекцію так, що я ледь не заснув; **Прокосив** дедлайн, тепер усе – без шансів*. Ці аспектуальні форми сприяють емоційній виразності мовлення, додають часової конкретизації, актуалізуючи особистісний досвід мовця.

Вдалося зафіксувати й кінцево-результативні, або фінитивні, аспектуальні форми дієслівних сленгізмів, які передають завершення дії з досягненням певного результату. Типовими морфологічними маркерами слугують префікси *від-* та *до-*, що підкреслюють межу або цілеспрямовану завершеність дії. Префікс *від-* маркує відмежування, уникнення чи завершення впливу чогось: *відморозитись* (навмисно ігнорувати), *відмазатись* (знайти виправдання), *відкоментити* (залишити коментар, часто різкий або іронічний), *відкосити* (уникнути обов'язку або відповідальності). Префікс *до-* виражає завершення дії, іноді з негативною конотацією або надмірністю: *дофлудитися* (переборщити з флудом, писати надміру), *довийобуватися* (поводитися надмірно зухвало, аж поки це не призведе до наслідків), *допаятися* (довести когось до роздратування). Приклади вживань: *Він так **відмазався** від контрольної, що вчитель сам випав; Та **відморозься** вже – не пиши їй; Я йому вчора таке **відкоментив**, що той зник з чату; Вона знову **відкосила** від прибирання – типу втомилась; Він **дофлудився** так, що його забанили в групі; Та ти вже **довийобувався** – тебе ніхто не слухає*. Фінитивні форми в молодіжному сленгові виконують функцію семантичних завершувачів: вони слугують для компактного вираження дії, яка досягла логічного або емоційного завершення. Часто супроводжуються елементами експресії чи іронії, підкреслюючи завершення комунікативного або соціального епізоду (реакції, конфлікту, розмови). У цьому полягає їхнє прагматичне навантаження – підсилено передати кінець дії, яка всім набридла чи стомила сприймачів.

Підпарадигма кількісних родів дії в сучасній українській літературній мові охоплює кратні роди дієслівної дії (зокрема однократні й багатократні) та гранично-кількісні форми, що поєднують інтенсивність із результативністю (Лаврінець, Симонова & Ярошевич, 2019, сс. 347–348). Ці значення зберігаються й у структурі

українського молодіжного сленгу, який активно поповнюється дієслівними інноваціями з маркерами однократності.

Сучасний український молодіжний сленг репрезентує дієслівні форми з аспектуальним значенням однократності, типовими морфемними засобами вираження яких є суфікси *-ну-*, *-ону-*, які додають до основ іншомовного або сленгового походження: *текстонутти* (написати одне повідомлення), *бахнутти* (разово випити або зробити щось з силою), *лайконутти* (поставити лайк один раз), *гуглонутти* (разово щось пошукати), *дзвякнути* (раз подзвонити), *свайпонути* (раз провести пальцем по екрану), *тегонутти* (один раз позначити когось у соцмережі), *дропнутти* (разово кинути чи викласти щось), *стікернутти* (відправити один стікер), *рікошетнутти* (образно – різко відреагувати чи відскочити в розмові).

У молодіжному мовленні такі форми використовують для стислого позначення завершеного одноразового епізоду, часто із жартівливим, саркастичним або емоційним забарвленням. Вони дають змогу передати динаміку, швидкість і одиничність дії, що особливо релевантно в діалогах, чатах, соцмережах, де скорочені форми слугують маркером молодіжної належності. Приміром: *Та я вже йому текстонув – чекаю відповіді*; *Лайконула тобі пост – далі сама розбирайся*; *Він бахнув енергетик і пішов писати дисер*; *Свайпонула вправо – і тепер маю свіданку*; *Дропни фотку, я потім тегону*; *Я йому стікернув жабку – хай розуміє, що я в темі*. Як бачимо, однократні дієслівні сленгізми досить органічно звучать у молодіжному мовленні, додають йому експресії, жвавості та мовної легкості.

Дієслівні форми багатократної дії, або ітеративи, також посідають помітне місце в сучасному українському молодіжному сленгу. Їх переважно утворюють за допомогою префікса *по-* від дієслів недоконаного виду (напр.: *повнарювати*, *повкалувати*) або префікса *попо-*, який інтенсивує значення повторюваності дії. Такі ітеративні форми є індикатором тривалої або багаторазової дії в комунікативному просторі молоді. Наприклад, *попохарити* – означає неодноразово або впродовж тривалого часу “харити” когось (у значенні критикувати, діставати, дорікати); *попоюзати* – багаторазово користуватися або експлуатувати щось (найчастіше техніку чи ресурси); *попокачати* – неодноразово покращувати або вдосконалювати (наприклад, навички, профіль у грі, імідж тощо).

Ітеративні дієслівні сленгізми здебільшого функціонують як одно- або двовалентні предикати, передбачаючи в структурі речення наявність суб’єкта або суб’єкта та об’єкта дії. У типових мовленнєвих реалізаціях граматичне значення ітеративності часто посилюють або уточнюють за допомогою обставинних членів, які вказують на тривалість, частотність або інтенсивність дії. Наприклад: *Я попоюзав цю клаву пару років – шкода викидати*; *Він попохарив мене цілий тиждень через ту контрольну*; *Та я попофлексив трохи на стрімі, а тоді вимкнув усе*; *Попозалетали до нас в дс, але швидко повиходили*. Ітеративні дієслівні форми відображають тенденцію до експресивного й точного позначення динаміки дії, зберігаючи зв’язок із традиційною морфологією української мови, але водночас демонструючи певний ступінь інноваційності в межах молодіжного мовного коду.

Гранично-кількісні форми в українському молодіжному сленгу слугують для позначення дії з достатньою інтенсивністю або повною мірою її вияву. Молодь утворює їх додаванням префікса *на-* до основи процесуальних дієслів і постфікса *-ся*, що в комплексі передають значення завершеності дії, часто з відтінком надмірності або насиченості. Наприклад, форма *нахаватися*, утворена від дієслова *хавати*, набуває значення “з’їсти достатньо”, “наїстися”; форма *накваситися*, утворена від дієслова *квасити*, набуває значення “досягти повного сп’яніння”; форма

нафлекситися, утворена від *флексити*, означає “виставляти себе напоказ так, що аж надміру”, “переборщити з демонстрацією стилю чи статусу”. У мовленні ці форми використовують із жартівливим або іронічним відтінком: *Ми вчора нафлексилися так, що тепер соромно фотки в сторіс дивитися; Та я вже нахавалась – не можу більше дивитися на піцу*. У реченнях такі форми виконують функцію результативних або гранично-кількісних маркерів дії, підкреслюючи її завершеність, насиченість, а іноді – й перевищення потреби чи очікуваних меж. Отже, гранично-кількісні форми сленгізмів надають мовленню емоційної виразності, конкретизують ступінь інтенсивності дії та увиразнюють її комунікативний ефект, що властиво мовленню молоді в ситуаціях неформального спілкування.

Значення багатократності в молодіжному сленгу нерідко синкретизується зі значенням інтенсивності дії. Одним із продуктивних морфологічних способів реалізації такого значення є комбінація префіксів *по-* та *на-*, що разом акцентують як на повторюваності, так і надмірності дії, пор.: *понапощувати* (багаторазово надсилати повідомлення в месенджері або чаті, часто з набридливим відтінком), *понарасказувати* (довго й надмірно щось розповідати), *понавтикати* (тривало й інтенсивно вдивлятися або зосереджено займатися чимось у телефоні/ноуті); *поналітати* (масово, швидко з'явитися в одному місці). Такі дієслівні форми підсилюють експресивний потенціал висловлення, що досить важливо для молодіжної манери спілкування, пор.: *Та вона йому понапощувала стільки, що той просто заблочив її; Він знов понавтикав у телефон і навіть не почув, що до нього зверталися; Як тільки скидка з'явилась – усі поналітали в магазин*.

У мовленні сучасної української молоді ми зафіксували низку дієслівних сленгових форм, які репрезентують аспектуальне значення часткового виконання дії. Основними дериваційними маркерами цієї семантики є префікси *під-* (*підйобувати, підживати, підхавати*) та *при-* (*приколупуватися, прифлуджувати*), що в межах неформального дискурсу сигналізують обмежену за інтенсивністю, повнотою або тривалістю дію. Зокрема, виявлені приклади свідчать про граматичну й прагматичну специфіку таких форм: *Та він постійно підйобує викладачку, але так, що нічого не пред'явиш*. Дієслово *підйобує* реалізує часткове, не повністю актуалізоване значення дії, наближеної до іронічного зауваження або легкого тролінгу, без переходу межі відвертого конфлікту. Іншим прикладом є дієслово *приколупуватися*, ужите в контексті: *Він приколупується до кожного слова, вже дістало*. Тут форма виражає регулярну, але не радикальну дію, що сприймається як дратівлива, проте не переходить межі серйозного конфлікту. Префікс *при-* сигналізує про дію, що перебуває на межі реалізації, вказуючи на її повторюваність і набридливість. Також показовим є приклад вживання форми *прифлуджувати* у фразі: *Та він прифлуджує щось не в тему, щоб просто в розмові засвітитися*. Це дієслово ілюструє функціонування префікса *при-* як маркера часткового, поверхового втручання в комунікативний простір. Така дія позначає другорядне, нерелевантне висловлювання, що не має значущої інформації, але виконує функцію приєднання до соціальної взаємодії. Отже, зазначені форми демонструють активну взаємодію аспектуальних і модальних значень у межах молодіжного неофіційного мовлення. Префіксальні дериваційні засоби в сленгових дієсловах виступають не лише як граматичні маркери частковості, а і як інструменти стилістичної виразності, що формують специфічну прагматичну тональність висловлення. Така особливість є свідченням гнучкості й динамічності аспектуальної системи в межах соціолекту молоді.

Аспектуальні сленгові форми розподільної, або дистрибутивної, дії, яку виконують багато суб'єктів стосовно численних об'єктів, також трапляються в

сучасному українському молодіжному мовленні. Значення дистрибутивності в дієслівних сленгізмах комплексно передають префікс *по-* та постфікс *-ся*, пор.: *повийобуватися* (демонструвати зухвалу, часто безпідставну зверхність щодо різних осіб у різних ситуаціях), *повистьобуватися* (іронічно або з насмішкою зреагувати на дії інших у низці випадків), *пошугатися* (почергово або масово злякатися чогось чи когось у різних контекстах), *порозганятися* (поетапно або від різних об'єктів утекти/відступити), *порозписуватися* (висловити низку коментарів, часто з емоційним чи оцінним забарвленням). У мовленні ці форми виконують функцію підсилення множинності дії, зберігаючи при цьому семантику недоконаності, що сприяє точному, виразному та іронічно-експресивному відтворенню життєвих ситуацій, до якого тяжіє мовна практика сучасної молоді.

Підпарадигама результативних (або оцінних) РДД охоплює результативно-нагромаджувальні, результативно-негативні та результативно-позитивні форми.

У системі української літературної мови результативно-нагромаджувальні форми РДД утворюють додаванням префікса *на-* до дієслівної основи, що сигналізує про завершення дії з певним кількісним або об'ємним результатом. У молодіжному мовленні теж удалося виявити такі аспектуальні форми: *накоментити*, *наколядувати*, *нафігачити*, *намутити*. У прикладі *Вони там у треді **накоментили** три кілометри тексту* дієслово *накоментили* вказує на надмірну кількість залишених коментарів, що сприймається як наслідок інтенсивної, багатократної дії. У цьому випадку префікс *на-* виконує роль кількісного акумулятора, формуючи значення перенасичення. Дієслово *наколядувати* у фразі *Та ми за ніч наколядували цілу торбу грошей* демонструє результативність, виражену через досягнення матеріального результату (збір коштів). Подібні форми поєднують у собі ознаки кількісного нагромадження та позитивного прагматичного ефекту. Форма *нафігачити* (наприклад: *Хлопці знову нафігачилися на вписці*) реалізує значення інтенсивної та часто не контрольованої дії – зазвичай пов'язаної з вживанням алкоголю. Як бачимо, у молодіжному сленгу префікс *на-* у складі дієслів виконує функцію маркера кількісної завершеності, надмірності та часто має додаткове експресивно-оцінне навантаження хизування, бравади.

Результативно-негативні форми в українській мові утворюють за допомогою префікса *до-* та постфікса *-ся*, які комплексно маркують негативний або небажаний результат дії для її суб'єкта чи об'єкта. Такі конструкції активно функціонують і в сучасному молодіжному сленгові, часто із жартівливим, саркастичним або осудливим забарвленням. Типові приклади: *довиделуватися* (поводитися занадто виключно або нахабно – аж до того, що це призводить до неприємностей), *доприкалуватися* (жартувати або знущатися доти, доки це не спричиняє негативної реакції), *доколупатися* (настирливо чіплятися до когось із претензіями чи питаннями до того моменту, коли це стає нестерпним). Такі форми виконують результативно-осудливу функцію, вказуючи на межу дії, за якою можливі санкції, осуд або небажаний ефект, пор.: *Та він уже **доприколувався** – тепер ніхто з ним не говорить*; *Довиделувався: тепер має пояснюватися перед деканом*; *Я до нього не колупаюсь – це він перший почав **доколупуватися** до всіх*. Результативно-негативні форми слугують засобами соціального регулювання в межах молодіжної комунікації та додають мовленню виразної оцінної модальності.

Залежно від семантики, сленгізм може набувати не лише негативного, а й результативно-позитивного значення, позначаючи досягнення бажаного ефекту, емоційного задоволення чи соціального визнання. У молодіжному мовленні позитивний результат часто маркується формами, утвореними за допомогою

префікса *ви-* (*вибомбити*, *викупити*) або його поєднання з постфіксом *-ся* (*вибомбитися*, *викупитися*). Інша продуктивна модель – комбінація префікса *роз-* із постфіксом *-ся*, яка надає значення активації, емоційного вивільнення чи входження в комунікативний процес (*розмутитися*, *розчатитися*, *роздулитися*). Приклади вживання: *Та він так зафлексив, що всі просто вибомбилися; Я вибомбив їм цей трек, що навіть старші зацінили; Я тільки зараз викупив, що завдання не на той предмет зробив; Ми вибомбили цю презентацію – тепер можна чілити; Після тієї туси я вибомбився так, що ще два дні приходив до тями. Я тільки-но видуплився, що ми здаємо не завтра, а сьогодні!; Вони швидко розчатилися в дс – вже за п'ять хвилин усе вирішили; Ми розмутилися на вихідні – буде шашлик і вечірка в лісі*. Такі форми виконують функцію позитивного підсумку дії чи процесу, вказуючи на успішність або очікуваний результат дії, часто із яскраво вираженим емоційним чи ситуаційним компонентом. Вони розширюють виражальні ресурси молодіжної мови, даючи змогу не лише передати сам факт дії, а й ставлення мовця до її результату.

Прикметно, що значення інтенсивної або надмірної дії сучасна українська молодь реалізує також через редуплікацію – подвоєння основи, яке посилює експресивний потенціал висловлення, пор.: *краш-крашити* (інтенсивно симпатизувати або фанатити від когось), *флуд-флудити* (надмірно писати в чат або в коментарях), *рейт-рейтити* (нав'язливо оцінювати), *чек-чекати* (постійно оновлювати сторінку, чекати на відповідь). Приклади вживання: *Він просто краш-крашить ту стрімерку – кожен день у неї в чаті; Та досить флуд-флудити в групу – дайте вже прочитати щось корисне!; Я чек-чекаю її реплای від учора – не витримую вже*. Інтенсивні дієслівні форми на основі редуплікації засвідчують високу експресивність і суб'єктивність мовлення, уможливають емоційне насичення спілкування, створюючи ефект розмовної спонтанності, характерної для молодіжного дискурсу. Варто зауважити, що такі сленгові конструкції перегукуються з редуплікованими конструкціями народного мовлення, пор.: *реве ревом, стяга стяганицю, їсть поїдом, думу думає* тощо. Це свідчить про певну спадкоємність виражальних засобів й комбінування у сучасному молодіжному мовленні запозичених основ з народномовними моделями експресивізації.

У ході дослідження встановлено, що найширшу аспектуальну парадигму (5–7 форм) серед молодіжних сленгізмів мають дієслова, які позначають найпростіші фізіологічні процеси (*хавати*, *жертити*, *квасити*) або типові дії (*юзати*, *косити*). Наприклад, дієслівний сленгізм *хавати*, окрім базової видової пари *хавати* – *похавати*, має низку аспектуальних форм, які відображають різні роди дієслівної дії: починальність (*захавати*), ітеративність (*попохавати*), обмеженість (*прохавати*), частковість (*нідхавати*), інтенсивність (*нахаватися*). Сленгізм *юзати*, який позначає процес використання чогось, також виявляє широкий спектр аспектуальних форм: починальність (*заюзати*), ітеративність (*попоюзати*), обмеженість (*проюзати*), одиничність (*юзонутити*) й результативність (*доюзати*). Широка аспектуальна парадигма й у дієслова *косити*, що, окрім видової пари *косити* – *закосити*, охоплює форми починальності (*закосити*), ітеративності (*попокосити*), обмеженості (*прокосити*), результативності (*докоситися*). Така багатогранність аспектуальних форм свідчить про словотвірну гнучкість і функційну важливість дієслівних сленгізмів у молодіжному мовленні, а також про повне пристосування запозичених одиниць до граматичної системи сучасної української мови.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, аспектуальна парадигма дієслівного сленгу сучасної української молоді охоплює широкий спектр

граматичних форм, які передають різні аспекти перебігу дії стосовно часової та кількісної осі виміру. У молодіжному сленгу категорія аспектуальності, як і в літературній мові, зберігає статус однієї із засадничих граматичних категорій, що визначає особливості виконання дії чи перебігу стану або процесу. Водночас її реалізація зазнає трансформацій під впливом соціокультурних чинників і динаміки неформального мовлення, що сприяє формуванню нових дієслівних форм із додатковими прагматичними й експресивними нашаруваннями.

Граматична категорія виду як ядро категорії аспектуальності в молодіжному сленгові набуває ширшого й багатограннішого функційного навантаження. Видові форми слугують важливим засобом вираження стилістичних, експресивних і прагматичних нюансів мовлення, що відповідають сучасним комунікативним потребам молодіжної спільноти.

Крім традиційних видових форм, українська молодь активно утворює в межах сленгу різноманітні аспектуальні форми РДД, серед яких: починальність, ітеративність, делімітація, результативність, інтенсивність, тривалість, одиничність, повторюваність та ін. Потенційно аспектуальна парадигма дієслівних сленгізмів може налічувати 15 форм. Найширшу аспектуальну парадигму (приблизно 5–7 форм) мають дієслова, що позначають прості фізіологічні процеси та типові дії. Творення РДД в молодіжному сленгу переважно відповідає словотвірним моделям РДД літературної мови, насамперед через афіксальні способи модифікації основи. Водночас сленг засвідчує використання більш строкатих словотворчих формантів для вираження різних відтінків РДД.

Досить широка аспектуальна парадигма дієслівного молодіжного сленгу зумовлена прагненням молоді точно й різнобічно відтворювати часові, кількісні та якісні характеристики дії в повсякденній комунікації. Аспектуальні форми виконують також важливу функцію експресивізації, емоційного й прагматичного увиразнення мовлення. Отже, аспектуальна система молодіжного сленгу постає як складний і багатофункційний засіб комунікації, адаптований до специфіки сучасного неформального спілкування.

Виконане дослідження відкриває перспективи для вивчення аспектуального потенціалу інших нелітературних груп лексики.

Конфлікт інтересів

Автор не має потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Баган, М. (2021). Конотації зоонімів у сучасному молодіжному мовленні і традиційній українській лінгвокультурі: константи і динаміка сприйняття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*, 45(1), 51–57.
- Баган, М., Навальна, М., & Істоміна, А. (2022). Індивідуальні вербальні коди спонтанної емоційної психорегуляції сучасної української молоді. *PSYCHOLINGUISTICS*, 31(2), 6–32.
- Баган, М. П. & Скляренко, О. В. (2024). Мовленнєвий етикет сучасної української молоді: динаміка комунікативних орієнтирів. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 27(1), 9–18.

- Безпояско, О. К., Городенська, К. Г., & Русанівський, В. М. (1993). *Граматика української мови. Морфологія: Підручник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів*. Либідь.
- Бондаренко, К. Л. (2007). *Лінгвокультурні особливості українського та англійського сленгу* [Автореф. дис. канд. філол. наук, Донецький національний університет].
- Вихованець, І., & Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови*. Пульсари.
- Гінзбург, М. (2006). Дієслівна категорія виду: практичні висновки для термінознавства з положень теоретичної морфології. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Проблеми української термінології*, 559, 7–13.
- Городенська, К. (2024). Морфологічні категорії дієслова у традиційних і нових семантико-граматичних вимірах. *Мовознавство*, 1, 39–47.
- Грабовий, М. (2010). *Український молодіжний сленг: сучасна картина світу*. ПП Жовтий.
- Дудко, І. В. (2009). Міжкатегорійні зв'язки в граматичній системі українського дієслова. <http://3456789/12307/Dudko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Калько, М. (2008). *Аспектуальність: категоризація, класифікація і репрезентація в сучасній українській літературній мові*. Видавець Чабаненко Ю.
- Ковальчук, Ю. (2020). Сленг як соціокультурний феномен. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Германістика та міжкультурна комунікація*, 210–215.
- Кондратюк, О. (2005). Молодіжний сленг як мовне явище. *Незалежний культурологічний часопис*, 38, 24–31.
- Лаврінець, О. Я., Симонова, К. С., & Ярошевич, І. А. (2019). *Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія*. Києво-Могилянська академія.
- Мартос, С. А. (2006). *Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Херсона* [Автореф. дис. канд. філол. наук, Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка].
- Мосенкіс, Ю. (2007). Український молодіжний сленг (Стан і перспективи досліджень). *Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах*, 12, 32–33.
- Обухова, В. (2007). Специфіка молодіжного жаргону: комунікативний аспект. *Гуманітарні науки: Науково-практичний журнал*, 1, 141–144.
- Назаревич, Л. Т., & Мацюк, Г. Р. (2022). Молодіжний сленг: теоретичні аспекти і сфера використання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 53(1). <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.53-1.30>
- Павлушенко, О. (2023). Сленгові неологізми в українському комунікативному полі періоду російсько-української війни. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, 37, 23–36.
- Руденко, М. Ю. (2019). *Арго, жаргон і сленг у європейському й американському мовознавстві: історія і сучасний стан дослідження* [Дис. канд. філол. наук, Донбаський державний педагогічний університет].
- Селіванова, О. О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Довкілля.
- Соколова, С. О. (2021). *Аспектуальні категорії українського дієслова*. Книга-плюс.

- Сорокін, С. В. (2009). Категорія родів дії в українській мові та способи її відтворення турецькою мовою: зіставно-типологічне дослідження. *Мовознавство*, 2, 79–91.
- Ставицька, Л. (2005). *Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови*. Критика.
- Ставицька, Л. (2005). *Український жаргон: словник*. Фоліо.
- Фурса, О. С., & Мосенкіс, Ю. Л. (2008). *Український молодіжний сленг як динамічний феномен: стан та перспективи досліджень, мовні контакти, галузі сленгу* (52 с.). Альфа друк.
- Цар, І. М. (2021). *Українське повсякденне мовлення в міському молодіжному середовищі*. Науково-виробниче підприємство “Видавництво “Наукова думка” НАН України”.
- Шовгун, Н. О. (2000). *Формування українського сленгу в мовленнєвій діяльності малих соціальних груп* [Автореф. дис. канд. філол. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка]. Київ.
- Шульга, А. А. (2018). Граматична категоризація аспектуальності в українській та фінській мовах. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*, 18, 342.
- Щур, І. І. (2006). *Українськомовний комп'ютерний сленг: формування і функціонування* [Автореф. дис. канд. філол. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка]. Київ.
- Bakardzhieva-Morikang, S., & Kabakčiev, K. (2024). Ukrainian biaspectuality: An instantiation of compositional aspect in a verbal-aspect language. *East European Journal of Psycholinguistics*, 11(1), 28-46.
- Coleman, J. (Ed.). (2014). *Global English slang: Methodologies and perspectives*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315857787>
- Damirjjan, A. (2024). The social significance of slang. *Mind & Language*.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/mila.12530>

REFERENCE

- Bahan, M. (2021). Konotatsii zoonimiv u suchasnomu molodizhnomu movlenni i tradytsijnij ukrains'kij linhvokul'turi: konstanty i dynamika spryjniattia. *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Serii: Filolohiia*, 45(1), 51–57.
- Bahan, M., Naval'na, M., & Istomina, A. (2022). Indyvidual'ni verbal'ni kody spontannoi emotsijnoi psykhorehuliatcii suchasnoi ukrains'koi molodi. *PSYCHOLINGUISTICS*, 31(2), 6–32.
- Bahan, M. P. & Skliarenko, O. V. (2024). Movlennievij etyket suchasnoi ukrains'koi molodi: dynamika komunikatyvnykh oriientyriv. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho linhvistychnoho universytetu. Serii Filolohiia*, 27(1), 9–18.
- Bezpoiasko, O. K., Horodens'ka, K. H., & Rusanivs'kyj, V. M. (1993). *Hramatyka ukrains'koi movy. Morfolohiia: Pidruchnyk dlia studentiv filolohichnykh fakul'tetiv vyschykh navchal'nykh zakladiv*. Lybid'.
- Bondarenko, K. L. (2007). *Linhvokul'turni osoblyvosti ukrains'koho ta anhlijs'koho slenhu* [Avtoref. dys. kand. filol. nauk, Donets'kyj natsional'nyj universytet].
- Vykhovanets', I., & Horodens'ka, K. (2004). *Teoretychna morfolohiia ukrains'koi movy*. Kyiv: Pul'sary.
- Hinzburh, M. (2006). Diieslivna katehoriia vydu: praktychni vysnovky dlia terminoznavstva z polozhen' teoretychnoi morfolohii. *Visnyk Natsional'noho universytetu “L'vivs'ka politehnika”*. Serii: Problemy ukrains'koi terminolohii, 559, 7–13.

- Horodens'ka, K. (2024). Morfolohichni katehorii diieslova u tradytsijnykh i novykh semantyko-hramatychnykh vymirakh. *Movoznavstvo*, 1, 39–47.
- Hrabovyj, M. (2010). *Ukrains'kyj molodizhnyj slenkh: suchasna kartyna svitu*. Kyiv–Uman': PP Zhovtyj.
- Dudko, I. V. (2009). Mizhkatehoriini zv'iazky v hramatychnij systemi ukrains'koho diieslova. <http://3456789/12307/Dudko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kal'ko, M. (2008). *Aspektual'nist': katehoryzatsiia, klasyfikatsiia i reprezentatsiia v suchasnij ukrains'kij literaturnij movi*. Vydavets' Chabanenko Yu.
- Koval'chuk, Yu. (2020). Slenh iak sotsiokul'turnyj fenomen. *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Serii: Hermanistyka ta mizhkul'turna komunikatsiia*, 210–215.
- Kondratiuk, O. (2005). Molodizhnyj slenkh iak movne iavysche. *Nezalezhnyj kul'turolohichnyj chasopys*, 38, 24–31.
- Lavrinet's', O. Ya., Symonova, K. S., & Yaroshevych, I. A. (2019). *Suchasna ukrains'ka literaturna mova. Morfemika. Slovtvir. Morfolohiia*. Kyievo-Mohylians'ka akademiia.
- Martos, S. A. (2006). *Molodizhnyj slenkh u movlennievij strukturi m. Khersona* [Avtoref. dys. kand. filol. nauk, Luhans'kyj natsional'nyj pedahohichnyj universytet imeni Tarasa Shevchenka].
- Mosenkis, Yu. (2007). Ukrains'kyj molodizhnyj slenkh (Stan i perspektyvy doslidzhen'). *Dyvoslovo: Ukrains'ka mova j literatura v navchal'nykh zakladykh*, 12, 32–33.
- Obukhova, V. (2007). Spetsyfika molodizhnogo zharhonu: komunikatyvnyj aspekt. *Humanitarni nauky: Naukovo-praktychnyj zhurnal*, 1, 141–144.
- Nazarevych, L. T., & Matsiuk, H. R. (2022). Molodizhnyj slenkh: teoretychni aspekty i sfera vykorystannia. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*, 53(1). <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.53-1.30>
- Pavlushenko, O. (2023). Slenhovi neolohizmy v ukrains'komu komunikatyvnomu poli periodu rosijs'ko-ukrains'koi vijny. *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhajla Kotsiubyns'koho. Serii: Filolohiia (movoznavstvo)*, 37, 23–36.
- Rudenko, M. Yu. (2019). *Arho, zharhon i slenkh u ievropejs'komu j amerykans'komu movoznavstvi: istoriia i suchasnyj stan doslidzhennia* [Dys. kand. filol. nauk, Donbas'kyj derzhavnyj pedahohichnyj universytet].
- Selivanova, O. O. (2006). *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia*. Poltava: Dovkillia.
- Sokolova, S. O. (2021). *Aspektual'ni katehorii ukrains'koho diieslova*. Knyha-plius.
- Sorokin, S. V. (2009). Katehoriia rodiv dii v ukrains'kij movi ta sposoby ii vidtvorennia turets'koiu movoiu: zistavno-typolohichne doslidzhennia. *Movoznavstvo*, 2, 79–91.
- Stavyts'ka, L. (2005). Arho, zharhon, slenkh: Sotsial'na dyferentsiatsiia ukrains'koi movy. Krytyka.
- Stavyts'ka, L. (2005). *Ukrains'kyj zharhon: slovnyk*. Kyiv: Folio.
- Fursa, O. S., & Mosenkis, Yu. L. (2008). *Ukrains'kyj molodizhnyj slenkh iak dynamichnyj fenomen: stan ta perspektyvy doslidzhen', movni kontakty, haluzi slenhu* (52 s.). Kyiv: Al'fa druk.
- Tsar, I. M. (2021). *Ukrains'ke povsiakdenne movlennia v mis'komu molodizhnomu seredovyshi*. Kyiv: Naukovo-vyrobnyche pidpriemstvo "Vydavnytstvo "Naukova dumka" NAN Ukrainy".

- Shovhun, N. O. (2000). Formuvannia ukrains'koho slenhu v movlennievij diial'nosti malykh sotsial'nykh hrup [Avtoref. dys. kand. filol. nauk, Kyivs'kyj natsional'nyj universytet imeni Tarasa Shevchenka]. Kyiv.
- Shul'ha, A. A. (2018). Hramatychna katehoryzatsiia aspektual'nosti v ukrains'kij ta fins'kij movakh. *Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu. Seriia: Filolohiia*, 18, 342.
- Schur, I. I. (2006). *Ukrains'komovnyj komp'iuternyj slen: formuvannia i funktsionuvannia* [Avtoref. dys. kand. filol. nauk, Kyivs'kyj natsional'nyj universytet imeni Tarasa Shevchenka]. Kyiv.
- Bakardzhieva-Morikang, S., & Kabakčiev, K. (2024). Ukrainian biaspectuality: An instantiation of compositional aspect in a verbal-aspect language. *East European Journal of Psycholinguistics*, 11(1), 28-46.
- Coleman, J. (Ed.). (2014). *Global English slang: Methodologies and perspectives*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315857787>
- Damirjian, A. (2024). The social significance of slang. *Mind & Language*.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/mila.12530>

Дата надходження до редакції 02.05.2025

Ухвалено до друку 30.06.2025

Відомості про автора

Черкас Олександр Олександрович, аспірант 2 року навчання кафедри української філології Київського національного лінгвістичного університету e-mail: oleksandr.cherkas@knl.u.edu.ua		Коло наукових інтересів: соціолінгвістика, етнолінгвістика, психолінгвістика, методика навчання української мови
--	--	--

T. D. Chkhetiani

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

e-mail: 4597114@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0251-4928>

THE CHURCH SERVICE AS AN INSTITUTIONAL SPEECH EVENT

Abstract

This paper explores the church service as a formal institutionalized speech event through a sociolinguistic lens, focusing on its structural, functional, and communicative components. A church service, particularly in the Christian tradition, represents a complex ritualized form of group communication, where verbal and nonverbal behavior follows highly predictable patterns and is governed by established norms and constraints. Within this context, special attention is given to the speech event of Confirmation, which is one of the most significant pastoral acts. The analysis proceeds from the assumption that such a service consists of a sequence of interrelated micro-events and speech acts, including hymns, prayers, benedictions, sermons, readings, and ritual responses. The study identifies key components such as participants, setting, message form and content, interactional rules, and sociocultural factors shaping communicative behavior.

Drawing on the theoretical frameworks of the key scientists writing in this domain, the paper emphasizes the relevance of communicative competence, religious knowledge, social awareness, and interactional skills in understanding how members of a church community perform and interpret speech acts within a liturgical setting. The communicative behavior of communicants is contrasted with that of marginal outsiders or visitors, highlighting how access to shared cultural and linguistic codes influences the ability to participate meaningfully in the service. The study also underlines the role of enculturation, shared schemata, and ritual repetition in maintaining the cohesion and continuity of the religious group. By deconstructing the Confirmation rite as a microcosm of church discourse, this paper illustrates how institutional rituals serve both spiritual and social functions, reinforcing group identity and belief systems through language.

Keywords: communication, religious discourse, interaction, speech event, interactional frame, church service, communicants.

Анотація

Сучасна лінгвістика охоплює як теоретичні, так і практичні дослідження різних рівнів мовної системи. Серед інтерпретаційних підходів особливу увагу приділено дискурсивному аналізу, у межах якого виокремлюється новий погляд на мовленнєву комунікацію співрозмовників і їхню вербальну й невербальну взаємодію. Інтерактивна діяльність потрапляє у фокус інтересів дискурс-аналітиків, зосереджених на вивченні типів дискурсу, видів мовленнєвої діяльності, які номінуються суспільством більш прийнятною категорією мовленнєвих подій. У пропонованій статті розглянуто мовленнєву подію церковної служби, яку описано з позицій лінгвістичної антропології, етнографії та етнометодології спілкування. Церковна служба тут розуміється як категорійна одиниця, що має впізнавальні межі початку й кінця, складається з низки фіксованих компонентів, об'єднаних єдиною темою, метою і результатами події, та номінується назвами пропозиціональної семантики.

Описано мовленнєву подію церковної служби як соціолінгвістичний феномен, метою якого є дослідити особливості мовленнєвої поведінки причасників, тобто оцерковлених вірян, та звичайних парафіян в інституціональному контексті. Аналіз спирається на категорії, що застосовуються у вивченні мовленнєвих подій: ролі учасників, налаштування (сетинг), форму і зміст повідомлень, правила взаємодії, соціальні норми. Інституціоналізована релігійна служба – важлива типова риса комунікативної ситуації як складника соціальної системи групи людей, які регулярно відвідують церковну службу і знають, як себе поводити і що говорити впродовж служби. У статті конкретно й докладно розглянуто складники церковної служби, послідовність мовленнєвих актів з боку

причасників і звичайних парафіян, а також ритуалізованість і передбачуваність вербальної й невербальної поведінки в цьому контексті.

Ключові слова: комунікація, релігійний дискурс, інтеракція, мовленнєва подія, компоненти мовленнєвої події, інтеракційний фрейм, церковна служба.

Introduction. A great many theoretical and practical studies have been carried out on different levels of language. Against the background of various interpretative approaches, special attention is focused on discourse analysis. It is within the framework of discourse analysis that a new insight into the verbal interaction has been undertaken. Discourse analysts have become more and more interested in interactional parent-child, doctor-patient, teacher-student discourse, everyday talks, verbal duelling among black youth and other types of discourse (Dijk, 1998). Types of discourse, or to use another terminology, that is activity types (Levinson, 2005), are actually speech events into which communication in the society tends to be categorized. Speech events here are used in the sense suggested and widely discussed by Hymes (1972) in his papers on the ethnography of communication. Our main assumptions here are that speech events have well recognizable boundaries, different norms of communicators' behaviour appropriate for each kind and special names in the system of language lexicon.

Communication is a multifaceted speech activity which is of great concern of foreign and home scholars interested in social speech behaviour, socio-rhetorical forms, speech events and genres as ideological carriers. The **topicality** of the research of the types of speech activity is of prime importance nowadays as it raises innumerable problems pertaining to their definition, ideational differences, functional properties, and discursive peculiarities. The **aim of this study** is to investigate one of the social activities, namely a speech event of the church service from an anthropological, pragmalinguistic and discursive perspective. Thus, the church service is the **object** of the study whereas its **subject-matter** is the institutionalized features viewed functionally and interactionally. **Methodologically**, this research is a continuation of the previous research of the types of social activities. **Methods** of anthropological and discursive analyses were used to find out the specificity of man, especially of varieties of language closely associated with the setting / scene, behavioral and cultural characteristics, distribution, religious customs, social relationships within the society. The **empirical material** of the research was collected while visually observing church ceremonies in Washington National Cathedral, Mount Saint Alban, Washington, D.C.

Results and discussion. To analyze a speech event, one must deal with discrete linguistic units, or types of speech activities. These compulsory units, according to Hymes (1972, p. 51), are *situation* and *speech event*, each of which is characterized by the constituent factors and functions of speech. He also terms a *speech event* as “an *act of speech*”, but it is quite different from a *speech act* in its traditional understanding in pragmatics as originated by Austin (2002). Communication situations represent an open list of everyday encounters and other innumerable contexts within which speech events take place. According to van Dijk, a speech event is not just people who use language to communicate beliefs, ideas or emotions, doing this “as part of more complex social events, for instance in such specific situations as encounter with friends, a phone call, a lesson in the classroom, a job interview, during a visit to a doctor, or when writing or reading a news report” (1998, p. 2). He emphasizes that participants beyond using language are *doing* something: they interact (ibid.). Thus, the interactional aspect of discourse is the most prominent feature of a speech event. Speech events are differentiated by features specific to each event as well as by their combinability and their distributional dependence on each other in relation to events in the outside world. To such speech events we attribute “inauguration lecture”, “opening

address”, “solemn oath”, “chat”, “bargaining”, “church service”, etc. They are labelled by special names in language lexicon. Others include descriptive words like “heart-to-heart talk”, “talk man-to-man”, “sales talk”, “woman’s talk”, “bull session”, “polite conversation”, “family conflicts”. Some events may be nominated by different language means – not exclusively nouns, but also verbs and word combinations. Interesting is the question about language means that can terminate a speech event or any bit within it.

Hymes (1972) and Saville-Troike (1995) suggested eight components of a speech event which he expressed in the refined acronym of SPEAKING, where each letter accordingly means: (1) Setting (physical circumstances), or otherwise Scene (subjective definition of an occasion); (2) Participants (speaker / sender / addressor / bearer / receiver / audience / addressee) ; (3) Effects / Ends (purposes, goals, outcomes); (4) Act sequences (message form and content); (5) Key (tone, manner); (6) Instrumentalities (verbal, nonverbal, physical channel; forms of speech drawn from community repertoire); (7) Norms of interpretation and interaction (interpretation of norms within cultural belief system, specific properties attached to speaking); (8) Genre (textual categories).

Normally, the components of the speech event are not exchangeable as to their location in the abbreviated form. Many scholars attribute these components to the notion of genre. According to the researchers (Bhatia, 1993; Eggins & Martin, 1998, p. 230; Iedema, 1997; Longacre, 2014; Martin, 1993, p. 141; Swales, 1991), the notion of genre to some extent possesses similar to speech event features, but actually, as we can see in the term SPEAKING, genre is one of the components of a speech event, last but not least, and it is in the hypero-hyponymic relations being a type of speech event. Traditionally, genres are closely related to registers of discourse marked by availability of specific language units, technical or non-technical terms, being heavier or more formal, factual or more chatty, accessible, and opinionated, providing the description of the linguistic patterns (words and structures), which create different effects (Eggins & Martin, 1998, p. 231). One speech event may be distinguished by different genres depending on the degree of discourse formality of the language used (for example, the use of standard unabbreviated syntax, frequent use of embedding, action verbs, lexically dense noun phrases, nominalized elevated vocabulary, idioms, intensifying or minimizing adverbs, etc.), the amount of attitude / evaluation expressed by the discourse producer and the background knowledge drawn on the content. “Except for *ideational* and *interpersonal* meanings, *textual* meanings say something about how the discourse is organized as a speech event” (ibid., p. 233).

A more detailed description of a speech event is manifested by Saville-Troike, Hymes’ follower, though in her terms a *speech event* receives the name of a *communicative event*: “The communicative event is the basic unit for descriptive purposes. A single event is defined by a unified set of components throughout, beginning with the *same* general purpose of communication, the *same* general topic, and involving the *same* participants, generally using the *same* language variety, maintaining the *same* tone or key and the *same* rules of interaction, in the *same* setting. An event terminates whenever there is a change in the major participants, their role-relationships, or the focus of attention. If there is no change in major participants and setting, the boundary between events is often marked by a period of silence and perhaps change of body position” (Saville-Troike, 1995, p. 27).

Classes of speech events are primarily in the focus of anthropological and ethnographical investigations and other related linguistic studies – pragmalinguistics (Birdwhistell, 2017; Blakar, 2007; Gregersen, 2007), discourse studies (van Dijk, 1998; Eggins & Martin, 1998; Sandig & Selting, 1998), conversational analysis (Levinson, 2005, pp. 284-364; Sacks, 1992). Each of the mentioned linguistic fields explores speech events from its own perspective, i.e. functioning of speech acts and their sequences within the event, its interactional frames and

cognitive scenarios, a series of related events that form a pattern, with one event causing the next, historical changes of events in the process of their development, emergence of new events and their nomination by names of propositional semantics, recognizable boundaries between types of the speech event, designation by labels that exist in the language lexicon, availability of nonverbal means of communication, and other parameters influencing the effects of speech events.

Since a speech event is a bounded entity of some kind, recognizing beginnings and endings is essential for their identification (Saville-Troike, 1995, p. 136). For example, let us take an institutional speech event of church service that is of our interest here and a prayer as one of the types of the church service. Its beginning and ending are marked by the ritual phrase “Let us pray and Amen”. In addition, there may be changes in the tone of voice, rhythm of speech, gaze direction, or communicants’ (here communicant as a religious term of a church member is contrasted to a communicator in its traditional meaning of interlocutor) body position in relation to one another, and between one speech event and the next, or a period of silence in between.

The church service as a formal institutional ritual event with clearly defined boundaries may differ from informal ones because there is a high degree of predictability in verbal and nonverbal behaviour, and it is an event which recurs in the similar form and frequency, which is spatially organized and has behavioral prescriptions and taboos (Saville-Troike, p.137, 141). The participation of communicants in group activities over a period of time is often necessary for much important information to emerge, and for necessary trusting relationships to develop between members of the congregation of the church who receive Holy Communion and celebrate this sacrament. They strictly abide by the rules and decisions of the church never breaking them or eliciting reactions. It is very important to behave appropriately during the church service when everyone knows what to do, share the same linguistic background and competence as the members of the community both with open-ended and closed-ended questions. The temporary outsiders interested in the church service as a ceremonial event are marginal to the community. They can be merely communicators.

This paper discusses a speech event of the church service as a sociolinguistic phenomenon which **aims** to examine particular ways of communicants’ and other parishioners’ speech behaviour in the institutionalized context in terms of categories pertaining to speech events mentioned above. An institutionalized religious service is an important and typical feature of a communicative situation established as part of a social system of the group of people who regularly attend church services and know how to perform. It is of interest that nowadays the church service has become an institutionalized religion of contemporary youth culture, American in particular, when young people prefer participation in the church service to other social activities offered on Sunday.

Among the clergy the church event is formally referred to as the Pastoral Office. More often than not, pastoral duties and activities of the clergy in the Christian church relate to the general secular needs of people rather than just their spiritual or religious needs. This event best provides an interactional and cognitive frame via which participants orient to and interpret communication actions.

The interactional frame of a macro church service event includes the following discrete micro events, which might be called genre activities. They are:

1. Call for worship
2. Reading of scriptures
3. Prayer
4. Announcements

5. Sermon
6. Benediction/Act of blessing
7. Confirmation
8. Confession
9. Repentance

The four points here, Announcements, Confirmation, Confession and Repentance, are additional micro events in the macro church service event. They may occur outside the fixed arrangement of activities in a religious service. Announcements may occur when some important visitors to the church are being introduced. In this case the procedure of common church ceremony is interrupted, thus creating a discontinuous situation. After the announcement was made the minister / the priest signals the resumption of the event. The event of the Confession is the formal process by which a person tells God (in the face of a priest) about his/her sins and asks for forgiveness. Spiritually, Repentance is close to Confession. It is a formal word along with other technical terms in religion to show somebody's sorrow and regret for something bad done in the past. Both Confession and Repentance may create a discontinuous situation and are difficult to interpret as far as they are secret for onlookers and analysts. The speech event named Confirmation is a special case of religious activities and is generally assumed as a church ceremony of being formally accepted as a member of a Christian church.

Based on the assumptions by Gumperz (1984), any cooperative endeavors (to which church services can be attributed as such), are revealed in the process of interaction itself, and the format of the process is dynamic rather than static. This fully pertains to a church service in which a priest and communicants actively interact, the latter actually reiterating in chorus the priest's verses, solemn words and vows either once or several times. In this way the communicants owe absolute allegiance and support for the conveyed meaning of the pronounced utterances. Communicants as people who received communion in the Christian church know when and what to say at certain moments of interaction. They strictly obey the procedure of the service according to which they base their responses as shown in the following fragment:

The Bishop: *Blessed be God: Father, Son, and Holy Spirit.*

People: *And blessed be his kingdom, now and for ever. Amen.*

Social awareness, religious knowledge, and interaction skills of the communicants are the three factors which are of crucial importance being exploited in the course of the church service. They are constraints that communicants must have to behave properly. Let us consider what is meant by these three factors in turn.

First comes social awareness. The notion of social awareness captures understanding of a new membership status one enjoys in "separation" from the family ties and "transition" to holy aggregation membership. This being "in fellowship" is primarily evidenced by sharing psychological atmosphere, that is common beliefs and values which have social significance, togetherness and sameness, high emotional cooperation and solidarity. This is well signalled by the ceremonial seriousness and by the absence of acts like laughter, giggling, joking, and roaming gaze (cf. Werner & Raith, 1982, p. 13). The second factor is religious knowledge. It implies the knowledge of the Holy Scriptures and their context-bound interpretations. The third factor is that of interaction skills. The component of interaction skills refers to (a) perception of salient features in communicative situations, (b) selection and interpretation of forms appropriate to specific situations, roles, and relationships (rules for the use of speech), (c) discourse organization and processes, (d) norms of interaction and interpretation, (e) strategies for achieving goals (Saville-Troike, 1995, p. 24). Practically, all the components make up a

communicative competence. It implies techniques of speech behaviour within the frame of a certain micro event. All together these factors add to how to behave to be accepted appropriately during the service.

No less important is linguistic and cultural knowledge of the participants of the event. It is exhibited in the use of verbal and nonverbal elements of speech behaviour, in their arrangement in particular speech event and range of possible pattern variants. Cultural knowledge, according to Saville-Troike (1995), captures (a) social structure, (b) values and attitudes, (c) cognitive maps / schemata, and (d) enculturation processes (transmission of knowledge and skills).

Communicative behaviour of the participants of speech events from the point of view of their similarities and differences have constraints which participants must observe to behave appropriately. To find out features that make these speech events alike or different from one another, we have to consider how such components as social awareness, linguistic and cultural knowledge of the participants in perceiving the event, as well as their interaction skills are exploited in the course of the event.

To start with, let us analyze such speech event as **Confirmation**, the most significant of all pastoral speech events performed in the church. Doing this we shall restrict ourselves mainly to the framework of speech event constituent analysis. Here we assume that Confirmation is a speech event which is constituted by a sequence of discrete speech acts, all performed according to the scenario of this religious activity. We give them in the way they follow one another. They are the following:

1. Singing a hymn (psalm or anthem). Communicants sing it in order to praise God or the saints.

2. Benediction Blessing. (The people standing, the Bishop says):

Bishop: *Blessed be God: Father, Son, and Holy Spirit.*

People: *And blessed be his kingdom, now and for ever. Amen.*

The Bishop may say otherwise depending on when the event takes place.

In place of the above, from Easter Day through the Day of Pentecost the Bishop says:

Bishop: *Alleluia. Christ is risen.*

To this people respond: *The Lord is risen indeed. Alleluia.*

In Lent and other penitential occasions, he pronounces:

Bishop: *Bless the Lord who forgives all our sins.*

People: *His mercy endures for ever.*

The Bishop and the people go on with benediction:

Bishop: *There is one Body and one Spirit;*

People: *There is one hope in God's call to us;*

Bishop: *One Lord, one Faith, one Baptism;*

People: *One God and Father of all.*

Bishop: *The Lord be with you.*

People: *And also with you.*

Bishop: *Let us pray.*

3. The Collect of the Day – a short prayer, also said at the principal service on Sunday or any other feast.

4. The Lessons. That is the Scripture Reading event. A citation giving chapter and verse may be added. After each Reading the Reader may say: *Here ends the Reading.*

(Silence may follow.)

5. Silence. It occurs in case when it is apparently longer than a transition marker (a pause in the sequence of acts). This absence of speech can be so long that it may be considered as the formal exponent of a separate subevent “holy silence” (Werner & Raith, 1982, p. 82).

6. **The Sermon.** That is a homily on a religious or moral subject that is given as part of a church service.

7. **Presentation and Examination of the Candidates.** The Candidates are interrogated in order to get some information from them concerning their religious beliefs.

8. **The Commitment.** The Baptismal Covenant.

9. **The Prayers for the Candidates.** The petitions to God are pronounced to keep them safe in the faith and communion of the holy Church, to grant them health and love to others in the power of the Spirit and to bring them to peace and glory.

10. **Thanksgiving.** Thanks to God are extended.

11. **The laying on of hands.** The Bishop lays hands upon each Candidate saying: *Strengthen, O Lord, your servant N. with your Holy Spirit; empower him for your service; and sustain him all the days of his life. Amen.*

12. **The Peace exchange.** The concluding prayer is said and farewell formulas are exchanged:

Bishop: *The peace of the Lord be always with you.*

People: *And also with you.*

13. **The Offertory of the Eucharist.** The celebration of the Eucharist during which Eucharist bread and wine are offered to God; music that accompanies the Offertory; alms and money can be collected at this time.

14. ***Announcements.** It is possible for the event of Announcements to occur outside the rigid schema of activities in the religious service of Confirmation. Here the introduction of important visitors can be made, or announcements of blessing of a forthcoming marriage, etc.

15. ***Congratulatory.** Expressions of pleasure and good wishes on the Communion fellowship.

The asterisk used before Announcements and Congratulations means that they are not compulsory components of the speech event of **Confirmation**. This activity is also outside the rigid schema of the Confirmation speech event, though highly expectable and even obligatory within the general configuration of this religious service. Congratulations are extended after the event has been over; this micro event is not ritualized.

As we can see, the speech event of Confirmation is a very significant religious ceremony confirming a baptized person at the age of discretion as a member of the Christian Church, and is performed within the relatively rigid institutionalized context of the church service. The range of possible pattern variants concerns mostly act sequence of such micro speech events as prayers, benedictions, and praise which may differ in score and place during the ceremony of Confirmation. Possible variants in message content may depend on temporal setting of the event, in particular on the time of Lent or any other penitential occasion, as well as on the time from Easter Day through the Day of Pentecost.

Our next approach to the analysis of the Confirmation speech event is componential. The components that are salient here are the type of the microevent, topic, purpose or function, setting, key, participants, message form and message content, act sequence, rules for interaction. As is seen, the type of the event of the institutionalized ritualized church service comes first. The topic is reflected in the name of the event, i.e. of Confirmation. The purpose or function are presented as comments.

In the course of Christian development, those baptized at an early age are expected, when they are ready and have been duly prepared, to make a mature public affirmation of their faith and commitment to the responsibilities of their Baptism and to receive the laying on of hands by the bishop (Bjerg, 2007).

Those baptized as adults, unless baptized with laying on of hands by a bishop, are also expected to make a public affirmation of their faith and commitment to the responsibilities

of their Baptism in the presence of a bishop and to receive the laying on of hands. From the moment of commitment and pronounced vows the persons are no longer candidates and become mature church communion (communicants) who will seek and serve the Christian church.

Conclusions. In conclusion, the analysis of the church service, particularly the Confirmation rite, as a speech event reveals the highly structured, institutionalized, and ritualized nature of religious communication. The study demonstrates that church services consist of a sequence of discrete but interrelated micro-events, each with clearly defined speech acts, functions, and interactional norms.

Confirmation, in particular, illustrates how participants' social awareness, religious knowledge, interaction skills, and cultural competence are essential for appropriate participation. The ritual relies on shared linguistic forms, scripted responses, and solemn performative acts that reaffirm communal values and individual commitments to faith. Variability in content, such as seasonal liturgical variations, demonstrates the dynamic yet rule-governed nature of this speech event.

By applying a speech event constituent analysis and componential approach, this paper highlights the communicative complexity underlying what might appear to be a routine religious ceremony. Such analyses not only illuminate the linguistic and cultural knowledge required for successful participation but also underscore the role of speech events in maintaining social cohesion, transmitting beliefs, and reinforcing institutional authority within religious communities.

The **further study** of speech events within linguistic theory may serve the basis for various levels of analysis which will provide a better understanding of what segments of language are considered basic functional units in communication.

Conflict of Interest

The authors declare no conflicts of interest.

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence tools or materials were used in the manuscript.

REFERENCES

- Austin, J. L. (2002). *How to do things with words*. Clarendon Press.
- Bhatia, V. K. (1993). *Analyzing genres: language use in professional settings*. Longman.
- Birdwhistell, R. L. (2017). Discussion. In L. Thayer (Ed.), *Communication: Concepts and Perspectives*. Spartan Books.
- Bjerg, K. (2007). The hollow men and the public speech-act. In J. L. Mey (Ed.), *Pragmalinguistics: Theory and Practice*. Mouton Publishers, 331–344.
- Blakar, R. M. (2007). Language as a means of social power: theoretical-empirical explorations of language and language use as embedded in a social matrix. In J. L. Mey (Ed.), *Pragmalinguistics: Theory and Practice*. Mouton Publishers, 131–170.
- Eggs, S. & Martin, J. R. (1998). Genre and registers of discourse. In T. A. van Dijk (Ed.), *Discourse as Structure and Process: Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction. Vol.1*. SAGE Publications, 230–256.
- Gregersen, F. (2007). Relationships between social class and language usage. In J. L. Mey (Ed.), *Pragmalinguistics: Theory and Practice*. Mouton Publishers, 171–194.
- Gumperz, J. J. (1984). Types of linguistic communities. *Anthropological Linguistics*, 4(1), 28–40.

- Hymes, D. (1972). Models of interaction of language and social life. In J. J. Gumperz and D. Hymes (Eds.), *Directions in Sociolinguistics: Ethnography of Communication*. Holt, Rinehart & Winston, 35–71.
- Iedema, R. (1997). The language of administration: the organizing of human activity in formal institutions. In F. Christie and J. R. Martin (Eds.), *Genre and Institutions: Social Processes in the Workplace and School*. Cassell Academic.
- Levinson, S. C. (2005). Conversational structure. *Pragmatics*. Cambridge University Press, 284–364.
- Longacre, R. E. (2014). Narrative vs other discourse genre. In R. Brend (Ed.), *Advances in Tagmemics*. Scholars Press.
- Martin, J. R. (1993). Genre and literacy: modelling context in educational linguistics. *Annual Review of Applied Linguistics*, 13, 141–172.
- Sacks, H. (1992). *Lectures on conversation*. Blackwell.
- Sandig, B. & Selting, M. (1998). Discourse styles. In T. A. van Dijk (Ed.), *Discourse as Structure and Process: Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction*. Vol.1. SAGE Publications, 138–156.
- Saville-Troike, M. (1995). *The ethnography of communication: an introduction*. Blackwell.
- Swales, J. M. (1991). *Genre analysis: English in academic and research settings*. Cambridge University Press.
- van Dijk, T. A. (1998). The study of discourse. In T. A. van Dijk (Ed.), *Discourse as Structure and Process: Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction*. Vol.1. SAGE Publications, 1–30.
- Werner, E. & Raith, J. (1982). An ethnography of communication approach to ceremonial situations: a study on communication in institutionalized social contexts: The Old Order Amish Church Service. *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik Beihefte*. Verlag GMBH.

Дата надходження до редакції 07.05.2025
Ухвалено до друку 30.06.2025

Author information

Chkhetiani Tamara Dmytrivna, Associate Professor, Kyiv National Linguistic University e-mail: 4597114@gmail.com		Field of Scientific Interests Theory of Speech Communication, Pragmalinguistics, Discourse Studies, Lexicology, Phraseology, Academic Writing
---	---	--

Serhiy Potapenko

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

e-mail: serhiy.potapenko@knl.u.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8623-3240>

MANY FACETS OF CHARISMA

Review of the book: Petlyuchenko, N. *The Linguistics of Charisma*. Berlin:

Frank & Timme, 2024. Sprachwissenschaft, vol. 67. 216 p.

Book: ISBN 978-3-7329-1092-2 E-Book: ISBN 978-3-7329-8827-3

As an expert in the field of charisma studies, Nataliya Petlyuchenko synthesizes in the volume her research in this sphere drawing on the initial monograph (Petlyuchenko, 2009) and her 27 papers listed in the references. The author organizes the text into four sections. The first one offers an overview of the foundations of charisma theory. The second section dwells on charisma in contemporary European and American discourses. The third section deals with charisma as a media weapon in Ukrainian political discourse. The fourth one focuses on linguistic research methods for studying charisma and predicting successful political leaders.

The first section of the monograph comes to grips with many aspects of charisma finding that it can be perceived as a concept, a phenomenon, a state, a quality, a personal attribute. As a concept, charisma is viewed by the author from the most general perspective in relation to Weber's interpretation and scrutiny in the humanities. As a phenomenon, charisma is considered with respect to its various manifestations which seem to depend on its place in a communicative situation. As an addressor's state, charisma is linked to inspiration that manifests itself through speech and gestures of politicians, their ability to express enthusiasm for significant ideas, to inspire others to share enthusiasm. As a quality, i.e. from the addressee's viewpoint, charisma gets two interpretations in the monograph. First, it is claimed not to be intrinsic but rather a projection, attributed to an individual against the background of societal or cultural norms such as enthusiasm, inspiration, influence, devotion. Second, charisma as a quality is often considered to be a gift from above, a divine endowment or a divine grace contrasted with a theatrical performance. As a personal attribute, charisma is expected to enhance the impact of a person's message.

The first section of the book also distinguishes charisma from the similar phenomenon of charm and the opposite quality of toxicity. The monograph treats charm as attractiveness with respect to gender which makes it different from charisma. Conversely, toxicity is regarded as a reversal of charisma, or its negative form but not as anti-charisma which, in my view, needs further elucidation. Like charisma, toxicity is also treated as a concept, a term, a quality, and a phenomenon. Interestingly, it is found that owing to the expectations of the audience the same individual can be perceived as charismatic in some contexts and as toxic in others. This section of the monograph also dwells on the primary circumstances bringing forth a person's charisma, i.e. major political upheavals. The section wraps up with a charismatic communication model resting on the qualities attributed to a leader by a populace.

The next two sections discuss features of separate charismatic figures, which, in my view, can be best assessed treating charisma as a category. According to the vantage theory, a category hinges on three main constituents: focus, a characteristic sample of a category;

dominant vantage, with a strong attention to similarity embracing more stimuli; recessive vantage, with a strong attention to difference embracing fewer stimuli (MacLaury, 2002, pp. 509–510). Considered from the viewpoint of vantage theory, each subsection of the next two sections of the monograph represents three types of politicians: those related to the category focus, to dominant or recessive vantage.

From my point of view, section 2, tackling charisma in contemporary European and American discourses, falls into four subsections dealing with the political figures of Germany, France, Great Britain and the USA.

In the German subsection, the dominant vantage of the charisma category is represented by two politicians, characterized by an increase in categorial features. First, it is Willy Brandt treated as an inspirational charismatic, i.e. a new type of leader who distinguishes himself from the polished politicians who have built well-established careers. Second, it is Franz Joseph Strauss ascribed by his admirers with a demi-god feature. The focus of the category seems to be represented by Joachim Gauck with his perceived features of a potential beacon for a new type of politicians and a bearer of moral charisma, known for his virtue and distinctive political language. The recessive vantage of the category appears to be pertained to two politicians with receding charismatic stimuli. They are Angela Merkel with her everyday charisma, which is not attributable to any extraordinary gifts or flamboyant qualities, and Helmut Schmidt, known for his anti-charismatic statements. These two leaders seem to be on the outskirts of the category which is rendered by the author's keywords 'not attributable to any extraordinary gifts' and 'anti-charismatic statements'.

In the French subsection, the keywords 'cold' and 'lacking' locate Charles de Gaulle and Francois Mitterrand within the recessive vantage of the category because the former is treated as a cold charismatic and the latter falls short of electric charisma. Meanwhile, the category's dominant vantage appears to be represented by Emmanuel Macron, famous for his irresistible charm and similarity to John Kennedy.

In the British subsection, the three charismatic politicians – Winston Churchill, Margaret Thatcher, Boris Johnson – appear to embody the dominant vantage though for different reasons. Churchill's charisma is triggered by World War Two, while Thatcher and Johnson are charismatic due to their personal features. According to the author of the monograph, Thatcher adeptly blends masculine qualities such as determination and decisiveness with feminine flexibility while Johnson aspired to become the 'king of the world' with all his political actions geared towards amassing power though so far it is not clear if his activities are beneficial for Britain.

In the American subsection, the three leaders – John Kennedy, Barack Obama and Donald Trump – also belong to the category's dominant vantage due to their individual features. Kennedy's charisma is ascribed to his personal allure. Moreover, Obama together with Kennedy are considered to possess an inexplicable something that underlies their charisma. Meanwhile Trump's charisma is believed to be achieved by a more negative interpretation of this quality used as a tool for manipulation, which, according to the author, has led to the trumpanisation of political discourse. I wonder what this type of discourse has in store for the future of the world and of the US.

As we see, the vantage theory indicates that the most charismatic politicians are in Britain and the USA since they belong to the dominant vantage of the category and often serve as role models for distinguishing other charismatic personalities. The most symmetrical representation of the category is pertinent to the German leaders related to all three constituents. The least charismatic statesmen seem to be in France with two presidents related to the recessive vantage.

Section 3 bringing to light a range of Ukrainian charismatic politicians is one of the most stimulating. No wonder, all of the Ukrainian charismatic figures display this quality due to the turbulent changes in the country (Petlyuchenko, 2024). With respect to the causes which bring to light their charisma, the Ukrainian politicians fall into two groups: those who display it before the all-out Russia-Ukraine war and after its inception.

The subsection on the pre-war statesmen opens with Yulia Tymoshenko treated in the book as a phoenix, displaying her dominant-vantage charisma three times: at the dawn of Ukrainian independence when she was regarded as Joan of Arc, during the 2004 Orange Revolution, in the times of the 2013–2014 Revolution of Dignity. Moreover, she is treated as an exemplar figure with whom two other pre-war presidents are compared: Viktor Yushchenko and Petro Poroshenko. In terms of vantage theory, Yushchenko can be related to the focus of the charisma category since a potential voter can fill him in with any content, though the author's perception of Yushchenko as a charismatic messiah strikes me as somewhat strong. Rather it is what he thinks of himself but not the effect he produces on the voters, at least on me. As for Poroshenko, the author's treatment of his charisma as official and dissipating with time gives me grounds to relate it to the recessive vantage of the category. As the author rightly states, with the beginning of the 2022 Russia-Ukraine war the three pre-war statesmen disappear, giving way to new charismatic personalities brought forth by the new circumstances.

The charismatic figures of the war period discussed in Section 3 of the monograph are President Volodymyr Zelensky, Vitaly Kim, and Oleksiy Arestovych. They neatly correspond to the category's three constituents. One has every right to relate President Zelensky's heroic charisma to the dominant vantage of the category for several reasons. First, the Ukrainian President is considered a modern-day Churchill who is also treated as an epitome of this particular vantage. Second, Zelensky is contemplated to be a heroic charismatic commander, inspiring others to fight and follow him. Third, the President is sometimes hailed as Ukrainian Superman with an eastern heart that the West has lost. Kim's charisma, attributed to such perceivable features as self-confidence and humour, can be related to the category focus. Meanwhile, Arestovych, termed in the book as a calming prophet with a reassuring charisma, seems to be related to the recessive vantage quickly shifting to the opposite – toxic – category. This switch was predicted by the monograph author almost a year ago.

A separate subsection of Part 3 focuses on Ukrainian women's charisma during the Russia-Ukraine war. The monograph states that in the third year of the war there is a trend toward feminization of charisma, which demonstrates the indomitable nature of the Ukrainian people with a special emphasis on women.

As Section 3 suggests, unlike their Western counterparts the Ukrainian pre-war and war charismatic figures spread more evenly across the category being related to all three constituents. However, unlike other countries, in case of Ukraine we observe an exceptional sample of a politician's transformation into a toxic individual.

Section 4 strikes as the most valuable since it sketches the linguistic research methods applied to studying charisma so as to predict future figures possessing this quality. This section begins with an important discussion of charisma indicators divided into verbal, paraverbal, and non-verbal. The author finds that verbally charismatic speakers deliver forward-looking, people-friendly, change-driven and inspirational messages; paraverbal features are marked by the amplification of prosodic and kinetic elements; the non-verbal features include energy, a striking and colourful appearance, a high degree of independence, excellent oratory skills and absolute unwavering confidence in their own actions.

This section also offers a number of methods pinpointing charisma: associative experiment; perceptual identification; computational analysis; indexing historical

personalities' charisma according to forty indices; determining future political charismatics. The results of applying those methods are demonstrated in numerous appendices: they contain samples of questionnaires for association and identification experiments; sample summary tables of associative experiments; samples of identification experiments; charisma coefficients of historical German and Ukrainian charismatic leaders. The application of those methods also allows the author to offer in Section 4 a new discursive model for identifying future charismatic leaders. It is structured into three levels comprising charisma of office, public charisma, and grassroots charisma.

The conclusion of the monograph gives two final definitions of charisma (p. 127) complementing each other. The first one treats charisma as the mental construct encompassing an individual's ability to attract attention and exert influence in diverse domains. The second one perceives charisma as a capacity of individuals to lead, persuade, think and speak at a level beyond the norm. After reading the monograph, it becomes clear that charisma is an individual's ability to attract attention and exert influence which results in leading the followers.

The Linguistics of Charisma is a valuable resource for researchers in communication studies, particularly those interested in persuasive language, public speaking, and the influence of media on charismatic performance. It is also relevant for sociologists examining power dynamics, leadership, and social influence. It makes a significant contribution to the expanding interdisciplinary domain of charisma studies, which encompasses disciplines such as linguistics, politics, sociology, media, and psychology.

REFERENCES

- MacLaury, Robert. (2002). Introducing vantage theory. *Language Sciences*, 24, 493–536.
 Petlyuchenko, Nataliya. (2009). *Kharizmatika: movna osobystist' i diskurs [Charismatics: Linguistics personality and discourse]: monohrafiia*. Odesa: Astroprint. (in Ukrainian)
 Petlyuchenko, Nataliya. (2024). 'Intermedia charisma as a media-political weapon in the Ukrainian military discourse', in Izotova, N. and Potapenko, S. (eds.) *Ukrainian military discourse: A polylogue of genres and styles*. Kyiv: Linguistic University Publishing Centre, pp. 115–127. (in Ukrainian)

Дата надходження до редакції 29.04.2025
 Ухвалено до друку 30.06.2025

Author information

Potapenko Serhiy Ivanovych Doctor of Sciences (Philology), Professor, Professor of the Department of English Philology and Language Philosophy Kyiv National Linguistic University e-mail: serhiy.potapenko@knlu.edu.ua		Fields of interest: Discourse Studies, Cognitive Linguistics, Media Rhetoric
---	---	--

ІНФОРМАЦІЯ

Редакційні вимоги до оформлення рукописів, поданих для публікації у ВІСНИКУ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЛІНГВІСТИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.

Серія Філологія

ISSN 2415-7333 (online), ISSN 2311-0821 (print),

що включено до **категорії Б** Переліку наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
у галузі “Філологічні науки. Спеціальність 035”

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019)

Редакція приймає до розгляду матеріали (статті, огляди, рецензії та ін.) з галузі філології за умови, що ці матеріали не були опубліковані раніше, відповідають проблематиці Вісника, відображають сучасний стан розробки досліджуваної проблеми і містять нові результати, оформлені відповідно до вимог.

Надсилаючи матеріали до журналу, автор(-ка) підтверджує свою згоду з редакційною політикою, принципами рецензування та редагування, політикою відкритого доступу, а також із положеннями про авторські права та про конфіденційність.

Редакційна колегія забезпечує рецензування поданих до друку матеріалів і в разі недотримання редакційних вимог відхиляє їх.

Редакційна колегія послідовно дотримується міжнародних видавничих стандартів COPE Code of Conduct, затверджених COPE (Committee on Publication Ethics).

Рукописи обов'язково проходять перевірку на оригінальність за допомогою відповідного програмного сервісу. Оцінка оригінальності статті повинна бути вищою за 85 %.

Мови публікацій – українська, англійська, французька, іспанська, німецька (Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації (Серія КВ № 8830 від 03.06.2004 р.))

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ РУКОПИСІВ

Перша сторінка – ініціали та прізвище автора / авторів і назва статті мовою статті й англійською мовою.

Наступна сторінка містить: ліворуч УДК; праворуч звичайними літерами напівжирним шрифтом ініціали та прізвище автора / авторів; наступний рядок – назва навчального закладу чи наукової установи, країна; третій рядок – адреса електронної пошти; нижче – ORCID-ідентифікатор автора (ORCID ID) (див.: <https://orcid.org/>), після цього рядка – відцентрована назва статті великими літерами напівжирним шрифтом (кегель – 12 pt) мовою статті.

Далі:

1) дві **анотації** (обсягом **не менше 1800 знаків** із пробілами кожна) із ключовими словами (5–7 слів і/або понять, відібраних з анотації): перша – **англійською мовою**, друга – **українською мовою** (через 1 інтервал, кегль – 12 pt, Times New Roman, вирівнювання по ширині, абзацний відступ – 1,25 см);

2) **ключові слова (Keywords).**

Наукова стаття повинна містити такі структурні елементи:

- **вступ:** формулювання проблеми та обґрунтування актуальності її розв’язання;
- **аналіз останніх досліджень і публікацій:** у цьому пункті слід не перераховувати авторів чи їхні публікації, а проаналізувати доробок дослідників, зазначити, які питання залишаються і донині не розв’язаними;
- **формулювання мети статті та її завдань;**
- **методи та методологію проведення дослідження;**
- **виклад та обговорення основного матеріалу дослідження;**
- **висновки і перспективи подальших досліджень;**
- **список літератури**, оформлений згідно зі стилем APA.

Наприкінці статті перед списком літератури просимо вказувати:

- 1) наявність або відсутність конфлікту інтересів;
- 2) використання (невикористання) в рукописі матеріалів штучного інтелекту.

Два списки літератури – оригінальний (**Література**) і транслітерований (**References**) – подають після основного тексту статті.

Заголовок **ЛІТЕРАТУРА** друкувати після основного тексту великими літерами ліворуч, абзацний відступ – 1,25 см. Праці подавати в алфавітному порядку (через 1,5 інтервал, кегль – 12 pt, Times New Roman, вирівнювання по ширині, абзацний відступ – 1,25 см), не нумерувати. За необхідності можна навести **ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА** й **ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ**.

Список літератури українською мовою оформлюють згідно зі стандартом **APA citation style (7th edition)**. На початку списку подають джерела, написані кирилицею, за ними – латиницею.

REFERENCES (транслітерований перелік літератури кирилицею, крім праць латиницею, які наводяться мовою оригіналу) мають відповідати стандарту **APA citation style (7th edition)**. Для транслітерації текстів рекомендуємо скористатися програмою з таким режимом доступу: <http://litopys.org.ua/links/intrans.htm>.

Відомості про автора / авторів (Times New Roman, напівжирний шрифт, 12 кегль) у формі таблиці – прізвище, ім’я та по батькові автора / авторів, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, e-mail автора / авторів, сфера наукової діяльності автора / авторів, кольорове фото.

Якщо через певні етичні причини автор не бажає надсилати своє фото, його (фото) можна замінити аватаром із зображенням жіночого або чоловічого силуету.

Відомості про автора / авторів ПІБ автора / авторів, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, e-mail автора / авторів	Фото автора / авторів розміщується тут	Сфера наукових інтересів (до 5 ключових слів / дескрипцій)
--	--	--

Вимоги до технічного оформлення статті:

- текст (не менше 0,5 др. ар. = 20 тис. знаків) і літературу друкують без переносів у словах через 1,5 інтервал, кегль – 12 pt Times New Roman. Поля: верхнє, лівє, нижнє і правє – 2 см, абзацний відступ – 1,25 см. Якщо в статті використані інші шрифти, крім Times New Roman, то вони подаються окремо;
- цитати і визначення термінів беруть у заокруглені лапки (“дискурс”);
- чітко диференціюють знаки дефіс (-) і тире (–), наприклад: “Дискурс – це...”, але “лексико-граматичні характеристики”;
- фрагменти рукопису, що містять ілюстративний матеріал, друкують курсивом;

- покликання (прізвища) на автора цитат подають мовою оригіналу спочатку кирилицею, потім – латиницею (Іванишин, 2021; Johnson, 2019); між літерою *с.* (англ. *p.*) на позначення сторінки й номером сторінки ставлять нерозривний пробіл (одночасне натискання клавіш Ctrl+Shift+пробіл);
- згадуючи в тексті статті науковця, подають першу літеру його імені й прізвище (О. Потебня, Д. Лакофф). Між ініціалом і прізвищем ставлять нерозривний пробіл;
- цитати наводять мовою статті;
- за потреби уточнень текст статті можуть супроводжувати посторінкові примітки (нумерація приміток наскрізна – 1, 2, 3...). Примітки (виноска) роблять автоматично (Вставка – Виноска).

Зверніть увагу!

1. У списку використаної літератури – мінімум 50 % покликань на англійськомовну наукову періодику. Основна частина покликань у публікації має бути на авторитетні джерела останніх 5–7 років. Якщо в дослідженні відсутні покликання на статті з авторитетних наукових журналів, які входять до наукометричних баз даних Web of Science та/або Scopus, це може викликати зауваження в рецензентів.
2. Просимо обов'язково покликатися на авторів статей, що опубліковані у “Віснику КНЛУ. Серія Філологія” за останні 5–7 років.
3. Автори мають зважати на авторитетність джерел, які вони використовують. Якщо не вдається встановити ім'я автора та / або рік публікації, варто відмовитися від такого джерела, оскільки воно не є надійним та авторитетним для цитування в науковому дослідженні.
4. Не потрібно зловживати самоцитуванням. Автори можуть цитувати свої попередні роботи в тому випадку, якщо це доречно.
5. Не рекомендовано цитувати навчальні посібники й підручники.
6. Варто мінімізувати покликання на тези конференцій та інші матеріали, які не проходили експертну оцінку перед публікацією.
7. Не покликатися на Вікіпедію та інші онлайн-енциклопедії.

ПРАВИЛА ПОДАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Редакція приймає від авторів такі документи:

- лише електронний варіант статті (у форматі .doc / .docx);
- довідку про автора двома мовами (українською й англійською), у якій вказати *прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, учене звання, назву навчального закладу чи наукової установи, посаду, особистий e-mail автора, номер телефону для зв'язку; покликання на профілі Web of Science та/або Scopus, Google Scholar;*
- відскановані рецензію або витяг із протоколу засідання кафедри / вченої ради з рекомендацією рукопису до друку (окрім авторів, яким присуджено науковий ступінь кандидата чи доктора наук).

Указані вище документи надсилати на адресу: **knlu-pzs@ukr.net**. Усі файли (стаття, довідка про автора, рецензія (витяг)) називати латиницею (Article_Second name, Author_Second name, Review_Second name, Extract_Second name).

Відповідальні редактори:

Мінчак Галина Богданівна, тел. моб.: +38 (068) 554-23-79;

Сташко Галина Іванівна, тел. моб.: +38 (067) 442-43-44.

Технічний редактор:

Григоренко Олена Григорівна, тел. моб.: +38 (067) 419-33-36.

**Guidelines for submission and publication of manuscripts
in MESSENGER OF KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY.**

Series Philology

ISSN 2415-7333 (online), ISSN 2311-0821 (print),

which is included in the List of scientific professional editions of Ukraine
(Category B(Б))

and authorized to publish the results of doctoral and candidate's theses in
Philological Sciences. Specialty 035.

(Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine
No. 1643 dated December 28, 2019)

The journal accepts submissions (scientific papers, research articles, reviews, etc.) from qualified specialists in the field of philology provided the submitted work has not been previously published, addresses the branches and scope the journal focuses on, presents up-to-date research findings, contains novelty and meets the journal requirements.

By submitting a manuscript to the journal, the author confirms their agreement with the editorial policy, peer review and editing principles, open access policy, as well as the provisions on copyright and confidentiality.

The editorial board members conduct peer reviewing of submitted manuscripts and reserve the right to reject those that do not comply with the guidelines.

The editorial board strictly adheres to international publishing standards outlined in the Code of Conduct developed and approved by Committee on Publication Ethics (COPE).

Manuscripts undergo a mandatory originality check using appropriate plagiarism detection software. The originality score of the article must exceed 85%.

The journal publishes manuscripts in Ukrainian, English, French, Spanish and German (Certificate of State Registration of a Print Media, Series KV No. 8830 dated June 3, 2004).

MANUSCRIPT PREPARATION

Page 1: The author's initials, surname and manuscript title in the manuscript's language and in English.

Page 2: line 1 – UDC (align left); line 2 – initials and surname(s) of the author(s) (bold, align right); line 3 – institutional affiliation and country; line 4 – e-mail address(es) of the author(s); line 5 – ORCID ID (see: <https://orcid.org/>); line 6 – manuscript title (12 pt, bold, uppercase, align center, in the manuscript's language).

Next:

1) two **abstracts (at least 1,800 characters** with spaces each): in **English** and in **Ukrainian** (single spacing, 12 pt, Times New Roman, justified, first-line indent – 1.25 cm);

2) **Keywords** (5-7 words and/or terms selected from the abstract).

A scientific article must include the following structural elements:

– **introduction:** clearly stated research problem, its relevance and adequate background to the area of concern and proposed solution;

– **analysis of recent research and publications:** avoid listing authors and/or their works; consider a survey of scholarly sources and contributions and specify novel unresolved issues;

– **statement of the research aim and objectives;**

– **research methods and methodology;**

– **presentation and discussion of the main research findings;**

- **conclusions and prospects for further research;**
- **references**, formatted according to the APA citation style.

At the end of the article, before the references, please specify:

1. the presence or absence of a conflict of interest;
2. whether artificial intelligence materials were used in the manuscript.

Two reference lists – the original list (**Literature**) and the transliterated list (**References**) – must be provided after the main text of the article.

The heading **LITERATURE** must be in uppercase, aligned to the left, after the main text, with a first-line indent of 1.25 cm. The sources must be arranged in alphabetical order (1.5 line spacing, 12 pt, Times New Roman, justified, first-line indent 1.25 cm) and should not be numbered. If necessary, **LEXICOGRAPHIC SOURCES** and **SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL** may be provided.

The list of references in Ukrainian must be formatted according to the **APA citation style (7th edition)**. Sources written in Cyrillic must appear first, followed by those written in Latin.

REFERENCES (a transliterated list of sources in Cyrillic, except for works originally in Latin script, which must be cited in the original language) must comply with the **APA citation style (7th edition)**. To transliterate texts, we recommend using the following link: <http://litopys.org.ua/links/intrans.htm>.

Author(s) information (Times New Roman, bold, 12 pt) must be provided in table format and include surname, first name and patronymic (if applicable), academic degree, academic title, institutional affiliation, author's e-mail address, research field, a color photo.

If the author chooses not to submit a personal photo for ethical reasons, they may replace it with an avatar featuring a male or female silhouette.

Author's contact data the author's full name, their academic degree, academic title, position, affiliation, e-mail address	Author's photo	Fields of scientific interest (max. 5 positions)
--	-----------------------	--

Technical requirements for article formatting:

- the text (at least 0.5 printed sheets = 20,000 characters) and references must be typed without hyphenation in words, using 1.5 line spacing, 12 pt, Times New Roman. Margins: top, left, bottom and right – 2 cm, first-line indent – 1.25 cm. Special fonts other than Times New Roman must be submitted separately;

- quotations and term definitions must be enclosed in curly quotation marks (“discourse”);

- a clear distinction must be made between hyphens (-) and dashes (–), e.g., “Discourse – is...”, but “Indo-European languages”;

- manuscript fragments containing illustrative material must be italicized;

- in-text citations must be given in the source language, first in Cyrillic, then in Latin script (e.g., Іванишин, 2021; Johnson, 2019); when referencing a page number (e.g., c. for Ukrainian sources, p. for English), use a non-breaking space between the letter and the number (press Ctrl+Shift+Space);

- when mentioning a scholar in the text, provide the initial of their first name and their surname (e.g., О. Потебня, D. Lakoff). A non-breaking space must be placed between the initial and the surname;

- quotations must be provided in the language of the article;

- if necessary, footnotes may be used for additional explanations. Footnotes must be numbered consecutively (1, 2, 3...) and inserted automatically (Insert → Footnote).

Important notes

1. At least 50% of the references must be from English-language scientific periodicals. The majority of the references should come from reliable sources published in the last 5–7 years. If the study does not cite articles from reputable high-impact scientific journals indexed in Web of Science and/or Scopus, it may generate extra questions and negative feedback from peer reviewers.
2. Citing articles from “Messenger of KNLU. Series Philology” published in the last 5–7 years is strongly encouraged.
3. Authors should carefully evaluate the reliability of their sources. If the author’s name and/or year of publication cannot be verified, such a source should be excluded as unreliable and unsuitable for citation in academic research.
4. Excessive self-citation should be avoided. Authors may cite their previous works only when relevant.
5. Textbooks, manuals and study guides should not be cited.
6. References to conference abstracts and other non-peer-reviewed materials should be minimized.
7. References to Wikipedia and other online encyclopaedias are not permitted.

SUBMISSION GUIDELINES

The required submission files are:

- manuscript in Microsoft Word file format (.doc / .docx);
- author information form in two languages (Ukrainian and English) including *full name, academic degree, academic title, institutional affiliation, position, e-mail address, contact phone number, links to Web of Science and/or Scopus, Google Scholar profiles*;
- scanned review or extract from the department or faculty board meeting protocol / minutes recommending the manuscript for publication (not required for authors holding a Candidate of Sciences (CSc) or Doctor of Sciences (DSc) degree).

All the required documents must be sent to **knlu-pzs@ukr.net**. File naming convention (use Latin script): Article_Surname, Author_Surname, Review_Surname, Extract_Surname.

Executive editors:

Halyna Minchak, tel.: +38 (068) 554-23-79;

Halyna Stashko, tel.: +38 (067) 442-43-44.

Technical editor:

Olena Hryhorenko, tel.: +38 (067) 419-33-36.

Комп'ютерна верстка: *Григоренко О. Г.*

Підписано до друку 02.07.2024 р. Формат 70х108 1/16
Спосіб друку цифровий. Обл.-вид. арк. 24,69
Умовн. друк. арк. 24,81. Умовн. фарбо-відб. 24,81
Наклад 100. Зам. № 25–052

Видавничий центр КНЛУ
Свідоцтво: серія ДК 1596 від 08.12.2003 р.

Виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03142, м. Київ, вул. С. Чобану, 24
тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net